

Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina

Sosiaalisen vahvistamisen
kehittämistoiminnan tuloksia

VALTAKUNNALLINEN
TYÖPAJAYHDISTYS RY

Sosiaaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina

Sosiaalisen vahvistamisen
kehittämistoiminnan tuloksia

© VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS RY JA TEKIJÄT 2015

Kustantaja

VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS RY OPETUS- JA KULTTUURI-
MINISTERIÖN TUELLA

Graafinen suunnittelu ja taitto
TERHI KETOLAINEN

VALTAKUNNALLINEN
TYÖPAJAYHDISTYS
oikeus tekemällä oppimiseen

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina

Sosiaalisen vahvistamisen
kehittämistoiminnan tuloksia

- 4 Johdanto
- 5 Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema
nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä
TAPIO KUURE
- 68 Monialaisen yhteistyön keskiössä
Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja
työpajojen näkökulmasta
ANNA KAPANEN
- 100 Etsivien ja työpajavalmentajien kokemuksia
Nuotta-valmennuksesta
ELISA LIPPONEN

VALTAKUNNALLINEN
TYÖPAJAYHDISTYS RY

2015

JOHDANTO

Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia

Nuorten työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja Nuotta-valmennus muodostavat opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) nuorisoyksikön tukeman sosiaalisen vahvistamisen palvelujatkumon. Koska palveluilla on yhteinen kohderyhmä ja yhtenevä arvopohja, tiivis yhteistyö niiden välillä on luonnollista. Sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteisiä nimittäjiä ovat kohtaaminen ja vuorovaikutus.

Sosiaalisen vahvistamisen käsitettä on alettu käyttämään syrjäytymisen käsitteen tilalla. Se on syrjäytymisen käsitettä vähemmän leimaava. Käsitteen sisältöä ei ole kuitenkaan kovin tarkkaan määritelty eikä rajattu. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan (2012–2014) tarkoituksena oli OKM:n rahoittaman sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuuden, eli työpajatoiminnan, etsivän nuorisotyön ja Nuotta-valmennuksen, kokonaiskehittäminen. Työllä oli kolme keskeistä tavoitetta: sosiaalista vahvistamista koskevan tietopohjan lisääminen, sosiaalisen vahvistamisen palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen sekä sosiaalisen vahvistamisen palveluihin liittyvien yhteistyökäytäntöjen kehittäminen.

Tähän raporttiin on koottu kehittämistoiminnan keskeisiä havaintoja ja tuloksia. Raportti koostuu kolmesta osiosta, joista ensimmäinen *Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä* on tutkijan näkemys sosiaalisen vahvistamisen käsitteistä sekä aihealueeseen liittyvistä laeista ja yh-

teiskunnallisesta keskustelusta. Raportin kaksi viimeistä osiota perustuvat kehittämistoiminnan yhteistyöprosessiin, jossa tavoitteena oli sosiaalisen vahvistamisen palveluihin liittyvien yhteistyökäytäntöjen kehittäminen. *Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta* -selvitykseen on koottu etsivien nuorisotyöntekijöiden, työpajojen työntekijöiden sekä näistä kahdesta palvelusta vastaavien esimiesten kokemuksia palveluista osana nuorten palvelujärjestelmää ja sidosryhmäyhteistyön haasteista ja hyvistä käytännöistä. Viimeisessä osiossa tarkastellaan yhdeksässä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa toteutettavaa Nuotta-valmennusta ja etsivien ja työpajojen kokemuksia siitä.

Edellä mainittujen osaprosessien lisäksi kehittämistoiminnassa käynnistettiin laadullisen mittariston rakentaminen sosiaalisen vahvistamisen palveluihin. Laadullisen vaikuttavuuden osoittamisen helpottumiseksi tähtäävän mittariston kehittäminen jatkuu Valtakunnallisen työpajayhdistyksen Tiedonhallinnan kehittämissä (2014–2015).

A decorative circular pattern of blue and orange dots of varying sizes, connected by a thin grey line, framing the text on the right.

Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä

TAPIO KUURE

Sisällys

1. Johdanto: sosiaalisen vahvistamisen käsite nuorisotoimialalla 8

- 1.1. Työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja Nuotta-valmennus kohdennettuina sosiaalisen vahvistamisen palveluina 8
- 1.2. Tutkimustavoitteena sosiaalisen vahvistamisen käsitteen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä 9

2. Käsitetutkimuksen metodologiasta 10

- 2.1. Käsitehistoriasta 10
- 2.2. Suomalaisen poliittisen sanaston ominta-keisesta historiasta 11
- 2.3. EU ja siirtyminen angloamerikkalaiseen yhteiskunnalliseen sanastoon 11

3. Erilaisia tulokulmia nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen 14

- 3.1. Kokemuksellinen näkökulma syrjäytymiskierteeseen – alisuoriutuminen ja yksinäisyys 14
- 3.2. Jengiytymisestä nuorten yksinäisyyteen 15
- 3.3. Sosiaalinen vahvuus kouluyhteisössä 16
- 3.4. Luottamus ja resilienssi – pärjääminen elämän kolhujen ja maailman vaatimusten edessä 17
- 3.5. Sosiaalinen toimintakyky 18
- 3.6. Minäpystyvyys, yhteisö, oppiminen ja kansalaispätevyys 19
- 3.7. Sosiaalinen vahvistuminen – lähisuhteet, osallisuus ja poliittinen osallistuminen 21
- 3.8. Elinikäisen oppimisen avaintaidot – sosiaalista osaamista ja kansalaistaitoja 22
- 3.9. Yhteenveto: käsiteläydämiikka, syrjäytymisen ja sosiaalisen vahvistamisen 23

4. Sosiaalisen vahvistamisen käsite nuorisotalalla 26

- 4.1. Sosiaalisen vahvistamisen käsite vuoden 2006 nuorisotalaissa 26
- 4.2. Nuorisotalainsäädäntö toimintaympäristön muutoksessa 27
- 4.3. Nuorisotalin lähilukua 27
- 4.4. Mahtipontinen nuorisotalaki? 28
- 4.5. Käsitteen kulkureitin jäljittämistä 28

- 4.6. Lainsäädännöllisten käsitteiden voima 30

- 4.7. Sosiaalisen vahvistamisen sanastoa nuorisotyön kentällä 30

- 4.8. Sosiaalinen vahvistaminen nuorisotalan koulutuksessa 33

- 4.9. Yhteenveto: kasvatusta vai sosiaalityötä? 35

5. Sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteistöä muussa lainsäädännössä 37

- 5.1. Sosiaalihuoltolaki 37
- 5.2. Lastensuojelulaki 39
- 5.3. Perusopetuslaki 40
- 5.4. Laki ammatillisesta koulutuksesta 40
- 5.5. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 41
- 5.6. Liikuntalaki 42
- 5.7. Laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista 43
- 5.8. Kuntalaki 46
- 5.9. Yhteenveto: sama ilmiö, eri käsitteet 46

6. Tapoja hahmottaa nuorten hyvinvoinnin julkinen palvelujärjestelmä 50

- 6.1. Toimintaympäristön hahmottamisesta palveluprosessien johtamiseen 50
- 6.2. Palvelujärjestelmä kohtaa nuoren: case Silta-Valmennusyhdistys ry 51
- 6.3. Nuorten hyvinvoinnin palveluiden valtakunnallinen ohjaus ja koordinointi 55

7. Johtopäätöksiä 57

- 7.1. Käsitteet liikkeessä 57
- 7.2. Mitä nuorten sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan? 58
- 7.3. Sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteiset nuorisotyölliset nimittäjät 59
- 7.4. Mikä on sosiaalisen vahvistamisen palveluiden lisäarvo suhteessa muihin palveluihin? 60

8. Suositukset 61

Viitteet 63

"Perussosiologiassa jää kuitenkin helposti huomioimatta se, kuinka nuoret miehet ja naiset työstävät yhteiskunnallista tilaa eteenpäin, etsien ratkaisuja tämän päivän yhteiskunnallisiin haasteisiin, joita asetetaan erityisellä tavalla erityisesti heidän kontolleen."

Carmen Leccardi¹

1.

Johdanto: sosiaalisen vahvistamisen käsite nuorisotoimialalla

Sosiaalisen vahvistamisen käsitettä on ryhdytty käyttämään syrjäytymisen ehkäisyn käsitteen tilalla erityisesti vuoden 2006 nuorisolain myötä.² Sen ei katsota olevan syrjäytymisen ehkäisyn käsitteen tapaan leimaava, vaan viittaavan prosessiin, jossa parannetaan asteittain nuorten elämäntilannetta ja -hallintaa. Nuorisolaissa sosiaalinen vahvistaminen määritellään elämänhallintaa parantaviksi ja syrjäytymistä ehkäiseviksi toimenpiteiksi.³ Sosiaalisen vahvistamisen nähdään olevan kokonaisvaltaista ja moniammatillista elämänhallinnan, hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemista. Sen painopisteen on katsottu olevan ehkäisevässä työssä ja tavoitteena nuoren yhteisölliseen toimintaan kiinnittyminen ja aktiivinen kansalaisuus.⁴

Tämän selvityksen tarkoituksena on analysoida nuorten sosiaalisen vahvistamisen käsitettä lähestymällä käsitettä eri teoreettisten keskustelujen, nuorisotyön kentän ja lainsäädännöllisen toimintaympäristön näkökulmasta. Tutkimuksen lopuksi esitellään lyhyesti tapoja hahmottaa nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmää. Tutkimuksen keskeiset tulokset esitetään lopussa johtopäätösten muodossa, joiden pohjalta muotoillaan suositukset. Tutkimus oli osa Valtakunnallisen työpajayhdistyksen (TPY) Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoimintaa.

1.1. Työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja Nuotta-valmennus kohdennettuina sosiaalisen vahvistamisen palveluina

Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) nuorisoyksikön tukeman sosiaalisen vahvistamisen yksi palvelujatkumo rakentuu nuorten työpajatoiminnasta, etsivästä nuorisotyöstä ja Nuotta-valmennuksesta. Kyseiset palvelut ja-

kavat samaa nuorten kohderyhmää ja muodostavat toisiinsa liittyvän palvelukokonaisuuden. Yleisimmin palveluketjut syntyvät, kun etsivä nuorisotyö ohjaa nuoria työpajoille ja Nuotta-valmennus toimii tukipalveluna ja lisäresurssina työpajatoiminnalle ja etsivälle nuorisotyölle.⁵ Palveluiden arvopohjana ovat nuorisolain 1§:ssä määritellyt arvot eli yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen.

Työpajatoiminta on sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuuden toimintamuodoista vakiintuneinta ja vanhinta: sen juuret ulottuvat 1980-luvulle. Työpajatoiminnan tarkoituksena on työnteon ja siihen liittyvän valmennuksen avulla vahvistaa yksilön arjenhallintataitoja ja kerryttää hänen osaamistaan sekä sitä kautta parantaa hänen valmiuksiaan hakeutua koulutukseen tai työhön.⁶ Vuonna 2013 työpajatoimintaan osallistui yhteensä 14 720 nuorta.⁷

Suomessa etsivä nuorisotyö alkoi voimakkaasti laajentua OKM:n tuella vuonna 2008. Tuolloin valtion talousarviossa osoitet-

tiin 2,5 milj. euroa etsivään nuorisotyöhön, ja vuoteen 2011 mennessä summa kohosi jo 7,8 milj. euroon.⁸ Etsivän nuorisotyön tarkoituksena on tavoittaa tuen tarpeessa olevia nuoria ja ohjata heidät tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Toiminta perustuu monialaiselle verkostoyhteistyölle, lähtee nuoren tarpeiden kuulemisesta ja rakentuu nuoren ja etsivän nuorisotyöntekijän luottamukselliselle suhteelle. Vuonna 2013 etsivän nuorisotyön työntekijät olivat yhteydessä 27 117 nuoreen. Näistä nuorista tavoitettiin 16 627 ja toimenpiteisiin ohjattiin 12 306 nuorta.⁹ Etsivä nuorisotyö on ainoa sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuuden palvelu, josta on erikseen säädetty lailla.

Nuotta-valmennusta on toteutettu OKM:n tuella vuodesta 2010 lukien yhdeksässä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa. Toiminnan tarkoituksena on nuorten arjenhallinnan, sosiaalisten taitojen ja terveiden elämäntapojen vahvistaminen sekä lähettävien tahojen palveluprosessin tukeminen. Tyypillisessä valmennuksessa, kestoltaan 3–4 vuorokautta, nuoret yöpyvät lähettävien tahojen työntekijöiden kanssa nuorisokeskuksessa. Valmennukset yhdistävät luontoympäristön hyödyntämisen, toiminnalliset menetelmät ja seikkailutoiminnan nuorille tarjottavaan ryhmä- ja yksilömuotoiseen tukeen. Nuotta-valmennukseen osallistuu vuosittain noin 1 500 nuorta ja lähettävän tahon työntekijöitä noin 400.¹⁰

1.2. Tutkimustavoitteena sosiaalisen vahvistamisen käsitteen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä

Tämä tutkimusraportti kohdistuu koko kehittämistoiminnan ensimmäiseen tavoitteeseen, eli sosiaalisen vahvistamisen käsitteen ja palveluiden määrittelyyn ja yhteiskunnalliseen asemointiin. Yhteiskunnallisella asemoinnilla tarkoitetaan sitä, mitä sosiaalisen vahvistamisen palvelut voisivat olla, kenelle näitä palveluita kohdistetaan ja mikä on nii-

den asema palvelujärjestelmässä.

Tutkimuksen tavoitetta tarkennettiin siten, että tutkimustehtäväksi asetettiin nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun analysointi, sosiaalisen vahvistamisen käsitteen määrittely ja lähikäsitteiden hahmottaminen, sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvien palveluiden määrittelemine ja palveluiden asema nuorten palvelujärjestelmän kokonaisuudessa. Tutkimuksen tavoitteen ja tehtävän pohjalta tutkimusongelma ja tutkimuksen alakysymykset muotoiltiin seuraavasti:

1. Tutkimusongelma: Mitä nuorten sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan?
2. Tutkimuksen alakysymykset:
 - a. Mitä ovat sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteiset nuorisotyölliset nimittäjät?
 - b. Mikä on sosiaalisen vahvistamisen palveluiden lisäarvo suhteessa muihin palveluihin?

Tutkimus painottuu käsitteen määrittelyyn, ja sosiaalisen vahvistamisen palveluita tarkastellaan lähemmin raportin seuraavissa osioissa. Määrittelytyö toteutettiin sosiaaliseen vahvistamiseen liittyviä toimijoita osallistavalla prosessilla, työntekijä- ja asiantuntijahaastatteluilla ja käsitehistoriallisella analyysillä. Tutkimustyö on ollut luonteeltaan kahtalaista, eli toisaalta käsiteanalyttistä ja tutkimuskirjallisuuteen nojaavaa, toisaalta toimintatutkimuksellista, nuorisotyön kentällä havainnoivaan etnografiseen aineistoon nojaavaa.¹¹

Tutkimuksen oletetuiksi tuloksiksi arvioitiin nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvien yhteisten käsitteistöjen vakiintuminen ja vaikuttamistyön perusteiden vankistuminen. Tavoitteena oli myös kiteyttää sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteisiä nuorisotyöllisiä nimittäjiä, toiminnan arvoja, kasvatuseriaatteita ja nuorta koskevaa ihmiskäsitystä sekä kuvata niiden nuorisotyöllistä lisäarvoa suhteessa muihin hyvinvointipalveluihin.

2.

Käsitetutkimuksen metodologiasta

Käsitetutkimusta voidaan harjoittaa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa monella eri tavalla. Tässä tutkimuksessa näkökulmana on käsitehistoria. Vaikka nuorten sosiaalinen vahvistaminen on käsitteenä jokseenkin tuore – se on ilmaantunut suomalaiseen keskusteluun 2000-luvun alussa – hedelmällisenä metodologisena lähestymistapana voidaan pitää käsitetutkimuksen erityistä osa-aluetta eli käsitehistoriaa.

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen taustalla voi olettaa vaikuttavan *nuorten voimaannuttamiseen* liittyvä käsitteistö, joka on alkupeältään englantilainen, mutta viimeisenä 20 vuotena ennen muuta EU-nuorisopolitiikan lanseeraama ja ylläpitämä käsite. Käännöstermin ”voimaannuttaminen” englanninkielinen muoto on ”empowerment”, jonka tutkija Juha Siitonen jäljittää väitöskirjassaan vuoden 1645 – tosin eri merkityksessä kuin se nykyisin ymmärretään.¹²

2.1. Käsitehistoriasta

Käsitehistoria eroaa historiallisesta aatteiden ja ideologioiden tutkimuksesta kysymyksenasettelunsa ja tutkimusasetelmansa suhteen. Aatehistoriassa tai poliittisen ja yhteiskunnallisen ajattelun historiassa etsitään usein kaukaisesta menneisyydestä aatteiden ja käsitteiden juuria, joiden varaan rakennetaan historiallisia jatkumoa. Näiden varassa kansakunnat kirjoittavat historiaansa, kukin omalla tavallaan, sukupolvesta toiseen.

Käsitehistoria puolestaan korostaa enemmän katkoksia käsitteen käytössä ja käsitteen sisällön muutoksia. Samalle käsitteelle voidaan antaa sekä ajan mittaan että aikalaieskusteluissa erilaisia merkityksiä.

Usein käsitteet ovat kiistanalaisia ja ne ymmärretään eri tavalla.¹³

Käsitehistorialla viitataan filosofiataustaiseen, vahvasti kieleen suuntautuneeseen historian tutkimukseen, joka on kohdistunut erityisesti poliittisiin käsitteisiin.¹⁴

Nuorten sosiaaliselle vahvistamiselle voidaan esittää käsitehistoriallisen tutkimusmetodologian mukaisia kysymyksiä. Kysymyksillä tematisoidaan tutkimuksen pääongelmaa, eli mitä sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan.¹⁵ Seuraavat avustavat kysymykset osoittautuivat nuorisotalon asian-tuntija- ja työntekijähaastatteluissa käytökel-poiksi: miten käsite on tullut osaksi nuorisopolitiikka kiel-tä, onko käsitteen merkitys kiistetty ja onko siitä jossakin tilanteessa käyty merkittäviä kiistoja, ketkä ovat politiikoinneet tällä käsitteellä, missä kontekstissa käsite esiintyy, mitkä ovat sen vastakäsitteet ja ovatko ne muuttuneet, mihin muihin käsitteisiin se on rinnastunut ja mitä vastaavanlaisia formuloita siitä on kulloinkin esiintynyt, mitä käsitteen käyttötapaa kertoo Suomen poliittisesta kulttuurista ja liittykö siihen jotakin erityistä suhteessa muihin kieliiin ja kulttuureihin?

Vastauksia kysymyksiin etsitään tässä raportissa esitettyjä aineistoja analysoitaessa, ja ne esitetään raportin lopussa tehtäessä johtopäätöksiä.

2.2. Suomalaisen poliittisen sanaston omintakeisesta historiasta

Ennen kuin aletaan pohtia sosiaalisen vahvistamisen merkityksiä nuorisotyön ja -politiikan näkökulmasta, on hyvä luoda lyhyt katsaus suomalaiseen poliittiseen kulttuuriin ja sen käsitteellisiin erikoisuuksiin.

Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa sosiaalinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen käsitteistö kulkevat, osin poliittisesta historiasta ja osin nopeasta rakennemuutoksesta johtuen, irrallaan toisistaan. Tämä on muokannut käsitystämme kansalaisuuden sisällöstä ja muodosta.

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen näkökulmasta oleellista on käsitteiden ”sosiaalinen” ja ”yhteiskunnallinen” eroaminen toisistaan. Vielä 1930-luvulla yhteiskunta, yhteisö ja sosiaalinen ymmärrettiin yhtenä ja samana asiana. Tästä hyvänä esimerkkinä mainittakoon Heikki Wariksen tutkimus vuodelta 1932/1934. Hän nimesi työläisyhteisöä käsittelevän tutkimuksensa otsikolla *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolella I-II*.¹⁶

Toisena esimerkkinä mainittakoon käsitys yhteiskunnan vastaisuudesta. Yhteiskuntavastaisuus ymmärrettiin sekä sosiaalisena että poliittisena kysymyksenä. Yhteiskuntavastaisia saattoivat olla ääripäästä otettujen esimerkkien mukaan sekä valtiopetoksen valmistelijat että heikkolahjaiset. Viimeksi mainituista aiheutuvien ongelmien ratkaisuksi esitettiin pakkosterilisaatiota. Sterilisointiperusteita haettiin lääkintöhallituksen laatimien ohjeiden mukaan silloin, jos suvussa oli havaittu ”mielisairautta tai vajaaälyisyyttä, psykopatiaa, omituisia luonteita, itsemurhia, rikollisuutta, yhteiskuntavastaisuutta, kroonillista alkoholismia tai huumausaineiden käyttöä, kaatumatautia y.m.s.”¹⁷

Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen alkoivat erkaantua käsitteellisesti toisistaan vasta 1960-luvun sosiaalipoliittisissa ja sosiologisissa keskusteluissa. Ihmisen sosiaalinen todellisuus alettiin ymmärtää kolmella elä-

män piirillä: yhteiskunnallinen, sosiaalinen ja yksilötaso. Poliittisen elämisen ulottuvuus jäi tässä jaottelussa määrittelemättä, minkä voi olettaa kuvastavan suomalaisen poliittisen elämän eli *sfäärin* ohuutta.

Suomalaisessa keskustelussa poliittisen sfäärin ymmärtämisellä on omintakeinen historiansa. Hyvin pitkään suomalaisessa keskustelussa ainoastaan valtiollinen toiminta ymmärrettiin poliittiseksi. Kuitenkin, jo valtion käsite sinällään on tuore. Kun Suomen ensimmäiset ”valtiopäivät” kokoon tuivat Porvoossa 1809, käsitettä ”valtio” ei ollut vielä olemassa suomen kielessä, vaan se rakentui jälkikäteen 1800-luvulla Suomen kehittyessä kansakuntana Venäjän alaisuudessa.

Suomen itsenäistymisen myötä poliittinen toiminta kytkettiin edelleen erityisesti valtiolliseen toimintaan, missä yhteiskuntaluokkiin perustuvat intressit määrittelivät poliittista toimintaa, jonka ytimenä nähtiin kamppailu valtiovallasta. Kansalaisyhteiskunnasta itsenäisenä toimijana alettiin puhua laajemmalti vasta 1990-luvun laman myötä, jolloin kutsuttiin ns. kolmatta sektoria apuun yhteiskunnan rakentamisessa.

2.3. EU ja siirtyminen angloamerikkalaiseen yhteiskunnalliseen sanastoon

Suomen EU:hun liittymisen myötä yhteiskuntapoliittinen ja poliittinen sanastomme siirtyi aikaisemmasta keskieurooppalaisesta sanastosta kohti angloamerikkalaista sanastoa, jonka alkuperä painottui uuden hallintatavan myötä amerikkalaisperäiseen sanastoon. Uutta hallintatapaa alettiin kutsua nimellä *New Public Administration*, joka oli niin sanotusti julkinen, markkinalähtöinen ja jota luonnehti verkostoituva hallinto, jota puolestaan alettiin kuvata käsitteellä *governance*.¹⁸ Vaikka EU:n byrokratia toimii raskaan ja elitistisen ranskalaisen perinteen mukaisesti, itse yhteiskuntapoliittinen sanasto on kotoisin USA:sta, jossa uudet kuin myös vanhemmat hallinnan teoriat on kehitetty.

Empowerment. Uuden verkostoituvan hallintatavan myötä käsite *empower* alkoi saada uutta sisältöä. Käsitteen varhainen merkitys vuoden 1645 Oxford English Dictionaryn mukaan on ”ihmiselle annettu valtuus käyttää voimaa”.¹⁹

EU:n käyttämässä merkityksessä puhutaan kuitenkin enemmän ihmisen omasta voimaantumisen, jolle voidaan toki luoda rakenteellisesti mahdollisuuksia. Näitä mahdollisuuksia on uuden hallintatavan mukaisesti tarkoitus luoda ottamalla päätöksentekoon mukaan asiantuntijoiden (*experts*), asianosaisten (*stakeholders*) ja palveluiden edunsaajien (*beneficiaries*) näkemykset, mielipiteet ja tieto. Empowerment kohdistuu ns. palveluiden edunsaajiin, jotka on saatava toimimaan aktiivisesti palveluita suunniteltaessa. Empowermentissa on näin ymmärrettynä sekä hallintateoreettinen että sosiaalityöllinen ja sosiaalipoliittinen ulottuvuus.

Tästä näkökulmasta on helppo yhtyä Lawrence Grossbergin näkemykseen, jonka hän esittää teoksessaan *Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa* vuonna 1995:

*”En ole koskaan pitänyt toimintakykyisyyden lisäämistä (empowerment) luontaisesti poliittisena. Pidän toimintakykyisyyden lisäämistä pikemminkin osallisuutena ja panostuksena, asiana, joka liittyy energiavektoreihin, jotka yhdistävät tilassa sijaitsevia paikkoja. Tällaisena se on minkä tahansa toiminnan tai osallistumisen välttämätön ehto.”*²⁰

Toisaalta Grossbergin näkemykseen voi yhtyä, toisaalta sitä on mahdollista kehittää eteenpäin.

Lawrence Grossbergin kirjoittaessa tekstiä vuonna 1995 uudesta hallintatavasta puhuttiin vähän, puhumattakaan että sitä olisi sovellettu EU:ssa. EU:n ensimmäinen statukseltaan vahva ja poliittinen asiaa käsittelevä dokumentti oli nimeltään *Valkoinen kirja EU:n hallintatavasta*, joka hyväksyttiin vasta 2001. Samana vuonna hyväksyttiin EU:n nuorisopoliittinen valkoinen kirja, joka

on kirjoitettu samassa hallintateoreettisessa viitekehyksessä.²¹

Lähtökohtaisesti empowerment-prosessi kohdistuu hallinnan kohteisiin, jotka pyritään saamaan mukaan yhteiskunnan suunnitteluprosessiin ja päätöksentekoon. Verrattuna poliittisen historian käsitteisiin kuten *emansipatio* eli vapautuminen, empowerment on enemmän hallintapoliittinen kuin poliittinen. Se liittyy enemmän yhteiskuntapolitiikkaan (policy) kuin politiikkaan (politics) – kärjistääkseni käsitteiden ja kontekstien välisiä eroja.

Kuitenkin, empowerment käsitteenä pitää sisällään sekä yksilön voimaantumisen että voimaantumisen aiheutuvan kyvyn reflektoida EU:ta poliittisena yhteisönä globaalissa maailmassa. Empowerment voi kattaa toimintamuotoinaan yksilökohtaisen ja terapeutin voimaannuttavan valokuvauksen toisessa ääripäässään ja toisessa ääripäässään EU:n komission linjaukset nuorisotyön laadusta. Väliin jää koko joukko erilaisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Voidaan oikeutetusti arvioida, että tässä uudessa kontekstissa empowerment käsitteenä on poliittisempi kuin miten Grossberg kirjoittaessaan käsitettä arvioi.

EU:n nuorisopoliitikassa ja sitä toimeenpaneissa ohjelmissa, kuten nuorison toimintaohjelmat, keskeisiksi ja yllättävän pysyviksi käsitteiksi ovat nousseet empowerment ja sen sosiaalityöllistä ja sosiaalipoliittista ulottuvuutta painottava seuralainen *social inclusion* vastakäsitteenään *social exclusion*. Kaikki kolme käsitettä toimivat sekä yksilötasolla että rakenteellisella tasolla. Uusiakin käsitteitä tuodaan esille, mutta helppoa se ei ole, koska 28 maan yhteisössä abstraktien käsitteiden sisältö hukkuu käännoksissä. Tällöin turvaudutaan tilastollisiin muuttujiin kuten *Not in Employment, Education or Training*, jonka lyhennyksestä *NEET* on keskustelussa kehkeytynyt mutkat oikoen syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta tarkoittava käsite.

Life Management – elämänhallinta.

Elämänhallinnan käsite on ehkä laajimmin levinnyt nykyinen käsite, jolla kuvataan ih-

misen selviämistä arkipäivässään. Otsikossa käytetty englanninkielinen alkuperäissana *life management* viittaa management-sanastoon, eli johtamistieteisiin, joista keskustelu nykymuodossaan on lähtöisin. Management-sanastossa *life-management* on osa johtamiseen ja esimiestyöhön liittyvää sanastoa kuten *self-management* ja *time-management*. Suomessa sanasto tuli tutuksi 1980–90-lukujen vaihteessa johtamistieteissä ja niiden pohjalta kirjoitetuissa esimieskoulutuksen oppaissa, joista se siirtyi *public managementin* kehittymisen myötä julkiseen keskusteluun. Suomalaisessa nuorisotutkimuksessa *life managementin* käsitettä lanseerattiin ensimmäisiä kertoja vuonna 1997 ilmestyneessä teoksessa *Youth and Life-Management*.²²

Hallituksen esityksessä eduskunnalle nuorisolaiksi, lain yksityiskohtaisissa perusteluissa todettiin 1§:n kohdalla seuraavasti: ”Sosiaalinen vahvistaminen ei ole syrjäytymisen ehkäisyn tapaan käsitteellisesti leimava, vaan kyseessä on prosessi, jossa parannetaan asteittain nuorten elämäntilannetta ja -hallintaa.”²³

Mielenkiintoista sinällään on, että käsitteenä elämänhallinta ei kuitenkaan päätynyt nuorisolakiin eikä se ole päätynyt myöskään laajemmassa mitassa sosiaalialan lainsäädäntöön. Näkyvimmin käsitettä käytetään vuoden 2001 laissa kuntouttavasta työtoiminnasta. Olisiko niin, että sosiaalitoimessa ja nuorisotoimessa elämän hallitseminen

tuntuu lakitasolla jossain määrin vieraalta käsitteeltä, mutta tavanomaisessa arkipäiväisessä keskustelussa sitäkin käyttökelpoisemmalta, koska sillä viitataan usein arkielämän rutiinien hallitsemiseen?

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen näkökulmasta yhteiskunnallisen, sosiaalisen ja poliittisen kielenkäytön historia ja kielelliset erot on hyvä pitää mielessä, kun mietitään käsitteen käyttökelpoisuutta ja sisältöä suomalaisessa nuorisotyöllisessä ja nuorisopoliittisessa keskustelussa.

Yhteiskuntapoliittisessa kielenkäytössä siirtyminen angloamerikkalaiseen sanastoon, joka EU:n myötä kiihtyi, aiheutti kielenkäytössä tilanteen, jossa käsitteiden suomennotokset jäivät joskus ”fingelskan” tasolle. Alettiin käyttää muun muassa käsitteitä *empowerment*, *implementointi*, *managementti*, *leadershippi* sanoina ilman tarkkaan määriteltyä merkitystä ja käsitteinä, jotka jäivät käyttäjilleenkin epäselviksi. Tilanne ei ole yhteiskunnallisessa keskustelussa tavaton. Edellä mainitun tutkija Tuija Pulkkinen mukaan on käsitteitä, ”jotka ikään kuin etsivät ilmaisuaan”, koska niiden ymmärtämiseksi ei ole vielä kertynyt kokemusta. Hänen mukaan uudet käsitteet ovat usein seurausta kohtaamisista toisten kielten kanssa. Käsitteiden merkitysten muotoutuminen voi tapahtua ennakoimattomasti tai tietoisien kielellisen toiminnan tuloksena.²⁴

3.

Erilaisia tulokulmia nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen

Seuraavassa hahmottelen erilaisia lähestymistapoja ja tulokulmia nuorten sosiaalisen vahvistamisen problematiikkaan. Analysoin sitä, millaisissa yhteyksissä ja millaisilla käsitteillä nuorten sosiaalisesta vahvistamisesta on viime vuosina käyty teoreettista keskustelua. Haen käsitteiden välistä dynamiikkaa eli toisin sanoen jonkinlaista toimintalogiikkaa matkalla kohti sosiaalista vahvistumista. Tämän näkökulman mukaisesti analysoin, miten eri teoreettisissa keskusteluissa muotoillaan joko syrjäytymiseen johtava negatiivinen kierre tai sosiaaliseen vahvistumiseen johtava positiivinen kierre. Olen valinnut katsaukseen keskeisintä aikalaieskustelua ja tuoreita tutkimusraportteja. Kuten aina, tällaiset katsaukset ovat rajallisia. Katsaukseen valitut keskustelut ovat tulleet esiin omassa tutkijatyössäni ja verkostoissani.

3.1. Kokemuksellinen näkökulma syrjäytymiskierteeseen – alisuoriutuminen ja yksinäisyys

Olli Lehtonen ja Waldemar Kallunki korostavat tutkimuksessaan kokemuksellista näkökulmaa syrjäytymiskierteen kehittämisessä. Aineistona heillä on 16–29-vuotiaista nuorista tehdyt 1 400 puhelinhaastattelua Kymenlaaksosta vuodelta 2011.²⁵

Lehtosen ja Kallungin mukaan syrjäytymiskierre koostuu suoriutumisen, sosiaalisen tuen, luottamuksen, koetun elintason ja koetun syrjäytymisen välisistä suhteista. Tutkijoiden kehittämän rakenneyhtälömallin tulosten perusteella alisuoriutuminen on nähtävä yhtenä lähtökohtana syrjäytymiselle. Alisuoriutuminen lisää nuoren kokemaa yksinäisyyttä, ja vaikka yhdistyykin voimakkaammin yksinäisyyteen, vähentää myös hänen tyytyväisyyttään elintasoonsa. Alisuoriutuminen on kuitenkin kohtalokkaampaa liittyessään nuoren sosiaalisiin suhteiden kuin koettuun elintason. Tutkijoiden mukaan yksinäisyyden kautta alisuoriutuminen lisää miltei kymmenkertaisesti syrjäytymisriskiä

verrattuna matalan elintason kautta tapahtuvaan syrjäytymiseen. Elintason yhteys syrjäytymiseen on epäsuora. Nuorten syrjäytyminen liittyy tästä näkökulmasta erityisesti sosiaalisiin suhteisiin, mikä vastaa nuorten omia käsityksiä syrjäytymisen syistä.²⁶

Lehtonen ja Kallunki päätyvät suosituksissaan siihen, että nuorten aikuisten syrjäytymistä ei tule nähdä yksipuolisesti objektiivisten tekijöiden kuten koulutuksen tai työttömyyden seurauksena, vaan myös kokemuksellisten tekijöiden kuten yksinäisyyden, epäluottamuksen ja alisuoriutumisen muodostamana syrjäytymiskierteenä.

Tehokkainta olisi keskittyä alisuoriutumisen katkaisemiseen vahvistamalla nuoren minäkäsitystä ja itsetuntoa. Itsetunnon vahvistamisessa oleellista on luottamuksen rakentaminen nuoren lähisuhteisiin eli vanhempiin, sukulaisiin ja vertaisryhmiin. Lehtonen ja Kallunki pitävät luottamusta lähisuhteissa väliintulevana muuttujana, joka selittää osin sitä, miten nuoret, jotka ovat kohdanneet samantyyppisiä vaikeuksia elämässään, selviytyvät niistä eri tavoin. Toisilla nuorilla on toisia enemmän ns. kim-

moisuutta (resilienssiä) ottaa kolhut vastaan. Tutkijat eivät kuitenkaan käytä itse resilienssin käsitettä, jota esittelen raportissa myöhemmin. Esittelen jäljempänä myös Sirpa Kannasojan analyysiä vanhemmuustyyleistä ja perheen toimintakyvystä, mikä valaisee lisää lähisuhteiden merkitystä.

Yllättävää on, että Lehtosen ja Kallungin mukaan koulutus ei ole heidän tutkimassaan 16–29-vuotiaiden ikäryhmässä syrjäytymisen kokemukseen kytkeytyvä tekijä, vaikka sen merkitys nuorten objektiivisen yhteiskuntaan integraation kannalta on suuri. Tutkimustulos on yksi esimerkki siitä, kuinka tärkeä on syrjäytymisen mittareita laadittaessa analysoida sekä objektiivisia että subjektiivisia hyvinvoinnin mittareita.

Lehtosen ja Kallungin erityinen merkitys sosiaalisen vahvistamisen analysoimisessa on siinä, että he kiinnittävät huomiota alisuoriutumisen ja yksinäisyyden väliseen yhteyteen. Niiden liittyminen toisiinsa lisää huomattavasti syrjäytymisriskiä. Tutkimuksen tulos tukee Roel Cremerin kehittämää mallia, jossa nuoren kiinnittyminen yhteisöön kuten koululuokka vahvistaa hänen suoriutumistaan ja johtaa myönteiseen kierteseen. Palaan Cremerin malliin myöhemmin käsiteltäessä minäpystyvyyden käsitettä.

3.2. Jengiytymisestä nuorten yksinäisyyteen

Perinteisenä syrjäytymisen mallina on pidetty jengiytymistä. Jengiytymisen logiikka on hahmoteltu 1950-luvulta lähtien siten, että työväenluokkaiset pojat eivät viihtyneet tai pärjänneet keskiluokkaisessa koulussa, jolloin he kehittivät oman, koulun vastaisen alakulttuurinsa pärjäämisen areenakseen. Seurauksena oli se, että mitä enemmän poika pärjäsi omassa alakulttuurissaan, sitä vähemmän hänelle karttui taitoja pärjätä yhteiskunnan valtavirrassa.

Tuloksena olivat poikkeavat, rikollisuuteen taipuvat jengit, Suomessa sakilaiset, jotka kokoontuivat julkisissa tiloissa kuten kadunkumissa. Erityisesti 2000-luvun alusta,

tietokoneiden ja laajakaistojen yleistymässä, kadunkulmissa havaittavat nuorisoryhmät ovat olleet kuitenkin vähäisempi huoli. Ongelmaksi on tullut enemmänkin nuorten yksinäisyys ja puute henkilökohtaisissa kontakteissa, joita verkon virtuaaliset yhteisöt eivät kykene korvaamaan.

Ilmiön havaitsivat ensin katujen etsivät nuorisotyöntekijät kuvaten siirtymää *maaliverkostosta verkkomaailmaan*²⁷ ja sen jälkeen tutkijat. Suomessa ensimmäisiä yhteiskuntatieteellisiä puheenvuoroja ilmiöstä käytti Päivi Harinen vuonna 2008 julkaistussa artikkelissaan.²⁸

Nuorten yksinäisyyttä on tutkimuksissa sivuttu, mutta sitä ei ole asetettu yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, kuten esimerkiksi vanhusten yksinäisyyttä gerontologiassa. Etsivien nuorisotyöntekijöiden työstä tehdystä selvityksessä vuonna 2010 yksinäisyyden teema nousi kuitenkin vahvasti esiin nuorisotyön uutena haasteena.²⁹ TPY:n sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa saatujen havaintojen perusteella nuorten yksinäisyys koetaan ongelmana myös nuorten työpajoilla.

Päivi Harinen käyttää tutkimuksessaan nuorten yksinäisyydestä sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia aineistoja. Hän päätyy siihen, että yksinäisyys ei kyseisten kvantitatiivisten aineistojen perusteella näyttäisi olevan kovin mittavaa. Peräti 94 prosenttia nuorista kertoo tapaavansa ystäviään ja tuttaviaan viikoittain. Vain 0,7 prosenttia ilmoittaa, ettei tapaa ystäviään koskaan. Ystäviään tapaamattomat nuoret ovat aineistossa niin yksittäisiä tapauksia, että heistä ei voi pitää mitään yleistä profiilia. Harinen toteaa kuitenkin, että hänen käyttämillään aineistoilla ei päästä tutkimaan nuorten *kokemaa yksinäisyyttä*. Kokemuksellisen yksinäisyyden havainnointiin voitaisiin päästä hänen mukaansa yhteistyössä kohdennettua nuorisotyötä tekevien toimijoiden kanssa.

Harinen tarkentaa nuorten yksinäisyyteen liittyvää problematiikkaa seuraavasti: siirtyminen kotoa ja siihen liittyvä yksin asuminen ja yksinäisyyden pelko ovat eri asioita kuin yksinäisyys. Kotoa siirtyminen vapaut-

taa monet nuoret uusiin sosiaalisiin suhteisiin. Suurempi ongelma, joka tulee esiin erityisesti etsivän nuorisotyön havainnoissa, on lapsuudenkotiinsa sulkeutuneet nuoret.

Kouluterveyskyselyissä yksinäisyyttä on mitattu kysymyksellä ystävien määrästä. Vuoden 2013 kyselyn mukaan³⁰

- 11 prosentilla peruskoulun 8. ja 9. luokan pojilla ei ollut yhtään läheistä ystävää,
- 6 prosentilla peruskoulun 8. ja 9. luokan tytöistä ei ollut yhtään läheistä ystävää.

Harisen tutkimuksen ja kouluterveyskyselyn välinen ero on mielenkiintoinen kokemustiedon näkökulmasta. Harisen aineistossa nuorilta kysytään ystävien määrää ja tapaamistiheyttä, jolloin ainoastaan vajaa prosentti vastaajista ilmoitti, ettei tapaa ystäviään juuri koskaan. Kouluterveyskyselyssä puolestaan koulumuodosta riippumatta 5–11 prosentilla nuorista ei ole yhtään läheistä ystävää. Poikien ja tyttöjen väliset erot ovat jokaisella luokka-asteella merkittävät.

WHO:n koululaistutkimuksessa tyttöjen ja poikien väliset erot kääntyvät pääläelleen, kun kysymys yksinäisyydestä muotoillaan suoraan *kokemuksena*. Vuonna 2010 tytöistä yli kymmenen prosenttia oli kokenut itsensä yksinäiseksi ja pojista noin seitsemän prosenttia.³¹ Helsingin diakonissalaitoksen palvelukokonaisuuden Vamoksen omasta asiakaskunnastaan tekemässä tutkimuksessa vastaajista 56 prosenttia koki itsenä joko täysin tai osittain yksinäiseksi. Runsaalla 20 prosentilla vastaajista ystävien puute liittyi jo lapsuuteen.³²

Tutkimustulosten väliset erot antavat viitteitä siitä, että yksinäisyydellä ymmärretään eri asioita ja sen operationalisoiminen kvantitatiiviseksi tutkimukseksi on vielä keskeneräistä. Esimerkiksi mittaamalla ystävien määrää tai koettua yksinäisyyttä saadaan eri tuloksia.

3.3. Sosiaalinen vahvuus kouluyhteisössä

Petri Paju on etnografisessa tutkimuksessaan havainnoinut peruskoulun yhdeksättä luokkaa yhden kouluvuoden ajan.³³ Hän liittää koululaisen yksinjäämisen pelon siihen yksilölliseen arviointiin, jota koulu tekee ja jolla on seurauksia peruskoulun jälkeiselle sijoittumiselle. Suomalaisen koulutusjärjestelmän yhtenä tavoitteenahan on tuottaa kulloisellakin koulutustasolla valmiudet siirtä seuraavalle tasolle.

Paju ei kuitenkaan käsittele yksinjäämisen pelkoa nuoren kokemustasolla, ja kysymys yksinäisyydestä jää maininnan tasolle. Hän mainitsee yksinjäämisen pelon, mutta ei analysoi yksin jäävää koululaista. Teema jää maininnan varaan myös tutkimuksen populaarimmassa versiossa.³⁴

Sen sijaan Paju kiinnittää huomiota koululuokkaan sosiaalisena tilana, jossa oppilaat ovat jakautuneet erilaisiin ryhmiin. Koulussa oppilailla on tietty sosiaalinen asema, positio, joka määrittyy yleensä ryhmästereotyyppioilla kuten hikkeys, kovi, pissi ja pahis.³⁵ Ryhmien kokoonpano vaihtelee kouluvuosien aikana. Ryhmät ovat institutionaalisesti tuotettuja ja jokainen ikäluokka synnyttää ne uudelleen.

Sosiaalinen tila jakautuu viralliseen kouluun ja epäviralliseen kouluun. Molemmissa pärjääminen vaatii sosiaalista vahvuutta. On oppilaita, jotka menestyvät hyvin koulun virallisessa sosiaalisessa tilassa, ja on oppilaita, jotka menestyvät hyvin koulun epävirallisessa sosiaalisessa tilassa. On lisäksi oppilaita, jotka menestyvät molemmissa. Pajun mukaan luokkayhteisössä vaikutusvaltaisimpia olivat ne, jotka kävivät kouluansa arvosanoilla 4–8. Tästä näkökulmasta sosiaalinen vahvuus koululuokassa ei perustu suoraan virallisen koulun arvoasteikkoihin vaan epävirallisen koulun arvoasteikkoihin.

Oppilaat rakentavat omaa sosiaalista asemaansa koululuokassa panostamalla kykyjensä mukaan joko viralliseen tai epäviralliseen sosiaaliseen tilaan. Päivi Harinen ja Juha Halme painottavat omasta puolestaan

sitä, että virallisessa koulussa hyvin pärjäävät koululaiset eivät välttämättä hae sosiaalisesti vahvaa asemaa. Heille riittävät hyvät arvosanat, eikä kouluyhteisöllä ole heille suurtakaan merkitystä. Koulu on väline päästä eteenpäin maailmassa.³⁶

Sen sijaan koulun epäviralliseen sosiaaliseen tilaan panostaville oppilaille koulun merkitys sosiaalisesti on merkittävämpi. Koulu on paikka, missä tavata kavereita. Se on myös paikka, missä oman sosiaalisen aseman voi luoda monella eri tavalla. Luokan ryhmadynamiikka on monimuotoinen ja tilanteet vaihtelevat. Pajun kuvauksen mukaan koululuokka sietää erilaisuuksia, mutta toisaalta vaatii ”läpänsietokykyä”. Läpänsietokyky tarkoittaa kykyä ottaa vastaan verbaliset heitot ja heittää niitä takaisin vastapuolelle, eli kykyä osoittaa eräänlaista sosiaalista resilienssiä, kimmoisuutta.

Pajun etnografiassa tulee hyvin esille sosiaalisen vahvuuden merkitys nuorten kouluelämässä, samoin alisuoriutuminen. Ne nuoret, jotka pitivät etäisyyttä viralliseen kouluun, arvostivat koulua kavereiden tapaamispaikkana. Alisuoriutuminen liittyi epäviralliseen kouluun ja hyviin sosiaalisiin kompetensseihin. Se ei johda poikkeaviin alakulttuureihin, mutta vaikuttaa muuta kautta tulevaisuuteen. Voi käydä jopa niin, että nuoret valitsevat toisen asteen koulutuspaikkansa osin sillä perusteella, mihin muut kaverit ovat menossa. Paju ei havainoi yksinäisyyden ja alisuoriutumisen kombinaatioita vaan enemmänkin ryhmäkäyttämistä. Työväenluokan lapset eivät mene suoraan työväenluokan töihin isän mukana vaan yksilöinä sen vertaisryhmän mukana, johon he ovat kouluaikana sosiaalistuneet.

3.4. Luottamus ja resilienssi – pärjääminen elämän kolhujen ja maailman vaatimusten edessä

Matti Kortteisen ja Marko Elovainion artikkeli *Millä tavoin huono-osaisuus periytyy* perustuu Nuorisobarometrissä koottuun aineistoon, jossa oli mukana 1 902 kappaletta

15–29-vuotiaita nuoria ja lisäksi 597 heidän vanhempansa. Tutkijoiden tavoitteena oli tutkia sosiaalisen resilienssin periytyvyyttä.³⁷

Yleisimmin muotoiltuna resilienssi liittyy ihmisen kykyyn olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa tavalla, joka on heidän tulevan hyvinvointinsa kannalta tarkoituksenmukaista. Kortteinen ja Elovainio määrittelevät lisäksi sosiaalisen resilienssin sosiaalisesti kestävyudeksi, joka viittaa ihmisen kykyyn käsitellä itseensä kohdistuvaa leimaamista eli stigmatisaatiota.³⁸

Kortteisen ja Elovainion tutkimus voidaan nähdä jatkona Kortteisen ja Tuomikosken vuonna 1998 julkaistulle tutkimukselle työttömien selviytymisestä 90-luvun lamas-ta.³⁹ Tutkimuksen tulos oli tiivistettävissä siihen havaintoon, että ne työttömät, joilla oli vahvat sosiaaliset verkot, selvisivät työttömyydestä parhaiten ja säilyttivät toimintakykynsä. Kyky rakentaa sosiaalisia verkkoja perustuu puolestaan kykyyn luottaa sosiaaliseen ympäristöönsä. Puettuna resilienssin käsitteeseen tulos voidaan muotoilla siten, että sosiaalinen kestävyys edellyttää sitä, että työttömällä on sellaisia läheisiä ihmisiä, joiden ajatteluun ja käyttäytymiseen voi luottaa ohitse ja ylitse laskelmoinnin ja hyötyajattelun. Heillä on oltava sellaisia merkityksellisiä läheisiä, jotka antavat heidän jaksamiselleen merkitystä.⁴⁰

Sen jälkeen kun Kortteinen ja Elovainio ovat pukeneet työttömiä koskevan tutkimustuloksen resilienssin käsitteeseen, he asettavat kysymyksen siitä, miten huono-osaisuus periytyy. Vastauksena he esittävät heikon sosiaalisen kestävyuden olevan keskeinen mekanismi huono-osaisuuden periytymissessä. Heikko sosiaalinen resilienssi periytyy vanhemmilta lapsille. Heidän mukaan periytyvyydessä ei ole kysymys köyhyyskulttuurin tai riippuvuuskulttuurin siirtymisestä sukupolvelta toiselle, koska tuollaista kulttuuria ei välttämättä ole olemassa. Enemmänkin on kyse yhteisöjen disintegraatiosta, hajonneista yhteisöistä, joissa yksilöt eivät kykene luottamaan toisiinsa. Kyky luottaa toisiin ihmisiin on kadonnut yhteisöjen rapautumisen myötä. Kun keskinäisen elämisen kulttuuri-

nen ja sosiaalinen elementti on purettu pois, jäljelle ei jää muuta kuin markkinat, vaihto, etujen ja hyötyjen tavoittelu, joita mikään sosiaalinen ja kulttuurinen ei sido.

Yllä esitetyllä tulkinnalla on vahvat sosiaalipoliittiset ulottuvuudet. Ylisukupolvinen huono-osaisuus ei ole tulosta köyhyys- ja riippuvuuskulttuurista vaan yhteisöjen disintegraatiosta, hajoamisesta. Keskeistä olisi Kortteisen ja Elovainion mukaan turvata kaikin tavoin ihmisten mahdollisuus pitää huolta toisistaan sekä virittää palvelut ja tuet vastaavasti:

”Jos itsellä on merkityksellisiä muita, omalle jaksamiselle on itseä suuremmat syyt, ja jaksaa paremmin innostua myös jostain niin vähäisestä kuin arvosanat tai raha.”⁴¹

Resilienssi on suomennettu myös kimmoisuudeksi. Kielikuvalla viitataan ihmisen kykyyn ottaa vastaan iskuja ja elämän kolhuja.⁴² Huolimatta eroista suomennoksissa, vastoinikäymisistä selviämisen oletetaan liittyvän yksilön kykyyn jakaa huoliaan ja luottaa lähipiiriinsä.

Monien muiden tutkijoiden ohella myös Kortteinen ja Elovainio paikallistavat resilienssin perheen sisäisiin suhteisiin, mutta eivät analysoi resilienssin rakentumisen perhedynamiikkaa tai mekanismeja. Palaan näihin mekanismeihin seuraavassa arvioidessani Sirpa Kannasojan esitystä nuoren sosiaalisen toimintakyvyn rakentumisesta.

3.5. Sosiaalinen toimintakyky

Sirpa Kannasoja määrittelee sosiaalisen toimintakyvyn väitöskirjatutkimuksessaan *Nuorten sosiaalinen toimintakyky ja kasvuyhteisöt* seuraavasti:

”Vahva sosiaalinen toimintakyky on sitä, että nuorella on jatkuva myönteinen asenne toimia elämässään tavoitteellisesti ja lojaalisti sekä itseään että muita kohtaan ja lisäksi hän uskaltaa toimia itsevarmasti sekä oikeudenmukaisesti ja tasavertaisesti

muuta ihmisiä kohtaan heidän reaktioitaan suuremmin pelkäämättä silloin kun uskoo toimivansa oikein.”⁴³

Kannasojan kvalitatiivisena tutkimusaineistonaan käyttämässä nuorten puheissa ja valokuissa sosiaalisen toimintakyvyn keskeisiksi osa-alueiksi määrittyvät tavoitteellisuus, vastuullisuus, tasavertaisuus, itsevarmuus ja lojaalius. Hän tiivistää määritelmänsä siten, että ”nuorten sosiaalinen toimintakyky on suunnitelmallisuutta, lojaaliutta ja itsevarmuutta”.⁴⁴

Kannasojan mukaan sosiaaliseen toimintakykyyn liittyy yllättäen myös koskettaminen, eli tunne-elämän ja yhdessä olemisen osa-alue, joka suomalaisessa kulttuurissa on jäänyt vähäiselle huomiolle – samalla kun kadepdimme eteläeurooppalaisten poskisuudelmia.

Petri Paju ja Tommi Hoikkala ovat havainnoineet koskettamisen merkityksen nuorille omassa kouluetnografiassaan. ”Aikuisviihteen” turruttamassa kulttuurissa nuorilla on kuitenkin kyky koskettaa toisiaan ilman seksuaalista latausta. Varttuneina nuorisotutkijoina he ihmettelevätkin omassa elämässään sitä, että ”missähän vaiheessa meistä katoaa tuo tarve ja uskallus mennä fyysisesti lähelle toisia julkisessa tilassa?”⁴⁵

Kannasojan mukaan vuoden 1982 sosiaalihuoltolaki toi toimintakyvyn käsitteen sosiaalialalle. Käsite jäi kuitenkin sekä sosiaalityön käytännöissä että tieteessä taka-alalle. Käsitettä ei analyttisesti avattu eikä siitä kehitetty vuosikymmenien aikana yhteistä määritelmää. Englanninkielisistä vastineista toimintakyvyn käsitteelle Kannasoja mainitsee käsitteet *functioning, competence, capability, ability, capacity ja activity*.

Tutkimuksensa kvantitatiivisen aineiston analyysissä Kannasoja käyttää selittävinä muuttujina kolmea ryhmätason muuttujaa eli perhettä (perheen vanhemmuustyyliä, perheen toimivuutta, perhemuotoa ja vanhempien sosioekonomista asemaa), koulua ja rinnakkaisluokkaa. Yksilöön, eli nuoreen itseensä liittyviä muuttujia ovat masentuneisuus, itsetunto, tyytyväisyys, koskettaminen, normien mukainen toiminta, internet-so-

siaalisuus sekä onnistumisasenne ja epävarmuusasenne. Keskeinen kvantitatiivisen analyysin tulos on se, että perheen toimivuudella on erityisen suuri merkitys nuorten sosiaalisen toimintakyvyn rakentumiselle.

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen näkökulmasta mielenkiintoista tuloksessa on se, että peruskoulun yläluokkien aikana nuorten sosiaalisessa toimintakyvyssä ei ole havaittavissa muutosta.

Kannasoja korostaa antamissaan kehittämis ehdotuksissa sitä, että sosiaalisessa toimintakyvyssä on kyse nuoren ja vanhemman välisestä suhteesta. Tällöin sosiaalityössä ei ole kyse siitä, että pahatapainen tai huonokäyttöinen nuori pitäisi yksilöllisen ongelmanmäärittelyn kautta muuttaa paremmaksi. Ongelman ratkaisun avaimet löytyvät usein nuoren ja vanhemman välisestä suhteesta, eikä pelkästään nuoresta itsestään.

Sosiaalinen toimintakyky rakentuu perheen toiminnallisessa vuorovaikutuksessa. Perheen vanhemmuustyyliellä – laiminlyövä, autoritaarinen, salliva tai auktoritatiivinen (kunnioittava ja rakastava), kuten Kannasoja aineistonsa pohjalta vanhemmuustyyli luonnehtii – on merkityksensä toimintakyvyn rakentumisessa. Tyylit ovat merkittävä osa perhedynamiikkaa ja toimintamekanismia. Tärkein tulos tutkimuksessa on kuitenkin se, että perheen toimintakyky määrittää nuoren sosiaalisen toimintakyvyn rakentumisen. Toimintakyky rakentuu toiminnallisessa vuorovaikutuksessa ja sen merkitys on vanhemmuustyyliä vahvempi.

*”Yhteisessä toiminnassa nuori alkaa rakentaa (hänelle alkaa rakentua) sosiaalisia taitoja ja itsetuntoa kaiken sen myönteisen ja hyvän toiminnan kautta. Aikaa myöten kaikki tämä alkaa vaikuttaa hänen sosiaalisen toimintakykynsä rakentumiseen vahvemaksi eli nuori alkaa asennoitua suunnitelmallisemmin tulevaisuuteen, lojaalimmin itseensä ja toisiin ihmisiin sekä saa itsevarmuutta toimia erilaisissa toimintaympäristöissä yhdessä muiden ihmisten kanssa.”*⁴⁶

Kannasojan tulkinta nuoren sosiaalisen toimintakyvyn rakentumisesta tuo merkittävän lisän edellä esitettyyn Kortteisen ja Elovainion analyysiin yksilön resilienssin rakentumisesta perheessä. Perheen vuorovaikutuksellinen toimintakyky on se toimintamekanismi, joka tuottaa sosiaalista toimintakykyä ja Kortteisen ja Elovainion käsitettä käyttäen yhtä sen ulottuvuutta, eli resilienssiä.

3.6. Minäpystyvyys, yhteisö, oppiminen ja kansalaispätevyys

Minäpystyvyys (*self-efficacy*) on käsite, jota on kehitelty kognitiivisessa psykologiassa ja jota on käytetty myös politiikan tutkimuksessa. Albert Banduraa pidetään teorian yhtenä klassikkona.⁴⁷

Minäpystyvyys on käsitteenä lähellä itsetuntoa.⁴⁸ Itsetunnon käsitteestä se eroaa lähinnä siinä, että minäpystyvyys kiinnittyy enemmän yksilön ja yhteisön väliseen luottamukselliseen vuorovaikutukseen ja siihen liittyy toiminnallinen ulottuvuus. Yhteinen toiminta tuottaa pystyvyyden tunteen. Verrottuna staattiseen itsetunnon käsitteeseen, minäpystyvyys suuntaa katsetta enemmän tulevaisuuteen.⁴⁹

Banduran teorian pohjalta hollantilainen organisaatiopsykologi Roel Cremer on kehittänyt mallin, jolla voidaan kuvata minäpystyvyyden, yhteisön ja oppimisen välistä vuorovaikutusta.⁵⁰

Mallin mukaan minäpystyvyys vahvistuu siten, että yhteisö antaa yksilölle palautteen tämän toiminnasta. Koulumaailmassa malli voi kuvata oppilaan ja luokan välistä suhdetta. Luokkaa johtaa opettaja, ja muut oppilaat ovat vertaisryhmää. Koulun johtavasta riippuen oppilaiden mahdollisuus vaikuttaa luokan työskentelyyn vaihtelee. Mikäli oppilaan saama palaute yhteisöstään on myönteinen, hän kokee olevansa mukana. Hän on niin sanotusti ”inessä”, *insider*. Päästyään mukaan yhteisöön hyväksyttynä jäsenenä nuori sopii joukkoon, mikä antaa hänelle tunteen oman persoonansa mer-

kityksellisyydestä yhteisössä. Hän tuntee saavansa osakseen kunnioitusta, ”rispektiä”. Merkityksellisyys kasvaa kunnioituksesta ja luottamuksesta. Yhteisöön kuulumisen ja siinä pärjääminen kannustaa nuorta oppimaan uutta, mikä puolestaan vahvistaa hänen käsitystään omista kyvyistä. Hän saa onnistumisen ja oppimisen oivalluksia – ”hei, mä tajuun tän!” Oivallus johtaa uusiin oivalluksiin ja saa aikaan positiivisen oppimisen kierteen. Tunne omasta kyvykkyydestä johtaa vastuun ottamiseen koko yhteisöstä.⁵¹

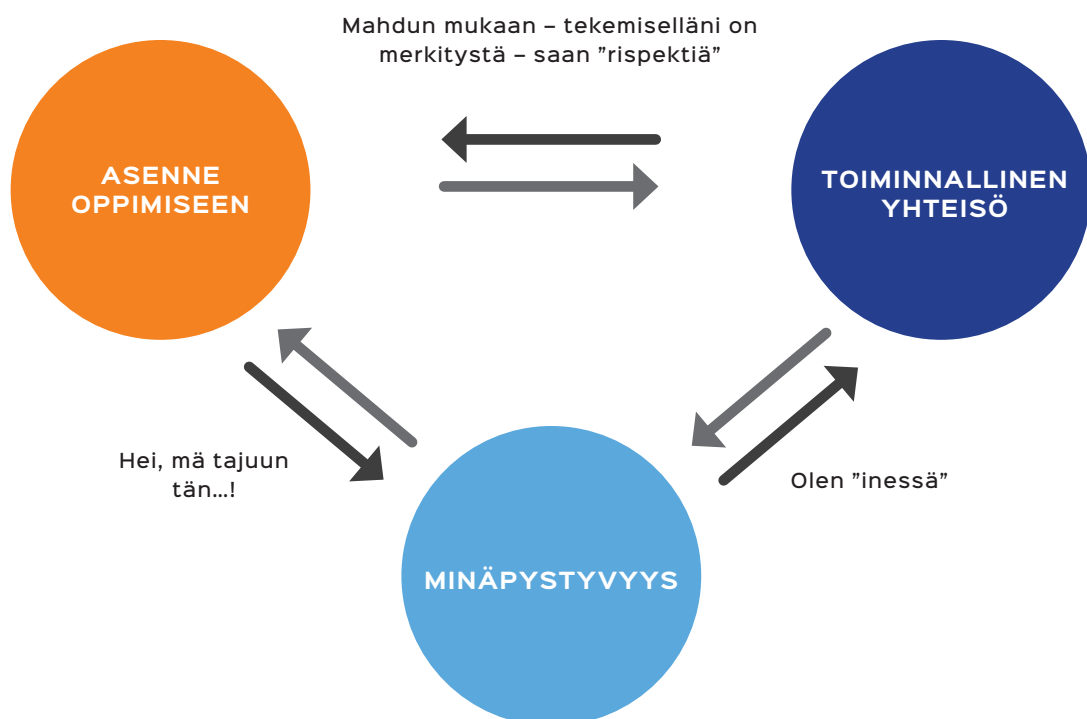
Positiivisessa oppimiskierteessä nuori on mukana omassa yhteisössään ja parantaa suoriutumistaan, kun taas negatiivisessa oppimiskierteessä yksilö on joko yksin tai ryhmässä koulun vastaisessa kulttuurissa, molemmissa yhtä lailla alisuoriutujana. Yksinäisyys kuitenkin vielä kärjistää alisuoriu-

tumista, ja kuten edellä Lehtonen ja Kallunki totesivat, lisää syrjäytymisriskiä.

Cremerin kehittämässä mallissa korostuu oppimisen suhde yhteisöön. Oppiminen aktivoituu suhteessa oman merkityksellisuuden käsittämiseen yhteisössä. Oman merkityksellisuuden tunne on keskeinen osa ihmisen motivaatiota. Ihmiset, joilla on korkea merkityksellisuuden tunne, kokevat että heidän elämällään ja tekemisellään on merkitys. Merkityksellisyys on osa ihmisen koherenssia eli eheyden tunnetta.

Aaron Antonovskyn kehittämän koherenssin tunne -teorian mukaan eheyden tunne syntyy siitä, että yksilö kokee maailman ymmärrettäväksi, hallittavaksi ja merkitykselliseksi. Ymmärrettävyys syntyy siitä, että yksilö vaikeuksia kohdatessaan ymmärtää vaikeuksien olevan odotettavissa ja jollakin

KUVIO 1. Myönteinen oppimisen kehä. Minäpystyvyyden, yhteisön ja oppimisen välinen vuorovaikutus (Roel Cremer). Kuvio lainattu teoksesta Kuure, Tapio, *Olen mukana, osaan ja pystyn – koskaan ei ole liian myöhäistä*, 2014, 21.

tapaa selitettävissä. Hallittavuuden kokemus syntyy siitä, että yksilö kykenee kohtaamaan vaikeuksia, ottamaan omat voimavaransa käyttöön ja hakemaan tarkoituksenmukaisesti ulkopuolista apua.⁵² Nuoren sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta Cremerin mallista saatava lisä koherenssin teoriaan voidaan nähdä olevan siinä, että mallissa merkityksen tunne kytketään toimintaan yhteisössä ja oppimisprosessiin.

Kyvykkyys kansalaisena. Minäpystyvyys käsitteenä voi viitata myös ihmisen kyvykkyteen kansalaisena (*political efficacy* tai *civic competence*).⁵³ Yksilön käsitys kansalaispätevyydestä on kaksitahoinen. Toisaalta yksilö voi ajatella, että hänen toiminnallaan on merkitystä poliittisessa järjestelmässä. Tätä sanotaan sisäiseksi kansalaispätevyydeksi. Toisaalta yksilö voi ajatella, että poliittinen järjestelmä on rakennettu sillä tavalla, että siitä löytyy mekanismeja kuten puolueita ja kansalaisaloitteita, joiden avulla voi vaikuttaa. Tätä sanotaan ulkoiseksi kansalaispätevyydeksi.

Minäpystyvyyden ja kansalaispätevyyden käsitteillä on molemmilla pitkä, osin toisiinsa liittyvä historia. Nykyisellään näiden kahden käsitteen välinen yhteys tulee hyvin esille koulutuspolitiikassa. EU:n elinikäisen oppimisen ohjelmassa kehitetyissä avainkompetensseissa korostetaan globaalin yhteiskunnan yhtenä keskeisenä kompetenssina kansalaisuutta (*social and civic competences*).⁵⁴

Pohdin seuraavaksi Anu Gretschellin ja Tomi Kiilakosken toimittaman julkaisun avulla sitä, miten nuoren sosiaalisessa vahvistumisessa liittyvät toisiinsa nuoren kokemus omasta kyvykkyydestään sekä yhteisön jäsenenä että kansalaisena. Samalla asetan kysymyksen siitä, onko juuri tämä kansalaisuuden ulottuvuus se nuorisotyöllinen erityisyys, joka profiloi nuorisotoimialaa muiden toimialojen rinnalla?

3.7. Sosiaalinen vahvistuminen – lähisuhteet, osallisuus ja poliittinen osallistuminen

Anu Gretschel, Tomi Kiilakoski ja Elina Nivala pohtivat *Demokratiaoppitunti*-kirjan johdannossa nuorten osallisuuden merkityksiä ja ulottuvuuksia.⁵⁵ Heidän tutkijaverkostonsa pohdinnoissa osa tutkijoista näkee nuorten osallisuuden edistämisen olennaisesti *sosiaalisiin suhteisiin vaikuttamisena* ja toinen taas ymmärtää osallisuuden edistämisen *poliittisiin suhteisiin vaikuttamisena*. Tässä erottelussa tiivistyy tämän tutkimusraportin alussa esitetty tulkinta sosiaalisen elämänpiirin ja poliittisen elämänpiirin erottumisesta suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa. Erottelu tehdään sekä arkipuheessa että teoreettisessa keskustelussa.

Gretschelin ym. mukaan sosiaalisen osallisuuden edistämisessä voidaan eritellä kohdennettuja toimia, jotka kohdistuvat erityistarpeissa oleviin lapsiin ja nuoriin, jolloin painopiste on sosiaalisissa suhteissa. On samalla kuitenkin huomattava, että osallisuuden sosiaaliset puolet koskevat kaikkia lapsia ja nuoria. Näin ollen, kohdatuksi tuleminen eri palveluissa rakentaa osallisuuden sosiaalista perustaa.

Osallisuuden edistäminen poliittisiin suhteisiin vaikuttamalla puolestaan korostaa vallan jakamista, päätöksentekoon osallistumista ja vaikuttamista. Gretschel ym. lähtevät ajatuksesta, että kunnassa nuorten osallisuuden edistäminen on sekä sosiaalista että poliittista toimintaa. He ehdottavat Erik Allardtin kolmen hyvinvoinnin ulottuvuuden lisäksi vielä neljättä eli *having, loving, being, participating*.⁵⁶

Lasten ja nuorten osallisuuteen liittyä näin hahmoteltuna aina sosiaalinen ja poliittinen ulottuvuus. Poliittinen ulottuvuus tuo mukanaan kysymyksen kansalaisuudesta, joko kuntalaisena tai kansakunnan jäsenenä. Jäsenyys on kaikilla ensiksi *annettuna jäsenyytenä*, joka saadaan syntymän myötä. Annetun jäsenyyden merkitystä ei ole syytä aliarvioida, koska se on perusta kansalaisen

subjektiivisille oikeuksille. Jopa niin pitkään, että valtio kohtelee kansalaisiaan yksilöinä, ei ainoastaan perheen jäsenenä. Tällä periaatteella on kauaskantoisia seurauksia muun muassa lastensuojelussa lasta kuultessa ja hänen turvallisuuttaan suojeltaessa, kuten jäljempänä osoitetaan analysoitaessa lastensuojelulakia. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa annettu jäsenyys korostuu entisestään.

Kansalaisuus *osallistuvana jäsenyytenä* viittaa yksilön toimintaan yhteisten asioiden puolesta joko yksin tai organisoituneena ryhmänä. Yksilöllä on tällöin tavoitteita, jotka ylittävät hänen yksilönä asettamat tai välittömien sosiaalisten suhteiden tavoitteet. Malliesimerkkinä tästä voi pitää lasten ja nuorten pitämää kontrollia kotona siitä, miten roskien lajitteluastioita käytetään. Tällöin tavoitteet ylittävät perheen yksityisen elämänpiirin tavoitteet.

Kansalaisuus *koettuna jäsenyytenä* on nykyisissä keskusteluissa nostettu esiin ikään kuin uutena ulottuvuutena. Gretsche ym. mukaan koetun jäsenyyden vahvistaminen on ollut kuitenkin kautta aikojen valtioiden harjoittaman kansalaiskasvatuksen tavoite. Koettu jäsenyys viittaa yksilön kokemukseen siitä, että hän on osa jotakin suurempaa yhteisöä. Englanninkielisessä terminologiassa käytetään käsitettä "*nation*" eli kansakunta, jonka jotkut jengitutkijat katsovat konstruoidun myös pienemmissä yhteisöissä kuten nuorisojengit.⁵⁷

Tiivistäen: Gretsche ym. mukaan nuorten osallisuutta ja kansalaisuutta olisi mielekästä käsitellä kolmesta näkökulmasta eli *muodollisena, toiminnallisena ja kokemuksellisenä osallisuutena* ja vastaavasti *annettuna, osallistuvana ja koettuna jäsenyytenä* yhteiskunnassa.⁵⁸

Eurooppalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa näkökulma sosiaalisen ja poliittisen elämänpiirin suhteista toisiinsa on hyvin lähellä edellä esiteltyjen kirjoittajien näkemyksiä. Koulutuspoliittisessa keskustelussa näiden kahden elämänpiirin suhdetta on hahmotettu osana elinikäisen oppimisen avaintaitoja. Elinikäisen oppimisen viiteke-

hyksessä nuoren sosiaalinen vahvuus liittyy toimintakykyisyyteen kansalaisena.

3.8. Elinikäisen oppimisen avaintaidot – sosiaalista osaamista ja kansalaistaitoja

Samalla tapaa kuin edellä Gretsche, Kiilakoski ja Nivala, myös EU:n elinikäisen oppimisen avaintaidoissa sosiaaliset taidot, tai tarkemmin kompetenssit, määritellään yhteydessä kansalaisuuteen. Yhteyden rakentamisessa taustalla on hyvä pitää mielessä edellä esitetty näkemys kansalaisuudesta annettuna kansalaisuutena, toimintana ja kokemuksena.⁵⁹

Monikulttuurisessa Euroopassa sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot liittyvät myös kulttuuriseen osaamiseen ja sen myötä globalisoituvaan yhteiskuntaan. Globalisoitunut monikulttuurinen yhteiskunta vaatii erilaisuuksien sietokykyä, eli toleranssia. Eurooppalaisuus ja Euroopan kehittäminen perustuvat tämän mukaisesti kulttuurisesti hybridiin kokonaisuuteen, joka ylläpitää ja suosii diversiteettiä ja vastustaa fundamentalismeja.

Tärkeimmät uhkakuvat ihmisten välisten konfliktien aiheuttajista nähdään etnisten ja uskonnollisten ryhmien välillä. Konfliktit rakentuvat sekä nuorten arkipäivässä – erityyppisinä rasismeina – että mediassa, sekä paikallisesti että globaalisti.

Nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta kysymys on erilaisuuden sietämisestä ja kyvystä osallistua omasta kulttuurisesta taustasta eroaviin toimintoihin.⁶⁰

Määritelmänomaisesti sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot ovat:

"henkilökohtaiset taidot, ihmissuhdetaidot, samoin kuin kulttuurien väliset, sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot, sekä niihin sisältyvät kaikki käyttäytymisen muodot, jotka antavat yksilöille valmiudet osallistua vaikuttaen ja rakentavalla tavalla yhteiskunta- ja työelämään yhä erilaistuvissa yhteiskunnissa sekä ratkaista tarvittaessa

konflikteja. Kansalaisuuteen liittyvien taitojen avulla yksilöt voivat osallistua kansalais-toimintaan, koska heillä on tarvittava tieto yhteiskunnallisista ja poliittisista käsitteistä ja rakenteista ja he ovat sitoutuneet osallistumaan aktiiviseen ja demokraattiseen toimintaan.”⁶¹

Keskeisiä näissä avaintaidoissa ovat:
”taito kommunikoida rakentavasti eri ympäristöissä, ja olla suvaitsevainen, taito ilmaista ja ymmärtää eri näkökantoja, taito neuvotella luottamusta herättäen ja kyky tuntee empatiaa. Yksilöiden olisi kyettävä käsittelemään stressiä ja turhautumista, ilmaisemaan näitä tunteita rakentavalla tavalla sekä erottamaan toisistaan henkilökohtaiset ja ammatilliset osa-alueet.”⁶²

Elinikäisen oppimisen avaintaitoja on määritelty kahdeksan: viestintä äidinkielenä, vieraalla kielellä, matematiikka ja luonnontieteet, digitaaliset taidot, oppimaan oppiminen, sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot, aloitekyky ja yritteliäisyys sekä kulttuurin tuntemus ja ilmaisumuodot. On merkille pantavaa, että huomattava osa taidoista liittyy ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, kansalaisuuteen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen osaamiseen.

Elinikäisen oppimisen avaintaidot on muokattu oppisisällöiksi Suomen peruskoulussa ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Suomessa avaintaidot on luokiteltu yhteentoista osa-alueeseen, joissa läpäisevänä teemana on kestävä kehitys. Sosiaaliset taidot suomalaisessa versiossa on kytketty vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoihin, aktiivinen kansalaisuus puolestaan monikulttuurisuuteen. Taitojen kehittymistä mitataan arviointikriteereillä, jotka on määritelty kolmitasoisiksi eli tyydyttävä, hyvä ja kiitettävä.⁶³

EU:n nuorten toimintaohjelmien vaikutavuutta arvioitaessa avaintaitojen käsitettä on operationalisoitu 18 maan vertailututkimuksessa, jota Suomikin on ollut aktiivisesti kehittämässä. TPY:n sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa työstettävässä

mittarissa yksi mittarin osio on alustavasti suunniteltu yhdenmukaiseksi EU:ssa kehitellyn operationalisoinnin kanssa, mikä tekisi tulevaisuudessa mahdolliseksi TPY:ssä kerätävän aineiston kansainvälisen vertailun.⁶⁴

Taitoa, osaamista ja kompetenssia.

Competencies-sanan suomalainen käännös sanalla ”taito” jättää helposti kapean kuvan elinikäisen oppimisen tavoitteista. Englanninkielisessä tekstissä erotetaan *key competencies* ja *skills*. Kompetenssi on kokonaisvaltaisempi ilmaisu – vastaten ehkä osaamista suomen kielessä – kun taas *skills* viittaa konkreettisempiin taitoihin. Kansalaistaidoissa suomalaiset nuoret kokevat puutteita molemmilla tasoilla, sekä konkreettisten taitojen että kompetenssien tasolla.⁶⁵

Suomentamisprosessissa huomiota kiinnittää myös sosiaalisten taitojen ja kansalaistaitojen käsitteleminen erillisinä teemoina, mikä ei vastaa elinikäisen oppimisen eurooppalaisessa viitekehyksessä esitettyä näkemystä. Kuvaako yhteiskunnallisen ulottuvuuden erillisyyys muista avaintaidoista suomalaista tapaa keskustella yhteiskunnasta jonakin ulkopuolisena?

3.9. Yhteenveto: käsitedynamiikka, syrjäytyminen ja sosiaalinen vahvistaminen

Sosiaalisen vahvistamisen teoreettinen lähikäsitteistö on tiivistetty taulukkoon 1. Taulukossa esitellään ensin syrjäytymistä määrittelevien käsitteiden käsitedynamiikka erilaisissa teoreettisissa viitekehyksissä ja sen rinnalla tiivistys siitä, miten teorian pohjalta on hahmotettavissa nuoren sosiaalinen vahvistuminen tai vahvistaminen.

Teoreettisen lähikäsitteistön yhteenvedosta on muokattu kuviossa 2 malli siitä, miten ongelmia nuoren sosiaalisessa toimintakyvyssä voidaan hahmottaa ilmiönä tai ”sosiaalisena faktana”⁶⁶, miten tämä ilmiö kehittyy yhteiskunnassa ja miten ongelma voidaan ratkaista.

Kuviossa 2 nuoren sosiaaliseen vahvistamiseen liittyviä ongelmia hahmotetaan

TAULUKKO 1. Nuoren sosiaalisen vahvistamisen teoreettisia lähikäsitteitä ja lähestymistapoja. Yhteenveto.

Tutkija / Teoria tai lähestymistapa	Avainsanat	Käsitedynamiikka	Sosiaalinen vahvistuminen ja vahvistaminen
1. Olli Lehtonen ja Waldemar Kallunki "Kokemuksellinen näkökulma syrjäytymiskierteeseen"	Yksinäisyys, alisuoriutuminen	Yksinäisyys yhdistyneenä alisuoriutumiseen vahvistaa syrjäytymisriskiä	Lähi-suhteiden luottamuksen vahvistaminen, minäkäsityksen ja itsetunnon vahvistaminen
2. Päivi Harinen Hyvä, paha yksinäisyys"	Yksinäisyys, itsenäisyys	Yksinäisyys rakentuu eri tavalla iästä riippuen. Se on eri asia koulu-laisilla, kodista irtautuvilla nuorilla ja vanhuksilla. Yksinäisyyttä ei saa patologisoida.	Nuorisotyöntekijät ovat avain- asemassa yksinäisyyden tunnis- tamisessa.
3. Petri Paju ja Tommi Hoikkala "Koulua on käytävä"	Koulu sosiaali-se- na tilana, yksinäi- syys	Koulu jakaantuu epäviralliseen ja viralliseen sosiaaliseen tilaan, jotka vaativat erilaisia sosiaalisia vah- vuuksia. Prosessilla ei ole proses- sinomistajaa.	Yläkoulun aineenopettajajärjes- telmän muuttaminen siten, että hallittaisiin paremmin koululuo- kan ryhmadynamiikkaa.
4. Matti Kortteinen ja Marko Elovainio "Millä tavoin huono-osai- suus periytyy?"	Resilienssi, merki- tykselliset toiset, ylikorostunut riippumattomuus	Heikko sosiaalinen resilienssi raken- tuu luottamuksen puutteesta, kult- tuurin suosimasta ylikorostuneesta riippumattomuudesta ja yhteisöjen hajoamisesta. Periytyy perheen kautta.	Yhteiskunnan palvelut ja tuet tulisi suunnitella siten, että ihmi- sillä on mahdollisuus pitää huol- ta toisistaan.
5. Sirpa Kannasoja "Nuoren sosiaalinen toimintakyky"	Sosiaalinen toimintakyky	Nuoren sosiaalinen toimintakyky rakentuu perheen yhteydessä, yh- dessä toimien. Perheen toimivuus on vanhemmuustyytlejä vahvempi selittävä tekijä.	Keskiössä perhepolitiikka ja perheiden tarpeeseen vastaa- minen. Vahvistetaan nuoren ja vanhempien vuorovaikutusta ja kohtaamista.
6. Roel Cremer / Albert Bandura "Self-efficacy displayed in the Capacity to Self-Regula- te Learning"	Minäpystyvyys, yhteisö, oppimi- nen	Yhteisön ulkopuolelle jäävä nuori ei koe toimintaansa merkitykselliseksi, jolloin uusien asioiden oppimisella ei ole mitään mieltä.	Yhteisöllisyyden kehittäminen, mikä tuottaa nuorelle elämään merkityksellisyyttä, kykyä oppia ja halua tuoda oma panos yhteis- öön.
7. Anu Gretschell, Tomi Kiilakoski ja Elina Nivala "Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi"	Toiminnallinen ja kokemuksellinen osallisuus	Syrjäytymistä selittävänä tekijänä on osallistumattomuus. Syrjäytyjä on sopeutuja, ei toimija.	Nuoren osallisuuden vahvistami- nen yhteisössä, palvelujärjestel- mässä ja kansalaisena.
8. Elinikäinen oppiminen "Eurooppalainen viitekehys"	Avainosaaminen, avaintaidot	Liian kapea osaaminen lisää riskiä syrjäytyä globaaleilla työmarkki- noilla ja monikulttuurisessa yhteis- kunnassa, joka vaatii kulttuurista tietoisuutta ja toleranssia.	Persoonan monipuolinen kehit- täminen ja kulttuurinen tietoi- suus.

sosiaalisen toimintakyvyn kautta. Ongelmat syvenevät prosessissa, jossa nuori ajautuu tavalla tai toisella irralleen lähiyhteisöistä, menettää itseluottamuksensa ja sen myötä myös kykynsä luottaa muihin. Hän ei kykene näyttämään kiintymystään ja ajautuu yksi-näisyyteen omien ongelmiansa kanssa. Syve-nevä prosessi tuottaa merkityksettömyyden

tunteen, mikä näkyy alisuoriutumisena. Op-pimisella yhteisön ja vertaisryhmän ulkopuo-lella ei ole mitään merkitystä.

Ilmiö kehittyy perheen huonossa toimin-nallisessa vuorovaikutuksessa, joka heiken-tää kykyä selviytyä vastoinikäymisistä. "Riip-pumattomuutta" korostava kulttuurimme suosii yksilökeskeisyyttä ja kilpailua, jolloin

KUVIO 2. Ongelmat nuorten sosiaalisessa toimintakyvyssä. Ilmiö, ilmiön kehittyminen ja sosiaalisen vahvistamisen ”toimintalogiikka”.

omaa sosiaalista toimintakykyä on vaikea vahvistaa edes vertaisryhmissä. Instituutiot, kuten koulu, tunnistavat ongelman, mutta niillä on vaikeuksia puuttua siihen. Ongelma ylisukupolvistuu perheiden kautta, mikäli siihen ei puututa yhteiskuntapoliittisin toimenpitein.

Nuoren sosiaalinen vahvistuminen etenee prosessina siten, että nuori pyritään kiinnittämään yhteisöihin, erityisesti vertaisryhmiin. Toiminnallisten yhteisöjen kautta nuori oppii tunnistamaan oman panoksensa merkityksen yhteisön toimintaan, hän oppii luottamaan itseensä ja sen myötä luotta-

maan myös muihin. Hänen elämäänsä alkaa tulla hänelle merkityksellisiä muita ihmisiä. Prosessin myötä nuori alkaa ottaa vastuuta myös yhteisöstä, mikä lisää hänen tarvettaan oppia lisää. Alisuoriutumisprosessi kääntyy myönteiseksi oppimiskierteeksi.

Yllä esitettyä mallia kehitettäessä on käytetty hyväksi amerikkalaista 1950-luvun alakulttuuriteoreettista keskustelua, jonka mukaan identifioitaessa uutta yhteiskunnallista ilmiötä on kiinnitettävä huomiota kahteen kysymykseen. Miten ilmiö kehittyy ja mitkä ovat sitä ylläpitävät yhteiskunnalliset rakenteet?⁶⁷

4.

Sosiaalisen vahvistamisen käsite nuorisosalalla

Käsitteet elävät omaa elämäänsä enemmän tai vähemmän tiedostettuina omassa työssämme. Eri tilanteissa käsitteiden merkitys muuttuu, ja erilaisissa tilanteissa käytetään eri käsitteitä kuvaamaan samaa ilmiötä. Esimerkiksi ihmissuhdetyössä työskentelevän ammattilaisen sanasto saattaa yhden kohtaamisen aikana vaihdella koulutuksessa saadun ammattilaissanaston ja arkiymmärryksessä saadun sanaston välillä.⁶⁸

Suomessa yhteiskunta- ja kasvatustieteellisen tutkimuksen yhteydet poliittiseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön ovat perinteisesti olleet hyvin läheiset, joten osa teoreettisesta sanastosta ”valuu” suoraan lainsäädäntöön. Kouluttajat, joista nuorisosalan kouluttajat ovat hyvä esimerkki, välittävät puolestaan käsitteistöä teoreettisen tiedon ja ammatillisen kentän välillä. Joskus lainsäädäntötekstiä seurataan ja sovelletaan suoraan oppisisältöjä muokattaessa. Teoreettinen käsitteistö, lainsäätäjän muotoilut, kouluttajien oppisisällöt ja ammatin arkipäivä muodostavat kokonaisuuden, jossa eri käsitteet limittyvät tilannekohtaisesti keskenään.

Seuraavassa luvussa hahmotetaan sosiaalisen vahvistamisen käsitteen kulkeutumista lainsäädäntöön sekä sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteitä nuorisotyön kentällä ja koulutuksessa.

4.1. Sosiaalisen vahvistamisen käsite vuoden 2006 nuorisolaissa

Vuoden 1995 Nuorisotyölain uudistus käynnistyi pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman kirjauksella syksyllä 2003.⁶⁹

Vuonna 2006 voimaan astuneelle laille annettiin nimi nuorisolaki. Nuorten sosiaalinen vahvistaminen mainittiin nuorisolain 1§:ssä, jossa määritellään nuorisolain tavoite. Lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja.⁷⁰

Nuorisolaissa sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Lain selitysosassa sosiaalinen vahvistaminen määritellään siten, että se on kohdennettua toimintaa, joka keskittyy syrjäytymisriskin alla oleviin nuoriin.⁷¹ Sosiaalisella vahvistamisella korvattiin lainsäädännössä syrjäytymisen ehkäisyn käsite. Hallituksen esityksen mukaan sosiaalinen vahvistaminen ei ole syrjäytymisen ehkäisyn tapaan käsitteellisesti leimaa-va, vaan kyseessä on prosessi, jossa parannetaan asteittain nuoren elämäntilannetta ja -hallintaa. Lakipykälän ruotsinkielisessä versiossa nuoren sosiaalinen vahvistaminen on määritelty sosiaalisen identiteetin vahvistamiseksi – stärka deras sociala identitet.⁷²

Aikaisemmassa nuorisotyötä ja -politiikkaa käsittelevässä lainsäädännössä sosiaa-

lisen vahvistamisen käsitettä ei tunnettu. Vuoden 1995 nuorisotyölaissa keskeinen nuorisotyötä ohjaava käsite oli nuorten elinolot, jolla tavoiteltiin nuorten koko elinolot kattavaa politiikkaa, jota kuvattiin käsitteellä horisontaalinen nuorisopolitiikka. Nuorisotyö määriteltiin työksi, jolla parannetaan nuorten elinoloja ja edistetään nuorten kansalaistoimintaa. Nuorisotoiminta erikseen ymmärrettiin nuorten kansalaistoiminnaksi, jolla edistetään nuorten kasvua ja kansalaisvalmiuksia. Laista puuttui nuorisopolitiikan käsite kokonaan. Suomalaisessa kielenkäytössä politiikka ymmärrettiin tuolloin vielä enemmänkin politikointina kuin yhteiskuntapoliittisena toimeenpanona.⁷³

4.2. Nuorisolainsäädäntö toimintaympäristön muutoksessa

2000-luvun alku oli merkittävä sekä nuorisopoliittisen keskustelun että yhteiskuntapoliittisen toimeenpanon näkökulmasta. EU:ssa hyväksyttiin vuonna 2001 ensimmäinen nuorisopoliittinen valkoinen kirja ja Suomessa vuonna 2006 nuorisolaki.⁷⁴ Lain pohjalta käynnistettiin vuonna 2007 ensimmäinen Lapsi- ja nuorisopoliittinen kehittämisohjelma, ja Vanhasen II hallitus käynnisti samana vuonna Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman.⁷⁵

Vuonna 2010 vahvistettiin nuorisolain profiloitumista Suomen lainsäädännössä lisäämällä lakiin pykälät monialaisesta yhteistyöstä ja etsivästä nuorisotyöstä.

Vuonna 2013 käynnistynyt nuorisotakuu ja siihen liittyvät aikaisemmat hankkeet ovat nostaneet nuorisopolitiikan painoarvoa yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa. Uutta keskustelussa on epäilemättä se, että nuorisotakuu on määritelty maan hallituksen kärkihankkeeksi, jolloin se on vahvasti esillä politiikan esityslistalla. Keskustelussa haetaan entistä vahvemmin monialaista yhteistyötä sekä valtion keskushallinnon tasolla että kuntatasolla.

4.3. Nuorisolain lähilukua

Edellä esitetyn taustatiedon jälkeen on hyvä palata vielä nuorisolain toiseen pykälään, jossa lain keskeiset käsitteet määritellään. Nuorisolaissa tarkoitetaan

- 1) *nuorilla* alle 29-vuotiaita,
- 2) *aktiivisella kansalaisuudella* nuorten tavoitteellista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa,
- 3) *sosiaalisella vahvistamisella* nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi,
- 4) *nuorisotyöllä* nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä samoin kuin nuorten sosiaalista vahvistamista, nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukemista sekä sukupolvien välistä vuorovaikutusta,
- 5) *nuorisopolitiikalla* nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista,
- 5 a) *monialaisella yhteistyöllä* paikallistasolla toteutettavaa eri toimialojen viranomaisten yhteistyötä,
- 6) *valtakunnallisella nuorisojärjestöllä* rekisteröityä järjestöä, joka toteuttaa tämän lain tarkoitusta ja lähtökohtia ja jonka toiminta-alueena on koko maa,
- 7) *valtakunnallisella nuorisotyönpalvelujärjestöllä* rekisteröityä järjestöä, jonka toiminnan pääasiallisena tarkoituksena on tuottaa palveluja nuorisotyön yleiseksi kehittämiseksi,
- 8) *nuorisotyötä tekevällä järjestöllä* rekisteröityä järjestöä tai muuta yhteisöä, jonka toiminnasta ainakin osa on nuorisotyötä ja jonka nuorisotyö on laajuudeltaan verrattavissa valtakunnallisen nuorisojärjestön toimintaan.

Vuoden 2006 nuorisolaki määrittelee nuorten sosiaalista vahvistamista kolmessa eri yhteydessä. Sosiaalinen vahvistaminen muotoillaan ensiksi lain tavoitepykälässä, joka koskee kaikkia nuoria. Toiseksi, sosiaalinen vahvistaminen määritellään lain 2§:n kolmannessa kohdassa käsitteenä, joka pitää sisällään toimenpiteet nuorten elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kolmanneksi, sosiaalisen vahvistamisen katsotaan lain 2§:n neljännessä kohdassa olevan osa nuorisotyötä, siinä

missä aktiivinen kansalaisuus, nuorten kasvu ja itsenäistyminen sekä sukupolvien välinen vuorovaikutus.

Laissa esitetty näkemys nuorisotyön sisällöstä vastaa tutkimuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä nuorisotyön neljästä yleisestä tehtävästä eli perusfunktioista, jotka tutkija Juha Niemisen mukaan ovat sosialisaatiofunktio, personalisaatiofunktio, kompensatiofunktio ja resurssointi- ja allokointifunktio.⁷⁶ Nuorten sosiaalinen vahvistaminen on mahdollista nähdä olevan mukana kaikissa neljässä funktiossa.

Nuorisolain eri kohdissa muotoillut määrittelyt nuorten sosiaalisesta vahvistamisesta jättävät varaa tulkinnoille, mikä ei lainsäädännössä ole tietystikään tavatonta. Yhtäältä sosiaalinen vahvistaminen liittyy kaikkien nuorisotyöhön, toisaalta se voidaan katsoa kohdistetuksi nuorisopalveluksi.

4.4. Mahtipontinen nuorisolaki?

Kriittisessä maininnassaan vuoden 2006 nuorisolaista Juha Nieminen luonnehtii ”nuorisolaiksi nimettyä säädöstä” mahtipontiseksi, koska sen ohjaava voima jää kuitenkin julkisen hallinnon toimeenpanemaan nuorisotyöhön.⁷⁷ Lakiin on hänen mukaansa sisällytetty yksi monista mahdollisista tavoista jäsentää nuorisotyön tehtävät.

Kuten kaikki lait lähtökohtaisestikin ovat, niin myös nuorisolaki on poliittisen neuvottelun ja kompromissin tulos. Sen näkemys nuorisotyöstä on luonteeltaan hallinnollis-normatiivinen eikä siten kattava esitys suomalaisesta nuorisotyöstä, sen organisaatioista ja käytännöistä. Nieminen pitää kuitenkin lakia esittämästään kritiikistä huolimatta suomalaisen nuorisotyön tukijalkana ja osoituksena yhteiskunnan nuorisotyöhön kohdistamasta luottamuksesta.

Nuorisolakia voi todellakin pitää mahtipontisena nimeltään, mutta samalla voidaan näin jälkikäteen arvioida, että laki on käsitteistöltään hyvin ajoitettu ja osin edellä aikaansa. Tietty mahtipontisuus on sikäli retorisesti ehkä onnistunutkin, että nuorisolaki on luonteeltaan väestölaki, joka

koskee kaikkia alle 29-vuotiaita. Se on suosittelevampi ja enemmän toimintalinjauksia kuvaava verrattuna esimerkiksi seuraavana vuonna voimaantulleeseen vuoden 2007 lastensuojelulakiin, joka on luonteeltaan kuntia velvoittavampi.⁷⁸ Nuorisolaki ei oikeuta interventioita yksittäisen nuoren kohdalla vaan käsittelee nuoria ryhmänä. Etsivää nuorisotyötä käsittelevä pykälä nuorisolaissa korostaa nuoren omaa, hänen itse antamiinsa tietoihin perustuvaa arviota tuen tarpeesta.

Vuoden 2010 lisäykset nuorisolakiin monialaisen yhteistyön ja etsivän nuorisotyön osalta voidaan nähdä tulevaisuutta ennakoivina, mitä tulee sektorit ylittävän työskentelytavan lisääntymiseen. Kyseisillä pykälillä nuorisolaissa pyritään todellakin koordinoimaan nuorten elinoloja ylittämällä sektoreiden välisiä rajoja. Pykälä on konkreettisuudessaan huomattava edistysaskel vuoden 1995 nuorisotyölain horisontaalisen nuorisopolitiikan käsitteeseen, joka jäi abstraktimmaksi ja toimenpiteiden tasolla vaatimattommaksi. Se, mitä vuoden 2006 nuorisolakiin on kirjattu monialaisesta yhteistyöstä säädösmuodossa, on tavoitteena myös valtionhallinnon uudistamisessa, joskin lamavuosista johtuen, viivästyksellä.⁷⁹

4.5. Käsitteen kulkureitin jäljittämistä

Käsitteenä nuorten sosiaalisen vahvistamisen kulku lakitekstiin on vaikea yksiselitteisesti osoittaa. Varhaisimpia tekstejä, joissa käsite on mainittu, löytyy ainakin luonnoksesta Helsingin nuorisoasiainkeskuksen strategiseksi tavoitteiksi 2002–2005, joka on päivätty 19.1.2002.⁸⁰ Tekstin mukaan nuorisoasiainkeskukselle piti asettaa kaksi strategista tavoitetta eli nuorten osallisuuden tukeminen sekä sosiaalinen vahvistaminen.

Tekstin kirjoittaja, nuorisoasiain päällikkö Lasse Siurala, katsoi osallisuuden olevan läheistä sukua käsitteille *kansalaistoiminta*, *aktiivinen kansalaisuus*, *valtautuminen* tai *valtauttaminen*, joka tulee englanninkielisestä muotisanasta *empowerment* – kuten kirjoit-

taja huomauttaa – sekä oppimiskäsitteille *sosiaalipedagogia* ja *non-formaali oppiminen*. Ne kaikki korostavat Siuralan mukaan ympäristön kriittistä pohdiskelua, toimijalähtöisyyttä ja sosiaaliseen ympäristöön vaikuttamista. Tekstin käsitteistö on nuorten osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden osalta tuttua myös edellisenä vuonna hyväksytyssä EU:n nuorisopolitiittisessa valkoisessa kirjassa.

Kun vertaa, kuinka paljon osallisuuden lähikäsitteitä Siurala kykenee perustellusti nimeämään, sosiaalinen vahvistaminen jää tekstissä käsitteellisesti kovin yksinäiseksi. Lähtökohtana määrittelyssä on, että yleisessä kielenkäytössä termit syrjäytyminen ja syrjäytynyt ovat voimakkaan kielteisesti määrittyneet ja ne ovat, kuten Siurala korostaa, erityisesti tutkijoiden mukaan leimaavia käsitteitä. Ne sekä leimaavat ihmisiä että ihmiset leimautuvat näihin käsitteisiin itsensä toteuttavina ennusteina. Tämän mukaisesti olisikin tarpeen muuttaa ajattelu- ja puhetapaa käyttämällä mieluummin käsitettä sosiaalinen vahvistaminen kuin syrjäytymisen ehkäisy.⁸¹

Yllä kuvattu ajattelumalli käsitteineen siirtyi lähes sellaisenaan neljä vuotta myöhemmin vuoden 2006 nuorisolakiin.

Käsitteen sisältö kuitenkin muuttui matkan varrella. Siurala kuvaa strategialuonnoksessaan sosiaalista vahvistamista menetelmätasolla erityisnuorisotyön muotona, joka on luonteeltaan moniammatillista ja jossa menetelminä käytetään etsivää työtä, ryhmätyötä ja yksilötyötä. Tässä työssä nuorten riskiryhmät tunnistetaan poikkihallinnollisen yhteistyön ja nuorisotyön keinoin. Työ vaatii kaiken kaikkiaan Siuralan näkemyksen mukaan poikkihallinnollisuutta. Vuoden 2006 laissa, kuten edellä on osoitettu, sosiaalinen vahvistaminen kuvataan kuitenkin toisaalta koko nuorison käsittävänä nuorisotyön osana, ja toisaalta se määritellään hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa kohdennetuksi toiminnaksi, joka keskittyy syrjäytymisen riskiryhmässä oleviin nuoriin.⁸² Tällainen käsitteellinen huojuunta heijastuu luonnollisesti nuorisotyön kentälle. Tutkija Juha Nieminen huomauttaakin, että

*”Nuorisolakiin aikanaan ajettu epämääräinen ja erottelukyvytön ’sosiaalinen vahvistaminen’ on (...) varoittava esimerkki siitä, mihin liian lavean tieteellisluontoisen käsitteen käyttäminen normatiivisessa ja ohjauksellisessa säädöksessä voi johtaa.”*⁸³

Käsitteitä tulee ja käsitteitä menee, mutta sosiaalisen vahvistamisen käsite vaikuttaa tulleen jäädäkseen. Käsitettä ei ole ilmeisesti missään vaiheessa teoreettisesti perusteltu, vaan se otettiin retorisena vaihtoehtona syrjäytymisen käsitteelle. Sosiaalisen vahvistamisen käsite jäi muiden käsitteiden mukana leijumaan ilmaan, mistä se rantautui lainsäätäjän tekstiin.⁸⁴

Jos jotain teoriaa taustalta hakee, yhtenä tarjokkaana on kriminologian puolella kehitetty leimautumisteoria, joka oli erityisen suosittu 1980-luvun keskusteluissa kriminaalihuoltotyöstä ja sosiaalityöstä. On huomattava kuitenkin, että yhteiskuntatieteet, kuten sosiologia, ovat aikansa lapsia ja taipuvaisia muoti-ilmiöihin. Kävi niin, että valmisteltaessa ja säädettäessä vuoden 2006 nuorisolakia aika ei ollut otollinen leimautumisteorialle. Leimautumisteoria oli muotia 1980-luvun Suomessa, jolloin elettiin taloudellista boomia ja jolloin hyvinvointivaltio sai voimakkaimman kritiikkinsä sosiologeilta. Valtiota syytettiin tunkeutumisesta ihmisten yksityiselämään – privaattiin ja intiimiin sfääriin – ja näiden interventoiden leimaavan ihmisiä.

1990-luvun laman alkaessa teoriat ja terminologiat vaihtuivat ja sosiaalivaltion kritiikistä siirryttiin hyvinvointivaltion puolustamiseen ja syrjäytymisen probleemaan. Leimautumisteoria ei purrut enää lamaolosuhteissa, joissa rakenteet paljastuivat. Leimautumisteorian jäädessä ”takavasemmalle” syrjäytymiskeskustelu jatkui 2000-luvun alussa rinnan sosiaalisesta vahvistamista käydyin keskustelun kanssa. Syrjäytymisen ja sosiaalisen vahvistamisen käsitteet alkoivat elää sovussa keskenään samassa toimintaympäristössä, kuitenkin niin, että sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ei laajentunut nuorisotoimialan ulkopuolelle.

4.6. Lainsäädännöllisten käsitteiden voima

Lainsäädännöllisillä käsitteillä on merkittävä vaikutus ihmisten elämään, koska niitä käytetään perusteluina silloin, kun julkinen valta ohjaa resursseja tai puuttuu kansalaisen elämään.

Nykyinen puhe tietoon perustuvasta johtamisesta vaatisi lainsäädännössä käytettävältä käsitteistöltä johdonmukaisuutta ja jos mahdollista, teoreettisesti koherenttia perustaa. Käytännössä tämä on kuitenkin vaikea toteuttaa. Lain säätäminen on pääsääntöisesti kompromissien hakemista eri intressien välisessä jännitteessä. Kompromissit tuovat mukanaan tahallista tai tahatonta käsitteellistä epäselvyyttä, joka kulkeutuu lakiin ja jota toimeenpanijat tulkitsevat ja tuomioistuimet tuomitsevat. Lainsäädäntö-, tuomio- ja toimeenpanovaltaa kutsutaan vallan kolmijaoksi, mikä on erityisesti Suomen julkisessa hallinnossa pyritty toteuttamaan johdonmukaisesti.

Lainsäädännössä käytettävät käsitteet toimivat käytännössä eri tavalla käsitteestä ja laista riippuen, ja niiden merkitys yhteiskunnallisiin muutoksiin vaihtelee. Laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun sosiaalisen vahvistamisen käsitteellä ei ole juurikaan ollut vaikutusta, vaan käsite on jäänyt nuorisolain piiriin, omalle toimialalleen. Kolme vuotta nuorisolain voimaantulon jälkeen alkoi vuoden 2009 lama, jonka myötä nuorison yhteiskunnallista asemaa alettiin pohtia entistä enemmän syrjäytymisen uhan näkökulmasta. Osoittautui, että muut toimet, joiden kanssa monialaista yhteistyötä piti tehdä, eivät tunteneet sosiaalisen vahvistamisen käsitettä, vaan toimivat saman ilmiön kanssa omilla käsitteillään. Yhdistävänä toimialat ylittävänä kattokäsitteenä toimi edelleen syrjäytyminen.⁸⁵

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sosiaalisen vahvistamisen käsitteellä ei olisi ollut käytännön merkitystä. Koska sosiaalinen vahvistaminen oli määritelty kohdenetuksi nuorisotyöksi, sille oli määriteltävä myös palvelut. Näiksi palveluiksi määriteltiin

nuorten työpajat, etsivä nuorisotyö ja Nuot-ta-valmennus. Tämä määrittely on epäilemättä vaikuttanut kyseisten palveluiden profiloitumiseen nuorisotyön kentällä ja kentän ulkopuolella, legitimoinut niiden toimintaa ja suunnannut tähän toimintaan resursseja. Lain määrittely on vaikuttanut myös siihen, että sosiaalinen vahvistaminen on tematisoitu myös nuorisolain koulutukseen, jota kautta käsite saa jatkuvasti uutta sisältöä ja uusia merkityksiä.

Nuorten sosiaalinen vahvistaminen tuli nuorisolakiin reflektioimattomana käsitteenä, jota ei missään vaiheessa teoreettisesti perusteltu mutta joka jäi henkiin ja alkoi saada uutta sisältöä ja merkitystä käytännön työssä. Käsitettä on avattu sittemmin alan koulutuksessa muutama vuosi lain voimaantulon jälkeen.⁸⁶

Tilanne ei ole mitenkään ainutlaatuinen lainsäädännön, teorian ja käytännön välisen suhteen kehittymisessä. Sirpa Kannasota toteaa väitöskirjassaan vuoden 1982 sosiaalihuoltolain käsitteen ”sosiaalinen toimintakyky” jääneen epämääräiseksi, mitä tulee teoreettiseen reflektioon tai käsitteen avaamiseen.⁸⁷ Siitä huolimatta käsite on säilynyt ja näyttää olevan tulossa sisällöllisesti tarkemmin määriteltynä myös uuteen sosiaalihuoltolakiin.

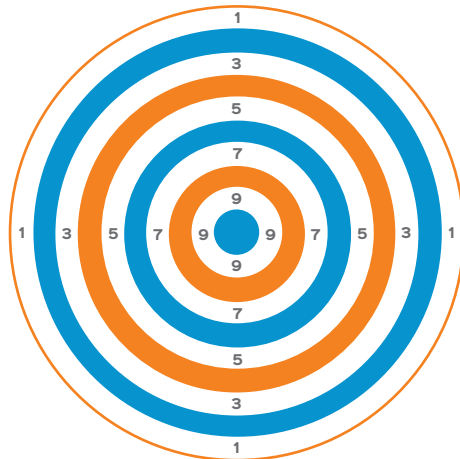
4.7. Sosiaalisen vahvistamisen sanastoa nuorisotyön kentällä

Kuten edellä on käynyt ilmi, sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ei ole juurikaan tunnettu nuorisotoimialan ulkopuolella. Sen sijaan nuorisotoimialalla käsite on yksi monista, joiden varassa töitä tehdään.

Esitän seuraavassa pienen ekskursioon nuorisotyön kentällä ja koulutuksessa käytävään keskusteluun tavoitteena havainnoida sitä, millä sanastolla sosiaalinen vahvistaminen ymmärretään tänään. Esittämäni aineisto on koottu tikkataulumenetelmäksi nimittämälläni menetelmällä.⁸⁸

Tikkataulumenetelmä toimi käytännössä siten, että erilaisissa seminaari- tai luokkati-

KUVIO 3. Tikkataulumenetelmä aineiston keruun menetelmänä.

- Käytä koko asteikkoa.
- Valitse 10 käsitettä, ja pisteytä tikkataulu mielessäsi.

TEHTÄVÄKSIANTO: NUOREN SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN.

Tavoitteena on sosiaalisesti vahva nuori. Mitä ominaisuuksia haluaisit tukea nuoren vahvistumiseksi? Haluaisin vahvistaa nuoren:

☐ itsekunnioitusta	☐ luovuutta
☐ empatiakykyä	☐ kunnianhimoa
☐ oma-aloitteisuutta	☐ arvokkuutta
☐ myötätuntoa itseään kohtaan	☐ tulevaisuudenuskoa
☐ itseluottamusta	☐ elämäntaitoja
☐ minäpystyvyyttä	☐ arjenhallintaa
☐ käsitystä omasta kyvykkyydestä	☐ sisua
☐ itsetuntoa	☐ itsehallintaa
☐ itsensä arvostamista	☐ vuorovaikutustaitoja
☐ kykyä käsitellä tunteita	☐ käsillä tekemisen taitoja
☐ sosiaalista toimintakykyä	☐ osallisuutta
☐ luottamusta muihin ihmisiin	☐ aktiivista kansalaisuutta
☐ itsevarmuutta	☐ Jotain muuta:
☐ optimismia	

Mikä on inhokkikäsitteesi?

Taulukko 2. Tikkatauluanalyysi.

TYÖPAJAPÄIVÄT n=86	YHTEISÖPED.OPISK. n=36	ALLIANSSIRISTEILY n=39	PIRKANMAAN ALUVERK. n=12
Vuorovaikutus	Elämänhallinta	Vuorovaikutustaidot	Itsetunto
Itsetunto	Vuorovaikutus	Sosiaalinen toimintakyky	Itsensä hyväksyminen
Itsensä arvostaminen	Oma-aloitteisuus	Elämänhallinta	Itsensä arvostaminen
Sosiaalinen toimintakyky	Itseluottamus	Itsetunto	Käsitys omasta kyvykkyydestä
Itseluottamus	Osallisuus	Itsensä arvostaminen	Tulevaisuudenusko
Tulevaisuudenusko	Sosiaalinen toimintakyky	Osallisuus	Itsekunnioitus
Arvokkuus	Itsehillintä	Kunnianhimo	Arvokkuus
Kunnianhimo	Kunnianhimo	Itsehillintää	Minäpystyvyys
Käsillä tekeminen	Käsillä tekeminen	Käsillä tekeminen	Kunnianhimo

lanteissa osallistujille annettiin A4-kokoinen paperi, jossa oli kuva tikkataulusta ja sen ohessa nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvää sanastoa. Käsitteitä oli yhteensä 26, ja tehtävänä oli pisteyttää käsitteet tikkataulun avulla. Mitä enemmän sana liittyi nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen, sitä keskeemmälle tikkataulua sana piti sijoittaa. Aineistoa kerättiin työpajojen alueellisen verkoston tapaamisesta Pirkanmaalla, Valta-kunnallisilta työpajapäiviltä, Allianssi-risteilyltä ja Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) yhteisöpedagogi-koulutuksen opiskelijoilta Kuopiossa ja Joensuussa.

Osallistujien pisteytettyä ylläesitetty sanat asteikolla 1–10 kunkin sanan saamat pistemäärät laskettiin yhteen. Yhteenlaskun tuloksena saatiin oheinen taulukko 2

Taulukko on tiivistetty urheilukilpailujen tulostaulukkoa mukaillen. Palkintopallilla ovat sijat 1–3, pistesijat 4–6 ja kolme viimeistä ovat jumbosijoja.

Kun tarkastelee kolmea ensimmäistä sijaa, voi huomata että yksikään sanoista ei yllä kaikissa aineistoissa kolmen parhaan joukkoon. Lähimmäs pääsee sana ”vuorovaikutus”, joka on saanut kaksi ykkössijaa ja

yhden hopeasijan. Vuorovaikutuksen jälkeen suosituimpia sanoja ovat itsetuntoon, itsensä arvostamiseen, itseluottamukseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn viittaavat sanat.

Yllä oleva aineisto on pieni, eivätkä siitä saadut tulokset ole yleistettävissä. Aineiston ja tuloksen merkitys on siinä, että se muodostaa näytteen siitä, miten nuorisotyön kentällä toimivat ammattilaiset ja yksi alan opiskelijaryhmä hahmottavat sosiaalisen vahvistamisen ytimen.

Tiivistäen tuloksen voisi ilmaista näin: nuorten sosiaalisen vahvistamisen ydin hahmottuu kolmesta tekijästä, joita pitäisi tukea

- vuorovaikutustaidoista ja sosiaalisesta toimintakyvystä,
- itsetunnosta ja itsensä arvostamisesta,
- elämänhallinnasta ja osallisuudesta.

Jumbosijoille sijoittui kaikissa ryhmissä kunnianhimo. Muotoilu ”käsillä tekeminen” ei saanut kannatusta vaan sijoittui jumbosarjaan. Tämä siitä huolimatta, että esimerkiksi työpajat korostavat käsillä tekemistä. Yksi tulkinta tuloksesta voisi olla se, että käsillä tekeminen on työskentelyssä väline

ja metodi eikä ominaisuus, jota halutaan vahvistaa. Muotoilun ongelmana on myös se, että siinä katoaa käden ja pään yhteys. Listasta puuttuu kokonaan luovaan toimintaan ja itseilmaisuun liittyvä sanasto.

”Inhokkeja” eli sanoja, joihin ollaan jollain tapaa väsyneitä ja joita vierastetaan syystä tai toisesta, ilmoitettiin jokseenkin paljon, mutta varsinaista ykkösinhokkia ei löytynyt. Elämänhallintaa käytetään työpajakentällä arkipuheessa paljon, mutta samalla sen suhteellisuus halutaan tuoda esiin ja puhua enemmänkin arjen hallinnasta. Aineiston perusteella elämänhallinta käsitteenä kelpaa vielä opiskelijoille ja Allianssi-risteilyn seminaarin vastaajille, jotka olivat pääosin nuorisotyöntekijöitä, sen sijaan työpajoilla työskentelevät sijoittivat elämänhallinnan taulukossa keskialueille tai loppuun.

Teoreettisesta keskustelusta poimittu minäpystyvyys sai käsitteenä usean inhokkimaailman, mikä on sinällään hyvä esimerkki siitä, kuinka teoreettisessa viitekehyksessä hyvin toimiva käsite ei toimi kuvattaessa ilmiöitä ammatillisella kentällä.

4.8. Sosiaalinen vahvistaminen nuorisoalan koulutuksessa

Nuorisoalan koulutusta on Suomessa saatavilla sekä toisen asteen ammatillisena koulutuksena, ammattikorkeakoulujen koulutuksena ja yliopistoissa nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opintokokonaisuudessa, erillisenä maisteritutkintona tai YUNET-yliopistoverkostossa.⁸⁹ Tässä luvussa keskitytään lähemmin ammattikorkeakoulutason koulutukseen. Mainittakoon kuitenkin, että muun muassa Suomen Nuoriso-opistossa Paukkulassa nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajakoulutuksessa nuorten sosiaalinen vahvistaminen on näkyvästi esillä opintojen tavoitteissa.⁹⁰ Sosiaalinen vahvistaminen mainitaan myös Tampereen yliopiston nuorisotyön ja -tutkimuksen opintokokonaisuudessa keskeisenä teemana.

Koulutuksen ja sen myötä kouluttajien merkitys nuorisoalan – niin kuin muiden

ammattien – kehityksessä on merkittävä. Suomen nuorisotyössä on pitkään korostettu nuorisotyön kentän, tutkimuksen ja hallinnon välistä keskustelua. Suomessa on muihin EU-maihin verrattuna poikkeuksellisen kokonaisvaltainen nuorisoalan koulutus. Kouluttajat ovat merkittävässä asemassa muokatessaan ja välittäessään nuorisotyön käytännöllistä ja teoreettista tietoa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu. Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogin tutkinnossa sosiaalisen vahvistamisen opinnot sijoittuvat 65 opintopistettä kattaviin yhteisiin opintoihin. Näistä sosiaalinen vahvistaminen kuuluu pedagogisen toiminnan perusteisiin, joita on yhteensä 25 opintopistettä. Näistä 5 pistettä on kohdistettu sosiaalisen vahvistamisen opintoihin. Kyseisen 5 opintopisteen kokonaisuuden tavoitteet ovat seuraavat:

Opiskelijan tulee tuntee ja osata perustella ehkäisevän työn merkitys yhteiskunnassa, eli

- tietää nuorten hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lähtökohdat, lainsäädännöllisen perustan, syrjäytymiseen johtavat riskitekijät ja osata edistää lasten ja nuorten sosiaalista turvallisuutta,
- tuntee tiedollisena sisältönä sosiaalisessa vahvistamisessa toimivat yhteiskunnallisen huono-osaisuuden teoriat, ehkäisevän päihdetyön perusteet, ehkäisevän työn palvelujärjestelmä, nuorisotakuun merkitys nuorten elämänhallinnan tukemisessa ja reaaliaikainen tukityö verkossa.

Opintojakso suoritetaan kontaktiope- tuksena, voimauttavan valokuvauksen semi- naarina ja Löytäjä-harjoitteluna eli chattina, mikä tarkoittaa nuorten kanssa työskentele- mistä autenttisissa tilanteissa verkossa.

Opintojakson kirjallisuus painottuu ehkäisevään päihdetyöhön ja mielenterveys- työhön. Yhtenä sosiaaliseen vahvistamiseen kokoavana ja kattavana julkaisuna käytetään Pia Lundbomin ja Jatta Herrasen toimitta-

maa Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä, jota arvioin jäljempänä erikseen.

Mikkelin ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutus. Opetussuunnitelmatasolla nuorten sosiaalista vahvistamista ei mainita käsitteenä lainkaan Mamk:n kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutuksessa.⁹¹ Nuorisolaissa muotoiltu käsite ei ole siirtynyt sellaisenaan opetussuunnitelmaan. Oppisisällöissä sosiaaliseen vahvistamiseen liittyviä kokonaisuuksia on paljonkin eri näkökulmista kuten vuorovaiikutustaidot, ehkäisevä työ, erityisnuorisotyö jne. Oppisisältötason analyysi vaatisi kuitenkin oman erillistutkimuksensa, joten se jää tässä maininnan varaan.

Pienimuotoisessa Mikkelin amk:n lehtoreiden ja opiskelijoiden ryhmähaastattelussa kävi ilmi, että sosiaalinen vahvistaminen on käsite muiden käsitteiden joukossa, mutta ei toimi mitenkään ydinkäsitteenä. Sosiaalista vahvistamista voidaan kritisoida käsitteenä asiakaskohtaisessa työskentelyssä siitä, että se objektivoi nuoren. Olisi parempi puhua nuoren sosiaalisesta vahvistumisesta ja siitä, miten tätä vahvistumisen prosessia tuetaan. Oleellista nuorisolaan koulutuksessa on yhteisöllisyyden ja yhdyskunnan painottaminen. Yhteisöpedagogien koulutuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalipedagogiikka, joka korostaa yhteisöjä ja yhdyskuntatyötä. Sosiokulttuurinen innostaminen yhtenä menetelmänä viittaa erityisesti ryhmien, yhteisöjen ja yhdyskuntien kanssa tehtävään työhön.⁹²

Diakonia ammattikorkeakoulu. Myöskään Diakonia ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmassa sosiaalista vahvistamista ei mainita käsitteenä lainkaan. Kaikille opiskelijoille yhteisissä opinnoissa mainitaan opiskelun tavoitteeksi sosiaalisten toimintaedellytysten muodostumisen ymmärtäminen. Ammatinopinnoissa käytetään muun muassa käsitteitä sosiaalinen tuki ja voimavarasuuntautunut asiakastyö, joiden voi olettaa olevan lähikäsitteitä sosiaaliselle vahvistamiselle.⁹³

Verrattuna yhteisöpedagogien koulutukseen diakoniakoulutuksen teoreettinen viitekehys on sosiaalityön teorioissa. Tutkinnon nimikkeenä on sosionomi-tutkinto. Molemmista tutkinnoista, sekä sosionomi- että yhteisöpedagogitutkinnosta voidaan siirtyä samoille työmarkkinoille. Erot tulevat lähinnä siitä, että yhteisöpedagogit sijoittuvat sekä ns. perusnuorisotyöhön että erityisnuorisotyöhön, sosionomit enemmän sosiaaliseen nuorisotyöhön sekä lapsi- ja perhetyöhön.⁹⁴

Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta katsoen on merkille pantavaa, että molemmissa koulutuksissa kansalaistoiminta eri muodoissaan nähdään tärkeänä osana nuoren kasvamista.⁹⁵

Sosiaalinen vahvistaminen oppikirjoissa.

Nuorten sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvää oppimateriaalia on saatavilla vähän. Viisi vuotta nuorisolain hyväksymisen jälkeen Pia Lundbom ja Jatta Herranen toimittivat kokoomateoksen *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. He toteavat sosiaalisen vahvistamisen itsessään olevan kohtuullisen laajasti käytetty käsite, jonka systemaattisempaa teoreettis-käytännöllistä avaamista he tavoittelevat toimittamassaan julkaisussa. Heidän mukaansa käsitettä ja sen eri ulottuvuuksia on avattu varsin vähän, ja sitä määritteleviä oppikirjoja ei ole olemassa.⁹⁶

Lundbom ja Herranen pitävät sosiaalisen vahvistamisen käsitettä kiinnostavana mutta haastavana yksiselitteisesti määritellä. Toisaalta he kysyvät, voiko määrittely olla jopa tarpeetonta. He viittaavat johdannossa Erja Anttosen opinnäytteeseen, joka käsittelee sosiaalista vahvistamista yksilön ja yhteisön kasvun tukemiseksi. Anttosen kontekstina on sukupuolisensitiivinen nuorisotyö. Hän määrittelee sosiaalisen vahvistamisen seuraavasti:

”Sosiaalinen vahvistaminen voidaan nuorisotyön kentällä ja laajemmin nuorten parissa tehtävässä työssä hahmottaa ennaltaehkäiseväksi työksi, jonka tavoitteena on mm. nuoren elämänhallinnan – tai mie-

luummin elämänhallinnan taitojen – tukeminen. Sukupuolisensitiivisellä työotteella kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä tavoitellaan sosiaalista vahvistamista, jolla voidaan tukea nuoren kasvua ja myönteisen sukupuoli-identiteetin kehitystä. Sukupuolisensitiivisen työotteen tavoitteen voisi määritellä esimerkiksi pyrkimykseksi tarjota moninaisia mahdollisuuksia kasvaa itseään arvostavaksi nuoreksi ja nuorena yhteisössä, jossa arvostetaan erilaisuutta ja tavoitellaan yhdenvertaista toimintaa.”⁹⁷

Anttosen määritelmä perustuu hänen kokemuksiinsa sukupuolisensitiivistä nuorisotyötä käsittelevässä hankkeessa, ja hän esittää määritelmänsä lukijalle heti tekstinsä alussa. Sosiaalista vahvistamista ei tekstissä kuitenkaan teoreettisesti johdeta, eikä sitä tekstin edetessä enää käsitteenä käytetä. Määritelmässä tulee kuitenkin hyvin esille seikka, joka voisi olla nuorisotyölle jotain erityistä: nuorisotyö liittyy sosiaalisen vahvistamisen nuoren kasvuun, identiteettiin, erilaisuuden arvostamiseen, yhteisöön ja kansalaistoimintaan.

Lundbom ja Herranen eivät toimittamassaan julkaisussa tee yhteenvetoa julkaisun 12 artikkelissa esitetyistä näkemyksistä sosiaalisesta vahvistamisesta. Kokoomajulkaisu antaa kuitenkin lukijalle kuvan siitä, miten eri näkökulmista tulevat kirjoittajat muokkaavat oman lähestymistapansa sosiaalisen vahvistamisen käsitteeseen ja miten he hyväksyvät sen käsitteellisenä työkaluna hahmottaessaan omaa työtään.

Jonkinlaisena kokoavana sisältönä käsitteelle voisi pitää julkaisun ensimmäistä artikkelia, jossa Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtori Tuija Mehtonen määrittelee sosiaalisen vahvistamisen kokonaisvaltaisen elämänhallinnan tukemiseksi.

”Se on moniammatillista yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin, vaikuttamisen ja osallisuuden kokemusten ammatillista ohjaustyötä, ja sen painopiste on nimenomaan ennaltaehkäisevässä työssä... se on kokemuksena

subjektiivinen ja voimaannuttava... Niin monisyinen ymmärrys kuitenkin on, että siihen on vaikea päästä käsiksi ainakaan asemoimatta itseään tarkemmin ja rajaamatta näkökulmaa, josta asiaa tarkastelee.”⁹⁸

Varaus käsitteen monisyisyydestä on paikallaan, koska samalla kun sosiaalisen vahvistamisen painopiste määritellään olevan ehkäisevässä työssä, itse palvelut ovat käytännössä korjaavia ja kuntouttavia palveluja.

4.9. Yhteenveto: kasvatusta vai sosiaalityötä?

Käytännön nuorisotyössä nuorten sosiaalisen vahvistamisen ydin hahmottuu kolmesta tekijästä, joita ovat

- vuorovaikutustaidot ja sosiaalinen toimintakyky,
- itsetunto ja itsensä arvostaminen,
- elämänhallinta ja osallisuus.

Yllämainitut kolme tekijää toimivat sekä sosiaalityöllisessä että kasvatuksellisessa viitekehyksessä. Näiden kahden viitekehyksen suhteita voidaan kuvata toisaalta jännitteisenä ja toisaalta kehittyvänä dialogisena suhteena. Kehityksen taustalla voidaan tulkita olevan erityisesti 2000-luvulla nuorten syvenevät ongelmat, joihin vastaaminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Dialogisen suhteen kehittymistä ovat auttaneet myönteiset käytännön kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä ja yhteistyöosa-
puolien ammatillisen profiilin vahvistuminen. Nuorisotyön ammatillisen profiilin vahvuutta selittää Suomen eurooppalaisessa vertailussa poikkeuksellisen korkeatasoinen nuorisotyön koulutus.

Sosiaalisen vahvistamisen käsite nuorisosalalla on tiivistettävissä **kolmeen dialogiseen suhteeseen**:

Dialogi 1. Käsitteen ymmärretään koskevan toisaalta kaikkia nuoria – toisaalta palvelut ovat kohdennettuja erityisesti syrjäytymisriskin alla eläviin nuoriin.

Dialogi 2. Kohdennetut palvelut määritellään sosiaalityön viitekehyksessä – toisaalta nuorisotyön peruspalvelut määritellään kasvatuksen tai sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä.

Dialogi 3. Nuorisotyön painopiste on kasvatuksellisessa työssä ja kansalaistoiminnassa – toisaalta kohdennetut palvelut, kuten etsivä nuorisotyö, työpajatoiminta ja Nuotta-palvelu, ovat sekä ennaltaehkäisevää että kuntouttavaa työtä.

Yllä esitetyt keskustelusuhteet kuvaavat sitä toiminnallista kenttää, jossa sosiaalisen vahvistamisen käsitettä muotoillaan ja jossa se saa sisältönsä. Diskurssianalyytisesti muotoillen suhde muodostuu kahdesta diskurssista, eli sosiaalityöllinen (ennaltaehkäisevä–kuntouttava) ja kasvatuksellinen (kasvu–identiteetti–kansalaisuus).

Lakitasolla sosiaalisen vahvistamisen käsite huojuu perusnuorisotyön ja erityisnuorisotyön välillä määritellessään kohdettaan.

Nuorisoalan kouluttajien on kehitettävä tutkintojen sisältöjä työelämää vastaavaksi, mikä ylläpitää dialogia sosiaalityöllisen ja kasvatuksellisen viitekehyksen välillä. Tämä johtuu siitä, että nuorisoalan koulutuksesta valmistuvien on oltava päteviä sijoittumaan sekä perinteiseen nuorisotyöhön että kuntouttavaan työhön avopalveluissa ja laitoksissa.

Seuraavassa luvussa kartoitetaan sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteistöä muussa lainsäädännössä, minkä jälkeen on mahdollista hahmottaa käsitteen nuorisotyöllistä ja -poliittista erityisyyttä.

5.

Sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteistöä muussa lainsäädännössä

Kuten edellä on tuotu esille, käsitettä sosiaalinen vahvistaminen ei tunneta muussa lainsäädännössä kuin nuorisolaissa. Määriteltäessä sosiaalisen vahvistamisen käsitteen sisältöä, on tarpeellista vertailla, millä lähikäsitteillä nykyinen lainsäädäntömme lähestyy samaa nuorten elämään kuuluvaa ilmiötä kuin nuorisolaki. Seuraavaksi kartoitetaan nuorisolain toimintaympäristössä vaikuttavat keskeiset lait sosiaalisen vahvistamisen käsitteen näkökulmasta. Kartoitus on näin ollen tarkoin rajattu, eikä tavoitteena ole analysoida lakeja kokonaisuudessaan.

Suurin osa kartoituksessa esitettävästä lainsäädännöstä on juuri uusittua tai vielä valmistelussa olevaa. Näitä lakeja ovat

- sosiaalihuoltolaki
- lastensuojelulaki
- laki kuntouttavasta työtoiminnasta
- perusopetuslaki
- laki ammatillisesta koulutuksesta
- laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista
- oppilas- ja opiskelijahuoltolaki
- liikuntalaki
- kuntalaki
- muu lainsäädäntö.

5.1. Sosiaalihuoltolaki

Vuoden 1982 sosiaalihuoltolain tarkoituksypöykälässä sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteenä voidaan pitää käsitettä *sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen*. Kokonaisuudessaan pykälä kuuluu:

”Sosiaalihuollolla tarkoitetaan tässä laissa sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaalivastuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, per-

heen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.”⁹⁹

Kuten edellä on Sirpa Kannasojan väitöskirjaan vedoten todettu, tämän lain säätämisen jälkeen sosiaalisen toimintakyvyn käsite on jäänyt avaamatta.

Nuoren sosiaalisen toimintakyvyn kontekstina on sosiaalihuoltolaissa perhe ja yhteisö, kun taas nuorisolaissa sosiaalisen vahvistamisen kontekstissa perhettä ei mainita lainkaan. Tällä havainnolla on sikäli merkitystä, että Kannasoja näkee analyysissaan sosiaalisen toimintakyvyn kehittyvän nimenomaan perheen vanhemmuustyylin kautta, jossa mediaattorina on perheen toimivuus. Toisin sanoen, nuoren sosiaalisen toimintakyvyn kehittämisessä vertaisryhmä ei ole niin merkittävässä asemassa kuin mitä nuorisotyössä usein oletetaan. Nuorisolain korostama aktiivinen kansalaisuus puuttuu kokonaan vuoden 1982 sosiaalihuoltolain käsitteistöä.

Sosiaalihuoltolaki on uudistumassa aikataulun mukaan siten, että uusi sosiaalihuoltolaki astuisi voimaan 1.1.2015. Hallituksen esityksessä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi toimintakyvyn käsite on poistettu lain tarkoituksypöykälästä. Sen sijaan se on lisätty neljän-

teen pykälään, jossa esitetään lain määritelmät, eli laissa tarkoitetaan

”sosiaalihuollolla sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta.”

Toimintakyky määritellään hallituksen esityksessä sekä sosiaalisesti että fyysisesti toimintakyvyksi. Esityksen mukaan sosiaalinen toimintakyky ja sen tukeminen ovat sosiaalihuollon keskeisiä tavoitteita. Hallituksen esitys käyttää käsitelmäärittelyssä lähes sellaisenaan Kannasojan väitöskirjassaan muotoilemaa määritelmää:

”Sosiaalinen toimintakyky voidaan määritellä yksilölliseen ja yhteisölliseen kasvuun ja kehitykseen pyrkiväksi sosiaalista toimintaa ohjaavaksi tulevaisuuteen orientoituneeksi asenteeksi itseä ja muita kohtaan.”¹⁰⁰

Hallituksen esityksessä viitataan Kannasojaan vielä lisäksi:

”Nuorten sosiaaliseen toimintakykyyn sekä sen rakentumiseen ja kehittymiseen liittyvässä tutkimuksessa perheen heikko toimivuus on toiminnan este laskiessaan nuorten itsevarmuutta (Kannasoja, 2013)”.

Käsite nuoren itsevarmuus on Kannasojan tekstissä lähellä nuoren itseluottamusta. Itsevarmuutta tai itseluottamusta vailla olevan nuoren sosiaalinen toimintakyky heikkenee, mikä vaikeuttaa tavoitteiden asettamista. Nuori ei tavoittele työtä, eikä opiskelupaikkaa eikä motivoitu päihdekuntoutukseen.¹⁰¹

Vuoden 1982 lainsäädännössä lanseerattu sosiaalisen toimintakyvyn käsite näyttää siis jatkavan elämänsä myös tulevassa lainsäädännössä. Käsite on tutkimustyön kautta saanut uutta sisältöä, mikä on kirjattu hallituksen esitykseen.

Sosiaalinen toimintakyky, sosiaalinen vahvistaminen ja sosiaalinen kuntoutus.

Hallituksen esityksessä uudeksi sosiaalihuoltolaiksi tuodaan esille uutena säädöksiin kirjattavana käsitteenä sosiaalinen kuntoutus. Lakiesityksen mukaan sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristön rooleista. Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää, ja sitä on toteutettava tiiviissä yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa.¹⁰²

TPY pitää omassa lausunnossaan kirjausta erinomaisena asiana:

”TPY pitää lakiin uutena tulevaa sosiaalisen kuntoutuksen kirjausta (18§) erinomaisena asiana. Työpajoilla on jo pitkään kehitetty matalan kynnyksen monialaista toimintaa, starttivalmennusta. Startti-valmennus on tarjonnut palveluvalikoimasta usein puuttuvan osan, jolla on voitu vastata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten yksilöllisiin kuntoutuksellisiin tarpeisiin. Starttivalmennus perustuu laki-esityksessä peräänkuulutetulle kokonaisvaltaiselle, arkiympäristössä tapahtuvalle työskentelylle. Valmentautujan kanssa työskennellään tavoitteellisesti ja hänelle tarjotaan sekä yksilöllistä että vuorovaikutussuhteita tukevaa ryhmämuotoista valmennusta. Valmentautujan arjen- ja elämänhallinnan lisäksi tuetaan moniammatillisen verkoston työtä sekä valmentautujan kiinnittymistä esimerkiksi päihde- ja/tai mielenterveyspalveluihin.”¹⁰³

Sekä hallituksen esitys uudeksi sosiaalihuoltolaiksi että TPY:n lausunto osoittavat hyvin, kuinka nuorisopolitiikka on siirtynyt 2000-luvulla aikaisempaa konkreettisemmin monialaiseksi politiikaksi, jossa eri politiikat ja toimenpiteet limittyvät toisiinsa. Nuorten työpajat ovat tietyssä mielessä olleet edelläkävijöitä, koska niiden toiminta on jo pitkään perustunut moniammatillisuuteen, jossa osaaminen on kehittynyt erilaisten ammatil-

listen toimijoiden vuorovaikutuksessa. Aikaisemmat jaottelut siitä, mikä on nuorisotyötä ja mikä sosiaalityötä, ovat muuttumassa, koska moniammatillinen kenttä muokkaa työn sisältöä. Tämä ei tarkoita sitä, että ammatit sotkeutuisivat keskenään. Pikemminkin päinvastoin, hyvä ammatillinen identiteetti antaa mahdollisuuden joustavaan moniammatilliseen yhteistyöhön.¹⁰⁴

Moniammatillinen yhteistyö vaatii kuitenkin käsitteellistä tarkkuutta. Sosiaalinen toimintakyky, sosiaalinen vahvistaminen ja sosiaalinen kuntoutus määrittelevät kaikki nuoren omasta näkökulmasta nuoren vuorovaikutussuhteita ja niiden merkitystä nykyisessä yhteiskunnassamme. Yhteisen ymmärryksen kehittyminen käsitteiden sisällöstä on tärkeä osa moniammatillista ja monialaista yhteistyötä.

5.2. Lastensuojelulaki

Sosiaalityössä käytetty elinkaarimalli jakaa ihmisen elämän kolmeen osaan: lapsuus (varhaiskasvatus ja lastensuojelu), aikuis-sosiaalityö ja vanhustyö. Nuoriso jakaantuu ikänsä puolesta sekä lastensuojeluun että aikuis-sosiaalityöhön, mutta käytännössä nuoruuden kontekstina sosiaalityössä on lastensuojelu. Nuoret aktualisoituvat sosiaalityössä joko lastensuojelun asiakkaina tai perheellistyttyään nuorina vanhempina.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laki korostaa vanhempien ja muiden huoltajien ensisijaista vastuuta lapsen hyvinvoinnista. Lastensuojelulain näkökulmasta muut lapsen kohtaavat toimijat, kuten nuorisotyö, voivat toimia ennaltaehkäisevässä merkityksessä.¹⁰⁵

Nuorisososiaalityötä vai sosiaalista nuorisotyötä? Sosiaalityössä nuorten kanssa tehtävä työ voidaan hahmottaa käsitteellisesti nuorisososiaalityönä, joskaan käsite ei ole kovinkaan laajalle levinnyt tai paljolti käytös-

sä.¹⁰⁶ Keskustelua käydään pääsääntöisesti lastensuojelulain kontekstissa. Nuorisotyön puolella on perinteisesti käytetty käsitteitä sosiaalinen nuorisotyö, erityisnuorisotyö ja kohdennettu työ, joilla kaikilla määritellään työtä, jota tehdään eri lailla oirehtivien nuorten kanssa.

Käsite-erotteluja on mahdollista tehdä myös käytäntöjen tasolla. Sosiaalinen nuorisotyö perustuu käytännöiltään nuorisotyöhön, kun taas nuorisososiaalityö perustuu sosiaalityön käytäntöihin. Laki sinällään ei tunne kumpaakaan käsitettä.

Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–20-vuotiaita. Nuoruus ikävaiheena on määritelty täten kolmeksi vuodeksi

Lapsi vahvistuu sosiaalisesti osallistuesaan. Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta vuoden 2007 lastensuojelulaissa korostetaan lapsen ja nuoren osallisuutta häntä itseään koskevassa päätöksenteossa. Lain 5§:n mukaan

”Lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioidaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.”

Lapsen osallisuuden käsittelylle on lastensuojelulaissa säädetty yksi kokonainen luku, luku 4. Luvun mukaan lapselle on järjestettävä tilaisuus tulla kuulluksi ja hänen mielipiteensä voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai kuuleminen on muutoin ilmeisen tarpeetonta. Hallintolain mukainen kuuleminen tarkoittaa sitä, että 12 vuotta täyttänyt lapsi saa luettavakseen häntä itseään koskevat asiakirjat.

Lasten ja nuorten mielipiteen kuuleminen ja tällä tavoin hänen oman osallisuutensa vahvistaminen ovat osa sosiaalisen

vahvistamisen prosessia ja kasvamista vastuullisuuteen. Lastensuojelulain luku osallisuudesta ja siinä käytetyt käsitteet, kuten osallisuus, kuulemismenettely ja toivomusten ja mielipiteiden selvittäminen, ovat nuoren sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteitä.

Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta laki korostaa mielenkiintoisella tavalla mielipiteen kuulemisen tärkeyttä ja osallisuuden merkitystä lapsen ja nuoren oman asian käsittelyssä. Laissa ymmärrettyllä osallisuudella on sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta voimaannuttava ulottuvuus. Osallisuuden myötä lapsella ja nuorella on mahdollista kasvaa myös kansalaisena ollessaan palvelujärjestelmän asiakkaana.

Lastensuojelulailla ja nuorisolailla on merkittävä ero määriteltäessä lapsen ja nuoren kuulemistä. Lastensuojelulaki käsittelee yksilöä ja yksilön oikeuksia interventiolanteessa, kun taas nuorisolaki käsittelee nuoria koko ikäluokkana määriteltäessä kuulemistä. Poikkeuksena tästä nuorisolain pykälä etsii nuorisotyöstä, jossa työn lähtökohtana on nuoren vapaaehtoisuus ja oikeus määritellä itse tuentarpeensa.

5.3. Perusopetuslaki

Vuoden 1998 perusopetuslain määritelmän mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä.

Peruskoulun opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Opetuksen tavoitteena on myös turvata riittävä yhdenvertaisuus koulutuksessa koko maan alueella.¹⁰⁷

Perusopetuslain mukaan koulun tavoitteena on tietojen ja taitojen opettamisen lisäksi kasvattaa lapsia ja nuoria ihmisinä ja vastuukykyisinä kansalaisina. Sosiaalisen

vahvistamisen näkökulmasta on huomattava, että suomalainen peruskoulu pyrkii erityisopetuksen avulla tukemaan koululaisia, joilla on erilaisia oppimisvaikeuksia sekä oppilashuollon avulla parantamaan sosiaalista hyvinvointia. Viime vuosien tärkeitä uudistuksia perusopetuslaissa on ollut myös koululaisten osallisuuden korostaminen vahvistamalla oppilaskuntien asemaa. Perusopetuslain 47a§:n mukaan

”opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun.”¹⁰⁸

5.4. Laki ammatillisesta koulutuksesta

Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen.

Koulutuksen tavoitteena on lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista.

Nuorille järjestettävässä koulutuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.¹⁰⁹

Opiskelijoiden osallisuutta on vahvistettu laissa säädöksillä oppilaskunnasta, osallistumisesta opetussuunnitelman valmisteluun ja oppilaitoksen järjestyssäännön valmisteluun. Lain henki on oppilaiden osallisuutta korostaessaan sama kuin perusopetuslaissakin. Molemmat lait ovat tulleet voimaan vuonna 1998, eli kolme vuotta aikaisemmin kuin aktiivista kansalaisuutta

korostava EU:n nuorisopoliittinen valkoinen kirja.

Ammatillista opetusta säätelevässä laissa viitataan myös elinikäisen oppimisen käsitteeseen, jota edellä on käsitelty kartoitettaessa sosiaalisesta vahvistamisesta käytyä teoreettista keskustelua. Kuten aikaisemmin on osoitettu, käsite pitää sisällään muun muassa elinikäisen oppimisen avaintaidot, joihin luetaan mukaan opiskelijan sosiaalisten kompetenssien vahvistaminen. Elinikäisen oppimisen avaintaidot määritellään eurooppalaisessa viitekehyksessä, ja niitä muokataan ja sovelletaan kansallisella tasolla. Kansallisella tasolla avaintaidot muokataan opetussuunnitelmien ja oppisisältöjen tasolle.

Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta ammatillisessa koulutuksessa ovat mukana samat elementit kuin peruskoulussa, eli taitojen ja tietojen oppimisen lisäksi korostetaan myös persoonallista kasvua ja kasvua kansalaisuuteen. Lisänä on kuitenkin viittaus elinikäiseen oppimiseen.

Valma – ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. Lakia ammatillisesta peruskoulutuksesta ollaan parhaillaan uudistamassa.¹¹⁰ Sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta uudistuksessa on huomioitavaa ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan ja valmentavan koulutuksen kehittäminen.

Hallituksen esityksessä ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavassa koulutuksessa on yhdistetty neljä aiempaa eri kohderyhmille suunnattua valmistavaa, valmentavaa, ohjaavaa ja kuntouttavaa koulutusta. Yhdistämisen tarkoituksena on muodostaa yhtenäinen koulutuskokonaisuus perusopetuksesta ja toisen asteen ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavasta, nivelvaiheessa toimivasta koulutuksesta. Tässä kokonaisuudessa tulisi huomioida erilaisten kohderyhmien erityistarpeet.¹¹¹

TPY pitää lausunnossaan hallituksen esitystä merkittävänä.

”Luonnoksessa esitetään ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitet-

*tujen ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavan ja valmistavan koulutuksen, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen, vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava I) sekä kotitalousopetuksen yhdistämistä yhdeksi yhtenäiseksi koulutuskokonaisuudeksi. Lisäksi kokonaisuuteen esitetään liitettävän uutena oppisopimus-koulutukseen valmentava ennakkokajako. Uuden, yhtenäisen koulutuskokonaisuuden nimi on esityksen mukaan **ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus**, ja sen ensisijaisena kohderyhmänä ovat peruskoulun päättäneet, vailla toisen asteen koulutuspaikkaa olevat nuoret. Vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (valmentava II) muodostaa oman erillisen koulutuskokonaisuuden, ja sitä nimitetään **työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaksi koulutukseksi**.¹¹²*

TPY:n näkemyksen mukaan hallituksen esitys selkiyttäisi nykyistä monimutkaista ja osin päällekkäistä valmentavien ja valmistavien koulutusten järjestelmää.

5.5. Oppilas- ja opiskelijahuolto-laki

Vuoden 2014 elokuun 1. päivänä voimaan astuvan oppilas- ja opiskelijahuoltolain tarkoituksypkälään on kirjattu tiivistetysti nuorten sosiaalisen vahvistamisen keskeisiä ulottuvuuksia. Lain tarkoituksypkälän mukaan lain tavoitteena on

- 1) edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä,
- 2) edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä,
- 3) turvata varhainen tuki sitä tarvitseville,

- 4) turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu,
5) vahvistaa opiskeluhoillon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.¹¹³

Laki jaottelee opiskelijahuillon kokonaisuuden yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskelijahuoltoon. Ehkäisevän työn painopisteen todetaan olevan yhteisöllisessä työssä, koska on osoittautunut, että pelkästään yksilöön keskittyminen johtaa yleensä korjaavaan työhön.

Hallituksen esityksen mukaan nykyisen oppilas- ja opiskelijahuillon ongelma onkin toiminnan painottuminen yksittäisen oppilaan ja opiskelijan ongelmien käsittelyyn. Esityksen keskeisenä tavoitteena on muuttaa toiminnan painopistettä korjaavasta ennaltaehkäiseväksi ja yksittäisen opiskelijan ongelmien käsittelystä koko opiskeluyhteisön hyvinvointia tukevaksi. Opiskeluyhteisön hyvinvoinnin rakentamisessa oleellista on nuorten osallisuus ja nuorten mielipiteiden kuuleminen.¹¹⁴

Hallituksen esityksessä hyvinvoiva koulu yhdistetään koulutuksen vaikuttavuuteen. Esityksen mukaan hyvinvoiva oppilaitos tarjoaa edellytykset koko opiskeluyhteisön hyvinvoinnille, vahvistaa nuorten mielenterveyttä, parantaa työ- ja opiskelukykyä sekä lisää oppimistuloksia.¹¹⁵

5.6. Liikuntalaki

Suomen voimassa oleva liikuntalaki on vuodelta 1998. Esityksen uudesta liikuntalaista on tehnyt opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä, joka on julkaissut siitä muistionsa vuonna 2014. Uuden liikuntalain on tarkoitus astua voimaan 1.1.2015.¹¹⁶

Lain tavoitteena on esityksen mukaan edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia, terveyttä ja fyysistä toimintakykyä, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalais- ja seuratoimintaa, huippu-urheilua sekä liikunnan ja huippu-urheilun rehellis-

syyttä ja eettisiä periaatteita. Lain tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina olisi lisäksi tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys.

Työryhmä määrittelee liikunnan arkiliikuntana, kuntoliikuntana, harrasteliikuntana sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävä liikuntana. Arkiliikunnalla tarkoitetaan kaikkea arjessa tapahtuvaa liikkumista, kuten työ-, koulu-, ostos- ja harrastusmatkoja. Arkiliikuntaa olisi myös oppilaitosten välitunneilla sekä työpaikkojen ja laitosten arjessa harjoitettava liikunta.

Nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta merkittävä on harrasteliikunta. Harrasteliikunnalla tarkoitetaan urheiluseurojen ja muiden järjestöjen sekä esimerkiksi nuorisotalojen tuottamaa, lähinnä lasten ja nuorten liikuntaa ja urheilua, jossa tavoite ei ole kilpaurheilussa eikä lajiliittopohjaiseen kilpaurheiluun osallistumisessa.

Työryhmän määritelmä liikunnan eri muodoista pitää sisällään useita sosiaalisen vahvistamisen elementtejä korostaessaan liikunnan yhteisöllistä luonnetta. Liikunnan eri muodot ovat perinteistä nuorisotyön osaaluetta. Työryhmän esittämä määritelmä harrasteliikunnasta on laaja, mutta ryhmä ei esitä mitään syvällisempää kuvausta siitä, millä toimenpiteillä asetetut tavoitteet saavutettaisiin. Urheilun lajiliitoissa ja kansalaisjärjestöissä sen sijaan tavoitteiden toimeenpanemisessa ollaan huomattavasti pidemmällä, kuten seuraavassa ekskursiossa pyrin osoittamaan.

Ekskursio junnu-urheiluun

Nuorten urheiluharrastus eli junnu-urheilu antaa hyvän esimerkin siitä, miten nuori kiinnittyy yhteiskuntaan ja miten paikallinen kohtaa globaalin. Käytän esimerkkeinä juni-orijalkapalloa ja -jääkiekkoa. Tietoni perustuvat kyseisten lajiliittojen koulutuksesta vastaavien henkilöiden haastatteluihin ja heiltä saamaani materiaaliin.¹¹⁷

Useimmiten lapset ja nuoret kokeilevat eri lajeja, joista vähitellen yksi alkaa kiinnos-

taa siinä määrin, että nuori kiinnittyy lajiin. Alkaa kehittyä niin sanottu rakkaus lajiin. Lajiin kiinnittymisessä tärkeitä tekijöitä ovat seurat ja seurojen värit. Ihmisellä on taipumusta kiinnittyä väriin – väriä tunnustetaan, kannatetaan ja kannetaan yllä. Lajeja ja seuroja edustavat esikuvat, jotka luotaavat nuoren katsetta tulevaisuuteen.

Ongelmakohta lajiin kiinnittymisessä ovat omat taidot. Kuten sanonta kuuluu, joukkue kehittyy yksilön kautta. Ilman taitojen kehittymistä yksilön on vaikea kiinnittyä joukkueeseen. Eri lajeja kokeilemalla nuorella on kuitenkin mahdollisuus hakeutua lajiin, joka parhaiten vastaa hänen taipumuksiaan ja jossa hänellä on parhaat mahdollisuudet kehittyä. Jalkapalloliitto kannustaa vanhempia uskomaan lastensa kykyyn oppia. Lahjakkuus on ennen kaikkea asennetta ja halua kehittyä. On muistettava, että peli on kuitenkin paljon muuta kuin tähtien onnistumisia. Jokaisella tähdellä on takanaan joukkue, joka tekee onnistumiset mahdolliseksi.

”Kunnioita peliä!” -iskulausetta voi pitää avainlauseena junioreiden kasvatustoiminnassa. Vaatimus pitää sisällään vastustajan kunnioittamisen sekä kotoisella kylän tai kaupunginosan pelikentällä että laajemmilla kansainvälisillä areenoilla. Pelin myötä juniori on osana jotain suurempaa, joka ylittää arkipäivän. Jääkiekkoilijan koulutuksessa keskeisenä metaforana käytetään ”lätkäperhettä”. Se viittaa yhteiseen kokonaisuuteen, johon kuuluvat pelaajat, valmentajat, tuomarit ja vanhemmat. Perhe laajentuu ydinperheen ulkopuolella ja pitää sisällään myös muiden maiden kiekkoilijat. Jalkapallossa, joka on kaikista lajeista globaalein, ”Rasisti on reppana” -iskulause ulottaa yhteisöllisyyden globaalille tasolle. Eurooppalaisessa nuorisopoliitikassa lanseerattu iskulause ”All Different – All Equal” edustaa samaa arvopohjaa, mutta junnurheilussa iskulause on saatu muokattua lasten ja nuorten välittömään arkeen.¹¹⁸

5.7. Laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista

Vuoden 1993 työvoimapalvelulain tavoitteena oli työmarkkinoiden toimivuuden

turvaaminen. Lain mukaan työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi valtio järjestää ja kehittää työvoimapalveluja tukemaan yksityisten henkilöiden (*henkilöasiakas*) ammatillista kehitystä ja työhön sijoittumista sekä turvaamaan työnantajien (*työnantaja-asiakas*) työvoiman saantia.¹¹⁹

Vuoden 2008 uudistuksessa työministeriöstä ja kauppa- ja teollisuusministeriöstä muodostettiin työ- ja elinkeinoministeriö. Sen myötä työvoimapalvelulaki kumottiin, ja vuonna 2012 säädettiin uusi laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista.

Verrattuna vuoden 1992 lakiin, joka korosti työvoiman ns. kohtaantoa, eli sitä että oikea työvoima kohtaa oikean työntäjän, uusi laki korostaa sektorit ylittävää yhteistyötä. Lain tavoitteena on työmarkkinoiden toimivuuden edistäminen monialaisen yhteistyön ja verkostoituneen hallintomallin hengessä.

”Talouden kasvun, korkean työllisyyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi valtio edistää työmarkkinoiden toimivuutta ja työvoiman tarjontaa yhdessä kuntien, työmarkkinajärjestöjen, yritysten ja muiden työnantajien sekä kansalaisten kanssa.

Työmarkkinoiden toimivuuden ja työvoiman tarjonnan edistämiseksi valtion tulee huolehtia työ-, talous-, elinkeino-, koulutus- ja sosiaalipolitiikan yhteensovittamisesta ja tasoittaa toimillaan suhdannevaihteluja.”¹²⁰

Vuoden 2013 työvoimapalvelujen uudistuksessa työ- ja elinkeinotoimistojen (TE-toimistot) nimet muutettiin TE-palveluiksi, joiden henkilöasiakkaat jaettiin kolmeen linjaan. Linjat ovat

1. työnvälitys- ja yrityspalvelut,
2. osaamisen kehittämispalvelut,
3. tuetun työllistymisen palvelut.

Ensimmäinen linja palvelee asiakkaita, jotka siirtyvät työstä toiseen työhön, toinen linja palvelee työstä koulutukseen tai koulutuksesta työhön siirtyviä ja kolmas linja

asiakkaita, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Etsivän nuorisotyön kohtaamien nuorten ja työpajojen nuorten palvelutarpeita vastaavat lähimmin toisen ja kolmannen linjan palvelut.

Kysymys osatyökykyisyydestä ja välityömarkkinoista. Erityistä tukea tarvitsevia asiakkaita määritellään työvoimahallinnon käsitteillä vajaatyökykyinen tai osatyökykyinen. Osatyökykyinen kuvaa henkilöitä, joilla on vamman tai sairauden vuoksi haasteita työmarkkinoilla. Käsite ei viittaa suoraan henkilön kykyyn tehdä töitä. Käsite on muotoutunut viime vuosikymmenten työvoimapolitiittisissa keskusteluissa, joissa on määriteltä ns. vajaata työkykyä. Käsitteet ovat vaihdelleet vajaatyökykyisen, työrajoitteisen, osatyökykyisen, vajaakuntoisuuden ja kuntoutujan välillä.

Laajassa työvoimapolitiittisessa katsauksessaan Rita Asplund ja Pertti Koistinen käyttävät käsitteitä osatyökykyinen ja nuorten osalta lisäksi muotoilua vajaakuntainen nuori. Vajaakuntainen nuori pitää sisällään myös mielenterveysongelmaiset nuoret.¹²¹ Työvoimapolitiikalle tyypillisesti molemmat käsitteet mittaavat yksilön toimintakykyä palkkatyöläisenä tai yrittäjänä työmarkkinoilla. Mikäli tietyt ehdot eivät täyty, yksilö määritellään vajaakuntoiseksi tai osatyökykyiseksi. Mitään tarkempaa sisältöä Asplund ja Koistinen eivät määrittelyilleen kehittä, vaan rajaavat sisällöllisen arvioinnin tutkimustehtävänsä ulkopuolelle. Samoin kysymys välityömarkkinoista rajautuu tarkastelun ulkopuolelle. Jäljelle jäävät näin ollen perinteiset työmarkkinoiden toimivuutta mittaavat indikaattorit kuten työttömyysaste, työllisyysaste ja koulutukseen liittyvät eri indikaattorit. Työvoimapolitiikan vaikutavuutta mittaavissa tutkimuksissa käykin usein niin, että ihmisten hyvinvointiin liittyvät tutkimustulokset esitetään tutkimuksen sivutuotteina, koska työvoimapolitiittisille ohjelmille on asetettu ainoastaan työvoimapolitiittisia tavoitteita.¹²²

Selvityksessään ministeri Lauri Ihalaiselle Tarja Filatov näkee ongelmaksi siirtymisen välityömarkkinoilta avoimille työmarkkinoil-

le.¹²³ Hänen mukaansa välityömarkkinoiden käsitettä on laajennettava ja avoimista työmarkkinoista on tehtävä inklusiivisempiä. Ongelma on sikäli työmarkkinapolitiittinen, että ”Suomessa on taipumus siirtää rakennetyöttömyys markkinoiden ulkopuoliseksi ongelmaksi, johon haetaan ratkaisukeinoja työvoimapolitiikan tai sosiaalipolitiikan avulla”.¹²⁴

Toisenlaisista ratkaisuistakin on olemassa eurooppalaisia esimerkkejä. Sekä Saksassa että Itävallassa yritysten kokema sosiaalinen vastuu näyttäisi olevan selvästi suurempi sekä asenteellisella tasolla että laissa määriteltujen sanktioiden tasolla. Itävallassa ei käytetä käsitettä välityömarkkinat vaan puhutaan 1. ja 2. työmarkkinoista, joissa 2. työmarkkinoille sijoittuvat eri tavalla osa-työkykyiset kansalaiset.¹²⁵

Välityömarkkinoiden tai 1. ja 2. työmarkkinoiden taustalla olevia rakenteellisia, tuotantorakenteiden muutoksia voidaan tiivistää seuraavasti:

Ongelmana ei ole työvoiman ja työn kohtaaminen vaan se, että työn muutos kohdistaa työvoiman kysyntää yhä kapeampaan ihmisjoukkoon. Samaan aikaan toisaalla kasvaa tietyillä toimialoilla pula osaavasta työvoimasta, ja toisaalla niiden ihmisten joukko, joiden on vaikea löytää paikkaansa avoimilta työmarkkinoilta. Työvoiman kysyntä kohdistuu aina parhaaseen tarjolla olevaan työvoimaan.¹²⁶

Matalan työttömyyden maissa, kuten Itävalta, Saksa, Hollanti ja Tanska, työmarkkinoiden rakenteellista ongelmaa on ratkaistu kahdella tapaa. Toisaalta tavoitellaan mahdollisimman korkeaa työllisyysastetta, toisaalta lisätään osa-aikatyötä. Korkea työllisyysaste ja osa-aikatyö näyttäisivät olevan työllisyyslantin kaksi puolta. Tästä olisi kuitenkin tehtävä yksityiskohtaisempi vertaileva analyysi matalan nuorisotyöttömyyden ja korkean nuorisotyöttömyyden maiden välillä ennen kuin työvoimapolitiittisia suosituksia on mahdollista tehdä.

Valtiontyövoimahallinnon ja kuntien hyvinvointipalvelujen kohtaaminen. Julkisen palvelujärjestelmän organisaatiossa työvoima-

hallinto kuuluu valtionhallinnon piiriin toisin kuin muu hyvinvoinnin palvelujärjestelmä, jota organisoi kunta. Valtion ja kunnan välisen suhteen kehittyminen voidaan tiivistää kehityskulkuun, jossa vastuu työllisyyden hoidosta siirtyi ensin kunnilta valtiolle ja on sitten siirtymässä taas takaisin kunnille.¹²⁷

Kunnilla oli vastuu työllistämistoimpiteistä ja etenkin heikoimmin työllistyvistä kuntalaisista vuoden 1956, eli ensimmäiseen työllisyyslakiin asti. Tämänkin jälkeen kunnat työllistivät työttömiä niin sanottuihin hätäaputöihin vielä 1970-luvulla. Perimmäinen vastuu työttömistä oli valtiolla, kuin myös työttömällä itsellään. Työttömän oli otettava työ vastaan elääkseen, sillä muita mahdollisuuksia ei tuohon aikaan ollut.

Siirtymässä valtiolta takaisin kunnille ensimmäinen merkittävä lainsäädännöllinen uudistus toteutettiin vuonna 2001 voimaan tulleen kuntouttavaa työtoimintaa säätelevän lain myötä.¹²⁸ Lain velvoitti järjestämään palveluja aluksi alle 25-vuotiaille nuorille ja sittemmin vuodesta 2010 myös sitä vanhemmille.

On mahdollista arvioida, että kuntouttavan työtoiminnan laki yritti pureutua 1990-luvun alun laman jälkiseurauksiin. Nuorten työllisyysaste, joka oli ollut vuosikymmenen alussa noin 85 prosenttia, laski tuotannon rakennemuutoksen myötä 20–25 prosenttiyksikköä, josta se ei enää palannut entisiin lukemiin. Nykyisellään nuorten 20–24-vuotiaiden työllisyysaste on 57 prosenttia ja 25–29-vuotiaiden 75 prosenttia.¹²⁹ Kehitys kuvaa hyvin sitä, kuinka rakennemuutoksen myötä nuorten siirtyminen työmarkkinoille pitkittyi ja vaikeutui. Työllisyysasteen laskeminen yhdistettynä työttömyysasteen nousuun alkoi näkyä eri luonteisina sosiaalisina ongelmina, joihin kuntouttavalla työtoiminnalla yritettiin puuttua.

Kuntouttavan työtoiminnan laki velvoittaa kunnan järjestämään kuntouttavaa työtoimintaan niin sanotun aktivointisuunnitelman mukaisesti. Vuodesta 2006 lähtien kunnat ovat osallistuneet työmarkkinatuen rahoitukseen, mikä tuli tuolloin kunnille täy-

sin uutena tehtävänä ja velvoitteena. Kuntien veloitetta laajennetaan vielä vuoden 2015 alusta. Nuorisotakuu ja työllisyydenhoidon kuntakokeilu ovat osa tätä prosessia, jossa toiminnan painopistettä ja vastuuta on siirretty kunnille. Nuorisotakuun aktivointiehdot täyttävälle nuorelle tarjottavia palveluja ja siihen liittyviä prosesseja ohjaa laki kuntouttavasta työtoiminnasta.¹³⁰

Kuntouttavaa työtoimintaa ohjaavaa lakia ollaan muuttamassa siten, että se lakautetaan itsenäisenä lakina ja toimintaa ohjaavat normit sisällytetään uuteen lakiin, johon kootaan sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevaa lainsäädäntöä.¹³¹ Lain arvioidaan astuvan voimaan vuonna 2017.

Valtion ja kunnan välistä yhteistyötä työllistämispalveluissa kehittämään on perustettu työvoiman palvelukeskuksia, joiden asemaa on tarkennettu vuoden 2015 voimaan astuvalla lailla. Työvoiman palvelukeskukset (TYP) ovat palvelupisteitä, joissa asiakas saa TE-toimiston, kuntien ja Kelan työllistymistä edistäviä palveluja yhdestä paikasta silloin, kun työnhaku on jostakin syystä pitkittynyt tai mutkistunut. Työs-kentely perustuu asiakaslähtöiseen ja moniammatilliseen yhteistyöhön.¹³² TYP ei ole itsenäinen organisaatio vaan yhteistyöelin, jonka työtä säätelee sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja säätelevä lainsäädäntö sekä laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista.¹³³

Niin sanottu uusi TYP-laki astuu voimaan 1.1.2015.¹³⁴ Uudessa laissa pitkäaikaisytyöttömyys on määritelty alle 25-vuotiailta kuudeksi kuukaudeksi ja yli 25-vuotiailta 12 kuukaudeksi, jonka jälkeen työtön siirtyy palvelukeskuksen asiakkaaksi. Esitys lisää kuntien osuutta työmarkkinatuesta työttömyyden kestettyä yli 300 päivää. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että kuntien vastuuta pitkäaikaistyöttömien hoidosta lisätään. Tampereen työllisyydenhoidon palveluyksikön Mika Itäsen mukaan

”työllisyydenhoidon ydinkysymys on, miten valtion ja kuntien välinen työnjako linjataan, hoidetaan ja johdetaan. Pitkään työttömänä

olleen kannalta kunnan vahva rooli on perusteltu, koska työttömät tarvitsevat myös muita kunnan palveluita ja tukia.”¹³⁵

5.8. Kuntalaki

Hallituksen esitysluonnoksessa uudeksi kuntalaiksi nuorten osallisuutta kunnalliseen päätöksentekoon on käsitelty hyvin yksityiskohtaisesti.¹³⁶ Kuntalain 5. lukuun, joka käsittelee kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia ja osallistumisoikeuksia, esitetään kirjattavaksi oma pykälänsä nuorisovaltuustosta. Nuorisovaltuustoa määrittelevä 26§ kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti:

”Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä.

Nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä kunnan asukkaiden hyvinvointiin, terveyteen, opiskeluun, elinympäristöön, asumiseen tai liikkumiseen sekä muissakin asioissa, joiden nuorisovaltuusto arvioi olevan lasten ja nuorten kannalta merkittäviä. Nuorisovaltuusto tulee ottaa mukaan lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen kunnassa.

Lasten ja nuorten osallistumisesta ja kuulemisesta säädetään nuorisolain (72/2006) 8 §:ssä. (sivu 252–253)”

Pykälä nuorisovaltuustosta on uusi. Sitä ei nykyisessä kuntalaissa ole. Esityksessä viittaus nuorisolakiin vahvistaa omalta osaltaan myös nuorisolain pykälää nuorten osallistumisesta.

Nuorisovaltuuston lisäksi kuntalaissa esitetään kansanäänestysaloitteen ikärajan laskemista 18 ikävuodesta 15 ikävuoteen (25§).

Nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta esitys kuntalain uudistamis-

esta on merkittävä. Esityksessä korostetaan kuntalaisten osallistumisoikeuksia ja laajennetaan sekä monipuolistetaan osallistumisen muotoja. Esityksen linjaukset koskettavat myös uudesta nuorisolaista käytävää keskustelua.

”Lapsilla ja nuorilla on Suomen perustuslain, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä nuorisolain mukaan oikeus ilmaista mielipiteensä, vaikuttaa ja tulla kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Nuorisolain 8 §:ssä säädetään lasten ja nuorten osallistumisesta ja kuulemisesta. Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 30-vuotiaita. Nuorten osallistuminen kunnan nuorisotyön ja -politiikan valmisteluun sekä nuorten kuuleminen heitä koskevissa asioissa voi tapahtua monin tavoin. Muotoina voivat olla nuorisolautakunnat tai muut nuorisoaasioita käsittelevät lautakunnat, nuorisovaltuustot ja muut vastaavat vaikuttajaryhmät. Tärkeitä ovat muun muassa verkkopohjaiset kuulemisjärjestelmät sekä peruskouluihin rakentuvat demokratiakasvatus- ja vaikuttamisjärjestelmät. Koulut ja oppilaitokset ovat muutoinkin lasten ja nuorten kannalta keskeisin osallistumisen foorumi. Koulutusta koskevissa laeissa on oppilaiden ja opiskelijoiden osallistumiseen ja kuulemiseen liittyviä velvoitteita.”¹³⁷

5.9. Yhteenveto: sama ilmiö, eri käsitteet

Mikä tekee nuoren sosiaalisesta vahvistamisesta käsitteellisesti erityisen tarkasteltaessa muussa lainsäädännössä käytettävää käsitteistöä? Mikä on sosiaalisen vahvistamisen käsitteen nuorisotyöllinen ja -poliittinen erityisyys, ja mitä sillä olisi annettavaa muilla toimialoilla käytävälle keskustelulle?

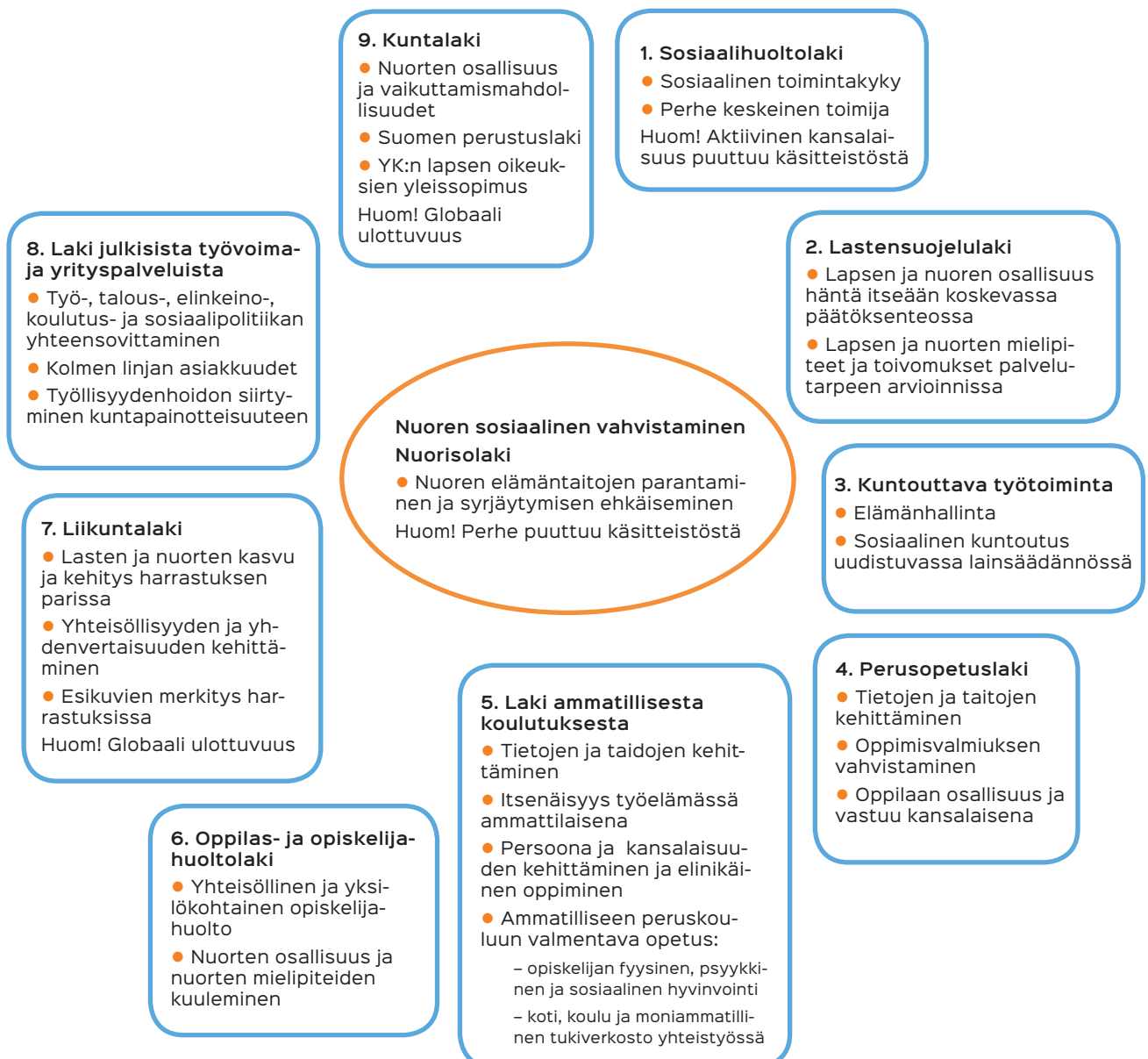
Kuvioon numero 3 on koottu edellä esitellyistä laeista poimitut keskeiset käsitteet, joita voidaan pitää sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteinä. Kuvio rakentuu siten, että ensin esitetään laki ja sen jälkeen keskeinen käsite ja lain tulokulma nuoren sosiaaliseen

vahvistamiseen. Kuvion tavoitteena on auttaa hahmottamaan sitä, miten eri lainsäädännöllisistä lähtökohdista työtään tekevät ammattilaiset käyttävät omaa viitekehystään kohdatessaan yhden ja saman nuoren.

Kuvion keskelle on asetettu nuorisolaki, joka määrittelee nuoren sosiaalisen vahvistamisen nuoren elämäntaitojen parantamisen, syrjäytymisen ehkäisemisen, aktiivisen kansalaisuuden sekä kasvun ja itsenäistymisen

kontekstissa. Sosiaalihuoltolaissa lähikäsitteenä toimii nuoren sosiaalinen toimintakyky, joka tulevan lainsäädännön taustateksteissä määritellään yksilölliseen ja yhteisölliseen kasvuun ja kehitykseen pyrkiväksi ja sosiaalista toimintaa ohjaavaksi, tulevaisuuteen orientoituneeksi asenteeksi. Näiden kahden lain väliset erot voidaan tiivistää siten, että sosiaalihuoltolaissa nuoren toimintakykyä käsitellään pääsääntöisesti

KUVIO 4. Nuorten sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteitä muussa lainsäädännössä. Yhteenveto.

perheen kontekstissa, kun taas nuorisolaissa kontekstina on vertaisryhmä ja aktiivinen kansalaisuus. Sosiaalihuoltolaista puuttuu aktiivisen kansalaisuuden ulottuvuus, kun taas nuorisolain sanastosta puuttuu perhe. Nuorisolain käsitteistössä puhutaan sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta yhteiskunnallisella tasolla, ei perheessä.

Lastensuojelulaki korostaa lapsen ja nuoren osallisuutta kuten nuorisolakikin. Osallisuus on kuitenkin erilaista. Lastensuojelulaissa nuoren osallisuus liittyy häntä itseään koskevaan päätöksentekoon ja lastensuojelun palvelutarpeen arviointiin. Oikeudellista näkökulmaa korostaa kuulemisvelvoitteen perustaminen hallintolakiin. Lapsen ja nuoren osallisuus liitetään lastensuojelulaissa asiakkaan oikeuksiin palvelujärjestelmässä, kun taas nuorisolaissa osallisuus liitetään aktiiviseen kansalaisuuteen ilman normiohjausta.

Kuntouttavassa työtoiminnassa sosiaalinen vahvistaminen käsitetään nykyisin voimassa olevan lain puitteissa lähinnä elämänhallintana, jonka sisältöä määrittävät käytännössä työmarkkinat ja kelpoisuus työmarkkinoilla. Uudistuvassa lainsäädännössä nykyiselle elämänhallinnan käsitteelle annetaan enemmän sisältöä käsitteellä sosiaalinen kuntoutus, jossa korostetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoissa, vuorovaikutussuhteissa ja oman toimintaympäristönsä rooleissa. Sosiaalisen vahvistamisen käsitteeseen verrattuna sosiaalinen kuntoutus liittyy läheisemmin lääkinälliseen, ammatilliseen ja kasvatukselliseen kuntoutukseen. On huomattava kuitenkin, että esimerkiksi nuorten työpajoilla, joita pidetään osana sosiaalisen vahvistamisen palveluita, voivat olla mukana kaikki sosiaalisen kuntoutuksen osa-alueet moniammatillisen yhteistyön kautta.

Koulutusjärjestelmää säätelevät lait, kuten perusopetuslaki, laki ammatillisesta koulutuksesta sekä oppilas- ja opiskelija-huoltolaki, kiinnittävät kaikki huomiota oppilaiden osallisuuteen, osallistumiseen, jäsenyyteen yhteisössä ja vastuullisuuteen kansalaisena. Kaikissa kolmessa laissa ko-

rostetaan myös yhteistyötä kodin kanssa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ehkäisevän työn painopiste nähdään yhteisöllisessä työssä, koska yksilöön keskittyminen voi johtaa helposti korjaavaan työhön. Oppilaiden sosiaalinen hyvinvointi liitetään laissa koulutuksen vaikuttavuuteen ja oppimistulosten paranemiseen, missä yhteisöllisyys tukee ydinprosessina toimivaa opetusta. Eurooppalaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa nuorten sosiaalinen vahvistaminen liitetään aktiiviseen kansalaisuuteen (social and civic competencies). Suomalaisessa sovellutuksessa sosiaaliset taidot erotetaan kuitenkin kansalaistaidoista, jotka on puolestaan liitetty kulttuuriin kompetensseihin. Yhteiskunta ja kansalaisuus elävät irrallaan jossain sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ulkopuolella. Yhteiskunnan globaalisuus liitetään työmarkkinoihin ja kulttuuriin kompetensseihin, niistä erityisesti toleranssiin.

Lasten ja nuorten vähäiseen liikuntaan on alettu viime vuosina kiinnittää huomiota kansallisen tason ongelmana. Liikkumista sinällään on vaikea normein säädellä. Julkisen ohjauksen tehokkain muoto on resursiohjaus ja informaatio-ohjaus, joilla voidaan ohjata kansalaisjärjestöjen toimintaa jossain määrin. Käytännössä se perustuu kuitenkin vapaaehtoistoimintaan, jossa kokonaisuus koostuu nuoren sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta urheiluseurasta, valmentajasta, lapsesta ja kodista. Merkille pantavaa junioriurheilun sosiaalisessa vuorovaikutuksessa on sen välitön globaali ulottuvuus verrattuna muun muassa nuorisolain aktiiviseen kansalaiseen tai koulujärjestelmää koskevien lakien elinikäiseen oppimiseen sosiaalisine kompetensseineen, jotka jäävät helposti abstraktille tasolle. Urheilussa henkilökohtaiset taidot (skills), sosiaaliset kompetenssit (joukkue), seurauskollisuus (värit) ja rakkaus lajiin muodostavat toimintamekanismin, jolla lapsi tai nuori on välittömästi osa globaalia kokonaisuutta ja henkilökohtaisesti osana jotain suurta.

Julkisia työvoima- ja yrityspalveluja säätelevän lain tavoitteena on työ-, talous-, elinkeino-, koulutus- ja sosiaalipolitiikan

yhteensovittaminen. Nuorten sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta laki keskittyy kuitenkin enemmän tarjottavan työvoiman ja tarjolla olevan työn kohtaamiseen kuin nuoren tukemiseen hänen siirtyessään työmarkkinoille. Työmarkkinapoliittisessa keskustelussa nuori määritellään joko toimintakykyiseksi, osatyökykyiseksi tai vajaakuntoiseksi. Toimintakykyisyyteen sisältyy niin sanottu yleinen työmarkkinakelpoisuus, joka pitää sisällään sosiaaliset kompetenssit. Työvoimapalvelujen asiakkaat määritellään kolmeen linjaan (työnvälitys- ja yrityspalvelut, osaamisen kehittämispalvelut ja tuetun työllistämisen palvelut), joissa sosiaalisen vahvistamisen palvelutarve olisi kolmannen linjan erityistä tukea tarvitsevilla nuorilla.

Kuntalaki määrittelee nuoren asemaa kuntalaisena. Uudistumassa oleva kuntalaki kiinnittää aikaisempaa vahvemmin huomiota nuoren osallisuuteen, vaikuttamismahdollisuuksiin demokraattisessa järjestelmässä ja kiinnittymiseen oman yhdyskuntaansa. Lainsäädännöllisesti kuntalain nuorisopoliittikkaa velvoittavat säädökset muodostavat kokonaisuuden, jossa nuorisolaki, kuntalaki, perustuslaki ja YK:n lapsen oikeuksien yleisopimus kytketään toisiinsa.

Summaus: Nuoren sosiaalisen vahvistamisen käsitteellinen erityisyys

Sisällöllisesti nuorisolain käsite nuoren sosiaalinen vahvistaminen eroaa muussa lainsäädännössä käytettävistä lähikäsitteistä siinä olevan aktiivisen kansalaisuuden ulottuvuuden kautta. Aktiivisen kansalaisuuden konteksti korostuu lain ensimmäisessä pykälässä. Muussa lainsäädännössä vastaavaa kontekstia ei ole. Lasten ja nuorten osallisuutta korostetaan useimmissa edellä esitellyissä laeissa, mutta osallisuuden kontekstina ovat oikeudet palvelujärjestelmän asiakkaana ja kasvamisessa kansalaisuu-

teen. Kotimaisessa koulutuspoliittisessa keskustelussa eurooppalaisen elinikäisen oppimisen viitekehyksen määrittämissä avaintaidoissa sosiaaliset kompetenssit on suomennettu taidoiksi ja ne on erotettu aktiivisen kansalaisen kompetensseista. Erottelu vahvistaa suomalaista poliittista kulttuuria, jossa sosiaalisen ja poliittisen elämisen sfäärit ovat irronneet sekä käsitteellisesti että reaalisesti toisistaan.

Tulossa olevan uuden sosiaalihuoltolain käsite sosiaalinen toimintakyky on käsitteenä sosiaaliseen vahvistamiseen verrattuna dynaamisempi, koska se pitää selvemmin sisällään yksilön tulevaisuusorientaation suhteessa sekä omaan itseensä että lähiyhteisöön.

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen keskeinen ongelma nuoren toimintakyvyn näkökulmasta on käsitteen objektivoiva luonne. Käsite viittaa siihen, että jonkun yhteiskunnallisen toimijan tehtävänä on vahvistaa nuorta, jolloin nuoren oma toiminta subjektina ei tule esille. Käsitteellinen ongelma on mahdollista ratkaista siten, että erotetaan käsitteet nuoren *sosiaalinen vahvistuminen*, joka korostaa yksilön omaa toimintaa, ja *sosiaalinen vahvistaminen*, joka korostaa rakenteellisia tekijöitä ja niihin vaikuttamista. Lisää dynaamisuutta sosiaalisen vahvistamisen käsitteeseen on mahdollista saada elinikäisen oppimisen eurooppalaisessa viitekehyksessä, jonka avulla sosiaalisia kompetensseja käsitellään yhdessä kansalaisen kompetenssien kanssa. Tästä näkökulmasta sosiaalisen vahvistamisen sijasta voitaisiin puhua sosiaalisten ja kansalaistaitojen ja kompetenssien vahvistamisesta. Määrittämällisesti käsite koskisi kaikkia nuoria. Siihen liittyvät erityiset palvelut, kuten nuorten työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja Nuottavalmennus, voitaisiin määritellä esimerkiksi kohdennetun tuen ja vahvan tuen palveluina.

6.

Tapoja hahmottaa nuorten hyvinvoinnin julkinen palvelujärjestelmä

Nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmää kuvataan usein pirstaleisena ja vaikeasti hahmoteltavana. Tähän on monia syitä. Niistä ensimmäinen on lainsäätäjän ja lakien toimeenpanijan välinen suhde. Palvelujärjestelmää koskevat lait säädetään valtion tasolla eduskunnassa, mutta toimeenpanovalta on kunnilla, joilla on perustuslaissa määritelty itsehallinto. Nykyisen ajattelutavan mukaan kunnat itse tekevät lainsäädännön pohjalta palvelutarpeen arvion ja määrittelevät, miten palvelu käytännössä toteutetaan. Kuntien palvelujärjestelmät on organisoitu eri tavoilla. Osa kunnista soveltaa tilaaja-tuottaja-toimintamallin erilaisia muunnoksia, osa piityy perinteisessä hallintokuntamallissa, osa soveltaa elinkaarimallia ja niin edelleen. SOTE-uudistus tulee muuttamaan tätä asetelmaa tavalla, jota on vielä vaikea ennakoida.

Toinen syy on se, että julkisten hyvinvointipalveluiden markkinat ovat niin sanottuja näennäismarkkinoita, joissa palvelusopimusta ei tehdä palvelun tuottajan ja asiakkaan välillä vaan palvelun tuottajan ja palveluja tilaavan julkisen hallinnon välillä. Tällöin palveluiden käyttöä ei sanele asiakkaan palvelutarve vaan välissä oleva julkinen rahoitus lainsäädännöllisine normeineen. Laki ja sen soveltaminen määrittelee sen, kuka on kelpoinen asiakkaaksi.

Kolmanneksi, merkittävä osa palveluita tuotetaan hankkeina, mikä lisää palvelun tuottajien ja rahoituslähteiden määrää. Tuloksena on palvelukokonaisuus, josta osa on avattu markkinoille ja joka perustuu monikanaavaiseen rahoitukseen, monituottajuuteen ja tuottajien väliseen kilpailuun. Kilpailua ohjaavana normina toimii hankintalaki. Osaa palvelukokonaisuudesta, kuten peruskoulua, ei ole avattu markkinoille, vaan toiminta perustuu lähes kokonaan julkiseen tuotantoon.

Koska kyseessä ovat julkiset markkinaperustaiset palvelut, joita tuotetaan toisaalta koko väestöä koskevana ja toisaalta kohdistettuina asiakassegmentteihin,

puhuminen pirstaleisuudesta on tavallaan tautologista. Palveluiden asiakaslähtöisyys ja asiakkuuksien eriytyminen asiakkuussegmenteiksi tuottavat koko ajan lisää erityisosaamista ja uusia ammatteja vastaamaan muuttuviin palvelutarpeisiin. Moderni yhteiskunta perustuu työnjakoon ja ammatilliseen erityisosaamiseen, mikä tuottaa väistämättä niin sanottua pirstaleisuutta. Järkevää voisi olla kysyä, millä tavoin näin muodostuneita palveluja pyritään hahmottamaan?

6.1. Toimintaympäristön hahmotamisesta palveluprosessien johtamiseen

Rakentaessaan strategiaansa yksittäinen organisaatio, kuten työpaja, pyrkii hahmottamaan ensin toimintaympäristönsä. Tuloksena on usein malli, jossa yksikkö itse on keskipisteenä ja yhteistyökumppanit, sidosryhmät ja muut relevantit toimijat sijoittuvat ydinkehälle, keskikehälle tai ulommaiselle kehälle. Yleensä havaitaan, että toimijoita on paljon. Malli voidaan rakentaa samalla taval-

la asettamalla yksilö (nuori) keskipisteeksi ja tarjottavissa olevat palvelut eri kehille nuoren ympärille. Malli voi olla täten organisaatiolähtöinen tai asiakaslähtöinen.¹³⁸

Mallit, joita kutsutaan palvelukartoiksi, ovat edellä kuvattuja malleja operatiivisempia. Asiakaslähtöisistä malleista suosittuja ovat niin sanotut sähköiset palvelukartat. Joissakin kunnissa nuorisotoimet ovat yhteistyössä nuorten kanssa rakentaneet palvelukarttoja, joissa kyseisen kunnan palvelut on esitelty nuorten omasta näkökulmasta. Esimerkiksi Kokemäellä Sataedun pelialan opiskelijoiden osuuskunta SataPro tuotti palvelukartalle pelin, jonka avulla opiskelijan on helpompi hahmottaa paikkakuntansa hyvinvointipalvelut.¹³⁹

Hyvä esimerkki organisaatiolähtöisestä palvelukartasta on Tampereen lasten, nuorten ja perheiden palvelukartta, joka on laadittu elämäнкаarimallin mukaisesti lapsen raskausajan alkamisesta 29 ikävuoteen asti. Mallissa on tiivistetty lapsi-, perhe- ja nuorisopoliittiset palvelut kolmeen ulottuvuuteen käyttämällä hyväksi liikennevalometaforaa, joka kuvaa palvelun intensiteettiä: edistävät ja ehkäisevät palvelut, kohdennetun tuen palvelut ja vahvan tuen palvelut.¹⁴⁰ Edistävät ja ehkäisevät palvelut ovat yleensä universaaleja eli kaikille kuntalaisille kohdistuvia palveluja. Mitä intensiivisempiä palvelut ovat, sitä enemmän ne ovat kohdistetut eri asiakassegmenteille, sitä räätälöidympiä ne ovat ja sitä enemmän palvelun tuottaminen vaatii moniammatillista ja monialaista yhteistyötä.

Monialainen työskentelytapa vaatii puolestaan palveluprosessin hahmottamista kokonaisuutena, mikä on yksi hyvinvointipalvelujen johtamisen keskeisistä ongelmista. Toisin kuin kliinisessä lääketieteessä, jossa taudin diagnosoinnin jälkeen työskentelyprosessi on mahdollista kuvata jokseenkin tarkasti edeltä käsin, sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa palvelupolut eivät etene lineaarisesti suunnitelmien mukaan. Malliesimerkkinä tästä on etsivä nuorisotyö. Vuoden 2012 tilaston mukaan noin 70 prosenttia nuorista ”löytyi” viranomaisyhteistyön tulok-

sena, eikä suinkaan etsivän nuorisotyöntekijän liikkua nuoria tavoittamassa heidän omassa elinympäristössään. Viranomaiset löysivät nuoret omasta organisaatiostaan.¹⁴¹ On myös tapauksia, joissa kertaalleen löydetty nuori ohjataan nuorisopsykiatrian palveluihin, josta häntä tarjotaan sitten takaisin etsivälle nuorisotyöntekijälle toisen kerran löydettäväksi.

Prosessijohtamisen yleistymisen myötä prosessikuvaukset erilaisista työprosesseista sekä organisaation sisällä että organisaation välillä ovat kuitenkin kehittyneet ja niillä on kyetty lisäämään työn vaikuttavuutta.¹⁴² Prosessikuvausten avulla on myös mahdollista määritellä tarkasti prosessin omistajuuksien siirtyminen palveluketjuissa.¹⁴³

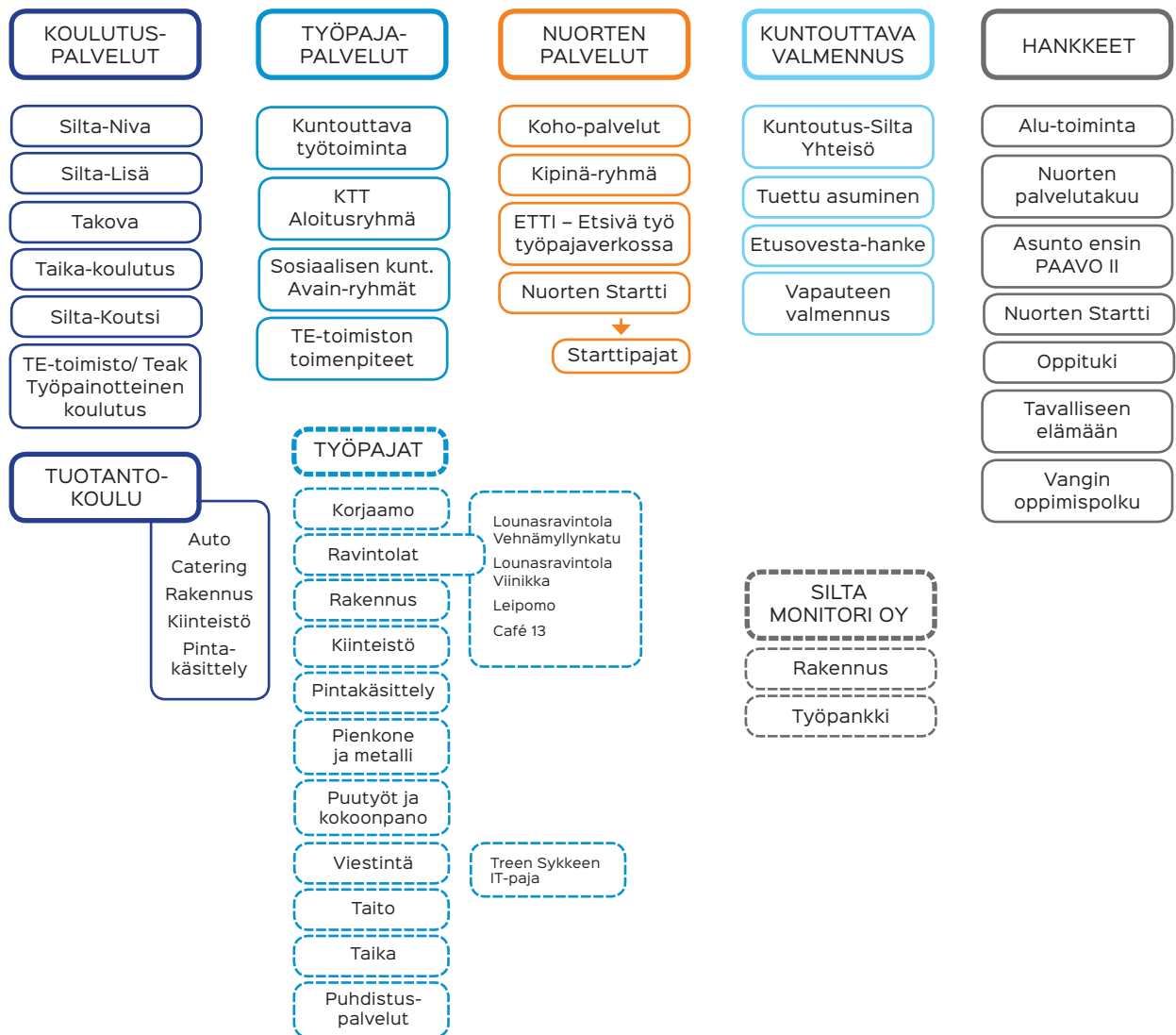
6.2. Palvelujärjestelmä kohtaa nuoren: case Silta-Valmennus-yhdistys ry

Koska nuorten työpajojen, etsivän nuorisotyön ja Nuotta-valmennuksen paikkaa nuorten palvelujärjestelmässä on vaikea kuvata valtakunnallisesti kattavasti, tässä valittu esittämistapa perustuu yksittäiseen esimerkkiin eli case-studyn. Case-studyn avulla voidaan myös syventää edellä esitettyjä esimerkkejä toimintaympäristön kuvauksista, palvelukartoista, elinkaarimallista ja prosessien johtamisesta. TPY:n sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa käsitellään monialaista yhteistyötä ja palveluketjuja lisäksi erillisessä raportissa.¹⁴⁴

Seuraavassa kahdessa kuviossa esitetään Tampereella toimivan Silta-Valmennus-yhdistys ry:n palvelut ensin kaikki palvelut sisältävänä ”palvelupasianssina”. Tämän jälkeen tarkastellaan yksityiskohtaisemmin yhdistyksen yhteistyötä peruskoulun, ammatillisen toisen asteen ja aikuiskoulutuksen kanssa.¹⁴⁵

Silta-Valmennusyhdistyksellä on vuoden 2013 tietojen mukaan asiakkuuksia vuosittain runsaat 1 200. Päivittäin asiakkuuksia on noin 390 ja heidän käyttämiään palvelutuotteita 20. Nuorten osuus asiakkaista

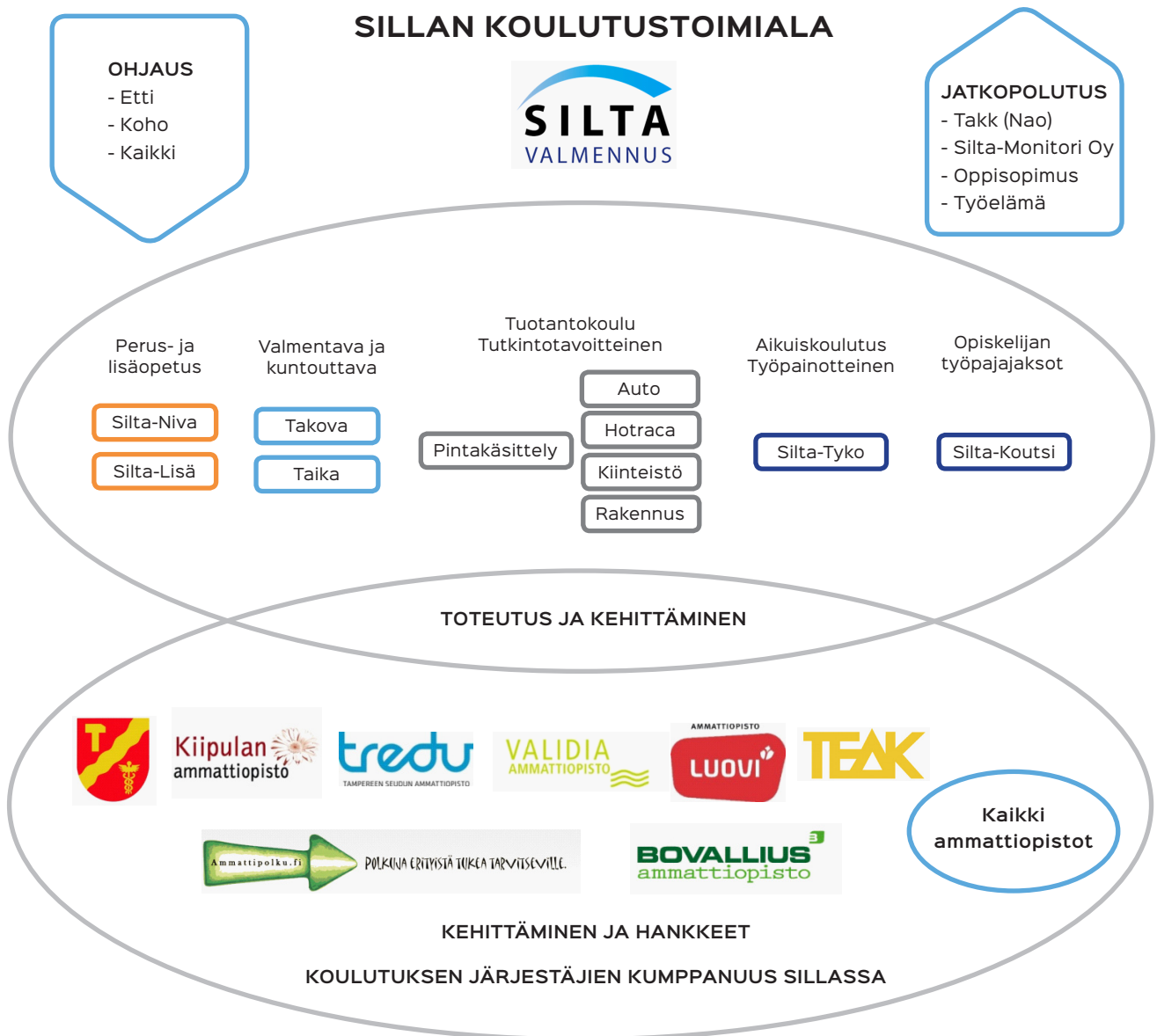
**KUVIO 5. Sosiaalisen ja ammatillisen valmennuksen palvelut.
 Silta-Valmennus ry 2014.**

on 66 prosenttia. Yhdistyksen vuosittainen liikevaihto on 5,4 milj. euroa ja vuosien 2010–2014 projektisalkku kokonaisuudessaan 3,5 milj. euroa. Silta-Valmennusyhdistys on työpajana suuri ja sen palvelutuotanto monipuolista verrattuna moniin suomalaisiin työpajoihin. Esimerkki antaa kuitenkin hyvän yleiskuvan palvelutuotannon organisoitumisesta kuntatasolla. Organisaationa Silta-Valmennusyhdistystä voisi luonnehtia hybridiksi palvelutuotannon monipuolisuuden, kumppanuuksien ja monikanavaisen rahoituksen vuoksi.

Yllä olevassa ”palvelupasianssissa” Silta-Valmennusyhdistyksen palvelut on jaettu neljään osaan: koulutuspalvelut, työpajapalvelut, nuorten palvelut ja kuntouttavat palvelut. Palveluiden kehittämistyössä käytetään hankkeita, jotka kehittämistyön ohella tuottavat myös palveluita. Koska erityisesti Euroopan sosiaalirahaston (ESR) hankkeet vaativat toteutuakseen kumppaneita, hankkeet tuovat ”pasianssiin” lisää monituottajuutta. ESR-hankkeissa on lisäksi mukana kuntaosuus, mikä kehittää kumppanuutta kunnan ja yhdistyksen välillä. Nuoret

**KUVIO 6. Nuortentyöpajojen ja koulutusjärjestelmän yhteistyön kehittäminen.
 Silta-Valmennusyhdistys ry 2014.**

asiakkaat sijoittuvat "pasianssissa" muualle-
 kin kuin nuorten palveluihin palvelutarpeen
 mukaan. Koska palvelumarkkinat elävät
 koko ajan, "palvelupasianssia" on pelattava
 herpaantumatta.

"Palvelupasianssissa" esitettävät pal-
 velut tuotetaan ja rahoitetaan monella eri
 tavalla. Verkostoituneen yhteiskuntamme
 toimintaperiaatteiden mukaisesti Silta-
 Valmennusyhdistyksen tuottamat palvelut
 perustuvat suurelta osin kumppanuuteen.
 Seuraavassa kuviossa osoitetaan esimerkillä,

miten yhdistys on mukana alueen koulutus-
 järjestelmän kehittämisessä ja palvelutuo-
 tannossa ja miten toteutetaan iskulausetta
 "Silta on kumppanuuksien rakentaja".

Yllä oleva kuvio hahmottaa sitä, miten
 Silta-Valmennusyhdistys toimii yhteistyössä
 peruskoulun, toisen asteen ammatillisen
 koulutuksen ja aikuiskoulutuksen kanssa.
 Käytännössä tämä tarkoittaa muun muas-
 sa sitä, että yhtä palvelua tuottamassa on
 useita eri organisaatioita ja henkilöstö saa
 palkkansa rahoituslähteistä. On huomai-

tava myös, että kumppaneina on kansallisia toimijoita kuten Luovi, Bovallius ja Kiipula. Kumppanit voivat olla julkisia toimijoita kuten kouluvirasto, osakeyhtiöitä kuten koulutuskuntayhtymät ja rekisteröityjä yhdistyksiä.

Kaikkien työpajojen tapaan myös Silta-Valmennusyhdistyksen johtamisessa täytyy ottaa koko ajan huomioon lainsäädännön muutokset ja muokata palvelutuotteita muutoksia vastaaviksi. Lainsäätäjän tahdon toimeenpano ja sovellutukset vaihtelevat kuitenkin kuntakohtaisesti. Tämä näkyy sekä kuntien palvelutuotannossa kuin myös valtiojohtoisissa työvoimapalveluissa ja vaikuttaa suoraan asiakkaiden ohjautumiseen palveluihin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lainsäädännöstä tai viranomaispäättöksistä johtuvat muutokset asiakasvirroissa muodostavat riskin, joka jää usein palvelun tuottajan kannettavaksi.

Oleellista palvelujen kehittämisessä ovat paikallisesti tehty palvelutarpeen arviointi ja luonnollisesti resurssit, jotka ohjaavat kunnan toimintaa. Kunta palveluiden tilaajana ei kuitenkaan tee pelkästään yksin palvelutarpeen arviointia vaan pyrkii siinä yhteistyöhön sidosryhmien ja palveluiden tuottajien kanssa. Kunta voi myös yhteistyössä palvelutuottajan kanssa rakentaa hankkeen, joka toimii sekä kehittämisprojektina että vastaa akuutteihin ongelmiin.

Palvelutarpeen arvioinnissa merkittävä osuus on paikallisilla toimijoilla. Joskus kysymys on yksittäisistä ammattilaisista, jotka näkevät yhteistyön työpajan kanssa mahdollisuudeksi auttaa nuoria, joilla on vaikeuksia koulussa. Paikallisten toimijoiden taustalla ovat ammatilliset näkemykset oman toimialan kehittämisestä, saatu koulutus ja lainsäädännössä esitetyt tavoitteet nuoren kasvusta. Esimerkiksi työpajan ja perusopetuksen yhteistyössä avainasemassa voi olla rehtorin näkemys palvelun kehittämisestä.

Silta-Valmennusyhdistys, etsivä nuorisotyö ja Nuotta-valmennus. Yleisimmin palveluketjun mainitun kolmen palvelun välillä oletetaan syntyvän, kun etsivä työ ohjaa nuoria

työpajoille ja Nuotta-valmennus toimii tukipalveluna työpajatoiminnalle ja etsivälle nuorisotyölle.¹⁴⁶ Palveluketjut eivät ole kuitenkaan lineaarisia, eikä palvelu toteudu aina samalla tavalla. Kuten edellä todettiin, ihmissuhdetyössä palveluketju käsitteenä on suhteellinen.

Käytännössä palveluketju rakentuu siten, että etsivä nuorisotyöntekijä ohjaa nuoren starttipajalle tai muuhun pajatoimintaan. Paja voi puolestaan käyttää Nuotta-valmennuksen 2–3 päivää kestävästä intensiivijaksoa nuorten ryhmäyttämisessä pajajakson alussa tai muuten tukena pajajakson aikana. Pajajakson mahdollisesti keskeytyessä nuori voi palautua takaisin etsivään nuorisotyöhön tai ohjautua suoraan muuhun palveluun.¹⁴⁷

Nuotta-valmennukset toteutetaan pääsääntöisesti työpajan lähimmässä nuorisokeskuksessa. Tampereella lähin nuorisokeskus on Virroilla sijaitseva Marttisen nuorisokeskus, jonka Nuotta-palveluita käyttävät Pirkanmaan pajojen lisäksi muiden muassa Helsingin seudulla ja Jyväskylässä toimivat pajat. Suomessa Nuotta-valmennukseen osallistuneista on noin puolet etsivän nuorisotyön ja työpajojen kautta tulleita, toinen puoli rekrytoituu muista lähteistä. Marttilan nuorisokeskuksen Nuotta-valmennusta käyttävät kuntien nuorisotoimen lisäksi myös kuntien sosiaalitoimi, mielenterveystyö ja perusopetus. Marttilassa Nuotta-valmennusta sovelletaan lyhyen intensiivijakson lisäksi myös pidempinä 3–30 päivän pituisina jaksoina, jolloin nuoret saavat aluksi yksilöllistä ohjausta ja tukea, minkä jälkeen on mahdollista siirtyä ryhmäprosesseihin. Näissä tapauksissa etsivä nuorisotyöntekijä sekä sosiaali- tai mielenterveystyöntekijä voi ohjata tuettuna yksittäisen nuoren Nuotta-valmennukseen.¹⁴⁸

Silta-Valmennusyhdistys ei ole toistaiseksi käyttänyt Marttilan Nuotta-valmennuksen palveluja vaan on tuottanut omat nuorten ryhmäytymiseen liittyvät palvelunsa itse. Yhdistyksellä on oma etsivän nuorisotyön palvelunsa ETTI, joka ohjaa nuoret oman työpajan sisällä yleensä nuorten starttipalveluun tai nuoren tilanteesta riippuen kau-

pungin muihin palveluihin. ETTI ei toimi työpajapalvelujen kanssa samassa kiinteistössä vaan on sijoitettu Kumppanuustalo Artteli ry:n tiloihin, mikä lisää etsivän työn mahdollisuuksia verkostoitua sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kanssa.¹⁴⁹

Tampereen etsivällä nuorisotyöllä on pitkät perinteet, mikä on tuottanut palvelurakenteeseen kolme eri tavalla organisoitua palvelua. Ensiksikin on perinteinen, jo vuonna 1991 hankkeena aloitettu katutyö, joka on juurtunut kaupungin rahoittamaksi palveluksi ja jota toteutetaan alueittain. Toiseksi kaupunki tuottaa etsivää nuorisotyötä OKM:n rahoittamana ehkäisevän lastensuojelutyön palveluna. Kolmantena on yllä mainittu Silta-Valmennusyhdistyksen tuottama ja OKM:n rahoittama etsivä nuorisotyö. Pelkästään jo esimerkki etsivän nuorisotyön organisoimisesta kolmella eri tavalla osoittaa sen, kuinka moni-ilmeinen nuorten palvelujärjestelmä on ja kuinka paljon se vaatii palvelujen koordinoinnilta ja johtamiselta.

Esimerkkinä käytetty Silta-Valmennusyhdistys ry on yksi monista palvelutuottajista Tampereella, joten palvelutuotannon kokonaisuuden tarkka kuvaus kaikkine toimijoineen ja rahoituslähteineen on tässä yhteydessä mahdotonta. Edellä esitetyn kuvauksen perusteella palvelutuotannon koordinaatiolle asettuu kuntatasolla huomattavia haasteita. Palapelissä on paljon osia, ja suurin osa osista on liikkuvia.

6.3. Nuorten hyvinvoinnin palveluiden valtakunnallinen ohjaus ja koordinointi

Nuorten hyvinvointipalvelujen koordinointia pyritään vahvistamaan sekä valtakunnallisella että paikallisella ohjauksella. Strategisella tasolla kattavin on nuorisolain mukainen nuorten ohjaus- ja palveluverkosto sekä valtakunnalliselta peittävyydeltään että paikallisesti yrittäessään koordinoida koko palvelujärjestelmää. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM), teollisuus- ja elinkeinomis-

teriön (TEM) ja sosiaali- ja terveysministeriön (STM) yhteistyössä johtaman nuorisotakuun koordinointi onkin erityisesti pienemmissä ja keskisuurissa kunnissa toteutettu paikallistasolla nuorisolain mukaisen ohjaus- ja palveluverkoston avulla. Joissakin, lähinnä suurimmissa kunnissa, yhteiskuntatakuun koordinointi on osoitettu erikseen perustettavalle verkostolle.

Nuorisolain mukainen nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on toinen lakiin perustuva työkalu, jolla pyritään vahvistamaan monialaista, sektorit ylittävää työtä sekä valtion keskus- ja aluehallinnon tasolla että paikallisesti kunnissa. Lain mukaan ohjelman valmistelee opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä asianomaisten muiden ministeriöiden kanssa. Ohjelmasta käytetään nimeä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Nykyinen ohjelmakausi on ajoitettu vuosille 2012–2015, ja sen suunnittelussa on otettu huomioon nuorisotala läheisesti sivuavien muiden alojen ohjelmat kuten Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (KASTE), Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011–2016 (KESU), sisäisen turvallisuuden ohjelma ja monet muut ohjelmat, joita julkinen hallinto kehittää sekä eri sektoreiden sisällä että yli sektoreiden.¹⁵⁰

TEM on käynnistänyt vuonna 2014 yhteistyössä OKM:n, STM:n ja työmarkkinajärjestöjen kanssa Ohjaamo-nimellä kulkevan kehittämishankkeen, jonka tavoitteena on kehittää matalan kynnyksen palveluita niin elinikäisen ohjauksen kuin myös elinikäisen oppimisen viitekehyksessä.¹⁵¹ Siinä missä nuorten ohjaus- ja palveluverkosto ei käsittele yksittäisten nuorten asioita, Ohjaamohanke työskentelee asiakassuhteen rajapinnalla. Toimintaa koordinoivat suunnitelman mukaan ELY-keskukset ja ELO-verkostot ja -ryhmät.¹⁵² Sektorit ylittävän nuorisopolitiikan näkökulmasta mielenkiintoinen kysymys on, miten strategisella tasolla toimivat nuorten ohjaus- ja palveluverkostot ja asiakassuhteen rajapinnalla toimivat ohjaamot kykenevät toimimaan yhdessä. Taustalla ole-

va elinikäisen oppimisen viitekehys, joka on tuttu koulutus- ja nuorisopolitiikassa, antaisi mahdollisuuden asetelmassa olevien synergiaetujen hyödyntämiseen.

Verrattuna muihin joko toiminnassa tai kehitteillä oleviin verkostoihin tai muihin yhteistyömuotoihin nuorten ohjaus- ja palveluverkostot kattavat nuorten elinolot laajemmin. Nuorisopoliittisessa viitekehyksessä määritelty monialainen yhteistyö näyttäisi olevan puutteineenkin onnistunut ratkaisu

koordinoidessa palveluja strategisella tasolla. Lain määrittämää monialaista yhteistyötä tukee lisäksi valtakunnan tasolla hallituskausittain toteutettava lapsi- ja nuorisopolitiikan ohjelma. Nuorisopoliittisen viitekehyksen painoarvon taustalla on 2000-luvun väestökehitys. Nuorisopolitiikasta on tullut sen myötä sekä väestöpoliittisesti että työmarkkinapoliittisesti merkittävä yhteiskuntapolitiikan osa-alue, joka ylittää sektoreiden väliset rajat.

7.

Johtopäätöksiä

Johtopäätösluku jakaantuu kahteen osaan. Ensin vastataan käsitetutkimuksen metodologian mukaisesti esitettyihin kysymyksiin ja sen jälkeen tutkimustehtävässä asetettuihin kysymyksiin.

7.1. Käsitteet liikkeessä

Tutkimusraportin alussa esitettiin käsitetutkimuksen tutkimusmetodologian mukaisesti kysymyksiä, joiden avulla voidaan hahmottaa ristiriitaisuuksia, erimielisyyksiä ja kiistoja käsitteiden tulkinnoissa.

1. Miten sosiaalisen vahvistamisen käsite on tullut osaksi nuorisopoliittista kieltä?

Käsite näyttää rantautuneen suomalaiseen nuorisopoliittiseen kielenkäyttöön vuosittain vaihteen tienoilla empowerment-käsitteen liitännäisenä. Käsite menetti kuitenkin suomenoksessa empowermentiin sisältyvän voimaantumisen ja vallankäytön elementin. Aktiivinen kansalaisuus ja sosiaalinen vahvistaminen eriytyivät temaattisesti toisistaan.

2. Onko käsitteen merkitys kiistelty ja onko siitä jossakin tilanteessa käyty merkittäviä kiistoja?

Erilaisia näkemyksiä voidaan tiivistää seuraavasti. Sosiaalinen vahvistaminen on ymmärretty nuorisoon kohdistuvan sosiaalityön käsitteenä, jolloin niin sanottuun perinteiseen nuorisotyöhön ja nuorten vapaa-aikaan painottuvaan työhön suuntautuneet nuorisotyöntekijät ovat katsoneet käsitteen kuuluvan sosiaalisen nuorisotyön tai erityis-

nuorisotyön alueelle. Käsitteen on myös katsottu tulleen lainsäädäntöön ”puskasta” ilman valmistelevaa keskustelua, ja sen on katsottu olevan sisällöltään epämääräinen ja erottelukyvytön. Syrjäytymistä pidetään edelleenkin toimivana käsitteenä, jota ei voi korvata sosiaalisen vahvistamisen käsitteellä. Sosiaalisen vahvistamisen käsitettä pidetään myös nuorta objektivoina.

3. Ketkä ovat politikoineet tällä käsitteellä?

Sosiaalisen vahvistamisen käsitteellä ei ole politikoitu. Käsite on siihen joko liian abstrakti tai nuorisotoimialan sisälle jäänyt erityinen käsite.

4. Missä kontekstissa käsite esiintyy?

Konteksti liittyy useimmiten nuorten syrjäytymiseen ja korjaavaan toimintaan, vaikka tavoitteena on ollut sen käyttö ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Tämä johtune osin siitä syystä, että sosiaalisen vahvistamisen palvelut on määritelty hallituksen esityksessä kohdennetuiksi, joka helposti ymmärretään erityisnuorisotyöhön liittyvänä palveluna.

Käsitteitä kuten ennaltaehkäisevä, korjaava, kohdennettu, erityisnuorisotyö, sosiaalinen nuorisotyö käytetään usein samassa kontekstissa, refleктоimatta sitä, että käsitteet olisi usein määriteltävä tilannesidonnaisesti. Ennaltaehkäisevä voi olla toisessa

kontekstissa korjaavaa. Käsitettä on myös laajennettu kattamaan nuorisotyötä lähes sen kaikissa muodoissa.

5. Mitkä ovat sen vastakäsitteet ja ovatko ne muuttuneet?

Vastakäsitteenä pidetään syrjäytymistä.

6. Mihin muihin käsitteisiin se on rinnastunut ja mitä vastaavanlaisia formuloita siitä on kulloinkin esiintynyt?

Tuoreessa lainsäädäntöä valmistelevalsa keskustelussa lähikäsitteitä ovat sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen kuntoutus. Sosiaalinen vahvistaminen ei kuitenkaan rinnastu näihin, koska eri toimialat eivät keskustele käsitteellisesti keskenään eikä sosiaalista vahvistamista tunneta muilla toimialoilla.

7. Mitä käsitteen käyttötapaa kertoo Suomen poliittisesta kulttuurista, liittykö siihen jotakin erityistä suhteessa muihin kieliin ja kulttuureihin?

Käsitteen käyttötapaa kertoo Suomen poliittisessa kulttuurissa ihmisen sosiaalisen ja poliittisen sfäärin elävän toisistaan irrallaan. Sosiaalinen vahvuus liittyy lähiyhteisöön ja kansalaisuus kulkee jossain lähiyhteisön ulkopuolella.

7.2. Mitä nuorten sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan?

Teoreettisessa keskustelussa sosiaalinen vahvistaminen kiinnittyy yhteiskunnalliseen ilmiöön (sosiaalinen fakta), jota luonnehtii nuoren yksinäisyys omien ongelmiansa kanssa, irrallisuus yhteisöstä, epäluottamus ihmisiin ja huono itsetunto. Nuori ei kykene näyttämään kiintymystään vertaissuhteeseen. Elämää leimaa merkityksettömyyden tunne ja alisuoriutuminen koulussa. Ilmiön kehittymisen taustalla ovat perheen huono toiminnallinen vuorovaikutus ja heikentynyt kyky ottaa vastaan vastoin käymisiä (heikko resilienssi). Ilmiötä vahvistaa kulttuurimme

suosima ylikorostunut ”riippumattomuus” sekä yksilö- ja kilpailukeskeisyys. Instituutioilla, kuten koulu, on vaikeuksia rakentaa yhteisöllisyyttä, vaikka ilmiö tunnistetaan. Heikentynyt resilienssi ylisukupolvistuu perheen kautta. Nuoren sosiaalisen vahvistamisen ”toimintalogiikan” lähtökohtana on nuoren luottamuksen saaminen ja nuoren kiinnittyminen yhteisöön, jonka avulla nuoren sosiaalinen toimintakyky vahvistuu ja hän alkaa ottaa vastuusta yhteisöstään. Kyetessään antamaan oman panoksensa yhteisön toimintaan nuori kokee oppimisen oivalluksia. Samalla hän kokee oman toimintansa merkitykselliseksi, ja hänen itseluottamuksensa kasvaa. Merkityksellisyys kasvaa yhteisön nuorelle osoittamasta kunnioituksesta.

Käytännön nuorisotyössä nuorten sosiaalisen vahvistamisen ydin hahmottuu kolmesta tekijästä, joita ovat

- vuorovaikutustaidot ja sosiaalinen toimintakyky,
- itsetunto ja itsensä arvostaminen,
- elämänhallinta ja osallisuus.

Yllämainitut kolme tekijää toimivat sekä sosiaalityöllisessä että kasvatuksellisessa viitekehyksessä. Näiden kahden viitekehyksen suhteita voidaan kuvata kehittyvänä dialogisena suhteena. Kehityksen taustalla voidaan nähdä erityisesti 2000-luvulla nuorten syventyneet ongelmat, joihin vastaaminen on edellyttänyt moniammatillista yhteistyötä. Dialogisen suhteen kehittymistä ovat auttaneet myönteiset käytännön kokemukset moniammatillisesta yhteistyöstä ja yhteistyöosapuolien ammatillisen profiilin vahvistuminen.

Diskurssianalyttisesti muotoillen dialoginen suhde muodostuu kahdesta diskursista, eli sosiaalityöllinen (ennaltaehkäisevä–korjaava–kuntouttava) ja kasvatuksellinen (kasvu–identiteetti–kansalaisuus).

Vuoden 2006 nuorisolaissa sosiaalisen vahvistamisen käsite huojuu perusnuorisotyön ja kohdennetun nuorisotyön välillä määritellessään kohdettaan.

Suomalaisen lainsäädännön tasolla nuorten sosiaalisen vahvistamisen lähi-käsitteistöä eri sektoreilta löytyy sosiaali-, koulu- ja työlainsäädännöstä. Yleisimmällä tasolla arvioiden kaikki lainsäädäntömme, jonka lähtökohtana on asiakaslähtöisyys, tukee sosiaalista vahvistamista asiakkaiden ja kansalaisten osallisuuden näkökulmasta. Lakien näkökulmat sektoreittain ovat luonnollisesti erilaisia. Sosiaalialan lainsäädännöstä sosiaalihuoltolain käsite sosiaalinen toimintakyky on hyvin lähellä sosiaalisen vahvistamisen käsitettä. Käsitettä analysoidessa väitöskirjassa toimintakyvyn käsitteen englanninkielisenä vastineena määritellään kuitenkin *social functioning*, kun taas nuorisolain käsite näyttäisi viittaavan enemmän sosiaaliin kompetensseihin eli *social competencies*. Lasten ja nuorten osallisuutta määriteltäessä lastensuojelulaki korostaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi omassa asiassa, kun taas nuorisolain kuulemispykälä koskee nuoria ikäryhmänä kunnassa tai ryhmänä oppilaitoksissa. Mielenkiintoinen ero nuorisolaissa verrattuna sosiaali- ja koululainsäädäntöön on perhekontekstin puuttuminen kokonaisuudessaan. Sekä sosiaalialan lainsäädäntö että koululainsäädäntö, kuin myös liikuntalaki, kuvaavat yhteistyösuhteen muodostuvan instituution, lapsen/nuoren ja perheen välisessä yhteistyössä. Nuorisolaissa perheen tilalla on sukupolvien välinen vuorovaikutus.

Hallituksen esityksessä uudeksi sosiaali-huoltolaiksi tuodaan esille uutena säädöksiin kirjattavana käsitteenä sosiaalinen kuntoutus, jota voidaan pitää sosiaalisen vahvistamisen lähikäsitteenä. Lakiesityksen mukaan sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristönsä rooleista. Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää, ja sitä on toteutettava tiiviissä yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Nuorten työpajojen Startti-valmennus on toimintamuoto, joka pitää sisällään sosiaalisen

kuntoutuksen elementtejä, siten kun hallitus on ne esityksessään määritellyt.

Työlainsäädännössä suoranaisesti sosiaaliseen vahvistamiseen liittyvää käsitteistöä ei ole. Laki julkisesta työvoima- ja yritys-palvelusta keskittyy turvaamaan osaavan työvoiman saatavuutta sekä asiakkaiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Vuonna 2015 voimaan astuva laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta määrittelee työttömien työllistymisen kannalta vaikuttavia palvelurakenteita, mutta ei määrittele käsitteellisesti palveluiden tarpeita. Tarpeiden määrittely jää työ- ja elinkeinotoimistolle, kunnalle ja Kelalle. Nykyinen kehityssuunta, jonka mukaan työllisyydenhoidon vastuu näyttäisi siirtyvän yhä enemmän kunnille, voidaan tulkita mahdollisuudeksi koordinoida nuorten työmarkkinoille siirtymisen ongelmia aikaisempaa paremmin osana nuorten hyvinvoinnin ongelmia.

7.3. Sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteiset nuorisotyölliset nimittäjät

Sosiaalisen vahvistamisen palveluiksi määritellään nuorten työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja Nuotta-valmennus. Nuorten työpajatoiminta pitää sisällään useita palveluita, kuten koulutusta tukevia palveluita, kuntouttavaa työtoimintaa ja tuotantokoulua. Yhteisinä nuorisotyöllisinä nimittäjinä palveluille ovat palveluiden vapaaehtoisuus, nuoren kohtaaminen, nuoren ryhmään kiinnittyminen ja toiminnallisuus. Kaikissa kolmessa palvelussa pyritään kiinnittämään yksilö osaksi vertaisryhmäänsä. Yhteisen kasvatuksellisen ja pedagogisen näkemyksen mukaan yksilö toteuttaa muutoksen ja ryhmällä on kasvatustehtävä. Tällä on erityinen merkitys nuoruudessa, jolloin irtaudutaan vanhemmista ja aletaan rakentaa omaa elämää uutena sukupolvena.

7.4. Mikä on sosiaalisen vahvistamisen palveluiden lisäarvo suhteessa muihin palveluihin?

Nuorisotyön historiallisena lähtökohtana on ollut kansalaiskasvatus, mikä liittyy nuoruuteen kasvuvaiheena, irtautumisena lapsuudenkodista ja suuntautumisena kohti maailmaa. Nuoruusvaiheessa nuoren sosiaalinen vahvistuminen liittyy sosiaalisten lähi-verkostojen ylitse laajemmin yhteiskuntaan, jolloin osallisuudesta ja osallistumisesta tulee tietoisemmin aktiivista kansalaisuut-

ta. Nykyisessä lainsäädännössä tämä näkyy mielenkiintoisella tavalla siten, että nuorisolaista koskevasta lainsäädännöstä nuorisolaki on ainoa, joka ei korosta yhteistyötä perheen kanssa vaan käsittelee nuorten ja vanhempien välistä suhdetta yhteiskunnallisella tasolla sukupolvikysymyksenä. Nuorisotyön vahvinta osaamisaluetta on kyky toimia nuorten kanssa instituutioiden ulkopuolella ja kyky käyttää työssään nuorten omaa viite-ryhmää, ryhmädynamiikkaa ja nuorten omia kulttuureja.

8.

Suosituksset

1. Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen keskeinen ongelma nuoren sosiaalisen toimintakyvyn näkökulmasta on käsitteen objektivoiva luonne. Käsite viittaa siihen, että jonkun yhteiskunnallisen toimijan tehtävänä on vahvistaa nuorta, jolloin nuoren oma toiminta subjektina ei tule esille. Käsitteellinen ongelma on mahdollista ratkaista siten, että erotetaan käsitteet nuoren *sosiaalinen vahvistuminen*, joka korostaa yksilön omaa toimintaa, ja *sosiaalinen vahvistaminen*, joka korostaa rakenteellisia tekijöitä ja niihin vaikuttamista.

2. Sosiaalisen vahvistamisen käsitteeseen on mahdollista saada lisää dynaamisuutta elinikäisen oppimisen eurooppalaisessa viitekehyksessä, jossa sosiaalisia kompetensseja käsitellään yhdessä kansalaisen kompetenssien kanssa (*social and civic competencies*). Käsitteellisesti olisi tärkeä erotella sosiaaliset taidot (*skills*), jotka viittaavat konkreettisempiin taitoihin, kompetensseista (*competencies*), jotka viittaavat laajempaan osaamiseen. Esimerkiksi kansalaistaidoista puhuttaessa nuoret kokevat puutteita molemmissa, sekä taidoissa että sisällöllisessä osaamisessa. Näin ymmärrettynä käsite kattaisi nuorten ikäluokat kokonaisuudessaan. Tällöin voitaisiin puhua sosiaalisten ja kansalaistaitojen ja kompetenssien vahvistamisesta. Tähän liittyvät erityiset palvelut, kuten nuorten työpajatoiminta, etsivä nuorisotyö ja

Nuotta-valmennus, voitaisiin määritellä esimerkiksi kohdennetun tuen ja vahvan tuen palveluina.

3. Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen liittäminen eurooppalaiseen elinikäisen oppimisen viitekehykseen selkeyttäisi ja tekisi monialaisessa yhteistyössä ymmärrettäväksi nuorisotyön ja -politiikan sisältöä ja tavoitetta, koska käsitteistö on tuttua sekä koulutuspolitiikassa että työmarkkinapolitiikassa. Eurooppalaisen viitekehyksen kautta olisi hyödynnettävissä myös se nuorisotyön vaikuttavuutta mittaava tutkimustyö, jota tehdään vertailevan analyysin avulla EU:ssa. TPY:ssä kehitteillä olevaan sosiaalista vahvistumista mittaavaan mittariin on suunniteltu osio, joka perustuu EU:ssa kehitettyyn operationalisointiin. Tulevaisuudessa kerättävälle suomalaiselle aineistolle saataisiin täten eurooppalaista vertailuaineistoa.

4. Nuorten sosiaalisen vahvistamisen ja kansalaistaitojen näkökulmasta on tärkeä työskennellä ikäspesifisti, kuten nuorisotyön käytännöissä tehdään myös nykyisen lainsäädännön puitteissa. Erot varhaisnuoruuden, teini-iän ja nuoren aikuisuuden välillä ovat merkittäviä sekä sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden että yhteiskuntaan kiinnittymisen ja kansalaisena toimimisen näkökulmasta.

5. Nuorten sosiaalisten ongelmien taustalla on monia syitä, joita voi jäljittää nuoren kasvuvaiheeseen, perheeseen, lähisuhteisiin, yhteisöön ja laajemmin kulttuuriimme. Etsivän nuorisotyön, Nuotta-valmennuksen ja nuorten työpajojen muodostamalla palvelukokonaisuudella on mahdollista havaita nuorten ongelmia ja auttaa nuorta moniammatillisessa ja monialaisessa yhteistyössä. Osin jo uudistunut ja uudistumassa oleva lainsäädäntö antaa edellytyksiä yhteistyön tiivistämiselle ja edelleen kehittämiseksi. Nuorten vapaaehtoisuuteen perustuva työskentelytapa, joka korostaa nuoruutta itsenäisenä elämänä eikä pelkästään siirtymävaiheena aikuisuuteen, antaa mahdollisuuden sellaisen luottamuksellisen suhteen syntymiselle, joka muilta toimialoilta puuttuu. Tämän tutkimuksen motossa Carmen Leccardi kuvaa, kuinka ”nuoret miehet ja naiset työstävät yhteiskunnallista tilaa eteenpäin, etsien ratkaisuja tämän päivän yhteiskunnallisiin haasteisiin,

joita asetetaan erityisellä tavalla erityisesti heidän kontolleen”. Nuorisotoimialan tuoma lisäarvo monialaiseen yhteistyöhön liittyy kykyyn olla nuorten mukana ja tukena yhteiskunnallisen tilan työstämisessä. Tätä osaamista olisi hyvä kehittää.

6. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen näkökulmasta olisi suositeltavaa käynnistää tutkimus, jossa analysoitaisiin niitä eurooppalaisia maita, joissa nuorten työllisyysaste on korkealla ja työttömyysaste samalla matalalla, ja selvittää, millä yhteiskunnallisilla mekanismeilla se on mahdollista. Tämä kehittäisi nuorten työmarkkinatutkimusta kohti yksityiskohtaisempaa analyysia työmarkkinapolitiikan ja hyvinvointipolitiikan välisistä suhteista.

Viitteet

- ¹ Laine, Sofia 2014, 55. Paikalliset liikkeet kasvattavat globaaliin toimijuuteen. Carmen Leccardin haastattelu. Nuorisotutkimus 1/2014, vol 32.
- ² Nuorisolaki 2006/72.
- ³ Aaltonen, Kimmo, toim. 2007, 25. Nuorisolakio. Tietosanoma.
- ⁴ Mehtonen, Tuija 2011, 13. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Pia Lundbom ja Jatta Herranen, toim. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 24/2011.
- ⁵ Pietikäinen, Reetta, emt.
- ⁶ www.tyopajatieto.fi (viitattu 4.9.2014).
- ⁷ Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 6. Työpajatoiminta 2013. Valtakunnallisen työpajatoiminnan tulokset.
- ⁸ Männikkö, Jaana 2011, 7. Etsivän nuorisotyön ja työnohteen pika-analyysi. Kaupunki-innovaatiot hanke. <http://www.kaupunki-innovaatiot.fi/julkaisut/jaana-mannikko-etsivan-nuorisotyon-ja-tyooteen-pika-analyysi-2011> (viitattu 4.9.2014).
- ⁹ Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Työpajatoiminta 2013. Valtakunnallisen työpajatoiminnan tulokset. Yhteydessä olemisella tai "nuoren löytämisellä" tarkoitetaan tilannetta, jossa nuori on ollut yhteydessä työpariin tai johon työpari on ollut yhteydessä. Yhteydenotoksi lasketaan nuoren käynti työntekijän tai työntekijän käynti nuoren luona, yhteistyö- tai palveluverkostosta tullut yhteydenotto nuoresta tai yhteistyö- ja palveluverkoston yhteydenotto nuoreen etsivien pyynnöstä. Yhteydenotoksi lasketaan puhelinsoitto, sähköpostiviesti, yhteydenotto verkon kautta, kirjallinen yhteydenotto jne. Tavoitetuilla nuorilla/ tavoitetulla kohderyhmällä tarkoitetaan niitä nuoria, joiden kanssa on käyty keskustelua henkilökohtaisella tasolla. Esimerkiksi selvitetty tuen tarve. Toimenpiteissä oleviksi katsotaan myös eteenpäin ohjatut nuoret (esim. työhön, opiskelemaan, oppisopimukseen lähteneet nuoret, jotka ovat ao. toiminnassa). Nuori, joka on ainoastaan ohjauksessa katsotaan kuuluvan ryhmään ei toimenpiteitä, samoin nuori, joka on keskeyttänyt ohjauksen. Lähde: Häggman, Erik 2011, 9-14. Raportti työpajatoiminnasta ja etsivästä nuorisotyöstä. Varsinais-Suomen ELY-keskus.
- ¹⁰ Kapanen, Anna 2015, 16. Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta; Pitkänen, Heljä 2013. Nuotta-valmennus – nuorten sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Malja, Minna, toim. 2013. Nuorisokeskusten vuosi. Suomen Nuorisokeskushdistys ry. Verkkojulkaisuja 3. <http://www.snk.fi/binary/file/-/id/14/fid/347/> (viitattu 17.10.2014).
- ¹¹ Aineistojen kuvaus ja haastatellut asiantuntijat liitteessä 1.
- ¹² Siitonen, Juha 1999, 91–92. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto.
- ¹³ Hyvärinen, Matti, ym. toim. 2003, 10–11. Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin historia, Vastapaino.
- ¹⁴ Pulkkinen, Tuija 2003, 215–216. Valtio. Teoksessa Hyvärinen, Matti, ym. toim. 2003.
- ¹⁵ Kysymykset on muokattu Hyvärisen ym. toimittamasta teoksesta 2003, 13.
- ¹⁶ Kettunen, Pauli 2003, 167–212. Yhteiskunta. Hyvärinen, Matti, ym. toim. 2003. Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin historia, Vastapaino.
- ¹⁷ Kettunen, emt., 193.
- ¹⁸ Tiihonen, Seppo 2008. From Governing to Governance. A process of change. Tampere University Press; Karppi, Ilari ja Sinvero, Lotta-Maria, toim. 2009. Governance. Uuden hallintatavan jäsentyminen. Tampereen yliopisto. Hallintotieteiden keskus.
- ¹⁹ "To authorize or to license to power." Siitonen, Juha 1999, 92. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Opettajankoulutuslaitos, Oulun yliopisto.
- ²⁰ Grossberg, Lawrence 1995, 23. Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa. Vastapaino, Tampere. Suomentajina Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Ensio Puoskari ja Timo Uusitupa. Suomentajat eivät sisällyttäneet empowermentin suomennotsta teoksen lopussa olevaan sanastoon, mikä kuvaa hyvin käsitteen vähäistä asemaa vuoden 1995 keskusteluissa.
- ²¹ Euroopan yhteisön komissio 2001. A New Impetus for European Youth. COM 681 final. Brussels; White Paper on Governance, Brussels.
- ²² Helve, Helena & Bynner, John, edit. 1997. Youth and Life Management. Research Perspectives. Yliopistopaino, Helsinki.
- ²³ Hallituksen esitys Eduskunnalle nuorisolaiksi sekä laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 1§:n muuttamisesta, yksityiskohtaiset perustelut. HE 28/2005 vp.
- ²⁴ Pulkkinen, Tuija emt., 217
- ²⁵ Lehtonen, Olli ja Kallunki, Waldemar 2013, 128-143. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus, 2/2013, vol 21.
- ²⁶ Tutkijat viittaavat tässä Nuorten elinolot -vuosikirjojen havaintoihin, ks. Autio, Minna, Eräranta, Kirsi ja Myllyniemi, Sami 2008, Polarisoituva nuoruus. Nuorten elinolot vuosikirja 2008. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 84. Yksinäisyys ilmiönä on tullut esiin mm. kouluterveyskyselyissä, mutta sitä ei ole aikaisemmin yhdistetty syrjäytymiseen.
- ²⁷ Ilmaisui on lainattu ABC kohtaa nuoria -hankkeen loppuraportista Nuorten palvelu ry. <http://nuorten->

palvelu.fi/wordpress/wp-content/uploads/2014/01/Kohtauksista-kohtaamisiin.pdf (viitattu 4.9.2014).

²⁸ Harinen, Päivi 2008, 84–92. Hyvä, paha yksinäisyys. Teoksessa Nuorten elinolot vuosikirja. Polarisoituva nuoruus. Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84, 2008.

²⁹ Kaakinen, Juha & Tarvainen, Tom & Bosquet, Päivi & Kuure, Tapio 2010. Oman kokoinen elämä. Tarinoita etsivästä nuorisotyöstä. http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/etsiva_nuorisotyoliitteet/Oman_kokoinen_elama.pdf (viitattu 4.9.2014).

³⁰ THL 2013. Kouluterveyskysely. <http://www.thl.fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely> (viitattu 17.10.2014).

³¹ Harinen, Päivi ja Halme, Juha emt., 56.

³² Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari ja Saari, Juho 2014. Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Helsingin Diakonissalaitos.

³³ Paju, Petri 2011. Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisena tilana. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 115.

³⁴ Hoikkala, Tommi ja Paju, Petri 2013, 146–149. Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys. Gaudeamus.

³⁵ Paju, Petri emt., 86.

³⁶ Harinen, Päivi ja Halme, Juha 2012. Hyvä, paha koulu. Kouluyhyvinvointia hakemassa. Suomen Unicef, Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 56.

³⁷ Kortteinen, Matti ja Elovainio, Marko 2012, 153–167. Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Nuorisobarometri 2012, Monipolvinen hyvinvointi.

³⁸ Käsittelen tässä resilienssin käsitettä sosiologiassa keskustelussa Kortteisen ja Elovainion kautta. Resilienssin käsite on tutumpi psykoterapiassa, jossa sitä käytetään sekä pidempikestoisessa terapiassa että kriisityössä traumaattisten kokemusten jälkeen. Resilienssi on tällöin suomennettu psyykkiseksi kestävyudeksi. Resilienssi on ominaisuus, jota voidaan kehittää terapiassa. Ks. Saari, Salli 2010. Koulujen kriisityö Jokelan koulutragedian valossa. Julkaisematon esitelmä, YTHS.

³⁹ Kortteinen, Matti ja Tuomikoski, Hannu, 1988. Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Karisto.

⁴⁰ Merkityksen käsite on yksi yksilön kokemuksen eheyden tunteen (koherenssin) ulottuvuuksista, mihin palaan tarkemmin koherenssin käsitteen kuvauksessa.

⁴¹ Kortteinen, Matti ja Elovainio, Marko emt., 165

⁴² Poijula, Soili, 2003. Miten selviytyä työpaikan menetyksestä? Kirjapaja.

⁴³ Kannasoja, Sirpa 2013, 203. Nuoren sosiaalinen toimintakyky. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 484.

⁴⁴ Kannasoja, Sirpa etm. 203.

⁴⁵ Hoikkala, Tommi ja Paju, Petri 2013, 46. Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys. Gaudeamus; ks. myös Lipponen, Elisa 2014, 10. Etsivien ja työpaja-

valmentajien kokemuksia Nuotta-valmennuksesta. Valtakunnallinen työpajayhdistys, Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan materiaaleja <http://tpy-fi-bin.directo.fi/@Bin/4b7bccefcdec5f2d288019e63f03/1413272183/application/pdf/381321/The969.pdf> (viitattu 13.10.2014).

⁴⁶ Sirpa Kannasoja haastattelu 6.3.2014.

⁴⁷ Bandura, Albert, edited 1995. Self-efficacy in Changing Societies. Cambridge University Press.

⁴⁸ Mäki-Ketelä, Juha: Kiskot vievät elämään – ammatillisessa ja koulutuksellisessa marginaalissa elävien nuorten erilaisia elämäntilanteita. Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta, Kasvatustieteen alan väitöskirja 2012.

⁴⁹ Graig, Carol 2007, 72–79. Creating Confidence. A handbook for professionals for working with young people. Centre for confidence and well-being. Glasgow.

⁵⁰ Cremer, Roel, 2012. Self-efficacy Displayed in the Capacity to Self-regulate Learning. University of Groningen. Presentation in Amsterdam 9.11.2012.

⁵¹ Kuure, Tapio 2014. Olen mukana, osaan ja pystyn – koskaan ei ole liian myöhäistä. Vantaan kaupunki, nuorisopalvelut.

⁵² Ruutu, Jaana 2010. Peruskoulu suorittamatta – onnistunko nyt? Nuoren peruskoulun keskeyttämisen syyt sekä voimavarat mielen terveyden ja elämänhallinnan näkökulmasta. Laurea, Otaniemi, Terveysten edistämisen koulutusohjelma. Johtaminen perhe- ja perhehoitotyössä; Antonovsky, Aaron 1987. Unraveling the Mystery on Health – How People Manage Stress and Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

⁵³ Borg, Sami 2001. Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriön julkaisu 2001:1, Helsinki.

⁵⁴ Elinikäisen oppimisen avaintaitoja koskeva eurooppalainen viitekehys. Euroopan yhteisöt 2007.

⁵⁵ Gretschel, Anu ja Kiilakoski, Tomi, toim. 2012. Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa, Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 118, 2012). Julkaisun johdantoteksti Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi (Kiilakoski, Tomi, Gretschel, Anu ja Elina Nivala).

⁵⁶ emt., sivu 17; vakiintuneina suomennoksina käytetään elintaso (having), yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being).

⁵⁷ Conquergood, Dwight 1994. For the Nation! How Street Gangs Problematicize Patriotism. Teoksessa Simons, Herbert W. & Billig, Michael, ed. After Postmodernism. Reconstructing Ideology Critique. London, Sage.

⁵⁸ Nuorten aktiivisesta kansalaisuudesta ajankohdasta keskustelua, ks. Nieminen, Juha 2014. Mahdollista nuorisotyötä. Kehittämishaasteita tradition, nykyisyyden ja tulevaisuuden ristivalossa; Laitio, Tommi 2014. Hyvää ja ei niin kaunista. Nuorisotutkimus 2/2014.

⁵⁹ Aiheen käsittelyssä on käytetty lähteinä julkaisua Elinikäisen oppimisen avaintaitoja koskeva viitekehys. Euroopan yhteisöt 2007 sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus annettu 18. päivänä joulukuuta

2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista. Euroopan unionin virallinen lehti L394/10. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=FI> (viitattu 29.1.2014).

⁶⁰ Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan yhteydessä laaditussa kyselyssä 70 prosenttia kyselyyn vastanneista työpajanuorista oli sitä mieltä, että paja oli auttanut heitä ymmärtämään ihmisten erilaisuutta.

⁶¹ Elinikäisen oppimisen avaintaitoja koskeva viitekehys 2007, 9. Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Luxemburg. Huom: lainaus on otettu popularisoidusta paperiversiosta, mutta vastaa sisältöään alkuperäistä suositusta.

⁶² emt., 9

⁶³ Elinikäisen oppimisen avaintaidot arvoonsa osana kestävää uudistumista 2013. Koulutuskeskus Salpaus.

⁶⁴ Ks. Research Based Analysis of Youth in Action. <http://www.researchyouth.net/publications/> (viitattu 15.12.2014). Tutkimusta organisoivat Innsbruckin yliopisto.

⁶⁵ Sosiaalikehitys Oy, 2012. Opiit käyttöön – yhteistyöllä entistä parempaa. Verkkohaastatteluraportti. http://www.sosiaalikehitys.com/uploads/Verkko-haastattelun_raportti.pdf (viitattu 11.9.2014).

⁶⁶ Sosiaalisesta faktasta, ks. Durkheim, Émile 1982. Sosiologian metodisäännöt. Tammi. Alkuperäinen teos vuodelta 1895.

⁶⁷ Cohen, Albert 1956. Delinquent Boys. The Culture of the Gang. London, Routledge & Kegan.

⁶⁸ Peräkylä, Anssi, 1990. Kuoleman monet kasvot. Vastapaino, Tampere.

⁶⁹ Hallituksen esitys Eduskunnalle nuorisolaiksi, sivu 11.

⁷⁰ Nuorisolaki 72/2006.

⁷¹ Kimmo Aaltonen (toim.) 2007, 25. Nuorisolakiopas; Hallituksen esitys eduskunnalle nuorisolaiksi, yksityiskohtaiset perustelut, 13.

⁷² stärkning av ungas sociala identitet till unga riktade åtgärder för att förbättra deras livskunskap och för att förhindra utslagning (Undomslag 2006, definitioner).

⁷³ Nuorisotyölaki 1995/235.

⁷⁴ Euroopan yhteisön komissio 2001. A New Impetus for European Youth. COM 681 final.

⁷⁵ Lasten, nuoren ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma. Periaatepäätös hallituksen strategiaasiakirjasta 5.12. 2007. http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf (viitattu 4.9.2014).

⁷⁶ Ks. Nieminen, Juha 2008, 23-26. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Tommi Hoikkala ja Anna Sell, toim. Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 76; Nieminen, Juha 1995: Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia. Helsinki, Lasten Keskus & Nuorisotutkimusseura.

⁷⁷ Nieminen, Juha 2008, 22.

⁷⁸ Lastensuojelulaki 417/2007.

⁷⁹ Valtion keskushallinnon uudistushankkeesta, ks. http://www.vm.fi/vm/fi/05_hankkeet/0109_keskushallinnon_uudistus/index.jsp (viitattu 17.10.2014).

⁸⁰ Paperiversiona säilyneen tekstin antoi käyttöön luonnoksen kirjoittaja Lasse Siurala, joka oli tuolloin Nuorisosaian keskuksen päälikkänä. Kiitokset Lasse Siuralalle asiakirjan luovuttamisesta käyttöön.

⁸¹ Emt., sivu 10 (teksti on ilman sivunumeromerkintöjä, huomautus TK).

⁸² HE 28/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle nuorisolaiksi sekä laiksi opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 15:n muuttamisesta, yksityiskohtaiset perustelut.

⁸³ Nieminen, Juha 2014, 57. Mahdollista nuorisotyötä. Kehittämishaasteita tradition, nykyisyyden ja tulevaisuuden ristivalossa. Nuorisotutkimus 2/2014, vol 32.

⁸⁴ ”Käsite tuli lakiin ikään kuin puskesta”. Haastattelutieto. Yliopisto-opettaja Juha Niemisen haastattelu Tampereen yliopisto, nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen maisteriopinnat 19.11.2013.

⁸⁵ Presidentti Niinistö kokosi vuonna 2012 työryhmän, jota luonnehdittiin mediassa syrjäytymisen vastaisena työryhmänä. Työryhmän raportti, joka puolestaan korosti ”ihan tavallisia asioita”, eli paljolti nuoren sosiaaliseen vahvistamiseen liittyviä asioita, sai monelta suunnalta tyrmäävän vastaanoton. <http://www.tavallisia.fi/> (viitattu 4.9.2014).

⁸⁶ Lundbom, Pia ja Herranen, Jatta, toim. 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, sarja C, oppimateriaaleja 24.

⁸⁷ Kannasoja, Sirpa 2013. Nuorten sosiaalinen toimintakyky. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 484.

⁸⁸ Olen muokannut Fountain Park Oy:n internet-pohjaista ns. verkkoneuvotteluksi määriteltyä menetelmää face-to face-tilanteeseen soveltuvaksi. Ks. esim. Kuure, Tapio ja Perttu, Helinä, toim. 2007. Arvot, arvostukset ja luottamus nuorten elämässä. Likes. Saatavilla myös Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 11.

⁸⁹ Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuri-ten yksikkö. <http://www.uta.fi/yky/oppiaineet/nuorisotyojanuorisotutkimus/index.html> (viitattu 4.9.2014).

⁹⁰ Suomen Nuorisopisto, Paukkula. <http://www.paukkula.fi/ammattillinen-koulutus/nuoriso-ja-vapaa-ajanohjaaja/> (viitattu 4.9.2014).

⁹¹ Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutus, MAMK, https://soleops.mamk.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/back?stack=pop (viitattu 4.9.2014).

⁹² Keskustelussa 7.2.2014 olivat mukana lehtorit Sari Miettinen, Maija-Sisko Kauppila ja Tommi Pantzar sekä opiskelijat Elisa Anttonen, Salla Jokivarsi ja Miikka Tyrväinen.

- ⁹³ Diakonia ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan amk-tutkinto, Sosionomi (AMK). https://sole-ops.diak.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjOps/tab/tab/back?stack=pop (viitattu 4.9.2014).
- ⁹⁴ Nikoskinen, Elina 2008, 45-52. Humanistisesta ammattikorkeakoulusta työelämään. Yhteisöpedagogien (AMK) työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja jatko-opintosuunnitelmat. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 8, 2008; Linnanvirta, Suvi 2013. Sosionomi (ylempi AMK)-tutkinnon suorittaneiden urakehitys. Talentia.
- ⁹⁵ Ks. Seppälä, Henna-Riikka 2011. Vahvistavat verkostot. Näkökulmia järjestöjen toiminnan kehittämiseen ja vaikutusten arviointiin. (Seppälän artikkeli perustuu hänen työnsä projektipäällikkönä Diakonia-ammattikorkeakoulun hallinnoimassa sosiaali- ja terveysalan kansalaistoiminnan kehittämisverkostohankkeessa).
- ⁹⁶ Lundbom, Pia ja Herranen, Jatta, toim. 2011, 5-6. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humak, sarjassa C, oppimateriaaleja 24.
- ⁹⁷ Anttonen, Erja 2007, 6. Sukupuolisensitiivisyys nuorisotyössä ja kansalaistoiminnassa. Humak, Sarja C, oppimateriaaleja, 13.
- ⁹⁸ Mehtonen, Tuija 2011, 13. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Paremmen tulevaisuuden puolesta. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta, emt.; vrt. myös Rautiainen, Markku 2011. Nuorten asumisen sisältöpalvelut sosiaalisena vahvistamisena ja psykososiaalisena työnä. Teoksessa Lundbom, Pia ja Herranen, Jatta, emt.
- ⁹⁹ Sosiaalihuoltolaki 1982/ 710, 1§.
- ¹⁰⁰ Kannasojan alkuperäinen määritelmä väitöskirjassa: ”Sosiaalinen toimintakyky on sosiaalista toimintaa ohjaavaa yleistynyttä tulevaisuuteen orientoitunutta asennetta itseä ja muita kohtaan.” Kannasoja, Sirpa 2013, 201.
- ¹⁰¹ HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 98.
- ¹⁰² HE 164/2014 vp, 17§. Huom. TPY:n lausunnon jälkeen lain pykälän järjestysnumero muuttui.
- ¹⁰³ TPY:n lausunto sosiaalihuoltolaista. <http://www.tpy.fi/?x17730=373090>, lihavoinnit alkuperäisessä TPY:n lausunnossa (viitattu 4.9.2014).
- ¹⁰⁴ Kuure, Tapio ja Lidman, Jukka, toim. 2013. Yhteisellä työllä parempaa. Opaskirja monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa. Sosiaalikehitys Oy. Verkkoversiona <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/yhteisella-tyolla-parempaa.pdf> (viitattu 13.10.2014).
- ¹⁰⁵ Lastensuojelulaki 2007/417.
- ¹⁰⁶ Haastattelutieto. Professori Riitta Vornanen, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, 6.2.2014.
- ¹⁰⁷ Perusopetuslaki 1998/628.
- ¹⁰⁸ Emt. 1998/628, 47§a.
- ¹⁰⁹ Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/620.
- ¹¹⁰ HE 12/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi.
- ¹¹¹ Opetushallitus 2014, 10. Koulutuksen perusteet. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. Lausuntopyyntö 77/421/2014.
- ¹¹² TPY: Lausunto hallituksen esityksestä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta. 27.6.2014. <http://www.tpy.fi/?x17730=375414> (viitattu 30.12.2014).
- ¹¹³ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
- ¹¹⁴ Hallituksen esitys laiksi oppilas- ja opiskelijahuolosta, HE 67/2013 vp, 46-47.
- ¹¹⁵ emt., 46; Kouluhyvinvoinnin merkityksestä ks. myös Kirsi-Marja Janhunen, 2013. Kouluhyvinvointi nuorten tulkitsemassa. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 52, Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.
- ¹¹⁶ Esitys uudesta liikuntalaista. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:14.
- ¹¹⁷ Kiitokset Suomen Jääkiekkoliiton nuorisopäällikkö Turkka Tervomaalle ja kehityspäällikkö Ari Piispaselle sekä Suomen Jalkapalloliiton nuorisopäällikkö Marko Viitaselle. Käyttämäni materiaali: Lätkäperheen pelikirja. Opas 5-13- vuotiaiden kiekkoilijoiden vanhemmille; Kunnioita peliä -kalvosarja pelaajille, valmentajille ja muille toimijoille; Lasten valmennus F5-6 valmennussuunnitelma; Tutor playbook.
- ¹¹⁸ Euroopan Unionin Erasmus+ -ohjelma 2014-2020 pyrkii integroimaan koulutus-, nuoriso- ja urheiluohjelmat, jotka toimivat aikaisempina ohjelmakausina toisistaan irrallisina. www.ec.europa.eu/erasmus-plus (viitattu 12.12.2014).
- ¹¹⁹ Työvoimapolvelulaki 1993/1005.
- ¹²⁰ Laki julkisista työvoima- ja yrityspalveluista 916/2012.
- ¹²¹ Asplund, Rita ja Koistinen, Pertti emt., 63.
- ¹²² Ylistö, Sami 2014. Onnistunut, tehoton vai epäonnistunut toimenpide? Aktivointitoimenpiteiden arviointia niihin osallistuneiden pitkäaikaistyöttömien nuorten näkökulmasta. Esitelmä Työelämän tutkimuspäivillä 6.11.2014; Hänninen, Sakari ja Karjalainen, Vappu 2012, 79. Työttömien ja vaikeassa asemassa olevien terveyteen ja työkykyyn vaikuttaminen. Teoksessa Sakari Hänninen ja Maijaliisa Junnila, toim. Vaikuttavatko politiikkatoimet? Sosiaali- ja terveydenhuolto vaikuttavuusarvioinnin kohteena. Teema 15, THL.
- ¹²³ Filatov, Tarja emt., 29.
- ¹²⁴ Filatov, Tarja emt., 28.
- ¹²⁵ Bovallius ja Valtakunnallinen työpajayhdistys. Vaikuttavuutta yhteistyöhön projektin kansainvälinen osa – Itävallan matkan raportti 1.4.-5.4.2014. https://www.bovallius.fi/c/document_library/get_file?uuid=65a1761b-e596-4193-ba1b-941eceacd805&groupId=10238 (viitattu 15.9.2014).
- ¹²⁶ Filatov, Tarja emt., 26.
- ¹²⁷ Niemi, Heidi, 2014. Kuntien rooli työllisyyden hoi-

dossa yhä keskeisempi. Aamulehti 9.9.2014; Niemi, Heidi 2012. Työttömien henkilöiden työllistymisen tukeminen kunnan tehtävänä. Työpoliittinen Aikakauskirja 4/2012.

¹²⁸ Laki kuntoutuksesta työtoiminnasta 2001/189.

¹²⁹ Suomen Tilastokeskus, StatFin tietokanta 2014. Työvoimatutkimus. Väestö työmarkkina-aseman, sukupuolen ja iän mukaan.

¹³⁰ Niemi, Heli emt., 22.

¹³¹ http://www.hare.vn.fi/mHankePerusSelaus.asp?h_id=18024 (viitattu 1.10.2014).

¹³² <http://toimistot.te-palvelut.fi/pohjois-pohjanmaa/tyovoiman-palvelukeskus> (viitattu 30.9.2014).

¹³³ <http://www.tem.fi/files/38799/TYP-toimintamallidiat.pdf> (viitattu 30.9.2014).

¹³⁴ HE 183/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työllistymistä edistävistä monialaisesta yhteis- palvelusta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

¹³⁵ Itänen, Mika 22.4.2014. Tampereen työllisyyden hoito & tulevaisuuden haasteita. Julkaisematon diasarja Silta-Valmennusyhdistyksen hallituksen seminaarista; Työllisyyden hoidon portaali, Tampereen kaupunki. <http://www.tyollisyysportti.fi/?x18668=211473> (viitattu 1.10.2014); Ks. työpoliittisesta palvelujärjestelmästä käytävästä keskustelu laajemmin Räisänen, Heikki 2014, Organisointi vai sisällöt? ja Oosi, Olli 2014. Pohdintaa työpolitiikan palvelurakenteiden kansainvälisestä vertaisarvioinnista. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2014.

¹³⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle kuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Luonnos 8.5.2014.

¹³⁷ Emt., 28.

¹³⁸ Ks. esim. Vornanen, Tero 2014. Pohjois-Karjalan ohjaamo. Palveluviidakko. <http://www.peda.net/vera-ja/keskisuomenely/ohjaamot> (viitattu 17.11.2014).

¹³⁹ Kokemäen palvelukartta <http://tutkintoon.fi/> ja Salon palvelukartta <http://www.nuotti.info/> (viitattu 17.11.2014).

¹⁴⁰ Tampereen palvelukartta liitteenä 1. Kiitokset projektipäällikkö Mia Lumiolle, joka antoi palvelukartan käytettäväksi.

¹⁴¹ Häggman, Erik 2012: Etsivä nuorisotyö. Trenditiedot 2008–2012. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

¹⁴² Hyvä kuvaus oppilasta koskevan huolen tunnistamisesta ja siitä käynnistyvistä työskentelyprosessista: <http://kasperihanke.fi/materiaalit/finish/120-koulun-huolipalaverimalli/546-koulun-huolipalaverimalli-vihkonen/0>

<http://kasperihanke.fi/materiaalit/finish/117-nopsa-toiminta/541-nopsa-toiminnan-kasikirja/0> (viitattu 17.11.2014).

¹⁴³ Esimerkkinä peruskoulusta toiselle asteelle siirtyminen, ks. Vantaan oppilaanohjaajien käsikirja 2014, 33. Vantaan sivistysvirasto.

¹⁴⁴ Kapanen, Anna 2015. Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta. Raportissa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina – Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

¹⁴⁵ Molemmissa kuvioissa lähteenä on käytetty Silta-Valmennusyhdistys ry:n esittelydioja.

¹⁴⁶ Kapanen, Anna 2015. Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta. Raportissa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina – Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

¹⁴⁷ Lipponen, Elisa 2015. Etsivien ja työpajavalmentajien kokemuksia Nuotta-valmennuksesta. Raportissa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina – Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.; Pietikäinen, Reetta 2012: Kipinöitä muutokseen, eväitä eteenpäin. Nuotta-valmennuksen itsearviointi: näkemyksiä toiminnan merkityksistä ja kehittämisen suunnista. Suomen Nuorisokeskukset ry, verkkojulkaisuja 1. <http://www.snk.fi/binary/file/-/id/14/fid/259/> (viitattu 13.10.2014).

¹⁴⁸ Haastattelutieto. Sosiaalisen nuorisotyön toiminnanjohtaja Sanna Peltonen, Marttisen nuorisokeskus. Puhelinhaastattelu 13.10.2014.

¹⁴⁹ Kumppanuustalo Artteli: <http://www.artteli-ry.fi/> (viitattu 4.12.2014).

¹⁵⁰ Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2012–2015, 42–43. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.

¹⁵¹ http://www.salmia.fi/files/ohjaamon_taus-taa_ja_kuvausta_tem_teija_f_ja_ap_l.pdf (viitattu 30.9.2014).

¹⁵² ELO lyhenne muodostuu sanoista elinikäinen ohjaus. Valtakunnallisesta ELO-ryhmästä ks. http://www.opinovi.fi/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=410&Itemid=1073&lang=fi (viitattu 27.10.2014).

A decorative circular pattern of blue and orange dots of varying sizes, connected by a thin grey line, framing the text.

Monialaisen yhteistyön keskiössä

Nuorten palvelujärjestelmä
etsivän nuorisotyön ja
työpajojen näkökulmasta

ANNA KAPANEN

Sisällys

1. Johdanto 70

Nuorisotakuu ja muut toimintaympäristön muutokset 71

Selvityksen aineisto 72

2. Etsivien, työpajojen henkilöstön ja esimiesten näkemyksiä 74

Etsivän nuorisotyön ja työpajojen asema nuorten palvelujärjestelmässä 74

Kohderyhmä ja ohjautuminen 76

Palveluprosessit ja puuttuvat palvelut 78

Monialainen yhteistyö 81

Etsivän nuorisotyön, työpajojen ja Nuotta-valmennuksen väliset palvelupolut 84

Kooste nuorten palvelujärjestelmän hyvistä käytännöistä 86

Työn dokumentointikäytännöt 87

Toiminnan laatu ja kehittäminen 88

3. Kehittämissuosituksat 92

Palvelujärjestelmän kehittäminen 92

Sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuus 93

Viitteet 95

Lähteet 96

Liite 1 98

Liite 2 99

1.

Johdanto

Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat nuorisotakuun toimivimpia osa-alueita¹. Nuorisotakuun tultua voimaan odotukset niitä kohtaan ovat kasvaneet. Lisää vastaavia palveluita tarvitaan. Keväällä 2014 laadituissa nuorisotakuun jatkotoimissa painotetaan nuorten tarpeisiin perustuvia matalan kynnyksen palveluita². Tavoitteena on palveluiden saumaton yhteensovittaminen ja erityisesti syrjäytymisen tehokas ennaltaehkäisy. Kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevia nuoria pyritään jatkossa tukemaan yhä paremmin tehostamalla nuorille kohdennettuja sosiaali- ja terveydenhuollon, perhetyön ja kuntouttavia palveluja.

Tämän selvityksen tarkoituksena on koota etsivän nuorisotyöntekijöiden, työpajojen henkilöstön sekä etsivän työn ja työpajojen esimiesten näkemyksiä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palvelujärjestelmän nykytilasta. Millaisia yhteistyöhön perustuvia hyviä käytäntöjä on? Mitä haasteita ja kehittämistarpeita yhteistyössä on? Onko työn dokumentointi ja kehittäminen alueellisella ja valtakunnallisella tasolla riittävää? Raportti on tarkoitettu etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan kehittämistyön tueksi ja koulutusmateriaaliksi sosiaalisen vahvistamisen palveluiden ammattilaisille. Sitä toivotaan hyödynnettävän monialaisen yhteistyön edistämiseksi. Selvityksessä painottuu etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan rooli, mutta siinä pyritään hahmottamaan myös koko sosiaalisen vahvistamisen palveluiden kokonaisuutta, johon kuuluu etsivän työn ja työpajatoiminnan ohella myös yhdeksässä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa toteutettava Nuotta-valmennus. Nuotta-valmennusta käsitellään tarkemmin tämän raportin viimeisessä osiossa³.

Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat monialaisessa verkostossa toteutettavaa työtä, ja hyvät tulokset ovat kiinni hyvin toimivasta sidosryhmäyhteistyöstä. Toimivan yhteistyön tuloksena kunnissa on saatu aikaan hyviä käytäntöjä nuorten palveluiden kehittämiseen. Työ on kuitenkin haastavaa. Vuonna 2013 voimaan tulleet työvoima- ja elinkeinohallinnon laki- ja organisaatiouudistukset ja niiden vaikutukset herättivät huolta ja kysymyksiä haastateltavissa. Riittävien palveluiden turvaaminen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille on toinen ajankohtainen huoli. Etsivän nuorisotyön asiakasmäärät kasvavat, mutta erityisesti matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat puutteelliset. Etsivä nuorisotyö kaipaa lisäksi selkeää ohjeistusta ja koordinaatiota.

Kuntoutussäätiön toteuttamassa nuorisotakuun ensimmäisen vuoden arviointiraportissa peräänkuulutetaan nuorisotakuun toimeenpanon hyvien käytäntöjen levittämistä ja hyödyntämistä⁴. Tämä raportti pyrkii osaltaan vastaamaan myös tähän tarpeeseen. Moni esiin tulevista asioista on sanottu

jo aiemmin ilmestyneissä selvityksissä ja tutkimuksissa. Toisaalta tässä selvityksessä pyritään kokoamaan tätä tietoa sekä vahvistamaan jo tehtyjä havaintoja etsivän nuorisotyöntekijöiden ja työpajatoimijoiden kertomana. Selvää on, että työn haasteista ja kehittämistarpeista ollaan yksimielisiä. Aiemmat selvitykset ja tutkimukset perustuvat pitkälti työntekijöiltä kerättyyn tietoon. Uutta ulottuvuutta ja näkökulmaa tähän selvitykseen on haettu etsivän työn ja työpajojen esimiesten näkemyksillä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa tavoitteena oli sosiaalista vahvistamista koskevan tietopohjan lisääminen, palveluiden laadullisen vaikuttavuuden arvioinnin ja palveluihin liittyvien yhteistyökäytäntöjen kehittäminen. Tämä selvitys on osa kehittämistoiminnan kolmatta osaprosessia, yhteistyöprosessia, jonka tavoitteena oli sosiaalisen vahvistamisen palveluihin liittyvien yhteistyökäytäntöjen ja kehittämistyön organisoinnin kehittäminen. Muita osaprosesseja olivat määrittelyprosessi, jossa määriteltiin sosiaalisen vahvistamista käsitteenä, sekä vaikuttavuusprosessi, jossa kehitettiin sosiaalisen vahvistamisen palveluiden laadullisten vaikutusten mittaamista, laatutyötä ja tiedontuotantoa.

Kehittämistoiminnan yhteistyöprosessin tavoitteena oli kentältä kerätyn tiedon perusteella laatia suosituksia sosiaalisen vahvistamisen palveluihin liittyvän yhteistyön kehittämiseen. Näitä suosituksia on kirjattu tähän selvitykseen. Selvityksen aineistoa ovat keränneet Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan työntekijät Anna Kapanen, Elisa Lipponen, Kristiina Lehmuskoski ja Reetta Pietikäinen. Reetta Pietikäinen on tehnyt lisäksi aineistojen alustavaa analyysia. Lisäksi kehittämistoiminnassa työskenteli tutkija Tapio Kuure vastuualueenaan sosiaalisen vahvistamisen käsitteen määrittely ja aseointi.

Nuorisotakuu ja muut toimintaympäristön muutokset

Kevään 2014 aikana julkaistiin useampia nuorisotakuuta koskevia tai sitä sivuavia tutkimuksia ja julkaisuja. Nuorisotakuun ensimmäistä vuotta vedetään yhteen muun muassa Kuntoutussäätiön nuorisotakuun ensimmäisen vuoden arviointiraportissa⁵, Alianssin nuorisotakuun esiselvityshankkeen raportissa⁶ sekä Valtiontalouden tarkastusviraston selvityksessä nuorten työttömyyden hoidosta⁷. Aluehallintovirastojen nuorisotoimet ovat julkaisseet lisäksi katsauksia nuorisotakuun toteutumisesta alueillaan⁸. Etsivää nuorisotyötä käsitellään Puurosen⁹ ja Alasen ja Kotkavuoren¹⁰ tutkimuksissa. Nuorisotakuu on myös toistuvasti esillä mediassa niin hyvässä kuin huonossa valossa. Keskustelua on käyty muun muassa siitä, että takuu hyödyttää eniten niitä nuoria, jotka pärjäsivät muutenkin. Tukea tarvitsevien nuorten palvelut ovat jääneet keskustelun mukaan vähemmälle huomiolle¹¹.

Vuonna 2011 nuorisolakiin lisättiin säädökset etsivästä nuorisotyöstä ja monialaisesta yhteistyöstä. Koska etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta perustuvat monialaiseen verkostotyöhön, myös muiden hallinnonalojen lait koskettavat työtä. Osa näistä laeista on ollut uudistusten kohteena kehittämistoiminnan toteutusaikana. Lakiuudistukset ja erityisesti niihin liittyvä ohjeistus ja ohjeiden tulkinta ovat herättäneet vuosien 2013–2014 aikana paljon keskustelua, joka on heijastunut toimintaympäristöön eri tavoin.

TE-hallinnon laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta tuli voimaan vuoden 2013 alussa¹². Samalla tehtiin myös TE-toimistoja koskeva organisaatiouudistus, jossa toimistojen määrää vähennettiin huomattavasti ja TE-palvelut organisoitiin valtakunnallisesti yhtenäisesti kolmelle palvelulinjalle. Uudistusten jälkeinen vuosi osoitti, että TE-palvelujen uudistusten yhteydessä työ- ja elinkeinoministeriössä tehtiin liian tiukka tulkinta sen suhteen, minkälaisissa tapauksissa TE-toimisto voi lähettää nuoria työpajoille.¹³

Ohjeistus lain toteuttamiseen on tulkittu eri tavoin siitäkin huolimatta, että siihen tehtiin lieventäviä muutoksia ongelmien ilmettyä.

Vuoden 2014 alussa lievennettiin kriteereitä Kelan ammatilliseen kuntoutukseen pääsystä, minkä jälkeen nuorten on ollut helpompaa päästä varhaisen vaiheen kuntoutukseen¹⁴. Uudistumassa olevaan sosiaalihuoltolakiin tullaan kirjaamaan myös sosiaalisesta kuntoutuksesta¹⁵. Työpajoilla tarjottava starttivalmennus on yksi mahdollisuus sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutukseen. Starttivalmennusta on jo vuosia kehitetty ja toteutettu työpajoilla onnistuneesti, ja tarve starttivalmennuksen lisäämiselle on suuri. Elokuun 2014 alusta voimaan astui uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, johon on mm. kirjattu määräajat kuraattorin ja psykologin palveluihin pääsyyn¹⁶.

Nuorisotakuusta ei ole säädetty missään laissa. TE-hallinnon nuorisotakuun toimenpiteisiin liittyvää ohjeistusta toimitettiin alkuvuodesta 2013¹⁷. Lisäksi Nuorten yhteiskuntatakuutyöryhmän laatima ohjekirje nuorisotakuun toteuttamisesta jaettiin TE-toimistoille ja ELY-keskuksille sekä muille takuun toteuttamisesta vastaaville alueellisille ja paikallisille toimijoille sekä yhteistyökumppaneille, kuten kunnille, oppilaitoksille ja työmarkkinajärjestöille. Ohjeistuksen mukaan nuorisotakuun toteuttamisen keinoja ovat koulutustakuun toimet, nuorten aikuisten osaamisohjelma, työvoima- ja elinkeinopalvelut sekä kuntoutuspalvelut mukaan lukien kuntien sosiaali- ja terveystyöpalvelut sekä muut nuorten yksilölliset palvelut, kuten etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta.¹⁸

Nuorisolakiin kirjatut nuorten ohjaus- ja palveluverkostot voivat parhaimmillaan edistää nuorisotakuun edellyttämää monialaista yhteistyötä. Vuoden 2014 keväällä yli 70 prosenttia verkostoista käsitteli myös nuorisotakuuseen liittyviä asioita. Vuonna 2013 näin teki noin puolet verkostoista.¹⁹

Nuorisotakuun ensimmäisestä vuodesta tehdyssä arviointiraportissa esitellään tarkemmin alue- ja paikallistason hyviä käy-

täntöjä ja toimintamalleja nuorisotakuun toteutumiseen²⁰. Haasteita ja kehittämistarpeita tuodaan esiin useissa nuorisotakuun ensimmäisen ja toisen toteutusvuoden aikana ilmestyneissä tutkimuksissa²¹. Niihin pureudutaan etsivän työn ja työpajojen näkökulmasta tässäkin selvityksessä.

Selvityksen aineisto

Selvitys pohjautuu etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä, työpajojen henkilökunnalta ja etsivästä nuorisotyöstä ja työpajoista vastaavilta johtajilta kerättyyn aineistoon. Aineisto on kerätty kevään 2013 ja kesän 2014 välisenä aikana. Etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä kerätty aineisto perustuu työryhmätyöskentelyyn ja haastatteluihin, jotka tehtiin vuoden 2013 huhtikuun ja vuoden 2014 tammikuun aikana. Aineisto kerättiin kaikkiaan 63 Itä-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen alueen etsivältä nuorisotyöntekijältä. Haastattelut toteutettiin Uudenmaan etsivien (13 kpl) kanssa kasvotusten yksilö- tai ryhmähaastatteluina ja muiden (8 kpl) osalta puhelinhaastatteluina (liite 1). Työryhmätyöskentely toteutettiin Learning Cafe -menetelmällä Itä-Suomen etsivän nuorisotyön alueellisilla päivillä syyskuussa 2013, jossa paikalla oli 42 etsivää nuorisotyöntekijää. Haastateltavat valikoituivat satunnaisotannalla sekä Aluehallintovirastojen (ent. ELY-keskusten) nuorisotoimien kontaktien kautta.

Työryhmätyöskentelyn teemat poikkesivat hieman haastatteluiden teemoista. Työryhmissä käsiteltiin seuraavia teemoja: onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset etsivässä työssä, nuorten elämänhallinnan tukeminen etsivässä työssä ja tulokset ja vaikutukset etsivässä työssä.

Työpajojen henkilöstöltä kerätty aineisto perustuu työskentelyyn TYPY:n alueellisissa ALU-verkostoissa Learning Cafe -menetelmällä touko–marraskuussa 2013. Työskentely toteutettiin seitsemässä verkostossa, ja siihen osallistui kaikkiaan 96 henkilöä. Osal-

listujista työ- ja yksilövalmentajia oli 37, työpajan johtoa 31, kehittämistehtävissä työskenteleviä 17 ja muita 11. Aineistonkeruun tavoitteena oli kartoittaa työpajatoimijoiden näkemyksiä ja kokemuksia seuraavista teemoista: työpajoille ohjautuminen, pajajakson aikainen sidosryhmäyhteistyö ja pajan jälkeiset jatkopolut.

Esimiesten näkemyksiä kerättiin 16 etsivän nuorisotyön ja työpajojen esimiehen puhelinhaastattelulla. Haastatelluista esimiehistä kolme vastasi vain työpajatoiminnasta, yksi etsivästä nuorisotyöstä ja loput 13 molemmista. Kunnallista puolta sekä kolmatta sektoria edusti kumpaakin kuusi vastaajaa. Neljä vastaajaa edusti oppilaitoksia ja säätiöitä. Toimintaa vastaajien organisaatioilla on yhteensä 45 kunnan alueella, eli vastaajien toiminnot kattavat 14 prosenttia Suomen kunnista. Teemat puhelinhaastatteluissa olivat seuraavat:

- työntekijöiden ja esimiehen väliset raportointikäytännöt
- nuorten palvelujärjestelmän toimivuus omassa kunnassa
- sidosryhmäyhteistyö ja palvelupuutteen
- verkostoituminen ja yhteinen kehittäminen
- työn tulokset, vaikutukset ja tiedon tuotanto
- etsivän nuorisotyön, työpajojen ja nuorten palvelujärjestelmän kehittämisen valtakunnallisesti.

Lisäksi selvityksessä on hyödynnetty Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan ideatyöryhmän työskentelyssä tuotettuja materiaaleja sekä Aluehallintovirastojen nuorisotoimissa koottua tietoa etsivästä nuorisotyöstä, työpajatoiminnasta ja nuorisotakuun toteutumisesta aluehallintovirastojen toiminta-alueilla sekä muuta aiheeseen liittyvää viimeaikoina ilmestynyttä kirjallisuutta²². Kehittämistoiminnan ideatyöryhmä koostui sosiaalisen vahvistamisen palveluiden ja sidosryhmien edustajista, ja sen tehtävänä oli määritellä nuorten palvelujärjestelmän nykytilaa ja tulevaa kehitystä.

2.

Etsivien, työpajojen henkilöstön ja esimiesten näkemyksiä

Tähän selvitykseen haastatellut toimijat havaintoineen tukevat valtakunnallisia huomioita ja tutkimuksia nuorisotakuun toteutumisesta. Vastauksista nousee esiin yhtä aikaa takuun voimaantumisen kanssa ilmenneet, TE-palveluiden uudistuksista seuranneet haasteet työpajoille ohjautumisessa ja yleisesti yhteistyön toimivuudessa työpajojen ja TE-palveluiden välillä. Työpajoille ohjattujen asiakkaiden työ- ja toimintakyky on laskenut, mikä näkyy haasteina pajatyössä. Koordinaatiota palvelujen ja toimijoiden välillä tulee vahvistaa, jotta asiakkaalle saadaan eheitä ja tarpeisiin vastaavia kokonaisvaltaisia palvelupolkuja. Esiin tuotiin myös toive, että nuoren asioiden hoitamiseen tarvitaan nimetty vastuutaho. Ihanteellisinta olisi, jos palvelut olisi keskitetty saman katon alle matalan kynnyksen periaatteella. Tässä luvussa vastauksiin paneudutaan yksityiskohtaisemmin.

Etsivän nuorisotyön ja työpajojen asema nuorten palvelujärjestelmässä

Riippumatta organisaatioidensa hallintomuodosta, etsivän työn ja työpajojen esimiesten kesken niiden asema syrjäytymisvaarassa olevien nuorten palvelujärjestelmässä koetaan suhteellisen vankkana. Nuorisotakuun myötä moni kokee aseman parantuneen ja mieltää organisaation olevan haluttu yhteistyötaho. Etenkin kuntien nuorisotoimea edustavat esimiehet totesivatkin olevansa välillä ”liiankin monessa mukana”. Nuorisolakia ja nuorisotakuuta kiiteltiin roolin selkeyttämisestä kunnan nuorten palvelujärjestelmässä. Nuorisotoimi mainittiin toisaalta pienenä verrattuna esimerkiksi opetus-, sosiaali- ja terveystoimeen, jolloin asioiden edistäminen kuntaorganisaatiossa koetaan haastavaksi.

Nuorisolain ja nuorisotakuun katsottiin ammattimaistaneen toimintaa. Kuitenkin nuorisotakuun tuloksiin oltiin osin pettynei-

tä. Nuorisotakuun ensimmäinen toimintavuosi on ollut työpajojen toimintaedellytysten kannalta monin tavoin huolestuttava, koska TE-toimistojen palveluvalikoiman ja toimistoverkon muutosten vuoksi nuorten ohjautuminen pajoille on vaikeutunut. Nuorisotakuun toteutuksen kannalta työpajojen toimintaedellytysten turvaaminen on tärkeää²³. Kolmannen sektorin toimijat kokevat asemansa osin kunnallisia toimijoita huonommaksi. Toisaalta kunnat ovat usein olleet perustamassa esimerkiksi yhdistysmuotoista työpajaa ja ovat mukana pajan johtoryhmässä tai hallituksessa, jolloin esimiehet kokevat toimintansa olevan kaivattua ja syn-tyneen tarpeesta. Yhdistyspajojen ja kunnan välillä on usein myös luontevaa yhteistyötä, ja ne toimivat esimerkiksi saman katon alla nuorisotoimen kanssa.

Kunnan poliittisen ja ylemmän johdon tuntemus etsivästä työstä ja työpajoista voisi monen vastaajan mielestä olla parempikin, mutta kiinnostusta työtä kohtaan on. Työn kerrottiin myös tulleen tutummaksi esimer-

kiksi kaupungin- ja kunnanvaltuustoille, kun siitä on tiedotettu ahkerasti. Osa haastelluista kertoi olevansa yhteydessä virkamiehiin ja päättäjiin myös henkilötasolla, ja päättäjiä kutsutaan esimerkiksi työpajoilla järjestettäviin tilaisuuksiin. Eräässä kunnassa yhteydenpidon päättäjiin kerrottiin hoituvan yhteisen työllisyysryhmän kautta, jossa mukana on myös kunnanvaltuuston edustus. Yhteiskunnallinen keskustelu määrittää kiinnostusta toimintaa kohtaan. Nuorisotakuun myötä etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ovat herättäneet median kiinnostuksen, mikä on myös osaltaan lisännyt työn tunnettavuutta. Konkreettinen esimerkki päättäjien arvostuksesta etsivää työtä ja työpajatoimintaa kohtaan kerrottiin kunnasta, jossa etsivä työ oli juuri vakinaistettu ja pajatoiminta saanut kunnan omarahoituksen ESR-hankkeen päätyttyä kunnan huonosta taloustilanteesta huolimatta.

Sidosryhmien odotusten etsivää nuorisotyötä ja pajatoimintaa kohtaan koetaan välillä olevan epärealistisia. Etenkin rahoittajat odottavat suurempia volyymeja. Eräs esimies huomautti, että jos odotuksiin suuremmista määristä vastattaisiin, etsivä nuorisotyö muuttuisi pelkäksi palveluohjaukseksi, mikä veisi pohjan koko työn luonteelta, pitkäkestoiselta tuelta. Pitkällä tähtäimellä myös vaikuttavuus huononisi, koska nuoret eivät ilman tätä pitkäaikaista tukea kiinnity niihin palveluihin, joihin heidät on ohjattu. Etsivään nuorisotyöhön ja työpajoille ohjataan ajoittain sidosryhmien taholta nuoria, jotka eivät sinne kuuluisi. Tämä ilmiö selittyy osin muiden palveluiden puutteella ja sillä, etteivät sidosryhmät aina tiedä, minkälaista palvelua etsivä nuorisotyö ja pajat tarjoavat. Sidosryhmät ovat myös kiinnostuneita nuorten sijoittumisesta etsivän nuorisotyön ja pajajakson jälkeen.

Kehittämistarpeina kunnan nuorten palvelujärjestelmässä mainittiin monialaisen yhteistyön koordinointi ja tiivistäminen. Tätä tarvitaan niin asiakas- kuin organisaatiotasollakin. Kehittämisen tarve heijastuu etenkin palveluohjauksessa, johon toivotaan ripeyttä ja oikea-aikaisuutta etenkin heikom-

massa asemassa olevien nuorten kohdalla. On tärkeää, että koulussa keskeyttämistä varten oleva nuori ohjataan tukipalveluihin heti, kun tarve ilmenee, tai että työpajalla oleva nuori saa tarvitsemansa mielenterveyspalvelun välittömästi. Huonokuntoisten nuorten kohdalla toivotaan joustavia ja kasvokkaisia palveluja ja työskentelyä myös virka-ajan ulkopuolella.

Kehittämistarpeena kokonaisuudessaan nähdään nuorten palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja projekteista aiheutuva kehittämisen lyhytjänteisyys. Projektien rahoitus loppuu usein juuri, kun palvelut ovat alkaneet tuottamaan tulosta. Se luo haasteita pitkäjänteiselle kehittämistyölle. Vastajat peräänkuuluttivat myös palveluiden parempaa koordinoitua, yhden luukun palveluita ja nuoren asioihin nimettyä vastuutahoa. Nämä edesauttaisivat myös tiedon siirtymistä joustavasti. Järjestelmän pirstaleisuus huomioidaan myös tuoreissa tutkimuksissa. Asplund ja Koistinen tuovat esiin haasteen palvelukokonaisuuksien välillä siirtymisessä. Heidän tutkimuksensa mukaan palveluiden välillä siirtymisen hankaluuden takia hakeutumista työkyvyttömyysetuuden saajaksi jopa kannustetaan tai edellytetään. Havaintoa tukee heidän mukaansa se, että valtaosa työkyvyttömyyseläkkeelle päätyvistä nuorista näyttää siirtyvän koulutuksesta, vieläpä pääsääntöisesti peruskoulusta, suoraan työkyvyttömyysjärjestelmän piiriin. He ehdottavat ratkaisuksi osatyökykyisille kohdistettujen toimenpiteiden tarjoamista työelämään pyrkiville vajaakuntoisille nuorille. Yksi näistä toimenpiteistä on nuoren tilanteeseen räätälöity ammatillisen kuntoutuksen palvelu.²⁴

Myös erilaiset yhteistyömuodot kaipaavat kehittämistä. Työvaltaisia koulutuspolkuja ja niiden kehittämistä tarvitaan – koulutusjärjestelmä ei nykyisellään vastaa kaikkien nuorten tarpeisiin ja tapoihin oppia. Tätä peräänkuuluttavat myös Tuusa ym. nuorisotakuun kehittämistarpeita pohtiessaan. He mainitsevat uudenlaisten räätälöityjen ja työelämälähtöisten koulutusmallien levittämistarpeen koko maahan.²⁵ Esimerkkeinä niistä mainitaan tuotantokoulu, avoin am-

mattiopisto, työpajojen opinnollistaminen sekä tuettu oppisopimus, jotka niin etsivän nuorisotyön edustajat kuin työpajatoimijat nostivat kehittämistarpeiksi. TE-hallinnon uudistusten seurauksena ammattiin valmistuneet eivät pääse työkokeiluun yhtä helposti kuin aiemmin. Työkokeilujaksot ovat myös lyhentyneet puolen vuoden mittaisista jaksoista lyhimmillään vain kolmeen kukauteen, mikä on riittämätön aika yhä haasteellisemmassa asemassa olevien nuorten tukemiseen.

Hyvinä käytäntöinä palvelujärjestelmässä mainittiin monialaisen yhteistyön edistyminen erityisesti nuorisotakuun ansiosta. Tästä käytännön esimerkkinä eräs esimies mainitsi kunnassaan hyvin toimivan nuorten ohjaus- ja palveluverkoston. Kyseisessä kunnassa verkoston kokoonpano koostuu viidestä johtotason jäsenestä, jotka ovat sitoutuneet verkostotyöhön. Kokoukset on teemoitettu, ja sidosryhmiä kutsutaan kokouksiin teeman mukaan. Toisena ääripäänä eräässä kunnassa kerrottiin verkoston kattavan 40 eri toimijaa. Hyvin toimiva ohjaus- ja palveluverkosto on selvityksen perusteella yleisempi pienissä kunnissa. Suuremmissa kunnissa verkostot jäävät joskus ylätason työryhmiksi.

Nuorten palveluiden kehittämisen onnistumisissa edesauttaa kunnan pieni koko, jolloin toimijat tuntevat toisensa ja yhteistyö on helpompaa. Vaikka useampi vastaaja kertoi palvelupuutteiden estävän hyvää työtä, kerrottiin osassa kunnista palvelutilanteen olevan tyydyttävä, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluiden toimivan samassa yksikössä ja sairaalan psykiatrian poliklinikan palveluiden olevan saatavilla.

Hyvinä käytäntöinä heikossa kunnossa olevien nuorten kohdalla mainittiin starttivalmennus, jota toivotaan monin paikoin lisää. Moni vastaaja kiitteli nuorisotoimen aktiivista roolia kunnassa nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä. Oppilaitosyhteistyöhön liittyviä hyviä käytäntöjä mainittiin useita, erilaiset hankkeet esimerkkinä. Työelämäyhteistyöhön esitettiin useita hyviä käytäntöjä, joilla voitaisiin madaltaa kynny-

tä palkata työpajavalmentautuja yritykseen. Tällaisina mainittiin palkkatukipapereiden hoito yrittäjän puolesta, aktiivinen pajojen tunnetuksi tekeminen, alihankintatyöt ja osatyökokeilu, jossa osa jaksosta suoritetaisiin pajalla ja osa yrityksessä. Kaikkien sidosryhmien kohdalla pajojen imagon kohottaminen ja tunnetuksi tekeminen edistävät yhteistyömahdollisuuksia. Moni vastaaja, etenkin esimiestasolla, näki hyvien käytäntöjen taustalla kaikkien tasojen toimijoiden hyvän tahdon ja ammattiosaamisen nuorten palvelujärjestelmässä. Kun nuorten palveluiden tuottaminen nähdään yhteisenä asiana, monialaisuus toimii sisäänrakennettuna eikä palveluiden väliin jää katkoja.

Kohderyhmä ja ohjautuminen

Vuonna 2013 **etsivä nuorisotyö** tavoitti 16 000 nuorta ja etsivän nuorisotyön ohjaamana toimenpiteissä oli 12 000 nuorta. Keskimäärin eniten nuoria ohjautuu selvityksen perusteella etsivään työhön toisen asteen oppilaitoksista, mikä noudattaa valtakunnallista linjaa.²⁶ Asiakkaita tulee myös sosiaalitoimen, peruskoulun ja lukion kautta ja jonkin verran työpajoilta, armeijasta ja mielenterveyspalveluiden kautta. Myös nuoret itse ja heidän vanhempansa ottavat yhteyttä etsivään nuorisotyöhön.

Usean vuoden etsivää työtä tehneiden havaintojen mukaan kohderyhmä on muuttanut huonokuntoisemmaksi ja ongelmia on usein kaikilla elämän osa-alueilla. Kasvava ryhmä ovat ulkopuolisen silmin hyvin pärjäävät nuoret, usein tytöt, joiden taustalla olevien ongelmien selvittely vaatii pitkän palveluprosessin. Monilla on sosiaalisten tilanteiden pelkoja, vaara jämähtää kotiin tai tuttuihin ympyröihin sekä vaikeuksia lähteä opiskelemaan etenkin vieraalle paikkakunnalle. Suurella osalla on taustalla keskeytyneet opinnot, ongelmia raha-asioissa sekä mielenterveys- ja/tai päihdeongelmia. Osalla nuorista on hyvin heikko itsetunto ja vaikeuksia suunnitella tulevaisuuttaan. Moni nuori kärsii yksinäisyydestä. Se voi olla jopa suurin

kaikkien muiden ongelmien taustalla oleva tekijä. Niin sanotut kotiinsa syrjäytyneet ovat kasvava ryhmä. Helsinkiläisen etsivää nuorisotyötä tekevän organisaation edustajan mukaan heidän kohderyhmästä jopa puolet on ”kotiin hautautuneita”. Yksinäisyys, koulu-kiusaaminen ja oppimisvaikeudet mainitaan merkittävänä tekijöinä etsivän nuorisotyön kohderyhmän taustoissa²⁷. Etenkin pääkaupunkiseudulla on yllättävän paljon nuoria, joilla on peruskoulu kesken.

Lapissa ja Länsi-Suomessa on saatu hyviä kokemuksia **etsivän työn ja peruskoulun yhteistyöstä** ja työn erityisestä kohdentamisesta yläkouluikäisiin ennaltaehkäisevällä työotteella. Ideana on, että etsivät tulevat nuorille tutuiksi jo peruskoulussa ja kynnyksellä yhteydessä myöhemmin tarpeen vaatiessa madaltuu. Ennaltaehkäisevä työote peruskoulussa voi ehkäistä suurempien ongelmien syntymistä myöhemmin. Osoitus peruskoulussa tehtävän työn tuloksellisuudesta oli erään vastaajan organisaatiossa se, että puolet organisaation etsivän työn asiakkaista tuli palveluun nuoren oman yhteydenoton kautta. Varhaisen vaiheen tuki on kannatettava kehityssuunta myös Alasen ja Kotkavuoren²⁸ sekä Puurosen²⁹ tutkimuksissa etsivästä nuorisotyöstä. Vastaajat toivoivat ennaltaehkäisevään työhön panostamista yleisellä tasolla nuorten palveluissa tulevaisuudessa.

Merkittävä osa nuorista on etsivien mukaan kuitenkin ”tavallisia nuoria”, jotka pääsevät eteenpäin kevyellä ja verrattain lyhytkestoisella tuella. Osalla on epärealistisia odotuksia ja toiveita, eivätkä suunnitelmalliset konkretisoidu. Tukea tarvitaan etenkin uuden opiskelupaikan hakemisessa ja asunto- ja talousasioiden selvittelyssä. Monella asiakkaalla on oppimisvaikeuksia, joihin ei ole saatu riittävää tukea ja joita ei ole välttämättä tunnistettu. Tyypillistä on myös ”kohtaamisen puute”: nuori ei ole tullut kuulluksi ja nähdyksi. Perhetausta ei välttämättä ole huono, mutta aidon kohtaamisen puute heijastuu ongelmina kaikilla elämän osaluilla. Lähes kaikilla nuorilla on niin sanottua ”viranomaisallergiaa”, ja tukea tarvitaan

virastoissa asioimiseen ja niiden palveluihin kiinnittymiseen. Mielenterveysongelmat ovat kasvaneet nuorten keskuudessa. Vuotta 2008 koskevat tiedot kertovat muun muassa sen, että keskimäärin noin 70 prosenttia mielenterveysongelmista johtuvista uusista työkyvyttömyysetuuksista on myönnetty nuorille, 20–34-vuotiaille³⁰.

Työpajoilla oli vuonna 2013 noin 14 700 nuorta³¹. Määrä on kasvanut tasaisesti vuosi vuodelta. Työpajoille ohjautuu työ- ja toimintakyvyiltään selkeästi huonokuntoisempia valmentautujia kuin aiemmin. Yleisin ohjautumisväylä on selvityksen sekä valtakunnallisten tulosten perusteella TE-palvelut³². Alkuvuodesta 2013 valtakunnallisesti silmiinpistävä tilanne oli kuitenkin ohjautumisen huomattava väheneminen ja joillakin pajoilla jopa loppuminen TE-palveluissa tapahtuneiden lakimuutosten ja lain tulkinnan alueellisen kirjavuuden vuoksi. Tilanne parantui jonkin verran kevään ja syksyn 2013 aikana, mutta paikoin ohjautuminen on yhä heikkoa. Pajat pystyisivät palvelemaan huomattavasti suurempaa määrää nuoria.

Ohjautuminen vaihtelee alueittain. Paikoin työpajoille on jopa jonoa, kun taas toisaalla ohjaus on pysähdyksissä. Jonojen arvellaan johtuvan nuorisotakuun myötä tehostetusta ohjauksesta, mutta ”ohjataan kaikki pajoille” -periaate ei ole järkevä. Uudistusten myötä TE-toimistojen toimipisteitä vähennettiin, tutut virkailijat vaihtuivat uusiin, joiden tietämys työpajoista on heikompaa, ja työkokeilupaikkailmoitukset eivät ole enää nuorten nähtävillä TE-palveluissa. TE-toimistojen asiantuntijoilla ei ole mahdollisuuksia vierailla työpajoilla, mikä olisi suotavaa sekä pajatietämyksen että kasvokkaisen kontaktin kannalta. Pitkä matka lähimpään palvelupisteeseen aiheuttaa käytännön haasteita kulkemisessa. Yhä enenevässä määrin sähköistyvät palvelut eivät sovi huonokuntoisimmille nuorille. Palveluiden siirtyminen etäämmäs asiakkaista myös hidastaa palvelua, vaikka etenkin nuoret tarvitsisivat palvelua ripeästi. Muutamankin viikon odottaminen voi ajaa nuoren palveluiden ulkopuolelle.

TE-palveluiden alkukartoitusta ja palvelutarpeen arviointia kritisoidaan myös. Asiakkaat eivät välttämättä päädy oikeille, tarpeidensa mukaisille palvelulinjoille. Pajoille ohjataan eniten kolmannen palvelulinjan asiakkaita, joiden sijoittuminen palveluun vaatii tukea. Toisen palvelulinjan asiakkaille ei tarjota pajapalveluita läheskään yhtä aktiivisesti – ja jos valmentautuja ei osaa niitä kysyä, palvelu voi jäädä saamatta, vaikka se olisi tarpeita vastaavaa. Pajoille ohjautuu suhteessa pajojen toimintamalliin kunnoltaan heikkoja valmentautujia, usein selvästi hoitoa tarvitsevia päihde- ja mielenterveysongelmaisia nuoria. Mikäli huonompikuntoisille nuorille tarkoitettua matalimman kynnyksen starttivalmennusta ei ole saatavilla, työpajatoiminta ei sovellu monille nuorille ollenkaan.

Sosiaalitoimesta ohjaaminen tulisi tehdä varhaisessa vaiheessa. Viiveen seurauksena nuori on usein liian huonossa kunnossa ennen palveluun pääsyä. Sosiaalityöhön on monin paikoin haasteellista saada aikoja. Sen sijaan yhteistyö oppilaitosten kanssa on vahvistunut, ja pajoja on alettu arvostaa yhteistyökumppaneina vahvemmin kuin ennen. Sopimuksellisessa yhteistyössä on vielä kehitettävää. Työpajojen tulisi saada asianmukainen korvaus oppilaitokselle tarjoamastaan valmennuksesta. Käytössä on erilaisia työpajan ja oppilaitoksen välisiä sopimuksia, jotka käsittelevät työn, vastuiden ja velvollisuuksien jakamista sekä maksuperusteita. Maksuperusteet ja tarkemmat sisällöt perustuvat paikallisiin käytäntöihin.³³

Palveluprosessit ja puuttuvat palvelut

Paikallisissa palveluverkostoissa etsivä nuorisotyö on yleensä todettu jo välttämättömäksi palveluketjujen osaksi, se on selvästi tullut paikkaamaan palveluaukkoja ja lisäksi tarjoamaan myös muiden palvelutuottajien kannalta uudenlaista asiakaskontaktien hakua ja valmistelua³⁴.

Alanen ja Kotkavuori tiivistävät etsivän nuorisotyön merkityksen toteamalla, että sen tehtävänä on täydentää, ei korvata palvelujärjestelmää³⁵. Vaikka kohderyhmäksi on rajattu palveluiden ulkopuoliset nuoret, on etsivässä työssä silti mukana monia nuoria, joilla on montakin tukipalvelua ympärillään. Yleinen tilanne vastaajien mukaan on, että nuori on jo useamman palvelun piirissä, mutta hänen tilanteensa ei etene. Tarvitaan kokoavaa ja koordinoivaa palvelua: kartoitetaan nuoren palvelut, arvioidaan, onko näistä palveluista hänelle hyötyä, ja pohditaan, mitä muuta palvelua mahdollisesti tarvittaisiin. Pelkkä palveluihin ohjaaminen ei riitä, vaan tukea tarvitaan niissä pysymiseen ja niihin kiinnittymiseen. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi kyyditsemistä hoitopaamiin ja tukea virastoissa asioinneissa. Palveluprosessit ovat nykyään pidempiä ja haasteellisempia, ja palveluihin kiinnittymisen on vaikeaa. Asplundin ja Koistisen tutkimuksesta käy ilmi, että pidempikestoiset ja laadukkaat aktiivitoimet tuottavat parhaita tuloksia³⁶.

Vaikka etsivän työn resurssit ovat kasvaneet, toivotaan silti palkattavan enemmän työntekijöitä, koska nykyisellään resurssit eivät riitä kaikkien tukea tarvitsevien nuorten palvelemiseen kokonaisvaltaisuuden ja pitkäkestoisuuden periaatteita noudattaen. Resursseja toivotaan palkkamenojen lisäksi myös toimintaan nuorten kanssa.

”Voisi lähteä siitä, että olisi edes jonkinlainen oma budjetti, jotta nuorelle voisi tarjota kahvilassa joskus kahvit tai käydä jossain urheilemassa tai retkillä.” (Etsivä nuorisotyöntekijä)

Etsivän työn asiakasprosessin rakentaminen edellyttää luottamuksen syntymistä, ja se tapahtuu vähitellen. Olennaisinta on, että nuori tulee kuulluksi ja voi kertoa näkemyksiään jollekulle. Tukea ja yleistä neuvontaa tarvitaan eniten käytännön asioihin, kuten virastojen avustuslomakkeiden täyttämiseen (esimerkiksi toimeentulotuki,

asumistuki), laskujen maksamiseen ja opintoasioihin. Taloustilanne ja toimeentulo vaativat usein kokonaisvaltaista selvittämistä ja ohjausta. Monella nuorella ei ole työnhakua voimassa. Tällöin heidän kanssaan käydään TE-palveluissa ilmoittautumassa työttömäksi. Suurimmalla osalla etsivän nuorisotyön ja työpajojen nuorista ei kuitenkaan ole oikeutusta työmarkkinatukeen, jolloin vaihtoehtoksi jää toimeentulotuen hakeminen sosiaalitoimesta.

Etsivän työn keskeisiä elementtejä kysyttäessä avainsanoiksi selvityksessä nousivat: kohtaaminen, vapaaehtoisuus ja kokonaisvaltaisuus. Nämä tekijät tekevät etsivästä työstä merkityksellisen ja onnistuneen verrattuna muihin nuorille suunnattuihin palveluihin. Nuoren aito kohtaaminen sellaisena kuin hän on ja kuulluksi tuleminen ovat olennaisia onnistuneen kontaktin luomisessa. Nuorelle tarjotaan niin paljon aikaa kuin hän tarvitsee, mikä mahdollistaa luottamuksen rakentamisen työntekijän ja nuoren välille. Nuoren tilanne määrittää, mitä tukea hän tarvitsee, mitä tehdään ja miten toimitaan. Työn tekemisen olennaisena elementtinä on luonnollisesti jalkautuminen, etsiminen, kontaktin otto, nuoren maailmassa ja nuorten paikoissa oleminen sekä joustavuus. Kokonaisvaltainen työote muodostuu elämäntilanteen huomioimisesta ja sen selvittelystä niin, ettei keskitytä pelkästään yksittäisiin asioihin ja edetään riittävän pienin askelin. Työ nuoren kanssa tapahtuu refleктоivan keskustelun ja dialogin kautta aidon välittämisen ilmapiiressä. Työntekijällä on oltava halu tehdä työtä nuoren hyväksi antamatta omien mielipiteidensä vaikuttaa asennoitumiseen. Nuoren leimaamista pitää välttää.

Työpajoilla tapahtuva valmennus puolestaan perustuu *työpajapedagogiikkaan*, jonka elementtejä varsinaisen valmennuksen lisäksi ovat *vuorovaikutus, dialogisuus, kohtaaminen, yhteisöllisyys, voimaantuminen, minäpystyvyys, osallisuus, toimijuus sekä elämänhallinta*³⁷. Työpajojen ja etsivän työn ydinelementeissä on siis paljon yhteistä, ja nuo yhtäläisyydet ovat samalla niiden vahvuuksia verrattuna muihin palveluihin.

Etsivän työn ja työpajoilla tapahtuvan valmennuksen luonne mahdollistaa nuoren kohtaamisen aidosti. Kuten eräs esimies haastattelussa totesi: *”Se on tärkeää, koska nuoria menee palvelujärjestelmän läpi ilman, että kukaan kohtaisi nuorta.”* Etsivät nuorisotyöntekijät eli etsivät mainitsivat seuraavia onnistumisen kokemuksia työssään: luottamuksen rakentuminen nuoreen, etsivän nuorisotyön palveluun kiinnittyminen, nuoren itsearvostuksen kohentuminen, minäkuva ja identiteetin vahvistuminen sekä arjen- ja elämänhallinnan koheneminen, nuoren oma-toiminen asioidensa hoitaminen ja motivoituminen oman tilanteen edistämiseen, nuoren omien tavoitteiden toteutuminen ja asioiden edistyminen (esim. asunnon löytyminen, maksusuunnitelma talousvaikeuksiin), tarpeidenmukaisesti palveluihin kiinnittyminen, nuoren kokemus avun saamisesta ja eteenpäin menemisestä sekä mahdolliseen tarjottuun ryhmätoimintaan osallistuminen sosiaalisten pelkojen voittamisen jälkeen.

Yksi haastatelluista etsivistä määritteli työn sisällön seuraavasti: *”Etsivien työssä 70 prosenttia on sosiaaliseen vahvistamiseen keskittymistä, 20 prosenttia luottamuksen rakentamista ja 10 prosenttia palveluohjausta.”* Osa on sitä mieltä, että etsivään työhön on tärkeää yhdistää matalan kynnyksen ryhmätoimintaa ja toiminnallisuutta, sillä pelkkä yksilötyö ja palveluohjaus eivät kanna pitkälle. Ryhmätoimintaa puoltaa myös monen nuoren taustalla oleva yksinäisyys. Ryhmästä voi löytyä ystäviä ja sieltä saada vertaistukea. Yksi esimiehistä sanoi nuoren sosiaalisen vahvistumisen tapahtuvan parhaiten yhteisöllisyyden kautta. Eräs etsivä puhui ”etsivän kaverityön” tarpeesta.

Palveluprosessin kesto vaihtelee. Osa nuorista pärjää kevyellä tuella, ja minimiprosessin nähdään keskimäärin kestävän noin kolme kuukautta. Osa ohjautuu eteenpäin jo parissa viikossa. Vahvempaa tukea tarvitsevien perusprosessin katsotaan kestävän noin vuoden. Osalla etsivän työn asiakkuus kestää jopa useita vuosia, joskaan he eivät välttämättä ole aktiivisina asiakkaina koko aikaa. Osa katoaa kesken prosessin, eikä heihin

saada yhteyttä. Yksi haastateltava kertoi, että kunnassa on tehty asiakkaiden profiilien kartoitusta tuen tarpeen mukaan ja päädytty seuraavaan jakoon: *”20 prosenttia nopeasti ohjautuvia, joita tavataan muutaman kerran, 40 prosenttia tarvitsee hieman enemmän tukea ja 30 prosenttia on vaikeampia tapauksia, joiden kanssa työskentely vaatii vuosia”*.

Helsingin Diakonissalaitoksen osana Helsingissä, Espoossa, Kauniaisissa ja Kirkkonummella toimivan Vamoksen sisäistä palveluprosessia ja toimintamallia pidetään toimivana. Toiminnan kolme toisiinsa integroitunutta kärkeä, etsivä työ, toimintakeskustyyppinen toiminta ja starttipaja, mahdollistavat paikan ja välitöntä toimintaa löydetuille nuorille, matalalla kynnyksellä. Alanen, Kainulainen ja Saari kuvaavat Vamoksen asiakkaiden hyvinvointikokemuksista ja tulevaisuuden odotuksista tekemässään tutkimuksessa Vamoksen toimintamallia seuraavasti:

*”Vamoksesta on kuuden vuoden aikana kasvanut palvelukokonaisuus, jolla on merkittävä rooli sekä Helsingin että Espoon nuorten palvelujärjestelmässä. Vamos koostuu yksilöllistä tukea tarjoavan etsivän nuorisotyön ohella eri kohderyhmille muotoilluista ryhmätoiminnoista, urapalveluista sekä vertais- ja harrastusryhmistä. Lisäksi Vamoksen neljään eri yksikköön on integroitu sekä kunnan että muiden järjestöjen tuottamia palveluja. Helsingissä kunta on tuonut Vamoksen tuotamaan hybridimalliin psykiatrisen sairaanhoitajan, nuorisopsykiatriaan erikoistuneen lääkärin ja sosiaalityöntekijöiden palveluja. Espoon Vamoksessa kunnan tuomia työntekijöitä ovat puolestaan psykiatrisen sairaanhoitaja, talous- ja velkaneuvoja, työvalmentaja ja asumisneuvoja. Espoon Vamokseen työpanoksensa tuovat myös työntekijät A-klinikalta ja Nuorisoasemalta sekä kunnan erityisnuorisotyöntekijä.”*³⁸

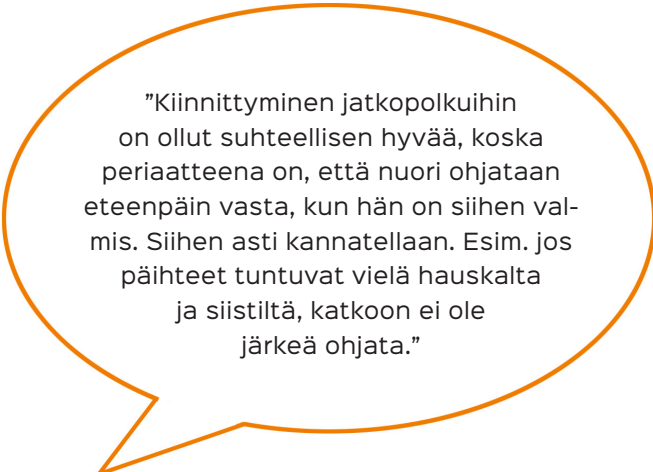
Vamos-tyyppinen palvelukokonaisuus, jonka ympärille on integroitu muita tukipalveluja, on yksi ratkaisu matalankynnyksen palvelujen järjestämiseen ja palveluohjauk-

sen vahvistamiseen. Vastaavanlaisia palvelumalleja löytyy myös muualta Suomesta, ja uusia kehitetään. Parhaillaan kehitteillä on valtakunnallisella tasolla eri ministeriöiden yhteistyönä Ohjaamo-malli, jonka taustalla ovat kokemukset avoimen ammattiopiston kehittämistyöstä Joensuussa, Nuorten Olkarista Mikkeliissä ja Oulun Byströmin talon toiminnasta. Palveluohjaukseen perustuva malli edellyttää palveluohjaajan ja vastuuhenkilöiden nimeämistä yhteistyöverkostossa.³⁹ Nuorten asioihin nimetyn yhteyshenkilön tärkeyttä korostivat myös selvitykseen vastanneet.

Olenainen haaste on, minne ohjata löydetty nuori, jos palveluita ei ole, ne eivät sovellu ja niihin on haasteellista kiinnittyä. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan puitteissa toukokuussa 2014 järjestetyssä kutsuseminaarissa OKM:n nuorisoyksikön johtaja Georg Henrik Wrede pohti puheenvuorossaan, löytääkö etsivä työ liikaa nuoria.⁴⁰ Etsivän työn resurssit ovat kasvaneet ja työtä tehdään tehokkaasti. Kohderyhmään kuuluvia nuoria löytyy yhä enemmän, ja kun sopivia palveluja ei ole, ovat monet etsivän nuorisotyöntekijät siinä tilanteessa, että heillä on hyppysissään liuta asiakkaita ja jonossa uusia, mutta ei paikkoja mihin heitä ohjata. Työpajan puuttuminen kunnasta hankaloittaa tilannetta entisestään.

Sen lisäksi, että palveluita ei ole tarpeeksi, niihin on liian korkeat kynnykset: palvelut tulee saada lähemmäksi nuorta ja arkeen helposti soveltuviksi. Etenkin sosiaalisen kuntoutuksen ja matalan kynnyksen paikkojen puuttuminen kunnasta vaikeuttaa nuorisotakuun toteuttamista⁴¹. Päihde- ja mielenterveysongelmaiset nuoret eivät edes ilmoittaudu palveluihin, sillä palveluita on vain harvoin saatavilla.

Palvelupuutteista kysyttäessä vastaukset noudattivat valtakunnallista linjaa. Suurin pula on kuntouttavista nuorille suunnatuista matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluista ja kuntoutuksesta yleensä. Etsivään työhön ohjautuvalla nuorella on usein sekä päihde- että mielenterveysongelmia, mutta nykyisellään mielenterveys-

”Kiinnittyminen jatkopolkuihin on ollut suhteellisen hyvää, koska periaatteena on, että nuori ohjataan eteenpäin vasta, kun hän on siihen valmis. Siihen asti kannatellaan. Esim. jos päihitteet tuntuvat vielä hauskalta ja siistiltä, katkoon ei ole järkeä ohjata.”

palvelu voidaan evätä, jos nuorella on päihdeongelma. Käytännön toteutus matalan kynnyksen kuntouttavasta palvelusta olisi nuorille räätälöity toimintakeskustyyppinen päivätoiminta, jossa nuori voisi käydä myös sairauslomalla ollessaan. Moni nykyisistä palveluista, esimerkiksi työkokeilu, ei ole mahdollinen sairauslomalla, ja kotiin jäävän nuoren vaara syrjäytyä kasvavan on suuri.

Nuorisotakuun ensimmäisen toimeenpanovuoden aikana sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen painoarvo on jäänyt vähäiseksi. Tilanteen uskotaan kuitenkin lakimuutosten myötä paranevan. Uudistuksessa olevan sosiaalihuoltolain uutena palvelusisältönä on sosiaalinen kuntoutus, joka tarjoaa tulevaisuudessa kunnille uudenlaisia mahdollisuuksia tukea nuorten elämänhallintaa ja edistää heidän työmarkkinavalmiuksiaan.⁴²

Nuorten asunnottomuus ja tuetun asumisen tarve herättivät keskustelua haastatteluissa. Vaikka tutkimusten mukaan asunnottomuus on tilastotietojen mukaan keskittynyt suuriin kaupunkeihin, on ongelma selvityksen mukaan vakava myös pienissä kunnissa, joista usein puuttuvat tuetun asumisen palvelut kokonaan tai joissa asuntoja on vähän.⁴³ Nuorten asunnottomuus ei myöskään näy totuudenmukaisena tilastois-
sa. Asuminen mainittiin keskeisenä ongelmana nuorten elämässä, kun he ohjautuvat etsivään työhön. Sen järjestäminen voi monesti

ratkaista monta muutakin ongelmaa. Asumiseen liittyvä tukihenkilötoiminta on myös tarpeellista. Keväällä 2014 julkaistussa Nuorisotakuun arki ja politiikka-pamfletissa useat kirjoittajat huomauttavat, että asuminen on kaiken A ja O nuorisotakuun tavoitteiden, koulutukseen ja työhön pääsyn, onnistumisessa⁴⁴. Tuuteri muistuttaa asunnottomuutta käsittelevässä pamflettitekstissään, että oma koti on lähtökohta nuoren itsenäistymiselle ja oman elämän rakentamiselle. Jos sitä ei ole, on hyvin vaikeaa tai lähes mahdotonta sitoutua mihinkään, mikä vaatii jatkuvuutta ja säännöllistä päivärytmiä.⁴⁵

Monialainen yhteistyö

”Monialainen yhteistyö on sisäänrakennettu” (Etsivän työn ja työpajojen esimies)

Lähtökohta etsivälle nuorisotyölle ja pajatoiminnalle on monialainen verkostotyö. Erästä etsivän työn ja työpajan esimiestä lainaten *”on oltava yhteistyöhakuinen, koska työtä tehdään verkostoissa”*. Vastauksissa tuotiin esiin esimerkkejä sekä hyvin että huonosti toimivasta yhteistyöstä. Vaikka yhteistyössä on yhä haasteita, on monialainen työote levinnyt erityisesti nuorisotakuun tultua voimaan. Etsivän työn ja työpajatoiminnan hyvien tulosten lähtökohta on saumattomasti toimivayhteistyöverkosto.

Etsivä nuorisotyö ja sen sisältö ovat vielä osalle yhteistyötahoista osin tuntematon, ja selvityksen perusteella sidosryhmien suhtautuminen työhön on vaihtelevaa. Osa sidosryhmien edustajista ei ole yhteistyöhaluisia – koetaan, että etsivä tulee heidän tontilleen ja asiakkaat nähdään ikään kuin kilpailun kohteena. Aina ei nähdä, että taroituksena on työskennellä yhteisen tavoitteen eteen. Suuri osa sidosryhmien edustajista kuitenkin pitää etsivää työtä tärkeänä, arvostaa sitä ja näkee työn hyödyt myös omalle työlleen.

Hyvän yhteistyön rakentaminen sidosryhmien ja kumppaneiden kanssa vaatii pal-

jon työtä: tiedotusta, markkinointia, kasvokkaisia tapaamisia ja jatkuvaa yhteydenpitoa. Oppilaitosten kohdalla monet etsivät kaipaavat tiedonkulun nopeuttamista: oppilaitosten tulisi ilmoittaa nopeammin nuoren keskeyttämisvaarasta ja keskeyttämisistä. Yhteistyö toimii jokseenkin hyvin mielenterveyspalveluiden, nuorisoaseman (tai vastaavan), A-klinikan ja työvoimanpalvelukeskuksen kanssa. Monessa kunnassa nuorisoasema palvelee vain alle 18-vuotiaita. Kun 18 vuotta täyttävällä nuorella olisi tarvetta siirtyä mielenterveystoimiston asiakkaaksi, palvelut eivät enää välttämättä toimi ja vastaa tarpeisiin samalla tavalla. Niin työntekijät kuin esimiehet toivovat nuorten asioihin erikoistuneita työntekijöitä sidosryhmien nuorille tarjoamiin palveluihin. Tämä myös mahdollisesti lisäisi sidosryhmien työntekijöiden tuntemusta nuorten tilanteista. Tällä hetkellä sidosryhmät eivät vastaajien mukaan aina ymmärrä, kuinka huonokuntoisia etsivän nuorisotyön ja työpajojen asiakkaat ovat.

Myös sosiaalitoimen kanssa yhteistyö toimii melko hyvin edellä mainituista ohjaamisen ongelmista huolimatta. Työ helpottuu, jos sosiaalitoimessa on nimetty yhteyshenkilö nuorten asioiden hoitamista varten. Monet etsivät ovat saaneet ”työparin” toisesta hallintokunnasta, esimerkiksi sosiaali- tai terveystoimesta. Tämä on erityisen hyvä käytäntö etenkin silloin, kun kunnassa ei ole toista etsivää, mutta helpottaa työtä myös muuten. Esimerkkikunnassa toimiva työpa-

rimalli on muodostunut etsivän ja lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveys sairaanhoidajan välille.

Eräs etsivän työn ja työpajojen esimies kertoi, että säännöllisten palaverien lisäksi sosiaalitoimen työntekijät käyvät työpajalla ilman sovittuja tapaamisaikojakin tapaa- massa nuoria ja työntekijöitä. Toisen asteen terveydenhoitajien ja kuraattorin kanssa yhteistyö on myös usein toimivaa. Terveyspalveluiden kytkeminen työpajapajakaksoon koetaan tärkeänä. Pajakaksoon yhdistettävissä olevat mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat tarpeen, ja pajan aikana voidaan myös tukea niihin kiinnittymistä.

”Terveyspuolen kanssa yhteistyö on erityisen hyvää ja työnjako selkeä. Hoitotoimenpiteet ja palvelut saadaan terveydenhuollosta, ja pajan vastuulla on ammatillinen kuntoutus. Avaintekijänä on selvä työnjako, muilta paikakunnilta käy ryhmiä ottamassa mallia.”
(Työpajan esimies)

Yhteistyötä TE-palveluiden kanssa hankaloittavat jo edellä mainitut vuoden 2013 alussa toteutetut laki- ja organisaatiouudistukset. Näiden muutosten aiheuttamien haasteiden lisäksi vastaajat peräänkuuluttavat nuoren kohtaamisen taitoa TE-toimiston työntekijöiltä. Nuoret eivät koe tulevansa kuulluksi. Vastaavia havaintoja löytyy useista tutkimuksista.⁴⁶ Allianssin koordinoimassa Nuorisotakuun esiselvityshankkeessa yksilöllinen palvelu, asiakaslähtöisyys ja liiallinen byrokratia nostettiin kehittämiskohdiksi nuorisotakuun TE-toimen toteutuksessa⁴⁷.

”Mikäli TE-toimen kanssa yhteistyö sujusi paremmin, asioihin päästäisiin ajoissa käsiksi ja nuoret saisivat aiemmin sopivia palveluita. Tämä on selkeä pullonkaula.”
(Työpajan esimies)

Sidosryhmäyhteistyön yleinen haaste on se, että se perustuu vahvasti henkilösuhteisiin. Työntekijöiden vaihtuvuus asettaa sille näin ollen paljon haasteita. Toimiva sidosryhmäyhteistyö vaatii säännöllistä yhteydenpi-

”Sosiaalitoimessa aloittanut nuorten työntekijä, jonka kohderyhmää 18–24-vuotiaat nuoret ja joka jalkautuu myös kentälle. Helpottaa kun tietää, keneen olla yhteydessä sosiaalitoimessa.”

toa ja toisen organisaation työn tuntemusta, mikä taas vaatii aikaresursseja.

Työpajojen henkilöstön mukaan yhteistyö oppilaitosten kanssa on vahvistunut. Oppilaitosyhteistyön hyvät käytännöt, opinnollistaminen ja osaamistodistukset mahdollistavat joustavat koulutuspolut esimerkiksi koulussa keskeyttämisvaarassa oleville nuorille. Tällaisten nuorten kohdalla on tärkeää saada pajalla hankittu osaaminen esille sekä saada mahdollisuus suorittaa tutkintojen osia ja näyttöjä ilman opiskelijan statusta. Eräs esimies kertoi työpajan järjestävän pienryhmätoimintaa ammattiopistolla opinnoissa heikosti pärjääville. Opiskelijoita on autettu läksyjen teossa, ja he ovat välillä olleet suorittamassa opintojaan pajalla. Toiminnalla on ollut positiivinen vaikutus opintomenestykseen. Kohtaamiseen ja rinnallakulkijuuteen perustuvien nuorisotyön toimintamallien vieminen kouluihin on kannatettava kehityssuunta oppilaitosten toimintakulttuurien kehittämisessä.

Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan ideatyöryhmä käsitteli tätä aihetta pohtiessaan, miten erilaisilla toimintamuodoilla parannetaan nuorten palveluverkon katveita. Ryhmässä mukana olleen Opetushallituksen ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmasta rahoitetaan muun muassa ammatillisen koulutuksen vaikuttavuutta nuorisotyön keinoin. Esimerkiksi Tampereen ammattiopistossa toteutettavassa Oiva-hankkeessa oppilaitoksessa työskentelee nuorisotyöntekijöitä, jotka etsivän nuorisotyön tyyppisesti tukevat nuorten opiskelijoiden tilannetta kokonaisvaltaisesti elämänhallintataitojen vahvistamisesta yhteisöllisyyden lisäämiseen, käyvät tarvittaessa nuoren kotona ja tekevät yhteistyötä vanhempien kanssa.⁴⁸

Esimiesten vastausten perusteella toimivan monialaisen yhteistyön taustalla on kolme avaintekijää: säännölliset tapaamiset ja yhteydenpito, monialaisuus kaikki kunnan sektorit läpäisevänä periaatteena ja yhteistyöhön nimetyt yhteyshenkilöt. Esimerkiksi Oulussa ja Vantaalla on selvityksen mukaan päästy pitkälle monialaisessa yhteistyössä,

johon kaupungin kaikki tasot työntekijöistä ja esimiehistä aina hallinnonalojen johtoon ovat sitoutuneet. Toimivan ja kaikki tasot läpäisevän monialaisuuden takana kerrottiin olevan rento ilmapiiri, tehokkaat kokoukset, joissa kuitenkin jätetään tilaa keskustelulle, toisten työn tuntemus, konkreettisten asioiden aikaansaaminen ja kyky päättää asioista.

Yhteistyön todettiin useassa kunnassa toimivan organisaatiotasolla asiakastasoa paremmin esimerkiksi sosiaali- ja TE-toimen kanssa. Yhteistyötä johtotasolla helpottavat esimiestason yhteiset työryhmät. Tämänkaltaisia yhteistyörakenteita on asiakastasolla toimivien parissa vähemmän.

”Hyvän yhteistyön avain on, että sitä tehdään kaikilla tasoilla. Tällöin sitoutuminen on vahvaa, eikä yhteistyö ole vain ylhäältä annettua.” (Etsivän työn ja työpajojen esimies)

Monialaisen yhteistyön lähtökohtana kunnassa on viranomaisten välisten yhteistyömallien ja palveluprosessien yhteensovittaminen ja toimivuus. Tämän edistämiseksi on nuorisolakiin kirjattu nuorten ohjaus- ja palveluverkostot. Vuoden 2014 kevääseen mennessä ohjaus- ja palveluverkoston oli perustanut 273 kuntaa, mikä on 90 prosenttia kunnista⁴⁹. Nuorisolaissa verkostoille on kirjattu neljä tehtävää: koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista ja arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi; edistää nuorelle suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus; suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa siirtymisessä palvelusta toiseen; edistää tietojen vaihtoa viranomaisten välillä. Ensimmäisen tehtävän täyttää 83 prosenttia verkostoista. Muut tehtävät täytyvät huonommin.⁵⁰ Myös Valtiontalouden tarkastusviraston (VTV) nuorisotyöttömyyden hoidosta kertovan tarkastuskertomuksen mukaan ohjaus- ja palveluverkostot työs-

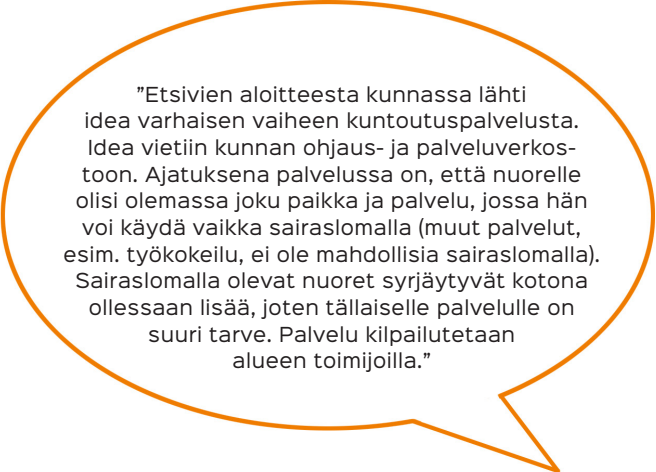
kentelevät pitkälti vasta ensimmäisen tehtävän parissa⁵¹. Verkostojen toiminta vaatii kehittämistä, kuten monialainen yhteistyö ylipäänsä.

Haastatteluissa tiedusteltiin sekä etsivien että esimiesten osallistumista nuorten ohjaus- ja palveluverkostoihin. Osallistuminen vaihtelee kuten näkemykset verkoston toimivuudestakin. Osa etsivistä on verkostossa varsinaisena jäsenenä, osa kutsutaan kokouksiin säännöllisesti. Alanen ja Kotkavuori sanovat, että nuorten ohjaus- ja palveluverkosto on paikka, jossa etsivän nuorisotyön edustajan tulisi olla mukana⁵².

Myös esimiesten näkemykset ja osallistuminen verkoston työskentelyyn vaihtelevat. Kymmenen 16 haastatellusta esimiehestä on varsinaisena jäsenenä verkostossa. Muilla oma organisaatio on edustettuna verkostossa, ja yksi ei ollut varma, toimiiko kunnassa kyseistä verkostoa. Vain harva kertoi verkoston toimivan hyvin. Selkeäksi hyväksi toimintatavaksi nousi se, että verkoston vakituinen kokoonpano on pieni ja sitä täydennetään tilannekohtaisesti kutsutuilla edustajilla. Hyviä malleja ovat myös jäsenten sitoutuminen toimintaan ja selkeästi teemoitetut ja suunnitellut kokoukset. TE-palveluiden edustajan kerrottiin puuttuvan joidenkin kuntien verkostoista. Syynä tähän arveltiin olevan palveluissa tapahtuneet henkilöstömuutokset, joiden seurauksena työntekijät eivät tiedä, kenen kuuluisi osallistua verkoston kokouksiin. Negatiivisena koettiin myös se, että verkoston työ on etenkin joissakin suuremmissa kaupungeissa ”ylätason” työskentelyä eivätkä edes etsivän työn ja työpajan esimiehet ole siinä mukana. Arjessa tapahtuvat asiat jäävät silloin verkoston ulkopuolelle eikä etsivän työn ja työpajojen asiantuntemusta saada verkostotyöhön. Erään esimiehen mielestä ohjaus- ja palveluverkoston toimintaa voisi tehostaa perustamalla sen alle pieniä työryhmiä tietyistä teemoista. Tätä oli kunnassa yritettykin, mutta ajanpuute oli estänyt käytännön vakiintumisen. Esimiesten vastauksissa ilmaistiin toive, että etsivän työn ja työpajojen painoarvoa verkostotyössä pitäisi lisätä. Myös selvitysten ja tutkimusten

tarjoamaa ajankohtaista tietoa toivottiin hyödynnettävän työskentelyssä ja sen johtamisessa.

Gretschel ja Mulari toteavat, että parhaimmillaan kunnan ohjaus- ja palveluverkosto voi toimia tärkeänä välineenä etsivän työn ja työpajatoiminnan kehittämisessä ja uusien toimintamallien synnyttämisessä. Esimerkkinä he mainitsevat työpajoihin ohjauksen, johon kunnan nuorten ohjaus- ja palveluverkosto voi kehittää yhteistoimintamalleja.⁵³ Opaskirja monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa ehdottaa yhdeksi keinoksi palvelujen yhteensovittamiseksi tiedon keräämistä palvelujen toimivuudesta, palveluihin ohjautumisesta ja palveluista toiseen siirtymisestä⁵⁴.

"Etsivien aloitteesta kunnassa lähti idea varhaisen vaiheen kuntoutuspalvelusta. Idea vietiin kunnan ohjaus- ja palveluverkostoon. Ajatuksena palvelussa on, että nuorelle olisi olemassa joku paikka ja palvelu, jossa hän voi käydä vaikka sairaalomalla (muut palvelut, esim. työkokeilu, ei ole mahdollisia sairaalomalla). Sairaalomalla olevat nuoret syrjäytyvät kotona ollessaan lisää, joten tällaiselle palvelulle on suuri tarve. Palvelu kilpailutetaan alueen toimijoilla."

Etsivän nuorisotyön, työpajojen ja Nuotta-valmennuksen väliset palvelupolut

Työpajat ovat etsivän nuorisotyön keskeinen yhteistyökumppani. Monet etsivät kehuivat hyvinkin vuolaasti työpajoja yhteistyökumppanina. Etsivästä työstä ohjataan asiakkaita jouhevasti työpajoille, ja pajat ovat joustava palvelu verrattuna esimerkiksi oppilaitoksiin, joiden aloittamisajankohdat ovat työpajoihin verrattuna huomattavasti enemmän kalente-

riin sidotut. Jos nuoren valmennusjakso työpajalla keskeytyy, etsivä nuorisotyö jatkaa prosessia nuoren kanssa eikä hän ajaudu palveluiden ulkopuolelle. Joissakin kunnissa työpaja voi olla ainoa mahdollinen palvelu, johon ohjata nuoria, ja työpajan, etenkin nuorten työpajan, puuttuessa kunnan palveluissa on suuri aukko. Etsivät kokevat, että aikuisten pajalla ei saa riittävää yksilöohjausta ja tukea tulevaisuuden ja jatkopolkujen suunnitteluun. Jotkut kunnat ovat tehneet sopimuksia nuorten työpajatoiminnasta naapurikuntien kanssa, mutta huonokuntoisimmille asiakkaille pidempi matka on ongelma.

Starttipajatoiminta matalan kynnyksen palveluna on tärkeä etsivän työn yhteistyökumppani. Etsivät ja työpajojen työntekijät peräänkuuluttivatkin starttipajojen- ja valmennuksen, kuntouttavan työtteen, yksilövalmennuksen ja arjenhallinnan tukemisen tarvetta. Ilman näitä toimintamuotoja merkittävä osa nuorista ei muutoin edes ole ”pajakuntoisia”. Starttivalmennuksessa voidaan valmentautujan yksilölliset tarpeet tunnistaa tukea valmennettavan itsetuntoa, vahvistaa hänen myönteistä ajatteluaan, opetella sosiaalisia taitoja sekä ryhmässä toimimista ja tehdä suunnitelmia jatkopoluista. Starttivalmennuksella ei kuitenkaan voida korvata muita tarvittavia kuntoutuksen ja terveydenhoidon palveluita. Starttivalmennus ei ole oikea palvelu asiakkaalle, jolla on esimerkik-

si akuutti päihdeongelma tai akuuttia hoitoa vaativa mielenterveysongelma.⁵⁵

Monet vastaajista pitivät hyvänä mallia, jossa etsivä työ on osa pajaorganisaatiota. Tässäyhteydessä mainittiin mm. Vamoksen toimintamalli, jossa starttipajatoiminta ja etsivä nuorisotyö kuuluvat pajakonseptiin.

”Etsivien kanssa on toimiva sapluuna: kun nuoret ovat tarpeeksi motivoituneita, he tulevat esimerkiksi starttiin tai ammatilliseen kuntoutukseen pajalle. Kaikille nuorille ei löydy sopivaa paikkaa pajalta, mutta se ei ole yhteistyöstä kiinni, vaan useammin nuori ei ole vielä valmis.” (Työpajan esimies)

Selvityksessä tiedusteltiin myös Nuotta-valmennukseen osallistumista ja valmennusta osana palvelukokonaisuuttajia -ketjuja. Nuotta-valmennusta tukee etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan tavoin opetus- ja kulttuuriministeriö veikkausvoittovaroin. Vuosittain Nuotta-valmennukseen osallistuu noin 1500 nuorta ja noin 400 lähettävän tahon työntekijää. Nuotta-valmennuksen tavoitteena on vahvistaa 13–28-vuotiaiden nuorten arjenhallintaa ja taitoja, joita he tarvitsevat opinnoissa ja työelämässä.⁵⁶ Etsivä työ, työpajatoiminta ja Nuotta-valmennus jakavat samaa nuorten kohderyhmää ja muodostavat toisiinsa liittyvän palvelukokonaisuuden. Yleisimmin palveluketjut kolmen palvelun välille syntyvät, kun etsivä työ ohjaa nuoria työpajoille ja Nuotta-valmennus toimii tukipalveluna ja lisäresurssina työpajatoiminnalle ja etsivälle nuorisotyölle. Palvelu on maksutonta etsivälle työlle ja työpajoille. Vuonna 2013 Nuotta-valmennukseen osallistuneista noin 52 prosenttia oli etsivän työn ja työpajojen asiakkaita.

Etsiviltä ja työpajojen työntekijöiltä kysyttiin, ovatko he käyttäneet Nuotta-valmennusta työssään nuorten kanssa ja millaisena he sen kokivat. Ne, jotka olivat osallistuneet nuorten kanssa valmennukseen, olivat siihen yksimielisen tyytyväisiä. Valmennus irrottaa nuoret arjesta, saa heidät näkemään elämänsä uudella tavalla, ja valmennuksessa käytettävät menetelmät ovat hyviä. Syitä

”Kerran viikossa starttipajalla on etsivän nuorisotyön päivä, jolloin etsivät ovat pajalla, tai ainakin joku heistä. Nuori aloittaa pajalla yleensä sinä päivänä, koska monesti ohjaututaan pajalle etsivän kautta ja näin aloitus on helpompaa, kun mukana on tuttu ihminen.”

siihen, miksi Nuotta-valmennusta ei ole käytetty olivat:

- ei soveltuvaa nuorten ryhmää (esim. korkea kynnys lähteä, sosiaaliset pelot)
- nuoret liian huonokuntoisia lähteäkseen yöksi pois kotoa
- pitkä matka lähimpään valmennusta järjestävään nuorisokeskukseen
- työntekijöiden vaikeus irrottautua useamman päivän poissaoloon kotoa.

Työpajatoimijat kokevat Nuotta-valmennuksen tukeneen hyvin toimintaa. Valmennuksen avulla ryhmäytetään pajanuoria ja saadaan nuorista uusia havaintoja uudessa toimintaympäristössä ja uusissa tehtävissä. Nuoret voivat valmennuksen avulla nähdä elämäntilanteensa uudesta näkökulmasta ja saada lisämotivaatiota muutokseen elämässään.

Myös Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa tehdyssä kartoituksessa

Etsivien ja työpajavalmentajien kokemuksista Nuotta-valmennuksesta tullaan siihen johtopäätökseen, että Nuotta-valmennus on tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen tuki-palvelu työpajoille ja etsivälle nuorisotyölle. Kyseiseen selvitykseen haastatellut 14 vastaajaa suunnittelivat kaikki osallistuvansa Nuottaan tulevaisuudessa. Selvityksen perusteella Nuotta-valmennuksella on useita eri merkityksiä etsivälle työlle ja työpajoille. Ensinnäkin työntekijät pääsevät seuraamaan nuoren toimintaa uudesta näkökulmasta, kun valmennuksen vetovastuu on jollakin muulla. Toiseksi yhdessäolo toisenlaisessa ympäristössä ja yhdessä tehtävät valmennuksen tarjoamat aktiviteetit kasvattavat nuoren ja työntekijän välistä luottamusta. Lisäksi valmennus edesauttaa etenkin työpajanuorten ryhmäytymistä.⁵⁷ Kokemuksia Nuotta-valmennuksesta käsitellään tarkemmin mainitussa selvityksessä⁵⁸.

KOOSTE NUORTEN PALVELUJÄRJESTELMÄN HYVISTÄ KÄYTÄNNÖISTÄ

Palvelujärjestelmän rakenteelliset hyvät käytännöt

- toimiva nuorten ohjaus- ja palveluverkosto
- monialaisuus sisäänrakennettuna kunnan kaikilla tasoilla
- palveluiden keskittäminen saman katon alle
- nuorten asiantuntijat erikseen palveluissa.

Yhteistyökäytännöt

- nimetyt yhteyshenkilöt nuorten palveluissa
- oppilaitosyhteistyö ja joustavat koulutuspolut
- sidosryhmien säännölliset tapaamiset ja yhteydenpito
- työpajoista ja etsivästä nuorisotyöstä tiedottaminen
- tiivis yhteydenpito kunnan päättäjiin ja heidän kutsuminen esim. työpajalla järjestettäviin tilaisuuksiin
- nuorten palvelujärjestelmän toimijoiden hyvä tahto ja ammattiosaaminen
- työparityöskentely toisen hallintokunnan työntekijän kanssa etsivässä nuorisotyössä
- etsivän nuorisotyön aluekoordinaatio ja esimiesfoorumit
- etsivän nuorisotyön ja peruskoulun yhteistyö
- työpajan ja yritysten yhteistyö.

Palveluihin liittyvät hyvät käytännöt

- starttivalmennus
- ryhmätoiminta etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan tukena (esim. Nuotta-valmennus).

Työn dokumentointikäytännöt

Työ- ja elinkeinoministeriön selvityksessä⁵⁹ todetaan, että tällä hetkellä käytössä olevat indikaattorit ja mittarit ovat riittämättömiä kuvaamaan nuorten tilaa ja siinä tapahtuneita muutoksia. Suurin puute on indikaattoreiden staattisuus eli se, että ne kertovat nuorten koulutussaavutuksista tai työmarkkina-asemasta tietynä hetkenä. Staattisten mittareiden rinnalle on pyritty kehittämään dynaamisempia indikaattoreita.

Etsivää työtä ja työpajatoimintaa dokumentoidaan ja seurataan valtakunnallisesti opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamien Excel-pohjaisten PAR-järjestelmien ja OKM:n vuosittain toteuttaman etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan valtakunnallisten kyselyiden avulla. Lisäksi etenkin työpajoilla on käytössään muita vaihtoehtoisia dokumentointi- ja seurantajärjestelmiä. Osa pajoista on myös kehittänyt omia järjestelmiä toimintansa seurantaan. Etsivästä nuorisotyöstä 81,5 prosenttia käyttää PAR-järjestelmien PAREnt-työkalua etsivän työn dokumentointiin. Työpajoille kehitetty PARTy-järjestelmä on käytössä 52,7 prosentilla pajoista.⁶⁰

Haastateltavilta kysyttiin kokemuksia käytössä olevista dokumentointi- ja raportointityökaluista ja niiden toimivuudesta. Työntekijät vastaavat yleensä toiminnan dokumentoinnista päivittäiskäytössä oleviin PAR-järjestelmiin ja esimiehet täyttävät vuosittaiset OKM:n valtakunnalliset kyselyt. Esimiehet saavat nähtäväkseen koontitiedot PAR-järjestelmistä. Näkemykset nykyisistä dokumentointityökaluista vaihtelevat. Osa pitää niitä hyödyllisinä, kätevinä ja helpokäyttöisinä ja osa jäykkinä ja työläinä. Päivittäisessä käytössä olevien järjestelmien mobiilikäyttöä pitäisi vastaajien mielestä kehittää. Esimiehet toivoivat toiminnasta valtakunnallisesti kerättäviin kyselyihin enemmän kysymyksiä työn sisällöstä ja mahdollisuuksia kertoa ajankohtaisista asioista ja toiminnan kehittämistarpeista. Toivottiin myös, että jo vuosia kerättyä tietoa hyödynnettäisiin tehokkaammin ja tuotettaisiin

esimerkiksi vertailutietoa eri vuosien välillä, mikä tekisi näkyväksi kehityksen suunnan eri asioissa. Sijoittumistiedon kerääminen herätti keskustelua, koska sen selvittäminen on haastavaa. Eräs esimies toivoi, että sen voisi korvata tiedolla nuoren sosiaalisesta vahvistumisesta valmennusjakson aikana.

Dokumentoinnin tärkeydestä ollaan yksimielisiä, ja sen kehittäminen kiinnostaa niin etsivää nuorisotyötä kuin työpajojakin. Toiminnan dokumentointi- ja seurantajärjestelmiä pitäisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan yhdistämään, välttämään päällekkäisyyksiä ja karsimaan turhaa tietoa.

Määrällisten tulosten ohella laadullisten mittareiden kehittäminen nähdään tärkeänä paitsi viestinnän ja vaikuttamistyön, myös yhteisen laadun kannalta. Kuusi esimiehistä kertoi organisaation jo keräävän tai kehittävän vaikuttavuustiedon keräämistä toiminnastaan ja palveluista omaan käyttöön. Vaikuttavuustiedon keräämistä ja toiminnan tarpeellisuuden osoittamista tätä kautta toivottiin tehtävän tulevaisuudessa valtakunnallisesti. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan vaikuttavuusprosessissa pyritään vastaamaan tähän tarpeeseen laadullisen mittariston rakentamisen kautta. Mittariston rakentaminen jatkuu vuonna 2015 osana TPY:n Tiedonhallinnan kehittämiskokonaisuutta. Myös muuta sosiaalisen vahvistamisen palveluiden tiedontuotantoa ja -hallintaa kehitetään tämän kokonaisuuden yhteydessä. Uudenlaisen tiedon tuottaminen toiminnasta on myös eurooppalainen suuntaus. Etsivän nuorisotyön kansainvälisessä konferenssissa Oslossa huhtikuussa 2014 tiedon keräämisestä etsivässä työssä puhunut konsultti Graeme Tiffany korosti, että etsivässä nuorisotyössä on kerättävä muutakin dataa kuin vain tilastoja. Yhtä lailla tärkeää dataa ovat nuorten kokemukset ja niiden kirjaaminen. Näin luodaan uudenlaista tietoa.⁶¹

”Pajoilla tehtävä ammattimainen työ pitäisi saada näkyväksi, osa sitä olisi myös yhtenäisen ja laadukas raportointi. Yhteiset mittarit

ja toimintamallit lisäisivät ammattimaisuutta.” (Työpajan esimies)

Työn sisällön mittaaminen on ajankohdainen teema ja se nostetaan tulevaisuuden kehittämiskohteeksi myös viimeaikaissa tutkimuksissa⁶². Haasteena on, kuinka kutakin kontaktia koskeva näkymätön työmäärä saataisiin eritellymminkin esille. Etsivän nuorisotyön vaikuttavuuden arvioinnissa painotuu palvelukontaktien ja ohjausten määrän laskenta. Tätä kautta etsivän nuorisotyön tilastointi ei vastaa toiminnan sisältöä. Raportointikäytännöissä ei tule esiin se, kuinka vuorovaikutussuhde edistää nuoren kasvua ja itsenäistymistä ja luo valmiuksia, jotka vahvistavat ja edistävät nuoren mahdollista pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille. Määrällinen mittaaminen ei välttämättä anna oikeaa kuvaa etsivän nuorisotyön vaikuttavuudesta. Ensisijaisena vaikuttavuutena olisi nähtävä etsivän nuorisotyön kohderyhmänuoren kanssa tehty työ, joka vahvistaa häntä opiskelu- ja työvoimahallinnon palveluiden hakijaksi, mikä ilman etsivää nuorisotyötä ei ehkä koskaan olisi toteutunut.⁶³

Lisäksi haastateltavat, niin asiakastyötä tekevät kuin esimiehet, olivat huolestuneita siitä että etenkin etsivältä työltä odotetaan toisaalta pitkäkestoista tukea ja rinnalla kulkemista mutta toisaalta lisääntyviä volyymeita.

”Esimies saa paineita lautakunnasta lukuihin ja muuhun liittyen. Esimies ymmärtää, että määrä ei tarkoita kaikkea vaan painotetaan työn laatuun ja että työntekijät kehittävät työtään koko ajan.” (Etsivä nuorisotyöntekijä)

Hyvien tulosten osoittamisessa keskeisenä nähdään työn sisällön kautta nousevan laadun esiin tuominen esimerkiksi nuorten elämäntilanteista ja jatkopoluista kerrottujen tarinoiden avulla aiemmin mainitun mittaamisen lisäksi. Hyviä tuloksia voidaan haastateltujen mielestä mitata esimerkiksi toteuttamalla nuorille kysely asiakkuuden alussa ja lopussa. Sidosryhmille hyviä tulok-

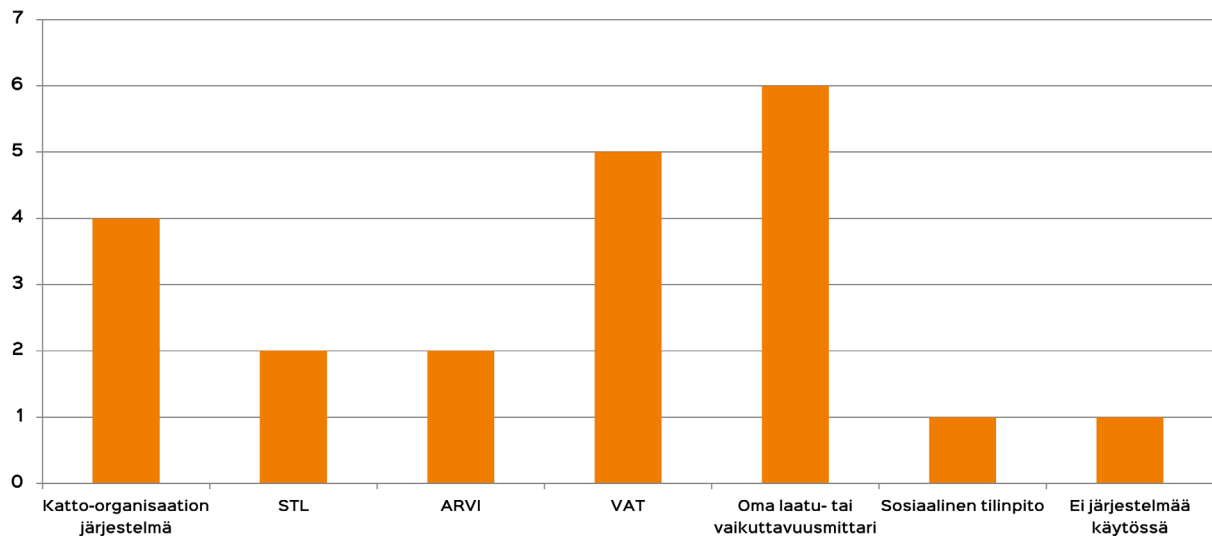
sia ja työtä tehdään tunnetuksi monialaisen yhteistyön kautta ja yhteisiä tavoitteita rakentamalla.

Esimiehiltä kysyttiin, millaista tietoa toiminnasta pitäisi kerätä tällä hetkellä jo kerättävän tiedon lisäksi. Laadullisen tiedon tarve nousi tässäkin yhteydessä esiin. Lisäksi kaivataan tietoa tietyistä nuorten ryhmistä, kuten palveluiden ulkopuolella olevista nuorista, lukio-opiskelijoiden sekä kiusattujen nuorten tilanteista. Yksi esimiehistä kaipasi tietoa nopeista ratkaisuista päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Esimiesten vastauksista ilmeni myös toive kaiken nuorista kerättävän tiedon kokoamisesta yhteen paikkaan, mikä helpottaisi tiedon monipuolista hyödyntämistä. Työpajoista kaivataan lisää tieteellistä tutkimusta, vaikka sitä nykyään jo tehdään. Myös luotettavampaa tietoa nuorten jatkopoluista kaivataan.

Toiminnan laatu ja kehittäminen

Työpajojen itsearviointiin ja toiminnan laadun seurantaan on käytössä erilaisia järjestelmiä, ja niitä on käytössä selvitykseen haastatelluissa organisaatioissa hyvin. Kunnalliset toimijat käyttävät usein katto-organisaationsa järjestelmää. Eräs esimies mainitsi huonona puolena katto-organisaation järjestelmän käytössä sen, ettei sen avulla saada tietoa palveluiden laadusta, ainoastaan organisaatiosta. Pajatoiminnan seurantaan on myös muita laatuja järjestelmiä, kuten VAT ja ARVI, jotka olivat käytössä muutaman vastaajan pajalla. Sosiaalisen Työllistämisen Laadunarviointimallia (STL) käyttävät kertoivat sen sopivan kaikista järjestelmistä parhaiten nuoria varten olevaan toimintaan, ja sen kerrottiin auttavan toiminnan kokonaiskehittämisessä.

Selvityksen perusteella organisaation ja palveluiden laadun kehittäminen kiinnostaa toimijoita. Selkeä osoitus tästä on pajojen oma-aloitteisuus vaikuttavuustiedon keräämisessä muun dokumentoinnin ohella. Kuusi esimiehistä kertoi, että heillä on käytössä tai kehitteillä jokin oma järjestelmä palveluiden

KUVIO 1. Organisaatiolla käytössä oleva laadun seurantajärjestelmä n=16.

laadun ja vaikuttavuuden seurantaan. Tietoa palveluiden vaikuttavuudesta kerätään varsinaisen järjestelmän lisäksi myös esimerkiksi asiakaspalautteiden avulla.

Etsivä nuorisotyö hakee pajatoimintaan verrattuna vielä yhteisiä raameja, jotka helpottaisivat myös laadun seurantaa. Jaana Männikkö sanoo OKM-rahoitteisen, etsivän nuorisotyön alkuvaiheista vuodelta 2008 vuoteen 2011 ulottuvassa tutkimuksessaan etsivän nuorisotyön etsivän paikkaansa organisaatioissa sekä palvelukentässä. Haasteina mainittiin työn- ja vastuunjaon epäselvyys, työntekijöiden vaihtuvuus ja rahoituksen epävarmuus.⁶⁴ Samat haasteet koskettavat etsivää nuorisotyötä yhä edelleen ja vaativat ripeitä ratkaisuja. Yhtenäinen ohjeistus työhön puuttuu, ja näin ollen laadun varmistaminen on haastavaa. Työtä tehdään eri tavoin, ja vastaajien mielestä paikallisille sovelluksille onkin hyvä antaa tilaa. Jonkinlaisia yhteisiä laatumääreitä kuitenkin toivottiin. Yksi vastaajista toivoi konsensusta OKM:n etsivän työn ohjeistuksen ja alueellisten erojen välille. Osin ongelmat työn rajaamisessa johtuvat vielä etsivän työn paikoin heikosta tunnettavuudesta. Tiedotus-

ta työstä on parannettava. Työlle toivotaan asemointia ja arvostuksen nousua valtakunnallisesti. Työn vakinaistamista ja resurssien lisäämistä toivotaan. Palkkataso vaihtelee valtakunnallisesti, ja siihen kaivataan yhtenäistämistä.

”Voisiko kehittää etsivää työtä kuten työpajoja aikoinaan laatimalla ’pienimmät laatuvaatimukset’ ja ohjeistuksen, mitä etsivä työ on.” (Etsivän työn ja työpajojen esimies)

Pajojen ja etsivien keskinäinen verkostoituminen vaihtelee alueittain. Etsivässä työssä on tarve vahvemmalle verkostoitumiselle, kehittämiselle ja koulutuksille. Työn tunnettavuutta pitää lisätä valtakunnallisesti, minkä lisäksi tarvitaan työn perustelua sekä hyötyjen esille nostamista myös tutkimustiedon avulla. Joillakin alueilla paikallinen verkostoituminen on vahvaa ja tapaamiset riittävän tiheästi. Etsivän työn aluekoordinaatio osoittautui hyväksi käytännöksi selvityksessä. Malli ei kuitenkaan ole valtakunnallisesti kattava. Esimerkiksi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston alueella etsivät nuorisotyöntekijät tekevät

aluekoordinaatiota työnsä ohella oman maakuntansa alueella ja koordinaatiota tehdään tiiviisti aluehallintoviraston nuorisotoimien kanssa. Koordinaattorit vastaavat yhdessä aluehallintoviraston nuorisotoimen kanssa muun muassa etsivän työn alueellisten päivien järjestämisestä. Lounais- sekä Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla toimii myös aluehallintoviraston nuorisotoimen koordinoimia etsivän työn esimiesfoorumeja. Esimiesten keskinäistä verkostoitumista toivottiin myös muualla.

Työpajatoiminnan alueellisessa yhteistyössä on kehittämisen varaa niin esimieskuin työntekijätasollakin. Eräs esimies toivoi lähikuntien esimiesten kokoontuvan yhteen esimerkiksi kerran keväällä ja syksyllä. Kainuussa kerrottiin työpajojen esimiesten esimiesfoorumin tyyppisestä työryhmästä, jossa alueen AVI:n johdolla päästään jakamaan kokemuksia muiden pajaesimiesten kesken. Työpajojen alueellinen yhteistyö osoittautui vahvemmaksi alueilla, joilla toimii Valtakunnallisen työpajayhdistyksen työpajojen alueellinen ALU-verkosto. Verkostotoiminta ei kuitenkaan ole valtakunnallisesti kattavaa, ja toiminnan laatu vaihtelee alueittain sielläkin, missä sitä on. Eräs esimies toivoi etsivään työhön ALU-verkoston kaltaista toimintaa. AMET ry:n (Ammatillinen etsivä työ Suomessa) nähdään olevan verraten pienessä roolissa, eikä sen toimintaa tunneta kovin hyvin.

”Aluekoordinaatioryhmä tapaa 4–6 viikon välein. Tapaamisten alussa on mukana AVI:n edustaja kertomassa ajankohtaisista asioista. Alussa käydään läpi virallista asiaa, lopussa vapaamuotoisempaa. Mahdollisuus keskusteluun on tärkeää pienissä kunnissa työskenteleville etsiville, koska ovat melko yksin työnsä kanssa. Lisäksi toukokuusta lähtien alueella on ollut etsivän nuorisotyön esimiesfoorumi.” (etsivän nuorisotyöntekijä)

Etsivät nuorisotyöntekijät toivovat työnsä tukea johdolta, selkeää ohjeistusta

sekä koordinaatiota alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Työn rajaamisen lisäksi esimieheltä toivotaan työn sisällön tuntemista. Kautta linjan yhteydenpito ja raportointi esimiehen ja työntekijöiden välillä todettiin toimiviksi. Yleisiä käytäntöjä tähän ovat yhteiset palaverit, joita pidetään säännöllisesti, kirjallinen raportointi työaikakirjanpidon ja muun raportoinnin kautta sekä yhteydenpito esimerkiksi sähköpostitse. Esimiehet kokivat tietävänsä etsivän työn ja työpajatoiminnan sisällöstä ja työn luonteesta tarpeeksi. Moni oli tehnyt käytännön asiakastyötä ennen esimiestyötä. Esimiesten sisällöntuntemuksessa etsivästä työstä oli työntekijöiden vastausten mukaan parantamisen varaa.

Hyvien tuloksien saavuttaminen työssä vaatii aiemmin mainitun toimivan verkostoyhteistyön lisäksi yhteisen näkemyksen työstä esimiehen, kunnan ja sidosryhmien kanssa. Työn rajaaminen tulee olla onnistunutta, ja työsuhteet vaativat pysyvyyttä. Myös työnohjausta peräänkuulutetaan. Vamoksessa tehdyssä tutkimuksessa etsivästä työstä työnohjaus nostetaan työn onnistumisen ja työntekijöiden jaksamisen edellytykseksi⁶⁵.

Koulutustarpeista tärkeimmäksi nousi kokemusten jakaminen ja mahdollisuus keskusteluun muiden toimijoiden kanssa. Työhön tarvitaan tukea yhteisen keskustelun, tiedon, hyvien käytäntöjen ja kokemusten vaihdon kautta. Lyhyitä, usein Aluehallintovirastojen nuorisotoimien järjestämiä täsmäkoulutuksia esimerkiksi lakiasioista pidettiin hyvinä. Aluehallintovirastojen alueilla järjestettäviä etsivän työn ja työpajojen alueellisia päiviä pidettiin hyödyllisinä ammatillisen kehittymisen, verkostoitumisen ja vertaistuen saamisen kannalta. Koulutusta toivottiin työn ammatillisuuden ja eettisyyden näkökulmasta. Etsivä nuorisotyö kaipaa koulutusta etsivän työn menetelmistä, esimerkiksi kohtaamisesta. Esimiehet toivoivat lisää johdolle suunnattua koulutusta, esimerkiksi Valtakunnallisten tai alueellisten työpajapäivien ja etsivän työn päivien yhteyteen. Valtakunnalliset työpajapäivät saivat kiitosta

vastaajien keskuudessa. Erityisesti uusille työntekijöille ne antavat kattavan läpileikkauksen toimialasta.

Lisäksi johto toivoi työntekijöiden tavoin mahdollisuuksia kokemusten ja mallien jakamiseen. He toivoivat myös työvalmentajille suunnattua koulutusta sekä kohdennettua

koulutusta tietyistä teemoista. Eräs esimies ehdotti, että TPY voisi kerätä tietoa etsivän työn ja pajatoiminnan kipupisteistä ja järjestää niistä koulutusta. Moni vastaaja toivoi TPY:n roolin vahvistamista etsivän nuorisotyön valtakunnallisessa kehittämisessä ja koordinaatiossa.

3.

Kehittämissuositukset

Palvelujärjestelmän kehittäminen

Kokoavana kysymyksenä etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä ja etsivän nuorisotyön ja työpajojen esimiehiltä kysyttiin, miten he kehittäisivät nuorten palvelujärjestelmää valtakunnallisesti. Moni kehittämistarpeista mainittiin jo aiemmin oman kunnan palvelujärjestelmää pohdittaessa. Suurin tarve nuorten palveluiden valtakunnallisessa kehittämisessä etsivän työn ja pajojen näkökulmasta ovat matalan kynnyksen palvelut. Selkein puute on matalalla kynnyksellä toteutettavista, nuorille suunnatuista päihde- ja mielenterveyspalveluista. Päihde- ja mielenterveyspalveluissa eivät riitä pelkät hoitotapaamiset, vaan tarvitaan elämäntaloutta tukevaa päivätoimintatyypistä matalan kynnyksen toimintaa. Matalan kynnyksen palveluihin liittyen toivottiin lisäksi saman katon alle keskitettyjä yhden luukun palveluita. Palveluiden keskittäminen saman katon alle madaltaisi niihin osallistumisen kynnystä ja vähentäisi viranomaiselta toiselle pallottelua.

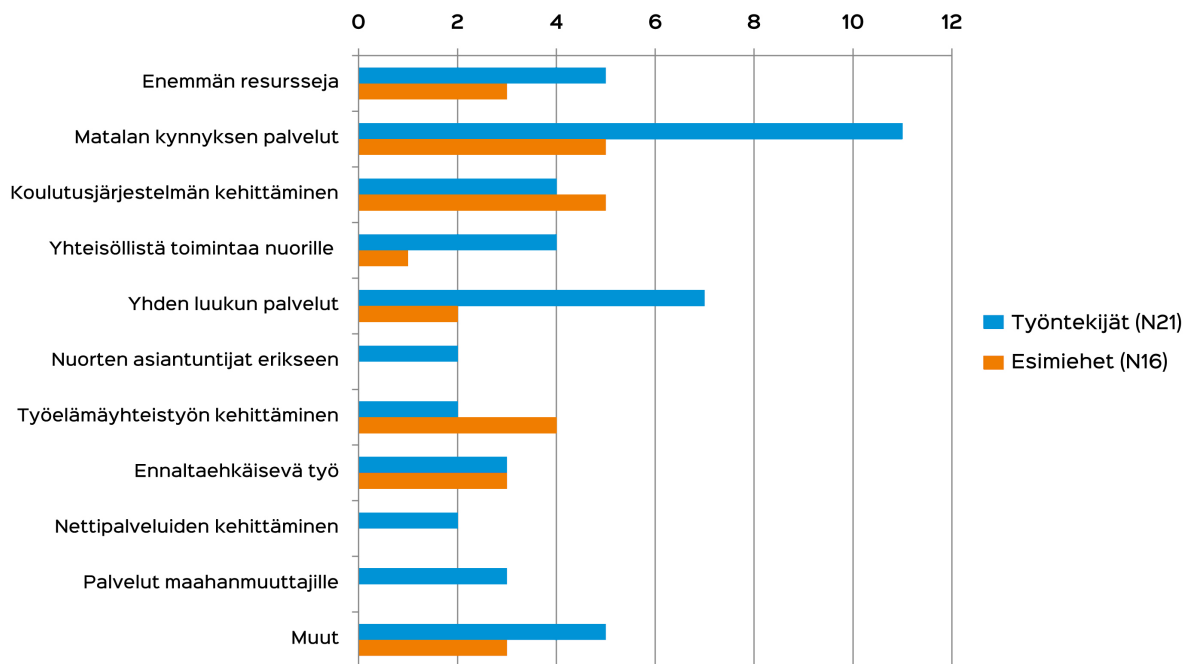
Kehittämiskohdaksi selvityksessä nousi myös ennaltaehkäisevä työ. Pelkästään korjaaviin palveluihin panostamista ei nähdä hyvänä. Eräs etsivä nuorisotyöntekijä toivoi valtionhallinnon lisäävän painetta kuntiin painottamalla ennaltaehkäisevien palveluiden merkitystä. Etsivän nuorisotyön ja koulujen välisen yhteistyön kehittäminen koulupu-

dokastyöhön ja keskeyttämisiin kiinnitettynä varhaisen puuttumisen menetelmänä on kannatettava kehityssuunta.

Erityisesti esimiehet näkivät tarpeita joustavien koulutus- ja työelämämallien kehittämisessä. Etsivät toivoivat myös parempia maahanmuuttajille kohdistettuja palveluita. Kuvion 2 muut-kohta kattaa yksittäisiä vastauksia muun muassa peruspalveluihin panostamisesta, nuorisotakuun ja monialaisen yhteistyön tehokkaammasta toteutuksesta, TE-palveluiden kehittämisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta. Tarpeet monialaisen yhteistyön, TE-palveluiden sekä nuorisotakuun kehittämiseen ilmenivät läpi selvityksen.

*”Peruspalveluiden tulisi olla sen verran kun-
nossa, että etsivää työtä ei tarvittaisi. Järjes-
telmän paikkaaminen myöhemmin on huono
asia; varhaiseen vaiheeseen tarvitaan lisää
resursseja.” (etsivä nuorisotyöntekijä)*

Kuvion 2 kehittämistarpeista moni on tullut esiin toistuvasti nuorisotakuuseen liittyvässä keskustelussa ja tutkimuksissa. Kuten selvityksen aluksi mainittiin, nuorisotakuun seuraavissa askeleissa panostetaan syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, matalan kynnyksen palveluihin ja palveluiden yhteen sovittamiseen. Nämä kolme suositusta nousivat keskeisiksi tässäkin selvityksessä.

KUVIO 2. Kehittämistarpeet nuorten palvelujärjestelmässä.

Sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuus

Tässä raportissa on koottu yhteen etsivien nuorisotyöntekijöiden, työpajatoimijoiden ja näistä kahdesta palvelusta vastaavien esimiesten näkemyksiä niistä haasteista, kehittämistarpeista ja hyvistä käytännöistä, joita he työssään kohtaavat. Raportti on osa Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan yhteistyöprosessia, jonka tavoitteena on sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteistyökäytäntöjen ja kehittämistyön organisoiminen. Käytännössä tämä on toteutettu keräämällä kokemuksia palveluiden välisestä yhteistyöstä ja palveluketjun toimivuuteen liittyvistä haasteista ja hyvistä käytännöistä. Edellisessä luvussa vedettiin yhteen kehittämissuosituksia ja -tarpeita liittyen koko palveluketjuun, jonka osa sosiaalisen vahvistamisen palvelut ovat.

Lisäksi on tarpeen korostaa niitä kehittämiskohtia, jotka vahvistaisivat etsivän nuorisotyön, työpajojen ja Nuotta-valmennuksen

roolia nuorten palvelujärjestelmässä. Etsivän nuorisotyön ja työpajojen roolin vahvistamiselle monialaisessa yhteistyössä on selkeä tarve. Monialaisen yhteistyön koordinaatio on edennyt nuorisotakuun ansiosta, mutta etsivän työn ja työpajojen näkökulmasta siinä on vielä kehitettävää. Aluehallintovirastojen toteuttamassa vuoden 2011 peruspalveluiden arvioinnissa sosiaalisen vahvistamisen välineenä mainitaan etsivän nuorisotyön ja työpajojen lisäksi nuorisolakiin kirjattu nuorten ohjaus- ja palveluverkosto⁶⁶. Monialaista yhteistyötä olisikin hyvä tarkastella ja kehittää tästä näkökulmasta, välineenä nuoren sosiaaliseen vahvistumiseen eikä niinkään tavoitteena sinänsä. Verkoston olemassaolo kokouksineen ei vielä sinänsä ole riittävä toimenpide, mutta sen myötä yhteistyössä syntyvät ja tässäkin raportissa kerrotut hyvät käytännöt nuorten asioiden ja palvelupolun rakentumisesta päivittäisessä työssä kertovat siitä, että monialainen yhteistyö todella toimii.

**KEHITTÄMISSUOSITUKSET SOSIAALISEN VAHVISTAMISEN
PALVELUKOKONAISUUDEN KEHITTÄMISEEN**

1. Monialainen yhteistyö välineeksi sosiaalisen vahvistamiseen
2. Etsivän nuorisotyön ja työpajojen alueellisen yhteistyön vahvistaminen
3. Nuotta-valmennuksen juurruttaminen etsivän nuorisotyön ja työpajojen tukipalveluna
4. Etsivän nuorisotyön valtakunnallinen koordinointi
5. Sosiaalisen vahvistamisen palveluiden tiedontuotanto.

Tämän raportin lisäksi Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa on tuotettu tietoa etsivän nuorisotyön ja työpajojen kokemuksista Nuotta-valmennuksesta⁶⁷. Etsivä nuorisotyö ja työpajat ovat tulleet yhä paremmin sidosryhmien tietoisuuteen, mikä on osin nuorisotakuun ansiota. Nuotta-valmennus sosiaalisen vahvistamisen palveluna ei ole vielä yhtä tunnettu. Tätä selittää osaltaan varmasti se, että Nuotta-valmennus on alkanut OKM:n rahoituksella vasta vuonna 2010 ja valmennuksen valtakunnallinen koordinointi on käynnistynyt vuonna 2011. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnassa kerätty tieto osoittaa, että Nuotta-valmennus on tärkeä lisä ja tuki etsivälle nuorisotyölle ja työpajatoiminnalle.

Kerätyn tiedon pohjalta sosiaalisen vahvistamisen palveluiden yhteistyön jatkoaskeleissa suositetaan Nuotta-valmennuksen vakinaistamista osaksi työpajojen vuosikelloa ja valmennusjaksoja. Ihanteellista olisi, jos Nuotta-valmennukseen voisi osallistua kaksi kertaa valmennusjakson aikana.⁶⁸ Etsivän nuorisotyön vastauksissa ilmeni toive työn täydentämisestä yhteisöllisyyteen ja vertais-tukeen perustuvan ryhmätoiminnan avulla. Etsivän työn avulla voidaan ratkaista monia nuoren ongelmia, mutta usein taustalla olevaa yksinäisyyttä ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa on yksilötyöhön perustuvan etsivän nuorisotyön vaikeaa ratkaista. Työpajalle etsivästä työstä ohjautuvat nuoret voivat

löytää ratkaisun pajalta, mutta suuri osa etsivän työn asiakkaista ohjautuu muihin palveluihin. Nuotta-valmennuksessa nuoren sosiaalinen vahvistuminen toteutuu yhteisöllisyyden kautta, joten valmennusta onkin hyvä kehittää yhtä lailla etsivän nuorisotyön tukipalveluna tästä näkökulmasta.

Monialaisen yhteistyön edistämisen lisäksi etsivän työn ja työpajojen alueellista verkostoitumista tulisi edistää. Alueellisen yhteistyön olemassa olevat hyvät mallit tulisi saada valtakunnallisesti kattaviksi. Siellä, missä ei ole rakenteita alueelliseen yhteistyöhön, tekevät erityisesti esimiehet työtään melko yksin ja verkostoituminen edes lähikuntien esimiesten kanssa on usein satunnaisen yhteydenpidon varassa. Etsivältä nuorisotyöltä puuttuu selkeä valtakunnallinen koordinaatio, jonka puitteissa myös alueellista yhteistyötä voitaisiin edistää.

Tärkeäksi kehittämiskohteeksi tässä selvityksessä nousi sosiaalisen vahvistamisen palveluiden tiedontuotannon kehittäminen. Palveluiden dokumentointia tulee kehittää niin, että työn sisältö tulee nykyistä paremmin esiin. Määrällinen tieto ei anna todellista kuvaa työn sisällöstä ja merkityksestä. Palveluissa tapahtuvan nuoren sosiaalisen vahvistumisen mittaaminen edesauttaa palveluiden ja niissä tehtävän työn näkyväksi tekemistä myös sidosryhmille. Palveluista tuotettavaa tietoa tulee hyödyntää monialaisessa yhteistyössä ja sen johtamisessa.

Viitteet

- ¹ mm. Tuusa ym. 2014
- ² www.nuorisotakuu.fi
- ³ Ks. Lipponen, s. 68
- ⁴ Tuusa ym. 2014
- ⁵ Tuusa ym. 2014
- ⁶ Ervamaa 2014
- ⁷ VTV 2014
- ⁸ mm. Mölläri 2014, Sahi 2014
- ⁹ Puuronen 2014
- ¹⁰ Alanen & Kotkavuori 2014
- ¹¹ ks. esim. Ahonen-Walker & Pietikäinen 2014
- ¹² Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta
- ¹³ mm. VTT 2014
- ¹⁴ HE 128/2013 vp.
- ¹⁵ HE 186/2013 vp.
- ¹⁶ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki
- ¹⁷ Työ- ja elinkeinoministeriö 2013a
- ¹⁸ Työ- ja elinkeinoministeriö 2013b
- ¹⁹ Lapin AVIn nuorisotoimi
- ²⁰ Tuusa ym. 2014
- ²¹ mm. Ervamaa 2014, Tuusa ym. 2014
- ²² Mölläri 2014; Sahi 2014
- ²³ Tuusa ym. 2014
- ²⁴ Asplund & Koistinen 2014
- ²⁵ Tuusa ym. 2014
- ²⁶ Häggman 2014
- ²⁷ Alanen & Kotkavuori 2014
- ²⁸ Alanen & Kotkavuori 2014
- ²⁹ Puuronen 2014
- ³⁰ Asplund & Koistinen 2014
- ³¹ Valtakunnallinen työpajayhdistys 2014
- ³² Valtakunnallinen työpajayhdistys 2014
- ³³ Härmäläinen & Palo 2014
- ³⁴ Pohjantammi 2013
- ³⁵ Alanen & Kotkavuori 2014
- ³⁶ Asplund & Koistinen 2014
- ³⁷ Härmäläinen & Palo 2014
- ³⁸ Alanen, Kainulainen & Saari
- ³⁹ Notkola ym. 2013
- ⁴⁰ Wrede 2014
- ⁴¹ Tuusa ym. 2014
- ⁴² Tuusa ym. 2014
- ⁴³ mm. Tuusa ym. 2014
- ⁴⁴ Gretscher ym. (toim.) 2014
- ⁴⁵ Tuuteri 2014
- ⁴⁶ mm. Ervamaa 2014
- ⁴⁷ Ervamaa 2014
- ⁴⁸ Hellsten & Peni 2014
- ⁴⁹ Lapin AVIn nuorisotoimi 2014
- ⁵⁰ Lapin AVIn nuorisotoimi 2014
- ⁵¹ VTV 2014
- ⁵² Alanen & Kotkavuori 2014
- ⁵³ Gretscher & Mulari 2013, 4;43
- ⁵⁴ Kuure & Lidman (toim.) 2013
- ⁵⁵ Hilpinen ym. (toim.) 2012
- ⁵⁶ Malja (toim.) 2013
- ⁵⁷ Lipponen 2015
- ⁵⁸ Lipponen 2015
- ⁵⁹ Asplund & Koistinen 2014
- ⁶⁰ Julkaisematon tieto PAR-järjestelmien käyttöasteesta syyskuussa 2014
- ⁶¹ Tiffany 2014
- ⁶² mm. Puuronen 2014, Alanen & Kotkavuori 2014
- ⁶³ Puuronen 2014
- ⁶⁴ Männikkö 2011
- ⁶⁵ Alanen & Kotkavuori 2014
- ⁶⁶ Pohjois-Suomen aluehallintovirasto 2011
- ⁶⁷ Lipponen 2015
- ⁶⁸ Lipponen 2015

Lähteet

Ahonen-Walker Mari & Pietikäinen Reetta (2014). Nuorisotakuu – kermankuorintaa ja tyhjiä lupauksia? Teoksessa Gretscher, Anu, Paakkunainen, Kari, Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) 2014. Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150/Verkkojulkaisuja 76, 69–73.

Alanen Olli & Kotkavuori Aapo (2014). Välittämisen ammattilaiset – Vamoksen käsikirja etsivään nuorisotyöhön. Helsingin Diakonissalaitos 2014.

Alanen Olli, Kainulainen Sakari & Saari Juho (2014). Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. HDL raportti 1/2014. https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/HDL_Raportti_VAMOS.pdf

Asplund Rita & Koistinen Pertti (2014). Onko työmarkkinoilla tilaa kaikille? Katsaus erityisryhmiin kohdistetun politiikan tuloksiin ja haasteisiin. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 22/2014. https://www.tem.fi/files/40365/TEMjul_22_2014_web_16062014.pdf (viitattu 10.9.2014).

Ervamaa Suvi (2014). Kohti onnistunutta nuorisotakuuta. Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutuksesta ja kehittämisestä. Onnistunut nuorisotakuu –hankkeen loppuraportti. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Helsinki 2014.

Gretscher Anu & Mulari Timo (2013). Ryhmistä verkostoiksi ja verkoston toiminta laadukkaaksi. Monialaisen yhteistyöverkostojen kehittämishankkeen loppujulkaisu. Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, Helsinki 2013.

Gretscher Anu, Paakkunainen Kari, Souto Anne-Mari & Suurpää Leena (2014). Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150/Verkkojulkaisuja 76.

HE 1/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi nuorisolain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja yliopilastutkintorekisteristä annetun lain 5 §:n muuttamisesta. [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?\\$\[APPL\]=akirjat&\[BASE\]=akirjat&\[THWIDS\]=0.5/1410705185_9674&\[TRIPPIFE\]=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?$[APPL]=akirjat&[BASE]=akirjat&[THWIDS]=0.5/1410705185_9674&[TRIPPIFE]=PDF.pdf) (viitattu 14.9.2014).

HE 128/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairastakuulain sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutustuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130128.pdf> (viitattu 14.9.2014).

HE 186/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130186.pdf> (viitattu 14.9.2014).

Hellsten Emmi & Peni Marianne (2014). Oppilaitosyhteistyö Tredussa – nuoren tukeminen opintojen rinnalla. Puheenvuoro Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan kutsuseminaarissa ”Yhteiseen ymmärrykseen sosiaalisesta vahvistamisesta” 27.5.2014. <http://www.tpy.fi/Bin/371241/Tredu%20Oiva.pdf>, viitattu 18.12.2014.

Hilpinen Kari, Huuemonen Soile, Kiviranta Jari & Välimä Anne (2012). Startti parempaan elämään – starttivalmennuksen perusteet. Valtakunnallinen työpa-jayhdistys ry, 2012.

Häggman Erik (2013). Etsivä nuorisotyö 2013 tilastoraportti. Trenditietoja 2008–2013.

Hämäläinen Tuija & Palo Susanna (2014). Työpajapedagogiikka. Valmennuksen lähtökohtia työpajalla. Valtakunnallinen työpa-jayhdistys ry.

Kuure Tapio & Lidman Jukka (2013). Yhteisellä työllä parempaa. Opas monialaisen yhteistyön kehittämiseksi nuorten hyvinvointipalveluissa. Opiit käyttöön.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012). <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916>, viitattu 22.8.2014

Lapin AVIn nuorisotoimi (2014). Nuorten ohjaus- ja palveluverkostot kunnissa 2014 sekä nuorisotakuu. <http://www.lanuti.fi/loader.aspx?id=9cf6dbe1-589c-42ad-a11f-f574a3e34ec3> (viitattu 11.9.2014).

Lipponen, Elisa 2015. Etsivien ja työpajavalmentajien kokemuksia Nuotta-valmennuksesta. Raportissa Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina – Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Valtakunnallinen työpa-jayhdistys ry.

Malja Minna (2014). Nuorisokeskusten vuosi. Suomen nuorisokeskusyhdystys ry. Verkkojulkaisuja 3. Helsinki 2013.

Mölläri Sirpa (2013). Nuoret ja kuntien nuorisotyötä Lapissa 2012–2013. Tilastotietoja ja nuorisotoimen palveluita. Lapin aluehallintoviraston opetus- ja kulttuuritoimi. <http://www.lanuti.fi/loader.aspx?id=5676228a-2271-4592-80de-a8e4f5e322c4> (viitattu 15.8.2014).

Männikkö Jaana (2011). Etsivän nuorisotyön ja työotteen pikanalyysi. Kaupunki-innovaatiot –hanke. Kesäkuu 2011. <http://www.kaupunki-innovaatiot.fi/wp-content/uploads/2011/06/Etsiv%C3%A4-nuorisoty%C3%B6n-ja-ty%C3%B6otteen-pika-analyysi-2011.pdf> (viitattu 18.8.2014).

Notkola Veijo, Pitkänen Sari, Tuusa Matti, Ala-Kaahuoma Mika, Harkko Jaakko, Korkeamäki Johanna, Lehtinen Tuula, Lehtoranta Pirjo & Puumalainen Jouni (2013). Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013.

Nuorisolaki (72/2006). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>, viitattu 16.9.2014.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>, viitattu 12.9.2014.

Pohjantammi Ismo (2009). Pajatoiminnan vaikutuksen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin yhteydet? Nuorta ei jätetä -hanke. http://www.sosiaali-kehitys.com/uploads/Pajatoiminnan_vaiikutuksen_ja_yhteiskunnallisen_vaiuttavuuden_arvioinnin_yhteydet.pdf (viitattu 7.9.2014).

Pohjantammi Ismo (2013). Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajapalvelut monialaisessa palveluyhteistyössä. Rajanylittäjät-hanke. Sosiaali-kehitys Oy. http://www.sosiaali-kehitys.com/uploads/Rajanylittajat_raportti.pdf (viitattu 18.8.2014).

Pohjois-Suomen AVI. Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja. http://www.avi.fi/documents/10191/57010/Aluehallintovirastojen_keskeiset_arviot_peruspalvelujen_tilasta_2011_LR.pdf/6a4f700f-9eaf-4618-99dd-1c20709b5837 (viitattu 9.11.2014).

Puuronen Anne (2014). Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 70.

Sahi Liisa (2014). Nuorisotakuun toteutuminen nuorisotoimen näkökulmasta. Tietoja vuosilta 2012-13. Opetus- ja kulttuuritoimi. Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 31/2014.

Tiffany Graeme 2014. Seminaaripuheenvuoro Outreachyouthwork.no-konferenssissa Oslolla 4.4.2014.

Tuusa Matti, Pitkänen Sari, Shemeikka Riikka, Korkeamäki Johanna, Harju Henna, Saares Aurora, Pulliainen Marjo, Kettunen Aija & Piirainen Keijo (2014).

Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. Toimeenpanon ensimmäisen vuoden arviointi ja seurannassa sovellettavien indikaattoreiden kehittäminen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ- ja yrittäjyys 15/2014. http://www.tem.fi/files/39775/TEMjul_15_2014_web_14052014.pdf (viitattu 8.9.2014).

Tuuteri Kaisa (2014). Asunnottomuus haastaa nuorisotakuun. Teoksessa Gretscher Anu, Paakkunainen Kari, Souto Anne-Mari, Suurpää Leena (toim.): Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 150.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013a). Työ- ja elinkeinoministeriön linjaukset nuorisotakuun toteuttamisesta TE-hallinnossa. 8.1.2013. TEM/2905/03.01.04./2012. http://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/nuorten_yhteiskuntatakuu_ohje.pdf, viitattu 17.9.2014.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2013b). Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille 12.3.2013. TEM/1740/00.04.01/2011. http://www.nuorisotakuu.fi/files/36290/Nuorisotakuun_tavoitteet_ja_sisalto_-_Kirje_nuorisotakuun_alueellisille_ja_paikallisille_toimijoille.pdf, viitattu 16.9.2014

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (2014). Työpajatoiminta 2013.

Wrede Georg Henrik (2014). Puheenvuoro Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan kutsuseminaarissa "Yhteiseen ymmärrykseen sosiaalisesta vahvistamisesta" 27.5.2014.

Valtiontalouden tarkastusvirasto(2014). Tuloksellisuustarkastuskertomus. Nuorisotyöttömyyden hoito. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 8/2014. https://www.vtv.fi/files/4117/8_2014_Nuorisotyottomyyden_hoito.pdf (viitattu 11.9.2014).

Liite 1

HAASTATTELURUNKO: ETSIVÄT NUORISOTYÖNTEKIJÄT

Organisaation etsivän työn kohderyhmä

- Mitä kautta nuoret tulevat etsivään työhön?
 - Mitkä ovat eri tahojen kautta ohjautuneiden nuorten osuudet suunnilleen (ei kaivata tarkkoja tietoja).
- Millaisia ovat tavoitettujen nuorten tyypilliset elämäntilanteet?

Etsivän työn palveluprosessi ja tarjottavat palvelut

- Tyypillisimmät palveluprosessit ja niiden kestot?
 - Millaista tukea nuoret tarvitsevat?
 - Millaisia palvelutarpeita heillä on?
- Miten nuoret kiinnittyvät tarjottuihin jatkopalveluihin ja millaisia ovat tyypillisimmät jatkopolut?

Yhteistyö työpajojen kanssa

- Millainen merkitys työpajoilla etsivälle työlle on?
- Kuinka paljon nuoria ohjautuu etsivästä työstä pajoille?
- Millaista konkreettista yhteistyötä tehdään?
 - Kehittämistarpeet?
- Näkemykset malleista, joissa paja ja etsivä työ ovat saman katon alla?

Yhteistyö Nuotta-valmennuksen kanssa

- Kokemuksia Nuotasta: onko osallistunut nuorten kanssa Nuottaan?
 - Jos ei: miksei?
 - Jos on: saatu tuki työlle ja muu palaute?
 - Kehittämisehdotukset Nuottaan?

Yhteistyö muiden sidosryhmien kanssa ja palvelupuutteet

- Minkä yhteistyötahojen kanssa yhteistyö toimii?
- Kenen kanssa yhteistyö ei toimi, mitkä ovat yhteistyön kehittämistarpeet?
- Millaisista palveluista alueella on puutetta, mihin nuorten on vaikea päästä?

Verkostoituminen ja etsivien yhteinen kehittäminen

- Millaista yhteistyötä tehdään ja miten on verkostoiduttu muiden etsivien kanssa?
 - Osallistutaanko alueellisen koordinaatioryhmän/muun etsivien verkoston toimintaan?
 - Onko osallistuttu alueellisille etsivän nuorisotyön päiville?
 - Näiden hyöty työlle?
- Yhteisten koulutusten ja kehittämisen riittävyys?
- Onko tarpeen kehittää etsivän työn valtakunnallista organisoitumista?
 - Näkemykset AMET:in (Ammatillinen etsivä työ Suomessa ry) toiminnasta?
- Miten ollaan mukana nuorisolain mukaisessa nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa?

Työn tulokset ja vaikutukset ja tiedontuotanto

- Millaisia odotuksia työn tuloksiin kohdentuu oman organisaation, sidosryhmien, rahoittajan taholta?
- Millaisia tuloksia ja vaikutuksia työltä voidaan odottaa?
 - Onnistumiset ja saavutukset työssä omasta mielestä?
- Miten näitä voitaisiin mitata?
- Miten työtä dokumentoidaan?
 - Kokemukset PARent-järjestelmästä? Kehittämistarpeet?
 - Kokemukset OKM/ELY-kyselystä? Kehittämistarpeet?

Etsivän työn ydinelementit

- Mikä etsivässä työssä on erityistä?
 - Verrattuna muihin palveluihin?

Jos olisi rahaa ja resursseja

- Miten etsivää työtä pitäisi kehittää?
- Miten nuorten muuta palvelujärjestelmää pitäisi kehittää? Mitä tarvittaisiin?

Liite 2

HAASTATTELURUNKO: ETSIVÄ NUORISOTYÖ JA TYÖPAJATOIMINTA, ESIMIEHET

Lyhyt kuvaus oman kunnan etsivästä työstä/työpajoista

- a) Vastaako 1. etsivästä nuorisotyöstä 2. työpajatoiminnasta 3. molemmista?
- b) Miten monen kunnan alueella toimintaa?

Raportointi esimiehille

- Miten työnteekijät raportoivat työstään esimiehille?
- Etenkin etsivää koskien: tietääkö esimies mielestään tarpeeksi työn luonteesta ja sisällöstä? Jos ei niin, miksi?
- Minkä yhteistyötahojen kanssa yhteistyö toimii johtotasolla (esim. muiden hallintokuntien esimiehet)?
- Kuinka hyvin kunnan poliittinen johto ja ylemmät virkamiehet tuntevat etsivän nuorisotyön ja työpajat?

Nuorten palvelujärjestelmän (syrjäytymisvaarassa olevia nuoria varten olevat palvelut) toimivuus kunnassa

- Oman organisaation asema kunnan nuorten palvelujärjestelmässä?
- Mitä hyvää oman kunnan nuorten palvelujärjestelmässä on?
- Mitä kehitettävää oman kunnan nuorten palvelujärjestelmässä on?

Yhteistyö muiden sidosryhmien kanssa ja palvelupuutteet

- Kenen kanssa yhteistyö ei toimi, mitkä ovat yhteistyön kehittämistarpeet?
- Millaisista palveluista alueella on puutetta, mihin nuorten on vaikea päästä?
- Hyvät käytännöt oman kunnan sidosryhmäyhteistyössä?
- Kehittämistarpeet, haasteet oman kunnan sidosryhmäyhteistyössä?

Verkostoituminen ja yhteinen kehittäminen

- Yhteistyö muiden kuntien etsivän/työpajojen esimiesten kanssa?
 - Hyöty omalle työlle?
 - Onko yhteistyössä jotain kehitettävää?
- Onko osallistuttu alueellisille etsivän nuorisotyön/työpajojen päiville?
 - Näiden hyöty työlle?
- Yhteisten koulutusten ja kehittämisen riittävyys?

Miten ollaan mukana nuorisolain mukaisessa nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa?

- Onko itse mukana kunnan nuorten ohjaus- ja palveluverkostossa (perustelut jäsenvalinnalle)?
- Millaista tietoa viedään verkoston kokouksiin etsivästä/työpajatoiminnasta?
- Hyödynnetäänkö työntekijöiltä saatavaa tietoa verkostotyöskentelyssä, miten (raportointimenetelmät)?
- Tarpeet kehittää ohjaus- ja palveluverkoston työtä etsivän työn/työpajatoiminnan näkökulmasta?

Työn tulokset, vaikutukset ja tiedontuotanto

- Millaisia odotuksia työn tuloksiin kohdentuu oman organisaation, sidosryhmien, rahoittajan taholta?
- Millaisia tuloksia ja vaikutuksia työltä voidaan odottaa?
 - Onnistumiset ja saavutukset työssä omasta mielestä?
 - Miten näitä voitaisiin mitata?
- Miten työtä dokumentoidaan?
 - Kokemukset PARent-järjestelmästä? Kehittämistarpeet?
 - Kokemukset OKM/ELY-kyselystä? Kehittämistarpeet?
 - Onko käytössä muita toiminnan raportointi-/laatuja-järjestelmiä (ARVI, VATT, Imba, Melba, STL jne.), millä perusteella valittu tietty järjestelmä, jos sellainen käytössä?
 - Saako etsivästä/työpajoista koontitietoja käytössä olevan järjestelmän avulla?
 - Käytössä olevien järjestelmien ja niistä saatavan tiedon hyödyllisyys toiminnan kehittämiseksi? Millainen tieto auttaa toiminnan kehittämisessä?
 - Onko jotain tietoa, mikä puuttuu tai jokin ajankohtainen asia/kysymys, josta tarvittaisiin syvempää tietoa?

Jos olisi rahaa ja resursseja

- Miten etsivää työtä/työpajatoimintaa pitäisi kehittää valtakunnallisella tasolla? Mitä TPY voisi tehdä?
- Miten nuorten muuta palvelujärjestelmää yleisellä tasolla pitäisi kehittää? Mitä tarvittaisiin?

A decorative circular pattern of blue and orange dots of varying sizes, connected by a thin grey line, framing the central text.

Etsivien ja työpaja- valmentajien kokemuksia Nuotta-valmennuksesta

ELISA LIPPONEN

Sisällys

1. Johdanto	102
Nuotan alkuvaiheet	103
Nuotta-mallit	104
Marttisen malli	104
Villa Elban Myötätuuli-valmennus	105
2. Etsivien ja työpajavalmentajien Nuotta-	
kokemukset	106
Nuorisokeskukset ympäristönä	106
Osallistumispäätös	108
Yhteistyö Nuotta-koordinaattoreiden kanssa	109
Nuotan hyödyt nuorille	110
Hyödyt työpajojen ja etsivien työhön	112
Käytännön järjestelyt	114
Maantieteellinen kattavuus	114
Nuotan maksuttomuus	115
3. Kehittämistarpeet	
Nuotan aloitus, lopetus ja ajankäyttö	116
Palautekäytännöt	117
Miten nuoret saadaan mukaan Nuottaan	117
Tiedotus ja markkinointi	118
Nuotta osaksi työpajojen vuosikelloa	119
4. Pöätelmät	120
Viitteet	121
Lähteet	121

1.

Johdanto

Tämän kartoituksen tarkoituksena on koota nuorisokeskusten järjestämään Nuotta-valmennukseen osallistuneiden työpajavalmentajien ja etsivän nuorisotyön tekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia Nuotasta sekä määrittää Nuotan roolia osana opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuutta. Aiemmin Nuottaa on tarkasteltu Nuotta-koordinaattoreiden ja nuorisokeskusjohtajien (järjestävä taho)¹ ja nuorten näkökulmasta².

Selvitystä varten on tehty 14 puhelinhaastattelua. Kaikki haastateltavat olivat osallistuneet ryhmänsä kanssa Nuotta-valmennukseen vähintään kerran.

Nuotta-koordinaattorit³ lähettivät vuonna 2012 tai sen jälkeen valmennukseen osallistuneiden etsivän nuorisotyön ja työpajojen yhteystiedot. Haastateltavat valittiin heidän joukostaan satunnaisesti varmistaen kuitenkin, että etsiviä ja työpajoja oli suurin piirtein yhtä paljon ja että maantieteellinen edustus oli jokseenkin tasainen. Haastatteluiden pohjana toimi kysymyspatteristo (ks. liite 1), jota ei kuitenkaan seurattu orjallisesti vaan haastateltaville annettiin tilaa kertoa näkemyksistään vapaasti. Aineistoa täydennettiin Valtakunnallisen työpajayhdistyksen (TPY) alueellisten verkostojen tapaamisissa tehdyillä haastatteluilla ja keskusteluista kerätyllä aineistolla. Lisäksi etsivien ja työpajavalmentajien haastattelujen jälkeen haastateltiin opetus- ja kulttuuriministeriön edustajaa sekä ELY-keskusten⁴ edustajia, joiden vastuualueeseen Nuotta-valmennus kuuluu. Kartoitus on toteutettu osana Valtakunnallisen työpajayhdistyksen toteuttamaa ja OKM:n rahoittamaa Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoimintaa.

Vastauksissa Nuotta koettiin kautta linjan erittäin hyödylliseksi ja toimivaksi palveluksi, joka antoi mahdollisuuden uudenlaiseen tekemiseen nuorten kanssa.

”Näillä (Nuotta-valmennuksilla) me voidaan juuri vahvistaa näiden nuorten hyviä puolia.” Etsivä

Etenkin vaikutukset nuorten itsetuntoon olivat vastaajien mukaan huomattavat. Myös irrottautuminen arjesta ja tutusta ympäristöstä antoi nuorille mahdollisuuden tarkastella elämäänsä ja pohtia tulevaisuutta. Nuotan jälkeen nuoren ja ohjaajan välinen luottamus oli kasvanut, mikä paransi yhteistyötä työpajoilla ja etsivän työn arjessa merkittävästi.

Suurin haaste on saada Nuottaa eniten tarvitsevat nuoret lähtemään mukaan. Vastaajien Nuotta-kokemukset olivat niin positiivisia, että kehittämistarpeita oli toisinaan hankala kaivaa esille. Kehittämistä vaatii myös tiedottaminen ja markkinointi. Nuotan roolin vakinaistaminen osaksi etenkin työpajojen vuosikelloa helpottaisi valmennukseen lähtöä.

Nuotan alkuvaiheet

Nuotta-valmennus aloitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella vuonna 2010. Sen perustana on toiminnallinen ja kokemuksellinen pedagogiikka, joten mukana on paljon elämys- ja seikkailutoimintaa sekä muita toiminnallisia aktiviteetteja. Ryhmämuotoisten toimintojen lisäksi valmennukseen kuuluu myös yksilöllinen tuki. Nuotan tavoitteena on vahvistaa arjenhallintaa ja kehittää taitoja, joita tarvitaan opinnoissa ja työelämässä.

Nuotta-valmennus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön sosiaalisen vahvistamisen palvelukokonaisuuteen. Sen muita osia ovat työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö. Nuotta myös tukee lapsi- ja nuorisopoliittista kehitysohjelmaa sekä nuorisotakuun toteutumista. Vuonna 2013 OKM myönsi nuorisokeskuksille 450 000 € koordinaattorien palkkaukseen ja Suomen nuorisokeskussyhdistykselle (SNK ry) 480 000 € valmennusten toteutuskuluihin (valmennuskassa), 50 000 € valtakunnallisen koordinaattorin palkkaukseen ja 20 000 € toiminnan edistämiseen valtakunnallisesti.

Vuoden 2011 elokuusta lähtien Nuotalla on ollut oma valtakunnallinen koordinaattori, jonka tehtäviin kuuluvat mm. kehittämis-työ, raportointi ja tiedotus. Monet tehtävistä hoidetaan yhteistyössä nuorisokeskusten Nuotta-valmennuksen toteuttamisesta vastaavien Nuotta-koordinaattoreiden kanssa. Nuotan ohjausryhmällä on asiantuntijarooli.

Nuotta-valmennusta järjestetään yhdeksässä valtakunnallisessa nuorisokeskuksessa: Anjalassa, Hyvärilässä, Marttisissa, Metsäkartanossa, Oivangissa, Piispalassa, Syötteellä, Villa Elbassa ja Vasatokassa. Nuorisokeskusten yhteistyöelimenä toimii SNK, jonka keskeisin tavoite on nuorisokeskusten toimintaedellytysten kehittäminen. SNK on myös OKM:n nimeämä valtakunnallinen nuorisotoimialan palvelu- ja kehittämiskeskus, jonka tehtävänä on osallistava kasvatus, leirikoulutoiminta, seikkailukasvatus, ympäristökasvatus sekä sosiaalinen nuorisotyö.

Nuotta käynnistettiin, koska sen kaltaiselle palvelulle oli selkeä tarve. OKM halusi tarjota lisää välineitä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen: tarvittiin sosiaalista vahvistamista. Alkuvaiheessa ministeriön ohjaus oli väljää ja nuorisokeskuksia jopa kannustettiin etsimään erilaisia toimintamalleja⁵. Alkuperäinen ajatus oli, että nuorisokeskuksissa järjestettävään Nuotta-valmennukseen voidaan lähettää oikeastaan kuka tahansa nuori, jonka uskottiin hyötyvän toiminnallisesta luontoympäristössä tapahtuvasta valmennuksesta. Pian kuitenkin huomattiin, että malli oli nuorten elämäntilanteet huomioiden kestävä. Nuottaan osallistuminen vaatii nuorelta esimerkiksi tietynlaisen vuorokausirytmien. Nuotan kohderyhmäksi tarkentuivat lopulta työpajanuoret sekä etsivän nuorisotyön asiakkaat.

Nuotan paikka nuorisotyökentällä löytyi vähitellen. Alkuaikojen keskeinen haaste Nuotalle oli, että se oli niin sanotusti valtiovaltion sisällä kahdellakin eri tavalla. Yhtäältä Nuotta oli irrallaan muusta nuorisotyökentästä, ja toisaalta se oli myös irrallinen osa nuorisokeskusten sisällä. Nuorisokeskuksissa uutta tulokasta pidettiin aluksi irrallisenä projektina, johon oli juuri sen projektiluonteen vuoksi vaikea sitoutua.

Nuotta kuitenkin avautui, ja nyt sitä voidaan pitää vakinaisena toimintana. Tätä edesauttaa Nuotalle luotu vakaa hallinnollinen struktuuri, joka pitää sisällään ministeriön suunnalta tulosneuvotteluja ja hallinnollista ohjausta. Sen rooli on vakiintunut myös nuorisokeskusten sisällä. Nuotan ja sen ohjausryhmän roolien vahvistuttua ja vakiinnuttua ministeriö on taas voinut löysätä ohjaavaa otettaan.

OKM:n edustajan mukaan Nuotassa alkuvaiheen ponnisteluissa mukana olleilla toimijoilla oli vankka kokemuspohja. Heidän ansiostaan Nuotta on nykyisin varsin toimiva konsepti. Myös tämän selvityksen tulokset tukevat näkemystä.

Nuotan avautumisesta ja positiivisesta kehityksestä huolimatta kehittämishaasteita vielä löytyy. Keskeinen kysymys tulevaisuu-

den kannalta on, kehitetäänkö Nuotta-valmennusta yhtenäisenä mallina ja kuinka suuria eroavaisuudet eri nuorisokeskusten Nuotta-mallien välillä ovat. Rahoittajan toiveena on yhtenäisen Nuotta-valmennuksen kehittäminen. On syytä korostaa, että yhtenäinen Nuotta ei tarkoita sitä, että valmennusten pitäisi olla identtisiä. Sen sijaan nuorisokeskusten toivotaan edelleen hyödyntävän erityisosaamistaan. Tärkeää on, että Nuotta-valmennuksen brändi olisi tunnistettavissa nuorisokeskuksesta riippumatta. Seuraavaksi käydään läpi erilaisia Nuotta-malleja.

Nuotta-mallit

Etenkin alkuvaiheessa nuorisokeskukset saivat kehittää valmennusta suhteellisen vapaasti. Näin ollen eri nuorisokeskusten painotukset poikkeavat toisistaan. Tästä huolimatta eri Nuottat, kahta lukuun ottamatta, muistuttavat toisiaan siinä määrin, että haastatteluissa saatujen vastausten perusteella oli yleensä mahdollon tunnistaa, minkä keskuksen Nuottaan vastaaja oli osallistunut.

Nuotta-valmennuksen yhteisen palvelukuvauksen mukaan yleisimmät Nuotta-mallit ovat kahden vuorokauden intensiivivalmennus ja viiden päivän päivävalmennus⁶. Tähän kartoitukseen valikoituneista haastateltavista ylivoimainen enemmistö oli osallistunut nuorten kanssa kahden vuorokauden intensiivivalmennukseen, useamman päivän jaksot olivat harvinaisempia. Jokaiseen valmennukseen tulee sisällyttää toiminnallisia aktiviteetteja, kädentaitoja, ryhmätehtäviä, ryhmä- ja yksilökeskusteluja sekä arjen teemojen käsittelyä ja niiden harjoittelua käytännössä.

Kohderyhmänä ovat 13–28-vuotiaat nuoret, jotka ovat jääneet tai vaarassa jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Ryhmät kootaan etsivän työn asiakkaista sekä työpajanuorista, jotka lähtevät valmennukseen yhdessä oman valmentajansa

tai etsivänsä kanssa. Valmentaja tai etsivä osallistuu moniin aktiviteetteihin nuoren rinnalla. Nuotta-koordinaattori on laatinut valmennusjaksolle koulumaisen lukujärjestyksen, jota pyritään noudattamaan. Pidemmissä valmennuksissa nuorelle tehdään kirjallisena yksilöllinen jatkosuunnitelma, jossa sovitaan jatkotoimenpiteistä, kuten hakeeko nuori kouluun vai siirtyykö hän kenties johonkin toiseen toimenpiteeseen⁷. Osallistujat voivat vaikuttaa valmennuksen sisältöihin. Kartoituksessa esitellään erilaisia Nuotta-valmennuksen toteuttamistapoja ja valittuja teemoja tapausesimerkkien kautta.

Nuorisokeskuksista Marttisen Nuotta-malli ja etenkin Villa Elban Myötätuuli poikkeavat sen verran muista, että niiden erityispiirteitä on syytä käydä erikseen läpi. Myötätuulta koskevat haastattelut käydään läpi samassa yhteydessä.

Marttisen malli

Marttisen Nuotta-malli poikkeaa hieman muista. Nuottaan ei aina lähde valmista ryhmää pajalta tai etsivästä työstä, vaan nuori lähtee valmennukseen usein ilman omaa ohjaajaa. Nuorelle valitaan sopiva ryhmä taustatietojen ja/tai tutustumiskäynnin perusteella. Nuorelle tarjotaan vahvaa ja kokonaisvaltaista yksilöllistä tukea.

”Yksilöllisesti räätälöitiin nuorelle ryhmä, että siellä oli vertaistukea. (...) sen pohjalta, mitä minä tiesin nuoresta ja mitä koordinaattori mietti mihin ryhmään olisi hyvä tulla.” Yksilövalmentaja

Valmentaja tai etsivä osallistuu Nuottajakson päätteeksi palautesessioon, jolloin käydään yhdessä läpi valmennuksen taustatietoja ja esille nousseita asioita ja rakennetaan jatkosuunnitelmia. Mikäli nuori osallistuu jatkovalmennukseen Marttisissa, on tapana, että myös työpajavalmentaja tai etsivä lähtee tälle jaksolle mukaan.

”Nuori kävi tutustumassa ja teki sen jälkeen päätöksen, lähteekö hän jaksolle. Yleensä kaikki kyllä meni. Ja se palautekäytäntö oli sellainen, että nuoren ohjaaja meni jakson jälkeen mukaan ja käytiin anti ja sisältö läpi. Minkälaisia asioita oli nuorisokeskuksessa noussut esille ja mitkä vaativat vielä paneutumista enemmän. Niin se käytiin läpi niin, että paikalla oli nuori, lähettävä taho ja koordinaattori. Kaikki ne asiat avoimesti puhuttiin, vaikeetkin asiat ja sitten sellaiset hyvät asiat. Sen pohjalta alettiin paikallisesti rakentaa, jos piti jotain muuttaa, niin muutettiin ja mietittiin yhdessä, mitä siinä pitäisi tehdä. (...) Ja mietittiin milloin se nuori tulisi takaisin sinne Marttisiin ja sieltä soitellaan, miten asiat on edennyt. Nuori meni uudella jaksolle käymään ja sitten ohjaaja vielä osallistui. (...) Se kaikki toiminta välitti nuorelle, että hän on tärkeä ja häneen halutaan satsata ja hänen asioillaan ja tekemisillään on merkitystä.” Yksilövalmentaja

Vastauksissa korostui, että Marttisen Nuotassa nuorelle oli välittynyt tunne välittämisestä ja yksilöllisestä tuesta.

Villa Elban Myötätuuli-valmennus

Villa Elban Myötätuuli-valmennus poikkeaa muista Nuotta-valmennuksista selvimmin. Villa Elban tapauksessa on huomioitava, että haastatellut eivät ole itse olleet mukana Myötätuuli-valmennuksessa, joten heidän kokemuksensa perustuvat ohjausvaiheeseen, nuorten kertomuksiin ja nuorisokeskuksen kanssa tehtyyn yhteistyöhön.

Myös Villa Elbassa järjestetään intensiivivalmennusta, mutta pääsääntöisesti jaksot ovat siellä pidempiä. Haastateltavien mukaan tyypillinen jakso kestää neljä viikkoa

ja valmennusta on viitenä päivänä viikossa. Jakson aikana käydään läpi eri teemoja huomioiden yksilöiden halut ja tarpeet. Yhdessäolo ryhmässä ja sen opettelu on tärkeä osa valmennusta. Jakson aikana suunnitellaan myös tulevaisuutta ja jatkoon kannalta tärkeitä tutustumiskäyntejä esimerkiksi yrityksiin.

Nuoria ohjataan Myötätuuleen erilaisista tilanteista, esimerkiksi päihdetyön, etsivän työn, työvoimahallinnon ja oppilaitosten kautta. Se täyttää paikallisessa palveluverkossa olevaa aukkoa. Haastateltavan mukaan esimerkiksi kuntoutuksessa oleville tai sairaslomalta palaaville nuorille on vaikea löytää sopivia palveluita, usein niitä ei ole.

Haastateltavat kertoivat, että nuoret olivat kokeneet paikan ja valmennusotteen rennoksi ja rajoista huolimatta vapaaksi. Kehuja oli saanut myös se, että nuoria kuunneltiin ja siihen oli varattu aikaa. Toiveena esitettiin, että myös joustavamman valmennuksen mahdollisuuksia voisi miettiä, sillä viisi päivää viikossa on monelle nuorelle liikaa. Tosin etsivän mukaan nuori oli kertonut, että hyvän sisällön vuoksi ohjelma ei ollutkaan liian raskas.

Yhden haastatellun mukaan Myötätuuli on ”nimenomaan alkupaikka, josta ei sitten jätäkään uudestaan kotiin”.

Myös Myötätuulessa nuoret oppivat arjenhallintaa sekä ryhmässä olemista ja toimimista, sosiaalista vahvistamista. Jakson aikana tehtiin myös tulevaisuuden suunnitelmia ja mietittiin sopivia jatkopolkuja.

Haastateltavat olivat ohjanneet nuoria Myötätuuli-valmennukseen. Lisäksi paja on ostanut Villa Elbasta ryhmäpäiviä eri teemoilla. Myötätuulen rooli nähtiin kuitenkin ennemmin alkuvaiheen, työpajajaksoa edeltävänä jaksena.

2.

Etsivien ja työpajavalmentajien Nuotta-kokemukset

Nuorisokeskukset ympäristönä

Haastateltavilta tiedusteltiin näkemyksiä nuorisokeskuksista toimintaympäristönä. Nuorisokeskuksen puitteita pidettiin erittäin toimivina. Harrastus- ja toimintamahdollisuuksien lisäksi sijaintia luonnon keskellä pidettiin tärkeänä. Jo pelkkä tutuista maisemista pois pääseminen oli monelle iso juttu.

Nuorisokeskukset sijaitsevat eri puolilla Suomea, joten jo pelkästään sen vuoksi ne ja Nuotta-valmennukset ovat keskenään jossain määrin erilaisia ja niiden painopisteet poikkeavat toisistaan. Lisäksi Nuotta-koordinaattoreiden taustat ja erityisosaaminen vaikuttavat valmennusten sisältöihin. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin, että nuorisokeskuksilla oli paljon yhteistä, ja Nuotan suhteen haastateltavat nostivat esiin samankaltaisia seikkoja riippumatta siitä, missä keskuksessa vastaaja valmennukseen oli osallistunut. Nuorisokeskusten puitteissa ei nähty puutteita, päinvastoin.

Nuorisokeskusten rauhallinen sijainti ja ympäröivä luonto olivat tehneet haastateltavien mukaan nuoriin vaikutuksen. Pelkkä vapaa-ajalla kävely ulkosalla ja maisemien ihaileminen olivat kokemuksia sinänsä. ”Keskellä metsää” kauppojen tai muiden ”kiusauksiin houkuttelevien” palveluiden puuttuminen antoi mahdollisuuden rauhoittua ja keskittyä valmennukseen.

”Aika harva meidän nuorista tulee lähteneeksi muuten luontoon, tai huomioi sitä niin paljon. Että jos asutaan kaupungin keskustassa, niin pyöritään siinä keskustassa. Että tavallaan toisenlaista näkökantaa.”

Yksilövalmentaja

Laadukkaat majoitustilat ja hyvä, säännöllisin väliajoin tarjottu ruoka olivat nuorten mielestä luksusta, ja usein jotain sellaista, mihin monet heistä eivät olleet tottuneet.

”Kyllähän ne resurssit ja ne puitteet on aivan mahtavat. Ei me voitais tarjota sellaista millään varsinkin, kun on kaikki säästöpaikneet niskassa. Ja kyllä se ympäristön vaihtaminen tekee semmoisen rentoutumisen.”

Etsivä

”Se mökki oli heille kyllä luksusta. Musta tuntuu, että he kokivat sen sellaisena, että meitä arvostetaan, kun ei ollut sen tapainen, että mennään johonkin leirikeskukseen, jossa on kuudet kerrossängyt samassa huoneessa. (...) Ja sitten oli sellaisia, jotka eivät olisi kuuna päivänä lähteneet, jos he olisivat joutuneet olemaan useamman ihmisen kanssa samassa huoneessa.” Yksilövalmentaja

Myös nuoret itse huomasivat, että heihin panostettiin. Yksilövalmentajan mukaan nuori oli kertonut jälkikäteen huomanneen-

sa, kuinka häneen panostettiin hyvän ruuan ja toimivien puitteiden muodossa, häntä kuunneltiin ja häneen keskityttiin. Nuotta oli tuntunut vaikeista asioista huolimatta lomalta. Vastapainoksi nuori oli halunnut tehdä yksilövalmentajansa ylpeäksi panostamalla valmennukseen itsekin. Nuori oli myös kertonut, että kukaan ei ollut ollut hänestä ennen Nuotta ylpeä. Myös myönteisellä palautteella oli ollut suuri, sosiaalista vahvistamista tuottava merkitys. Haastateltavan mukaan positiivinen palaute oli antanut nuorelle potkua niin sanotusti oikeaan suuntaan. Nuori halusi opiskelemaan ja päästä mukaan työelämään.

”Hän halusi olla sen arvoinen, kun hän näki miten häneen panostetaan. Se oli paljolti Nuotan ansiota, koska meillä yksilövalmentajilla ei ole antaa kuin paljaat kätemme ja apumme.” Yksilövalmentaja

Merkittävimmäksi tekijäksi nostettiin kuitenkin uusi ympäristö, joka antoi mahdollisuuden tarkastella elämää etäämmältä ja rauhassa.

”Sehän just se ympäristö niinku koko juttu. [...] Kun mennään pois normi ympäristöstä, se on se iso juttu.” Etsivä

”Kun nuori pääsi pois kotoa, siitä arjesta, ja tiesi, että nyt keskitytään häneen ja hänen asioihin ja hän sen hyväksyi ja sitoutui siihen, niin sitä kautta tuli se hyöty nuorelle.” Yksilövalmentaja

Tiloja ja välineitä aktiviteetteihin pidettiin erinomaisina. Kiitosta sai myös se, että mielekästä ja monipuolista toimintaa pystytään järjestämään vuodenajasta riippumatta. Harrastusmahdollisuuksia oli myös iltaisin, kun varsinaista ohjelmaa ei ollut. Esimerkiksi saunan lämmitys, vapaassa käytössä oleva kota ja frisbee-golf mahdollistivat nuorille mielekkään toiminnan myös keskenään.

”Kun on toimivat tilat, niin nuorellekaan ei tule sellainen olo, että on pukattu keskelle metsää.” Yksilövalmentaja

Nuorisokeskusten arvomaailma (yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, terveet elämäntavat, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen) nousi myös esiin ja toi näkökulmia keskusteluihin. Vastauksissa nousi usein esiin myös päihteettömyys. Kun päihteitä ei voi ostaa eikä käyttää, riskit pienenevät.

CASE 1 PÄIhteetön PÄTKÄ STARTTIPAJANUORILLE

Starttipajan ryhmässä useat pojat käyttivät säännöllisesti päihteitä, lähinnä alkoholia ja kannabista. Nuotan päihteetön pätkä pakotti pojat katkaisemaan päihteiden käytön hetkeksi.

”Herääminen siihen, että päihteiden käyttö on ongelmallista. (...) Se heille konkretisoitui, kun oltiin kolme päivää porukassa eivätkä he käyttäneet mitään siinä ja huomasivat ihan fyysiset

oireet siitä. Se oli sellainen keskustelun herättäjä siinä, että ehkä se onkin isompi ongelma kuin olette antaneet ymmärtää.” Yksilövalmentaja

Fyysisten oireiden huomaaminen ja tiiviin yhdessäolon aikana käydyt keskustelut antoivat yksilövalmentajan mukaan hyvät lähtökohdat pohtia, mikä päihteiden vaikutus on ja mitä niiden kanssa tehdään seuraavaksi.

”Periaatteessa sitä voitaisiin järjestää missä tahansa muussakin leirikeskuksessa, mikä ei olisi nuorisokeskus. Mutta siellä on tietynlaiset arvot, ja kyllähän se on hyvä, että jutellaan nuorten kanssa, että ollaan nuorisokeskuksessa ja sitten siellä saattaa nähdä muita nuoria. Mutta luulisin, että sitä voitaisiin järjestää muuallakin. (...) Jos on pätevät ohjaajat ja toimivat tilat, niin ne samat arvot voidaan siirtää muuallekin.” Etsivä

Mikäli Nuottaa alettaisiin jossain vaiheessa järjestää nuorisokeskusten ulkopuolella, esimerkiksi leirikeskuksissa, se vaatisi toimivat puitteet ja osaavan henkilöstön. Lisäksi arjesta irrottautumisesta pidettiin ehdottoman tärkeänä. Tällä hetkellä on kuitenkin hyvin epätodennäköistä, että Nuotta siirtyisi nuorisokeskusten ulkopuolelle.

Osallistumispäätös

Tieto pajoille ja etsiville Nuotta-valmennuksesta on levinnyt erilaisia reittejä: erilaisten tapahtumien kautta (Nuori 2013, etsivän työn päivät) tai paikan päällä vierailneiden Nuotta-koordinaattoreiden kertomuksista. Sana Nuotasta on kiirinyt myös kollegoiden ja TPY:n Pajainfon kautta. Ryhmätoiminnasta kiinnostuneet valmentajat ja etsivät olivat myös hakeneet itse aktiivisesti tietoa mahdollisuuksista internetistä.

Haastateltavia houkutteli Nuotta-valmennukseen se, että vastaavaa toimintaa ei olisi muuten mahdollista järjestää. Uudella ympäristöllä ja uudentyyppisillä haasteilla uskottiin olevan positiivinen vaikutus nuoriin. Nuotan toiminnallisuus, ryhmäytyminen, päihteettömyys ja ryhmän mukaan laadittu ohjelma olivat muita vetäviä tekijöitä. Nuorten uskottiin saavan valmennuksesta apua arjenhallintaan, rohkeutta ja kohennusta itsetuntoon. Nuottaan lähdettiin avoimin mielin hakemaan uutta työkalua nuorten tukemiseen. Nuottaan mukaan lähteneitä tahoja kiinnosti myös nähdä, mitä yhteisistä

kokemuksista ihan erilaisessa ympäristössä saa irti.

”Hetimitapahtuu erilaisia asioita, kun lähdetään täältä omalta paikkakunnalta vähän tuonemmaksi.” Etsivä

”Jos nuoret pystyy mitä vaan tukea saamaan siihen elämään ja arkeen, niin kaikki on tervetullutta ja sitä pitää kokeilla. Sillä tavoin avoimin mielin lähdettiin siihen mukaan ja ihan ensimmäisten nuorten kohdalla siitä tuli niin hyvää palautetta, että jatkettiin toimintaa.” Yksilövalmentaja

”Odotukset olivat sen ryhmään mukaan, että saisivat uskallusta lähteä johonkin. Oli niin kuin jo voitto, että mä sain sen verran porukkaa mukaan. (...) Nuoret (pajalla) ovat sellaisia, etteivät oikein uskalla lähteä tästä kotiseudultaan minnekään.” Yksilövalmentaja

”Odotuksena oli se, että pojat lähtisivät mukaan ja heille olisi sellainen päihteetön jakso ja erilaisia kokemuksia. (...) Se että päästiin pois tästä normi piiristä oli se isoin juttu.” Yksilövalmentaja

”On nuoria, jotka eivät ole uskaltaneet rip-pikouluun mennä tai siitä on jäänyt huonoja kokemuksia. (...) Haluttiin antaa positiivinen leirikokemus. Ja toiseksi on nuoria, jotka eivät uskalla lähteä kotoaan. Mutta tuonne lähtivät kuitenkin.” Yksilövalmentaja

”Me enemmänkin haluttiin aktiviteetteja nuorille, jotka ovat sosiaalisesti arkoja ja jotka eivät kokeile mitään uutta mokaamisen pelossa.” Yksilövalmentaja

Aktiivinen markkinointi on vaikuttanut nuorisokeskuksen valintaan, mutta silti sijainti vaikutti olevan keskeisin tekijä. Haastateltavista useimmat päätyivät lähimpään nuorisokeskukseen. Mutta esimerkiksi Lapin lähdettiin Etelä-Suomesta hakemaan täysin uusia maisemia. Nuotta koettiin

myös edulliseksi tavaksi hankkia nuorille kokemuksia toiminnallisuudesta. Tiukassa taloudellisessa tilanteessa matkojen hinta vaikutti nuorisokeskuksen valintaan merkittävästi. Esimerkiksi työpajalta, jolta aiemmin oli käyty Nuotassa ympäri Suomea, käydään nykyisin vain lähimmissä nuorisokeskuksissa, koska ”raha ratkaisee”.

”Kun meillä kaupungilla on rahat vähissä, ei ole ollut mahdollisuuksia muunlaiseen retkitoimintaan nuorten kanssa tehdä. Ja kun pajat olivat aika loppupuolella, haluttiin saada yhteinen, vähän pidempi yhdessä-olojuttu ja että lähdetään johonkin vähän kauemmas eikä olla täällä pajatiloissa.”
Yksilövalmentaja

Nuottaan voidaan lähteä pajajakson eri vaiheissa.

”Osa on lähtenyt sinne, niin että on ollut aika alkuvaiheessa pajaa. Itse olen sitten niin, että paja on ollut loppupuolella tai ainakin puolessa välissä.” Yksilövalmentaja

Tavoitteena on kuitenkin aina ollut ryhmäytyminen ja yhteisten kokemusten hankinta.

Nuotta-koordinaattorin ammattitaito ja hyvät kokemukset puolestaan saivat etsivät ja pajatoimijat palaamaan samaan nuorisokeskukseen.

Yhteistyö Nuotta-koordinaattoreiden kanssa

Ohjelman räätälöinti Nuotta-koordinaattoreiden kanssa sai haastateltavilta kiitosta. Käytännöt vaihtelivat koordinaattoreiden mutta myös ryhmien mukaan. Esimerkiksi liikuntarajoitteisille on saatu tarvittaessa esteettömät majoitustilat ja sopivia aktiviteetteja. Kaikilla ryhmillä ei ollut erityistoiveita tai -tarpeita. Tällöin lähettävät tahot luottivat Nuotta-koordinaattorin kykyyn suunnitella toimiva paketti.

”Sisältöjen valinta on ollut niin joustavaa, että mä en oikein osaa sanoa siihen toimintaan mitään kehitettävää.” Etsivä

Yksi toimintamalli oli, että ennen valmennusta työpajoille ja etsiville tarjottiin ohjelmavaihtoehtoja ja -teemoja, joista valittiin yhdessä sopivimmat. Osallistuvien nuorten taustat vaikuttivat ohjelmavalintoihin ja mahdolliset erityistoiveet huomioitiin vastaajien mukaan hyvin. Ohjelman suunnittelua kuvattiin useampaan kertaan helpoksi prosessiksi.

”Oli helppo mennä ja olla, eikä tarvinnut miettiä, mitä nyt tapahtuu. Tiedettiin koko ajan mitä ja miksi.” Yksilövalmentaja

Koordinaattoreiden toimivien suunnitelmien ansiosta etsivien ja valmentajien ei tarvinnut itse uhrata aikaa ohjelman suunnitteluun, eikä se näin ollen häirinnyt arkityötä.

”Omien työkiireiden vuoksi (...) siihen ei tarvinnut panostaa, vaan minusta oli ihanaa, että se (ohjelma) tuli niin valmiina.” Yksilövalmentaja

Myös paikan päällä asiat hoituivat moitteetta. Nuotta-koordinaattorit olivat haastateltavien mukaan asiantuntevia ja hyviä persoonia, joiden ammattitaitoon pystyi luottamaan. Monet ohjaajat kertoivat, että vastaavaa palautetta on tullut myös nuorilta.

”Iso merkitys on sillä, minkälaisia vetäjät ovat persoonina. (...) Että siellä on sellaisia persoonia ja tyyppejä, että he (nuoret) viihtyvät ja kokevat, että heidät on otettu huomioon. Että nuorilta se palaute on ollut positiivista.” Etsivä

”Hetimitä siellä valkeni tämän työntekijän taidokkuus ja kyky toimia nuorten kanssa. (...) Jos kymppi ois paras arvosana, niin mä voisin antaa vaikka 13 (yhteistyöstä). Se oli niin luontevaa ja mutkatonta.” Yksilövalmentaja

CASE 2 HEMMOTTELUA TYÖPAJANUORILLE

Yhdelle tytöistä koostuvalle työpajaryhmälle toivottiin teemaksi hemmottelua, ja se järjestyi. Ohjelmassa oli mm. hierontaa, ja ryhmä oli itse varautunut varustein, joilla illalla tehtiin keskenään jalkahoitoja. Valmennus ei ollut ”hömppää”, vaan sen merkitys itsetunnolle nousi esiin. Ryhmä alkoi näiden aktiviteettien kautta keskustella aiheista, kuten miltä minä näytän ja millaiseksi koen itseni.

Yksi ryhmän tytöistä kärsi paniikkihäiriöstä, jonka vuoksi oli ollut pakko miettiä etukäteen, miten nuorisokeskuksesta pääsi pois, mikäli hänen tilansa menee huonoksi. Pois ei kuitenkaan tarvinnut lähteä, sillä Nuotassa tyttö sai riemukkaan ”hepulin” ja

uskaltautui tanssimaan illalla, kun musiikki laitettiin soimaan. Muutenkin hänestä pursusi valmentajan mukaan ilo ja hän sai erittäin positiivisen kokemuksen.

Toinen tyttö puolestaan ei normaalisti vapaa-ajallaan tehnyt muuta kuin katsonut televisiota. Hän ei meinannut uskaltautua hierottavaksi. Kaksi päivää toimintaa seurattuaan hän kuitenkin suostui ja piti siitä kovasti.

Vaikutukset olivat niin positiiviset erityisesti minäkuvan ja vapautumisen suhteen, että yksilövalmentaja aikoo pitää hemmottelu-teeman ohjelmistossa myöhemminkin, erityisesti tytöille.

”Tosi hyvin menttiin sen mukaan, minkälainen ryhmä oli, eikä ollut pakkotekemisen tunnetta missään vaiheessa.” Yksilövalmentaja

Yhteydenpitoa ennen valmennusta pidettiin hyvänä ja riittävänä. OKM:stä toivottiin, että olisi syytä pohtia tarkemmin, tarjoaako esimerkiksi sosiaalinen media mahdollisuuksia koordinaattoreiden, valmentajien ja etsivien ja nuorten väliseen yhteydenpitoon ennen valmennusta ja/tai tarvittaessa sen jälkeen.

Nuotan hyödyt nuorille

Yksilötasolla Nuotan vaikutusten nähtiin vaihtelevan paljon. Lähes kaikkia vastauksia yhdisti kuitenkin yksi tekijä. Suurin hyöty nuorille oli vastaajien mukaan itsetunnon parantuminen, ja se mainittiinkin lähes jokaisessa haastattelussa. Itsetunnon kasvua tukivat periaatteessa kaikki Nuotan aktiviteetit alusta alkaen, sillä jo pelkkä Nuottaan lähteminen oli iso juttu.

”Omien rajojen rikkominen, että uskalsivat kokeilla ja tehdä asioita, mitä eivät olisi uneksineetkaan. Ja osalle se oli ihan pelkästään se, että saivat lähdettyä mukaan. Sekin saattoi aiheuttaa jo suunnatonta ennakkohdistusta.” Yksilövalmentaja

”Osalle oli tosi kova paikka lähteä johonkin, kun ne mieltää sen, että kun lähdetään johonkin reissuun siinä pitää olla ne päihteet mukana ja ne tietää, että nämä ovat päihteettömiä reissuja. Ja sitten kun he ovat lähteneet ja siellä onkin ollut tosi kivaa, se on ollut iso juttu heille.” Yksilövalmentaja

Monet valmennukseen osallistuneet nuoret kärsivät sosiaalisten tilanteiden pelosta. Nuotta-valmennus ”pakotti” nuoret sosiaalisuuteen ja toi lisää uskallusta sosiaalisiin tilanteisiin. Nuorten välille syntyi myös uusia kaverisuhteita, joiden merkitys korostui etenkin silloin, kun nuori oli muuten ollut yksinäinen. Jos ryhmään kuulumisen ja ryhmässä toimimisen on ollut haastavaa, Nuotta toi siihen korjaavia kokemuksia.

”Ryhmään kuuluminen on monella ollut haaste elämässä, niin saatiin sellainen korjaava kokemus, ehkä.” Etsivä

”...Koska monet niistä olivat olleet koulu-kiusattuja ja yksinäisiä, niin se (yhdessäolo ja hauskanpito) oli se iso juttu, kun sai olla jossain porukassa ja viettää iltaa.” Yksilövalmentaja

”Suurella osalla on paniikkihäiriöitä ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa, niin uskallettiin kuitenkin toimia siellä ryhmässä.” Yksilövalmentaja

Vastauksissa toistuivat usein maininnat uusista kokemuksista ja itsensä ylittämisestä sekä pelkojen voittamisesta seurannut itsetunnon ja itseluottamuksen kohoaminen. Uudet kokemukset olivat monenlaisia. Eksoottisemman jääkiipeilyn lisäksi esimerkiksi kuuden kilometrin matkan kävely metsässä oli joillekin osallistujille mieleenpainuvaa ja uutta.

”Mä näen, että toiminnallisuus, aktiivisuus ja yhteisöllisyys, ne ovat kuitenkin niitä tärkeitä ja niiden kautta sitten itsensä voittaminen ja itsetunnon kasvaminen.” Etsivä

”Ylipäätään nämä nuoret eivät ole kokeilleet mitään harrastustoimintaa ja se, että jos kokeilee ja epäonnistuu niin he eivät yritä uudestaan. Näissä valmennuksissa kokeillaan jotain uutta juttua, kuten jääkiipeilyä, ja sitten se menee sinne ja epäonnistuu ja me sitten kannustetaan yrittämään uudestaan, niin sitten ne on itsekkin ihan hämmästyneitä, että niin joo, kyllähän tässä voi näinkin käydä.” Etsivä

”Se riemu ja se ilo, joka paistaa näistä nuorista sen jälkeen, kun he pääsevät voittamaan sen tunteensa (pelon) ja he pääsevät onnistumaan, niin se on ihan mahtava.” Etsivä

Yhteisöllinen henki mahdollisti nuorten huomion, ettei epäonnistuminenkaan ole mikään maata kaatava asia. Nuotassa monet olivat myös huomanneet, että he osasivatkin useita asioita, kun vain uskaltautuivat kokeilemaan. Haastateltavat uskoivat, että kasvanut itseluottamus rohkaisee nuoria kokelemaan uusia asioita myös arkielämässään.

”Kun kokeilee uusia asioita siellä ja pääsee peloista irti, se tuo uudenlaista itseluottamusta kokeilla vähän muutakin, ja päästä sen oman mukavuusalueen ulkopuolelle.” Etsivä

”Itseluottamus tosi isona asiana.” Etsivä

Joillekin osallistujille Nuotta-valmennus oli ensimmäinen oikea loma. Nuotta tarjosi lomaa myös omasta arjesta. Se antoi nuorille tauon, jolla sai pohtia omaa elämää ja jatko-suunnitelmia kaikessa rauhassa.

”Aina tulee niin erilaisia asioita, kun ollaan paja-arjesta muualla (...) Se on minusta rikkaus. (...) Nuoristakin löytyy niin paljon uusia voimavaroja, kun tutustut niihin muualla kuin täällä työpajalla, niin se tuo uusia näkökulmia. Kun palataan tähän paja-arkeen, monilla on pitkä historia pajalla, se muotoutuu se oma rooli vähän erilaiseksi. Kun ollaan poissa tuolla, niin näkee vähän eri puolia.” Yksilövalmentaja

”On se rauha. Siellä ei tarvitse miettiä arkisia asioita, kuten onko rahaa ruokaan ja miten saa vuokran maksettua. (...) Voi niin kuin ottaa lomaa siitä omasta elämästä, joka aika monella on vähän hullunmyllyä ja asiat on aika sekaisin.” Yksilövalmentaja

Tuttuihin ympyröihin monella nuorella kuuluivat myös päihteet. Päihteettömyyttä pidettiin herättävänä tekijänä. Parin päivän päihteettömyyden myötä joillakuilla oli vieroitusoireita, jotka havahduttivat pohtimaan, onko päihteiden käyttö sittenkään hallinnas-

sa ja että se voi ylipäättään olla haitallista. Nuotta-valmennus osoitti, että mielekäs tekeminen tai oleminen ei edellytä päihteitä.

Ryhmäytyminen oli ollut monen valmentajan ja etsivän yksi keskeinen tavoite Nuottaan lähdettäessä ja se usein toteutuikin.

”Toki se ryhmäytyminen. (...) Ja sitten kun lähdettiin pois sieltä niin saattoi muistella, että olipa kivaa.” Yksilövalmentaja

Valmennus oli monelle ikimuistoinen kokemus, ja monet halusivat osallistua siihen uudestaan.

”Jotkut, jotka olivat mukana viimeksi, kyselevät nyt pääsisikö mukaan uudestaan. On jäänyt tosi monelle mieleen kyllä se.” Yksilövalmentaja

Hyödyt työpajojen ja etsivien työhön

Nuotan vaikutukset näkyivät valmennuksen jälkeen työpajojen ja etsivien arjessa. Etsivien ja pajatyöntekijöiden työtä Nuotta-val-

mennus on tukenut pääosin kahdella eri tavalla. Ensinäkin he ovat päässeet seuramaan nuorten toimintaa uudesta näkökulmasta.

”Meille ohjaajille oli erityisen tärkeä se, että siellä oli valmiiksi järjestetty ohjelma. Meille jäi se havainnoijan ja tarkkailijan rooli, mitä ei yleensä itsellä ole. (...) Kun joku muu veti sen, niin sai katsoa, miten nuoret reagoivat, ja se antoi paljon uutta informaatiota niistä nuorista.” Yksilövalmentaja

Toiseksi nuoren ja valmentajan tai etsivän välinen luottamus kasvoi. Nuotan aktiviteetit pistivät ohjaajat ja nuoret samalle viivalle. Kaikki saattoivat olla yhtä hyviä tai huonoja uusia lajeja kokeiltaessa. Tämä auttoi nuoria näkemään ohjaajan tavallisena ihmisenä ja edisti luottamuksen syntyä.

”Se on ehdottoman tärkeä satsaus sen tulevan yhteistyön kannalta. (...) Että se nuori näkee yksilövalmentajan sellaisissa arkiolosuhteissa tukka pystyssä, verkkarit jalassa yhtä taitamattomana kuin hän itsekkin jossain urheilulajissa. Ja siellä pääsee yksilövalmentaja itsekkin helpommin lähestymään

CASE 3 OMAA AIKAA YKSINHUOLTAJAÄIDEILLE

Kerättiin ryhmä nuoria yksinhuoltajaäitejä, jotka eivät olleet koskaan olleet lomalla missään. Heistä useat olivat jo lapsuuden kodissaan joutuneet huolehtimaan sisaruksistaan, koska isällä tai äidillä on ollut päihde- tai mielenterveysongelma tai vanhempi on ottanut uuden puolison, minkä seurauksena sisarukset ovat jääneet yleensä tytön harteille. Tyttö on sitten hyvin nopeasti irtaantunut lapsuudenkodistaan ja saanut hyvin nuorena lapsen. Hän on joutunut ottamaan vastuun sekä lapsuuden että omasta perheestään. Aikaa

lomaan, levähtämiseen tai ylipäättään sen miettimiseen, että miten tästä selviää ja pääsee elämässään eteenpäin, ei ole koskaan ollut.

Kun lapset ja lemmikit ovat hoidossa ja majoitustiloissa käydään keskusteluja samalla, kun puuhataan muuta, keskusteluissa oli alkanut nousta esiin yllättäviäkin asioita. Kun yhdessä nauretaan ja melkein itketään, kaikki olivat uskaltaneet heittäytyä avoimiksi. Myös vertaistuki korostuu, kun ryhmä on yötä samassa paikassa

sitä nuorta, rennosti ja luontevasti.” Yksilövalmentaja

Pidempi, tiivis yhdessäolo ja luontevat keskustelut, joita käytiin aktiviteettien lomassa ja jotka jatkuivat vielä illalla majoitus-tiloissa, vahvistivat luottamusta.

”Nuoriin on saatua luotua syvällisemmät välit ja ihan oikea keskusteluyhteys.” Etsivä

”Kun mä olen siinä näiden nuorten kanssa kolme päivää ilman mitään kiirettä, se syventää luottamussuhdetta siihen nuoreen tosi paljon. [...] Se parantaa vuorovaikutusta tosi paljon.” Etsivä

Tiivis yhdessäolo edesauttoi etenkin työpajanuorten ryhmäytymistä ja helpotti näin työskentelyä jatkossa. Vastaajien mukaan vaikutukset kantoivat pitkälle.

”Meillä on asiakkaita eri pajoilta, niin kaikki ryhmät eivät ole samassa paikassa. (...) Mutta ne, jotka oli mukana, niin niillä oli sellaisia yhteisiä kokemuksia. (...) Niitä käytiin läpi ja katsottiin kuviakin. Kyllä se ryhmäytti ihan eri tavalla, vaikka siinä oli sellaisia joilla ei ole muuten yhteistä taustaa vapaa-ajalla.” Yksilövalmentaja

”Ne keskustelut kantavat edelleenkin, kun starttilaiset ovat siirtyneet työpajaympäristöön. Se side, joka siellä syntyi, kantaa tässä työssä edelleenkin.” Yksilövalmentaja

”Heillä on ryhmänä erilainen yhteys toisiinsa ja on helpompi tulla pajalle ja olla muiden nuorten kanssa, kun on se oma ryhmä myöskin siinä. Se on antanut heille uskallusta lähteä siitä ryhmästä tuonne muiden nuorten joukkoon.” Yksilövalmentaja

”Sitten pitää ottaa huomioon, että harvoin on ihan koko ryhmä, ketkä sinne lähtee. Ihmisillä on eri syitä, että ei pysty lähtemään, niin sitten tavallaan aika hyvin nuoret on senkin tajunnueet, että ne, jotka eivät ole

olleet reissussa, niin heidätkin on otettu siihen ryhmässä jotenkin paremmin huomioon.” Yksilövalmentaja

Nuotta-valmennuksessa käsitellään samoja teemoja kuin niin sanotussa normaalisti etsivien ja pajojen arjessa. Nuotan rooli on kuitenkin erityinen. Se nähtiin erityisesti tukena ja työkaluna etsivän nuorisotyön ja työpajojen tavoitteiden saavuttamisessa.

”Nuotta-valmennus siis tukee tätä työtä. (...) Siitä on niin iso apu yksilövalmentajalle ja nuorelle.” Yksilövalmentaja

”Kun mä näin sen (Nuotan) vaikutuksen nuoriin ja miten se lähti viemään sitä hommaa eteenpäin, niin sitä toimintaa oli helppo jatkaa.” Yksilövalmentaja

Nuotan aikana pajojen ohjaajat ja etsivät vaihtoivat koordinaattoreiden kanssa päittäin tietoja ja keinoja ja saivat vinkkejä työhönsä.

”Aina jää jotain, mitä voi käyttää omassa työssä, menetelmiä. (...) Aika paljon puhuttiin niistä unelmista, niin ollaan saman tyyppisiä juttuja tehty muiden asiakkaiden kanssa.” Yksilövalmentaja

”Kyllä siellä tuli konkreettisia juttuja, joita voidaan muiden ryhmien kanssa tehdä, jos ei päästä Nuotta-valmennukseen. Esimerkiksi ihan helppoja ryhmäytymisjuttuja.” Yksilövalmentaja

Elämykselliset ja seikkailukeinot olivat eri asia, sillä aktiviteetit vaativat usein erityisosaamista. Etsivät ja valmentajat kertoivat, että suuri osa Nuotan toiminnallisemmista aktiviteeteista oli sellaisia, että he eivät voi niitä toteuttaa omassa työssään. Vastaavanlaisia matalan kynnyksen palveluja ei ole tarjolla, joten Nuotta tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden laajentaa omia menetelmiä.

”Oli sellaisia ohjelmia, joita me ei pystytty itse tarjoamaan, niin niitä me lähdettiin sieltä hakemaan.” Yksilövalmentaja

”Aina olen näitä seikkailukasvatusjuttuja kannattanut, mutta se vaatisi erityiskoulutusta, jotta näitä voisi järjestää. Muut ryhmätoiminnot ja aktiviteetit olivat mulle tuttuja.” Etsivä

”Meillä ei ole oikeastaan ollut muuta (kuin Nuotta) palvelua tarjota nuorille.” Yksilövalmentaja

Käytännön järjestelyt

Haastatteluissa nousi selvästi esiin, että osallistuminen Nuotta-valmennukseen vaatii erityispanostusta mukaan lähteviltä valmentajilta ja etsiviltä. Ylityötunteja kertyy ja työpajat täytyy pitää toiminnassa myös Nuotan aikana. On hyvin kunta- ja työnantajakohtaista, miten muutaman yön yli kestäviin valmennusmatkoihin suhtaudutaan. Usein työnantajapuoli hoitaa asianmukaiset korvaukset ongelmitta. Parissa haastattelussa kerrottiin kuitenkin, että työntekijät itse näkivät Nuotan niin tärkeänä osana etsivän tai työpajan työtä, että olivat valmiit osallistumaan, vaikka eivät kaikkia korvauksia saisi.

”Jos se (Nuotta-valmennus) olisi säännöllinen, niin se tulisi tiedoksi myös kuntiin, että tällainen on osa työpajatoimintaa. Loppuisi se taistelu, että voidaanko osallistua vai eikö voida. Ja sitten työntekijän olisi vähän helpompi suunnitella työkalenteriaan, kun sieltä tulee vähän enemmän tunteja, niin tietää että jossain toisessa kohtaa pitää ottaa vähemmän. Meille tuli aika äkkiä ne ja sitten rupesi kertymään ylitöitä paljon.” Yksilövalmentaja

”Osa (työnantajan puolelta) suhtautui nihkeästi, enkä siinä itsekään osannut korostaa tämän (Nuotan) tärkeyttä, mutta saatiin aikaiseksi.” Yksilövalmentaja

”Vähän mietittiin, että mitä tehdään kun tulee ylimääräisiä tunteja. Mutta sekin meni, kun työnantaja jousti hyvin ja on sitä mieltä, että kaikki tällainen missä nuorten osallisuutta tuetaan on tärkeää ja on sitä mieltä, että nuorten kanssa saadaan lähtä.” Yksilövalmentaja

”...Että ihan joka tuntia ei korvata. (...) Työnantaja sanoo, että tämänhan tulee kalliiksi lähettää sinut sinne neljäksi päiväksi, mutta itse näkee siinä sen arvon ja joustaa.” Etsivä

Työparia kaivattiin mukaan myös Nuotta-valmennukseen. Tilannetta on helpotettu tekemällä yhteistyötä kunnan tai alueen muiden toimijoiden kanssa. Esimerkiksi jopoluokka on saattanut osallistua Nuottaan samaan aikaan, jolloin kuraattorilta on saanut apua.

Yhteistyö on koettu muutenkin hyödylliseksi. Etenkin pienemmissä kunnissa ja organisaatioissa menojen minimoimiseksi kuljetukset on saatettu hoitaa yhdessä koulun kanssa tai kulkuväline on lainattu esimerkiksi seurakunnalta. Myös työpajojen ja etsivien eri yksiköt ovat tehneet yhteistyötä yli kuntarajojen. Taloustilanteen ollessa haastava Nuorisokeskusten sijainti ja Nuotta-valmennuksen kustannukset herättivät ajatuksia vastaajien keskuudessa.

Maantieteellinen kattavuus

Vaikka Nuotta-valmennusta järjestetään yhdeksässä nuorisokeskuksessa, maantieteellinen kattavuus ei ole tasainen.

”Tässä Turun seudulla ei ole semmosta keskusta, että vois useammin käydä. Se on tehnyt sen, että ehkä kerran vuodessa käymään tämmösillä. Mä oonkin suunnitellut yhteistyössä tän alueen muiden etsivien kanssa, että sitten mentäisiin yhteiselle jaksolle, kun niitä nuoria on aika vaikea suostutella lähtemään tämmöselle. Ainakin tänä vuon-

na koin, että se ois tällä asiakaskunnalla hankalampaa, kun he eivät ole välttämättä olleet missään. Kun aika yksinäistä elämää viettää, eikä oo hirveesti kavereita, niin se aika iso kynnyks lähtee.” Etsivä

On huomioitava, että Nuotta on alueellinen palvelu, ja tarkoituksena on tarjota palvelua ainakin nuorisokeskuksen oman maakunnan alueelle eikä niinkään tukea oman kunnan palvelurakennetta. Se, ettei valmennusta ole tarjolla tasaisesti, ei ole ministeriön edustajan mielestä ongelma, sillä matkat ovat osa kokemusta ja ryhmäytyminen alkaa jo siinä vaiheessa, kun bussi lähtee liikkeelle. Näkemys sai tukea myös muista haastatetuista. Esimerkiksi eteläisemmästä Suomesta Lappiin matkustettaessa jo pelkkä 12 tunnin bussimatka oli ollut elämys.

Nuotan maksuttomuus

Nuotan maksuttomuutta arvostettiin haastateltavien joukossa. Tällä hetkellä työpajat ja etsivät joutuvat kattamaan vain matkakulut itse. Muut Nuottaan osallistuvat ryhmät, kuten jopo-luokat, maksavat valmennuksesta vuorokausiperusteisen omavastuuosuuden. Sijainnista riippuen jo pelkät matkakustannukset olivat monille haasteellisia.

”Ei, en mä nää sitä (omastuuta) mahdollisena. Just sen takia ollaan tekemässä yhteistyötä toisten kuntien kanssa, että saadaan ne matkakustannukset jaettu parin kunnan kesken.” Etsivä

”Tätä (maksuttomuutta) mä pidän tärkeänä. (...) Sitten ne jää ne avun tarvitsijat jälleen kerran ilman apua ja tukea. Ainakaan tässä vaiheessa en usko, että kunnat lähettäisivät eikä työpajoilla ole sellaiseen rahoitusta.” Yksilövalmentaja

”Voi olla, että se vaikuttaisi, koska etsivää nuorisotyötä tehdään meidän kunnassa hankerahalla ja budjetti on aika pieni.” Etsivä

”Toivoisin, että ei vaikuttaisi (omavastuu), mutta me olemme pieni säätiö, joten luultavasti se vaikuttaisi osallistumiseen. (...) Nuottaan kuitenkin suhtaudutaan myönteisesti.” Yksilövalmentaja

Vastauksissa huomioitiin kuntien heikko taloustilanne. Jos kunnat joutuvat leikkaamaan, nuorisotyö joutuu usein ensimmäisten joukossa säästölistalle.

”Itse olen sellaisessa kunnassa töissä, jossa kunta lomauttaa koko henkilöstönsä. Nuorisotyö ei ole aina siellä piikkipaikoilla. (...) Erityisnuorisotyölle koen, että se juuri sillä ryhmälle toimiva. (...) Se hinnan alhaisuus ei ole ainoa pointti, mutta se on yksi mahdollistava tekijä.” Etsivä

Pieni omavastuuosuus ei olisi kaikille este. Vastausten perusteella tämä kuitenkin edellyttää, että Nuotan tuomat hyödyt tunnetaan myös esimiestasolla.

”En koe, että se olisi johtotasollakaan ongelma, jos olisi jokin pieni kustannus (omavastuu). Nähdään, että hyöty on sen verran suuri.” Yksilövalmentaja

ELY-keskuksista arvioitiin, että apua etsiville ja pajoille voitaisiin mahdollisesti tarjota matkakustannusten korvauksien muodossa. Vastaajat pitivät kuitenkin tärkeänä, että kaikkia pajoja ja etsiviä kohdellaan tämän suhteen tasavertaisesti.

Työpajat ja etsivät tekevät paljon yhteistyötä keskenään myös Nuotan kohdalla. Muita yhteistyötahoja ovat olleet sosiaalitoimi, koulut ja erityisluokat sekä seurakunnat. Yhteistyön avulla on koottu sopivia ryhmiä valmennukseen sekä jaettu tai järjestelty matkakustannuksia. Esimerkkejä on monenlaisia. Etsivät ovat muodostaneet ryhmän naapurikunnan vastaavien toimijoiden kanssa ja lähteneet Nuottaan yhdessä. Jos budjetti on ollut tiukka, sitä on helpottanut seurakunnalta lainaksi saatu auto.

3.

Kehittämistarpeet

Nuotta-valmennukset ovat yleisesti toimineet räätälöidysti ryhmän mukaan, ja ohjelmaan on päässyt vaikuttamaan riittävästi. Kuvaavaa on, että kaikki haastateltavat eivät keksineet mitään kehitettävää. Kehittämisideoita nousi kuitenkin esiin. On huomioitava, että käytännöt vaihtelevat koordinaattorin ja nuorisokeskuksen mukaan. Monet kehittämiskohteiksi nostetut seikat ovat sellaisia, joihin Nuotta- koordinaattoreiden ja Nuotan kehittämisestä vastaavien tahojen on syytä kiinnittää huomiota.

Nuotan aloitus, lopetus ja ajankäyttö

Nuotta-jaksoon toivottiin yhtenäisyyttä ja prosessinomaisuutta: olisi toivottavaa, että valmennuksella olisi selkeä alku ja loppu.

”Vois ajatella sitä jaksoa kokonaisuutena, vaikka siellä on hyviä toimintoja, ettei se pirstaloidu liikaa. Että olisi selkeä alku ja loppu.” Etsivä

Haastattelujen perusteella huomiota tulisi kiinnittää myös Nuotta-jakson tavoitteiden yhteiseen läpikäyntiin. Ilman tavoitteiden määrittelyä erilaiset aktiviteetit ja toiminnot jäävät irtonaisiksi. Samoin olisi tärkeää, että nuorille kerrottaisiin heti aluksi, mitä ollaan tekemässä ja miksi. Erillinen palautesessio voisi toimia samalla selkeänä päätöksenä valmennukselle.

”Me ollaan menty ja siellä on ollut ohjausta siihen, tähän ja tuohon... Ehkä sillä ekalla kerralla eniten tuli selväksi se, että miksi tällaista yleensä järjestetään ja mikä tämä tavoite on. Nuorille varmaan sen asian avaa-

minen selkeämmin voisi olla ihan hyvä.”

Yksilövalmentaja

Jokaisen nuoren henkilökohtaista haastattelua tulevaisuuden suunnitelmia koskien pidettiin onnistuneena käytäntönä, koska kaikki eivät uskalla puhua ryhmässä, vaikka omassa päässä olisikin syntynyt erilaisia ajatuksia. Puhuminen vieraalalle, uudelle ihmiselle oli tässä yhteydessä toiminut hyvin. Erään yksilövalmentajan mukaan vieras ihminen, koordinaattori, saattoi osata kysyä ihan erilaisia asioita ja ottaa näkökulmia, joita työpajan arjessa ei ollut huomattu.

”Hetki oli niin otollinen, ja ympäristö. (...)

Osa pojista lähti siihen (tulevaisuuden hahmotteluun) mukaan, mutta osa ei.” Yksilövalmentaja

Tulevaisuuden pohtimiselle voisi haastateltavien mielestä järjestää enemmän aikaa, jotta kaikki saadaan mukaan. Haastateltavat kuitenkin huomioivat, että rajallisen ajan vuoksi tämä on tietenkin haasteellista ja koordinaattoreilla on erilaisia toimintatapoja.

Palautekäytännöt

Palaute on haastateltavien mukaan tärkeä osa valmennusta. Sen lisäksi, että nuoret pääsevät antamaan palautetta valmennuksesta, myös koordinaattorit antavat palautetta nuorille. Palautteen kerääminen ja antaminen on sujunut haastattelujen perusteella pääosin mallikkaasti. Sille on kuitenkin syytä varata riittävästi aikaa, jotta asiat ehditään käydä rauhassa läpi.

Haastatteluissa palaute- ja jatkokäytäntöjä kartoitettiin omalla kysymyksellä. Tästä aihepiiristä nousi myös uusia ideoita ja kehittämistarpeita. Palautteiden keräämiseen on vastausten mukaan syytä kiinnittää enemmän huomiota ja keräämistapojen monipuolistamiselle näyttää olevan tarvetta. Ensinnäkin pidettiin tärkeänä, että palaute on mahdollista kerätä paikan päällä ainakin jossain muodossa, koska erityisesti etsivän työn nuoria on vaikea motivoida täyttämään nettilomake jälkikäteen. Sähköinen palaute sopii paremmin esimerkiksi jopo-luokille ja niille pajoille, jotka voivat täyttää palautelomakkeen luokassa. Kovin monella pajalla ja etsivillä ei ole vastaavaa mahdollisuutta. Siksi olisikin tärkeää, että nuorisokeskuksessa olisi tietokone, jonka äärellä palautteen tarvittaessa voisi täyttää.

Palautetta kerättiin usein myös paikan päällä keskustellen, kirjallisesti ja käymällä läpi unelmakarttoja. Hyväksi käytännöksi nousi myös se, että omat ohjaajat keräsivät suullisen palautteen Nuotta-koordinaattorin sijaan, koska osalla nuorista on vaikeuksia luottaa, minkä vuoksi vieraan ”kyselyt” koettiin epämiellyttäväksi.

”Tavallaan kun vieraat ihmiset kyselevät tunteja ja tällaisia, niin eihän ne osanneet niistä sitten kertoa.” Etsivä

”Paikalliset ohjaajat (Nuotta-koordinaattorit) halusivat olla siinä (palautekeskustelu) mukana ja ne kyselivät asioita. Ja sitten kun nää meidän nuoret eivät niin hirveen helposti keneenkään luota, saatika sitten tuollaisia

vieraita ihmisiä, niin he kokivat sen tosi epämiellyttäväksi. Tavallaan, että vieraat ihmiset kyselevät tunteja ja tällaisia, niin eivät ne osanneet niistä kertoa.” Etsivä

Koordinaattoreiden on syytä miettiä tapoja, joilla he antavat nuorille palautetta.

”Itse asiassa nuorilta tuli sen palautekeskustelun jälkeen sellaista palautetta, että se oli teennäisen positiivista. Mutta minusta, siinä hetkessä kun juteltiin, se on totta, että ohjaajan puolelta tuli niitä hyviä asioita, mikä oli kauhean kiva juttu. Ja sitten kun juteltiin nuorten kanssa myöhemmin, se oli heille kauhean iso juttu, että sai positiivista palautetta, mutta samanaikaisesti se oli heistä jotenkin teennäistä. Mutta mieluummin noin päin kuin toisin päin.” Yksilövalmentaja

Toisaalta palautteen keräämistä voidaan pitää osana Nuotta ja sen tavoitteita, sillä siinäkin nuori joutuu poistumaan mukavuusalueeltaan puhuessaan tuntemuksistaan ”vieraalle”. Kuten vastauksien osittaisesta ristiriitaisuudesta voi päätellä, yhtä ainoaa toimintatapaa ei ole, vaan se on valittava tilanteen mukaan harkintaa käyttäen.

Miten nuoret saadaan mukaan Nuottaan

Haastatteluissa suureksi kysymykseksi nousi, miten Nuottaan saadaan osallistumaan ne, jotka siitä eniten hyötyisivät. Osallistuminen Nuottaan on aina vapaaehtoista.

”Nuotta on aina ollut onnistunut kokemus, kun nuori on sinne lähtenyt. [...] Mutta se motivoiminen on jatkuva haaste.” Etsivä

”Nyt ainakin tänä vuonna, tällä osallistujakunnalla se (osallistuminen) oli paljon hankalampaa. (...) Kun aika yksinäistä elämää viettää eikä oo paljon kavereita, niin se on aika iso kynnys lähteä.” Etsivä

Monilta nuorilta osallistumispäätös vaatii paljon. Hyväksi käytännöksi on osoittautunut Nuotan esittäminen osana työpajatoimintaa siinä missä muutkin aktiviteetit; siitä ei tehdä isoa numeroa.

”Nuotta kuuluu juttuun.” Yksilövalmentaja

Kun tulevasta Nuotta-valmennuksesta on kerrottu, yksittäisiä nuoria tulee jälkeenpäin tiedustelemaan, onko valmennukseen pakko osallistua. Ketään ei ole yksilövalmentajan mukaan pakotettu mukaan, mutta poisjääntikynnys on näin hieman korkeampi. Metodia käyttäneen yksilövalmentajan mukaan lähteneet eivät ole päätöstään katu-neet.

Nuotta-koordinaattorin vierailu nuorisokeskuksessa ennen varsinaista valmennusta on madaltanut osallistumiskynnystä. Nuotta-koordinaattorit ovat mahdollisuuksien mukaan käyneet kertomassa valmennuksesta työpajoilla. Vierailut vaativat kuitenkin huomattavasti resursseja.

Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että vertaiskokemukset ovat paras tapa houkutella nuoria mukaan. Kun nuoret ovat kertoneet poisjääneille kokemuksistaan tai parantunut yhteishenki näkyy päälle, innokkaita lähtijöitä on enemmän.

”Ja sitten oli sellaisia, jotka eivät syksyllä uskaltaneet lähteä, niin ne kuulivat siitä niin paljon talven aikana, että lähtivät mukaan keväällä.” Yksilövalmentaja

SNK on kerännyt nuorten Nuotta-kokemuksia. Tämä vertaisrohkaisu on tarpeen etenkin pajoille ja etsiville, joilla ei ole pitkää Nuotta-historiaa.

”[Markkinoinnissa] Olisi kiva, jos nuoret voisivat kirjoittaa ja jakaa kokemuksia toisille nuorille, mikä juttu tää nyt on, muille nuorille.” Etsivä

Myös Myötätuuli-valmennuksen suhteen haasteet olivat hyvin samansuuntaiset. Syy,

miksi haastatellut eivät olleet lähteneet Villa Elbaan parin päivän intensiivivalmennukseen etsivän tai pajan ryhmien kanssa, oli se, että ryhmiä on ollut vaikea muodostaa. Erilaisista taustoista ja porukoista tulevat nuoret eivät helposti lähde outojen ihmisten kanssa valmennukseen. Mahdollisesti päivän tutustumisen ja ryhmäytymisen jälkeen nuoret saattaisivat haluta jäädä valmennukseen myös yöksi.

Tiedotus ja markkinointi

Kuten aiemmin todettiin, tieto Nuotasta on kulkeutunut pajoille ja etsiville hyvin erilaisista reitteistä, välillä myös sattuman kautta. Tieto Nuotta-valmennuksen mahdollisuudesta tulisi siis suunnata kattavammin ja järjestelmällisemmin etsiville ja työpajoille. Nuotta-koordinaattorit ja ohjausryhmä ovat jo miettineet kehittämisideoita tämän suhteen. Haastatteluissa ehdotettiin, että sähköisten tiedottamismuotojen lisäksi etsivät ja yksilövalmentajat kutsuttaisiin nuorisokeskukseen tutustumiskäynnille. Nuorisokeskusten yhteiset Nuotta-esitteet ja markkinointimateriaalit, joissa valmennuksen tiedot olisivat kootusti, helpottaisivat markkinointia.

Tiedotuksen puutteen nähtiin vaivaavan nuorisokeskuksia yleisemminkin. OKM:ssä ja ELY-keskuksissa toivottiin panostuksia tilanteen parantamiseksi. Käsitysten mukaan nuorisokeskusten olemassaolosta tiedetään kunnolla vain niiden lähialueilla. Laajemmin nuorisokeskusten toimintaidea ja niiden tarjoamien mahdollisuuksien arveltiin olevan vain harvojen tiedossa.

ELY-keskuksista ilmaistiin halukkuutta auttaa tiedottamisessa. Niiden kautta voitaisiin tavoittaa kuntapäättäjät, joiden varassa työpajojen ja etsivien rahoitus on. Myös Valtakunnalliselta työpajayhdistykseltä toivottiin suurempaa roolia.

”Ainoana kehittämismuotona tulee mieleen se, että Työpajayhdistyksestä käsin voitaisiin jollain tavalla levittää kuntiin päin, tai mei-

dän työnantajiin (...) että mitä varten niitä nyt tarvitsee mihinkään leireille viedä. Tai että saako työtunteja vai eikö saa työtunteja (...) niin että se tulisi meidän kuntatyönantajien puolelta. Markkinointia, miksi se kannattaa.” Yksilövalmentaja

Tärkeää on kuitenkin huomioida, että ennen kuin ELY-keskukset voivat osallistua tiedotukseen, Nuotan ja Nuorisokeskusten on tuotettava räätälöityä tiedotusmateriaaleja. Nuotan tunnettuus ELY-keskusten välillä vaihteli.

Nuotta osaksi työpajojen vuosikelloa

Konkreettiseksi ehdotukseksi tämän selvityksen puitteissa tehdyissä haastatteluissa ja keskusteluissa nousi Nuotan roolin vakinaistaminen osaksi työpajojen vuosikelloa. Tämä helpottaisi koordinaattoreiden ajankäytön ja työpajojen aikataulujen suunnittelua sekä voisi helpottaa nuorten sitouttamista Nuottaan. Etsivässä nuorisotyössä Nuotan nivoaminen osaksi palveluprosessia on vaikeampi toteuttaa työn luonteen vuoksi.

Haastattelujen perusteella kahden valmennuksen liittäminen pajajaksoon tuo useita hyötyjä. Haastatelluista kaksi pajaa oli toistuvasti käyttänyt Nuotta-valmennusta kaksi kertaa osana pajajaksoa. Pajalaiset saattoivat vierailla ennen ensimmäistä varsinaista valmennusta nuorisokeskuksessa tutustumassa. Tutustumiskäynti madalsi haastateltujen mukaan kynnystä osallistua valmennukseen. Pajajakson alun Nuotta-valmennus oli yleensä lyhyt, yhden päivän tai vuorokauden valmennus. Haastateltujen

mukaan toista valmennusta odotettiin poikkeuksetta pajoilla innokkaasti. Into tarttui myös niihin, jotka eivät olleet ensimmäisellä kerralla syystä tai toisesta rohjenneet lähteä mukaan. Toinen valmennus kesti yleensä kolme päivää ja kaksi yötä. Se toimi samalla pajajakson henkisenä lopetuksena. On kuitenkin huomioitava, että pajajaksot ovat nykyisin usein niin lyhyitä, että kahden valmennusjakson sovittaminen ohjelmaan voi olla hankalaa.

Kahden Nuotta-valmennuksen ajoittamisen haasteissa näkyivät nuorisokeskusten rajalliset resurssit: valmennukset joutuivat haastateltavien mukaan usein leirikoululaisten puristuksiin eikä nuorisokeskuksissa ollut tilaa nuottalaisille. Tällä hetkellä nuorisokeskusten Nuotta-vuorokausia ei kuitenkaan vielä käytetä täysimääräisesti.

”Minun pyrkimys on sellainen, että joka ryhmä pääsisi ainakin kerran Nuotta-valmennusjaksolle. (...) Ja siitä (starttipajalta) nuoret siirtyvät työpajalle ja olisi mahdollista, että pääsevät Nuottaan toisenkin kerran.”
Yksilövalmentaja

”Että jos syksyllä oltaisiin lähdetty pidemmälle ryhmäyttämisleirille, niin ei niitä saa lähtemään. Mutta sillä idealle, että vain yksi yö ja sitten takaisin. Ja sitten kun niillä on se kokemus, niin keväällä ne suostuu lähtemään pidemmäksi aikaa, ne jo odottaa sitä. Meille se sopii vuosikelloon tosi hyvin.”
Yksilövalmentaja

Nuotan vakiintuminen olisi myös taloudellisesti järkevää. Valmennuksen vaatimat kustannukset saataisiin näin hyvissä ajoin mukaan etsivien ja pajojen budjetteihin.

4.

Päätelmät

Koska vastaukset olivat kauttaaltaan positiivisia, johtopäätöksenä voidaan todeta, että Nuotta-valmennus on tarkoituksenmukainen ja tarpeellinen tukipalvelu työpajoille ja etsivälle nuorisotyölle. Johtopäätöstä tukee myös se, että kaikki vastaajat aikoivat osallistua Nuottaan myös tulevaisuudessa, mikäli taloustilanne sallii.

Vastauksista voidaan päätellä, että muutamankin päivän interventiolla, Nuotta-valmennuksella, voi olla merkittäviä vaikutuksia etsivien ja työpajojen nuoriin. Vastauksissa jatkuvasti toistuneet teemat olivat kasvanut itsetunto, itseluottamus ja rohkeus kokeilla uusia asioita. Etenkin näillä osa-alueilla vaikutusten uskottiin kantavan pitkälle.

Nuotan kehittäminen on siis oikealla tiellä, mutta työtä on kuitenkin vielä tehtävä. Sen lisäksi, että valmentajat ja etsivät voisivat miettiä tapoja, joilla rohkaista nuoria mukaan, kartoituksessa nousi esiin kahdenlaisia kehittämistarpeita: yhtäältä ne koskevat varsinaisen Nuotta-valmennuksen käytäntöjä ja toimintatapoja, toisaalta Nuotan hallinnon ja suunnittelun puolella tehtävää työtä.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että valmennuksella olisi selkeä alku ja loppu, joiden aikana käytäisiin läpi Nuotan tavoitteet ja lopulta vedettäisiin yhteen valmennuksen tapahtumat. Vastauksissa nostettiin esiin myös toive, että tulevaisuuden pohdinnalle varataan riittävästi aikaa. Lisäksi Nuotta-koordinaattoreiden on syytä kiinnittää huomioita palautekäytäntöihin entistä enemmän.

Hallinnon osalta kehittämistarpeista keskeisimmäksi nousi tiedotus. Yhtenäisen tiedotuksen ja brändin avulla moniin kehittämistarpeisiin voidaan vastata. Brändin vahvistaminen edellyttää Nuotan roolin tarkempaa määrittelyä. Kuten sanottu, Nuotta on erittäin hyödyllinen tukipalvelu ja hyvä lisä työpajojen ja etsivien toimintaan, joten Nuotan erityisrooli on tuotava entistä paremmin näkyviin. Myös rahoittajan, eli opetus- ja kulttuuriministeriön, suunnalta on esitetty toive, että Nuotta tulee jatkossa kehittää yhtenäisenä palveluna. On kuitenkin huomioitava, että yhtenäinen ei tarkoita samanlaista, vaan nuorisokeskusten erilaisia erityisosaamisalueita on syytä hyödyntää jatkossakin. Nuotta-valmennuksen tarjoaminen uusille kohderyhmille ei ole tässä vaiheessa ajankohtaista. Sen sijaan valmennus pitäisi saada nykyisen kohderyhmän täysimääräiseen käyttöön entistä paremmin.

Kuten OKM:n edustaja totesi, tuotteen on oltava kunnossa, jotta sitä voidaan markkinoida eteenpäin. Tämän kartoituksen pohjalta voidaan todeta, että tuote on kunnossa ja kehityssuunta on oikea.

Viitteet

¹ Pietikäinen 2012

² Ks. esim. Myllymäki 2012

³ Syötteeltä listaa ei henkilöstövaihdoksien vuoksi saatu, mutta ko. keskuksessa Nuotta-valmennuksessa käyneitä tavoitettiin muuta kautta.

⁴ Vuoden 2014 alusta alkaen Nuotta-valmennus siirtyi ELY-keskuksilta aluehallintovirastojen alle.

⁵ Pietikäinen 2012

⁶ Parasta Nuotta-valmennuksessa on elämykset ja itsensä haastaminen – Nuotta-valmennuksen vaikutavuus 2010–2012. Toimintaraaportti Suomen Nuorisokeskusten valtakunnallisesta nuorten sosiaalisen vahvistamisen palvelusta, Nuotta-valmennuksesta.

⁷ Emt.

Lähteet

Myllymäki, Henni (2012): Nuottaamalla kohti parempaa arkea. Nuorten kokemuksia Nuotta-valmennuksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Pietikäinen, Reetta (2012): Kipinöitä muutokseen ja eväitä eteenpäin. Suomen nuorisokeskukset.

Parasta Nuotta-valmennuksessa on elämykset ja itsensä haastaminen – Nuotta-valmennuksen vaikutavuus 2010–2012. Toimintaraaportti Suomen Nuorisokeskusten valtakunnallisesta nuorten sosiaalisen vahvistamisen palvelusta, Nuotta-valmennuksesta.

Liite

HAASTATTELURUNKO

Tausta

- Onko kyseessä nuorten työpaja vai etsivä nuorisotyö?
- Missä nuorisokeskuksessa olet osallistunut Nuotta/Myötätuuli-valmennukseen? Kuinka monta kertaa? Miksi valitsitte juuri ko. nuorisokeskuksen? Oliko keskusten välillä eroja? Kuinka pitkä valmennus oli?
- Mistä kuulitte Nuotta-valmennuksesta?
- Miksi osallistuitte Nuotta-valmennukseen? Mitkä olivat odotukset?

Kokemukset yhteistyöstä

- Miten yhteistyö järjestävien tahojen (koordinaattorin, nuorisokeskus) kanssa on toiminut?
- Suunnittelu: ohjelman räätälöinti ja erityistarpeiden huomiointi.
- Kohtasivatko tavoitteenne/ näkemyksenne?
- Nuotan jälkeen: palautekäytäntö, oliko jatkoyhteistyötä tai jatkotehtäviä?

Nuotan vaikutukset

- Mikä oli Nuotta-valmennuksen keskeinen anti/hyöty?
- Mitä Nuotta-valmennus toi omaan työhösi?
- Miten Nuotta-jakso vaikutti pajan/etsivän työn toimintaan?
- Mikä oli Nuotta-jakson vaikutus nuoriin?
- Vastasiko valmennus odotuksiasi?
- Mikä oli nuorisokeskuksen (ympäristö) lisäarvo?

Kehittämisideat

- Miten kehittäisit Nuotta-valmennusta?
- Mihin pitäisi panostaa enemmän?
- Syntyikö valmennuksen aikana/jälkeen uusia ideoita: autoiko toimimaan nuorten kanssa?

Rahoitus

- Mitä käytännön järjestelyitä osallistuminen on vaatinut?
- Mitä mieltä olette omavastuun suuruudesta (matkat pitää maksaa itse)? Olisitteko valmiita maksamaan lisää?
- Mitä mieltä olet Nuotan rahoituksesta? OKM käyttää n. miljoona euroa vuodessa. Onko tarkoituksenmukaista?

Lopuksi

- Aiotteko osallistua Nuotta-valmennukseen myös tulevaisuudessa? Jos ei, miksi? Mitkä ovat esteet valmennukseen osallistumiselle?
- Suositteletko Nuotta muille?
- Muut mieleen tulleet kommentit.